

hugo

legenda secolelor

biblioteca
bpt
pentru toţi

Coperta: *Gh. Marinescu*

victor hugo

legenda secolelor

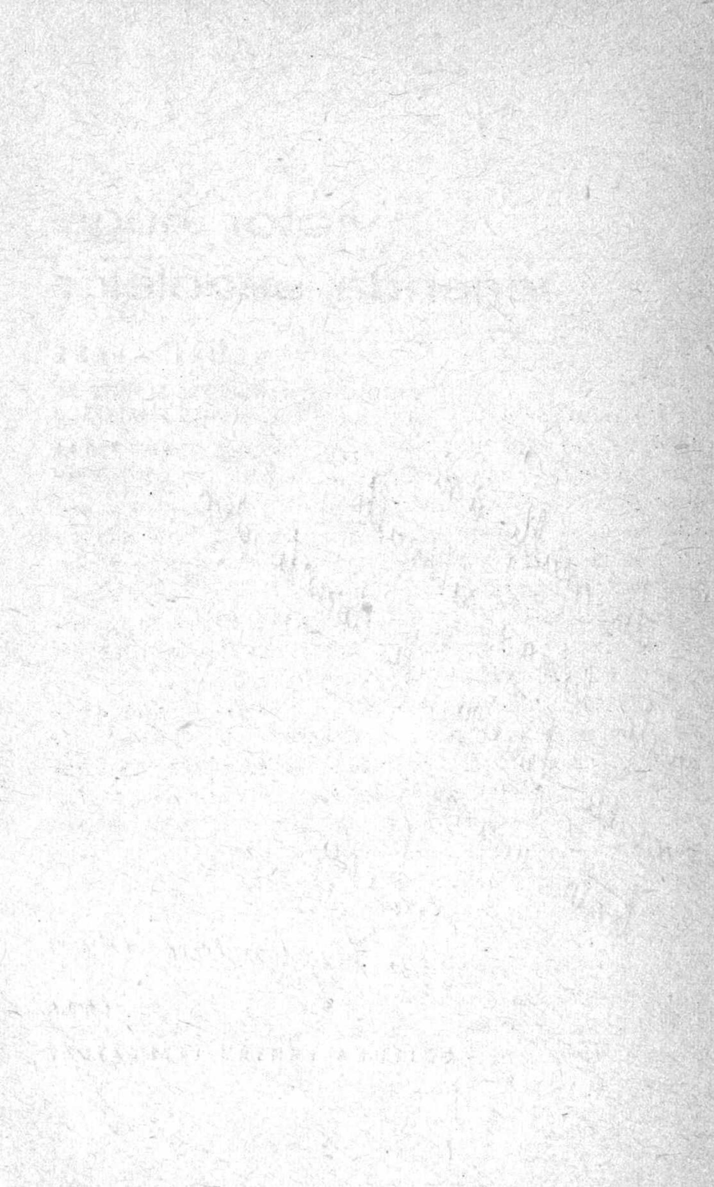
VERSURI ALESE

ANTOLOGIE, TRADUCERE ŞI NOTE DE
IONEL MARINESCU

PREFAŢĂ DE
ION BĂLU

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

UN MARE POET ROMANTIC

Întîia culegere de versuri a lui Victor Hugo, *Les Odes* 1822, stă mai toată sub influența lui Chateaubriand și Lamartine. Odele, aproape în întregime, sînt de factură clasică și peste ele trece suflul unei inspirații catolice și regaliste. Dar de acum se observă două din tendințele fundamentale ale poeziei mature: străduința de a consemna liric evenimentele realității imediate: *La naissance du duc de Bordeaux*, *Le sacre de Charles X*, *La guerre d'Espagne* etc. și efortul de a prinde vibrațiile lăuntrice ale individului în fața stimulilor exteriori: *Rêves*, *Pluie d'été*, *Promenade* ș.a.

Conexarea *Baladelor* la ediția din 1826 a volumului de debut sublinia atracția poetului spre trecutul pitoresc. *Le geant*, *La Fée et la Péri*, *Le sylphe*, *La mêlée*, dintre care unele piese de pură virtuozitate: *La chasse du burgrave*, *Le Pas d'armes du roi Jean* etc. aduceau în poezia franceză atmosfera unui ev mediu eroic, așa cum se întîlnea în baladele romantice germane, ori în romanele lui Walter Scott.

Însă fierberea lăuntrică a poetului se dezvăluia cu adevărat în prefața cărții: „*Domeniul poeziei este nelimitat. Sub lumea reală există o lume ideală ce se arată strălucitoare ochilor acelora care prin adînci meditații s-au obișnuit a vedea în lucruri mai mult decît lucruri...*“ Asupra ideilor de mai sus Hugo va reveni și în năzuința lui de a defini esența lirismului comentatorii au văzut germenii încă timizi ai simbolismului.

Volumul care a contribuit enorm, după *Cromwell*, la crearea popularității lui Victor Hugo a fost *Les Orientales*, 1829. Răsunătorul succes al *Orientalelor* nu trebuie căutat în valoarea estetică deosebită a poeziei, deși piesele remarcabile nu lipsesc, ci în condițiile concret istorice în care a apărut cartea.

De cîțiva ani, deasupra Europei occidentale, a Franței și a Angliei îndeosebi, adia un vînt de orientalizare. Grecia începuse războiul împotriva imperiului turcesc. Mai înainte, avusese loc răscoala carbonarilor din Italia și mișcarea revoluționară din Spania. Numeroși voluntari din toate țările se alăturau răsculaților. Exemplul ilustru rămîne Byron; pe cheltuială proprie, poetul a înarmat un detașament de patrioți greci și a participat la luptă. Simpatia pentru eleni mai avea și un alt substrat. Grecia simboliza leagănul culturii antice europene și, văzută prin prisma aceasta, lupta de eliberare națională a grecilor semnifica ofensiva luminii împotriva forțelor întunericului. E neîndoios că în *Les Orientales* contemporanii au intuit un apel în favoarea războiului de independență al grecilor.

Multe poeme: *Le feu du ciel*, *La captive*, *Grenade*, *Romance mauresque*, *Les Djinns* sînt simple descrieri, pasteluri le-aș zice orientale, în care accentul cade pe notarea impresiilor directe sugerate de peisajul mediteranean și e uimitor cum Hugo, care nu văzuse niciodată Orientul, a izbutit să surprindă cu multă exactitate notele lui particulare, esențiale. Alte piese: *Canaris*, *Navarin*, *Marche turque*, *La bataille perdue* ș.a. consemnează diferite aspecte ale luptei. Elementele descriptive nu lipsesc nici acum, însă ele au rolul de a situa poemele într-un decor național concret. *L'enfant grec*, de pildă, începe cu o descriere a peisajului mediteranean pîngărit de invadatori și figurile de stil, des folosite acum și mai tîrziu, rămîn antitezele. Imaginea prezentă a insulei Chios, pustiită, cu zidurile înnegrite de flăcările incendiilor, cu orașele prefăcute în ruină, este pusă în contrast cu înfățișarea ei de odinioară, cînd în valurile mării se oglindeau palatele și viile vestite. Și îndată este introdusă nota protestatară.

Printre ruine, poetul întîlnește un băiețel cu ochii *„de un albastru-adînc"*. Impresionat de frumusețea copilului și de tristețea întipărită pe fața lui, poetul se întreabă ce i-ar putea dărui spre a smulge iarăși un zîmbet ochilor azurii. Omulețul nu vrea nici flori, nici fructe, nici pasărea măiastră—*„l'oiseau merveilleux"*; el își dorește fierbinte doar praf de pușcă și gloanțe — *„de la poudre et des balles."*

O importanță deosebită în evoluția concepției estetice a lui Victor Hugo au gîndurile dezvăluite în prefața cărții și rezonanța lor contemporană nu poate scăpa nimănui: *„Autorul culegerii acesteia,* scria Hugo, *nu se numără printre cei ce recunosc criticii dreptul de a interoga poetul despre fantezia lui, de a-l întreba pentru ce a ales un anume subiect sau a folosit o anumită culoare, de ce a cules asemenea roade, ori pentru ce a scos apă dintr-un astfel de izvor. Opera e bună ori lipsită de valoare? Iată tot domeniul criticii."* Poetului nu i se cuvin deci reproșuri pentru culorile întrebuințate, ci numai pentru modul în care le-a folosit. *„Privind lucrurile de la o anumită înălțime,* își continuă Hugo argumentarea, *nu există în poezie subiect bun sau rău, ci poeți buni și poeți lipsiți de talent. De altminteri totul este subiect, totul aspiră spre artă, totul are dreptul de a intra în cetatea poeziei. Arta (...) vă spune: Mergeți și vă destindeți în marea grădină a poeziei, unde nu se află fruct oprit."* Sînt detectabile aluziile anticlasiciste, însă a vedea în poezie *„un jardin ou il n'y a pas de fruit defendu"* este și semnul manifestării unei personalități deosebit de înzestrate.

Din aspirația spre universalitate și-a făcut Victor Hugo o linie de conduită în volumele următoare: *Les Feuilles d'automne*, 1831, *Les Chants du crépuscule*, 1835, *Les Voix intérieures*, 1837, *Les Rayons et les Ombres*, 1840.

Cu o incredibilă disponibilitate de adaptare, poetul va încerca toate registrele tematice, va utiliza întreaga gamă a mijloacelor expresive ale limbii, va amesteca epicul cu liricul și va folosi speciile cele mai diverse, de la eglogă la elegie și satiră.

Interesant de reținut este faptul că în *Ce siècle avait deux ans*, poema ce deschide volumul *Les Feuilles d'automne*, după evocarea copilăriei și a chipului mamei, poetul definește arta sa poetică în următorii termeni, versurile părînd a transpune întocmai ideea existentă în prefața volumului anterior:

„E că mormînt, iubire, și glorie, și viață,
Și unda care fuge și-i alta iar de față,
Tot suflul, toată raza, ce-i bine, ce-i fatal,
Vibrează-n al meu suflet cu luciu de cristal,
Cu mii de voci pe care Stăpînul ce-l ador
L-a pus în centrul lumii ca un ecou sonor“[1].

Mărturisind astfel amplitudinea preocupărilor sale tematice, de la volum la volum Victor Hugo oferea o tot mai variată arie de inspirație și se îndrepta cu tot mai multă siguranță spre zonele adînci ale lirismului. Am putea spune, spre a sugera procesul, că de la *Les Orientales* pînă la *Les Rayons et les Ombres* inspirația lui Victor Hugo se desface într-un V imens cu vîrful întors spre prima carte.

În ansamblul creației poetice a lui Victor Hugo, volumele de mai sus conturează o etapă distinctă, caracterizată printr-o nesfîrșită descoperire a vieții, etapă din care căutările sterile lipsesc. Dar între poeziile acestei perioade și lirica exilului distanța este la fel de mare ca între cărțile deceniului al patrulea și volumul de debut. Fecunditatea, de pildă, e cîntată și în *Les Voix intérieures* și în *Les Contemplations*. În timp ce în primul volum poetul glorifica *La vache* în care vedea „*la mère universelle*“ și noi acceptăm simbolul pentru sugerarea abundenței, în *Les Contemplations* elogiul fecundității e ridicat la rangul de principiu universal.

Cînd vorbim de evoluția liricii hugoliene, ne referim la tendințele ei generale de dezvoltare. Cele patru volume amintite — ca de altfel și cele scrise înainte și după perioada de care ne ocupăm — nu sînt, valoric, egale și nici în interiorul

---

[1] Versurile citate în prefață au fost traduse de Ionel Marinescu.

aceluiaşi volum piesele nu stau sub raportul estetic pe același plan. Multe poeme sînt lipsite de sevă, retorismul fiind de cele mai multe ori cauza uscăciunii. Pretutindeni însă rămîn piese antologice. Adunate, ele ar da un volum mai subţire poate, decît oricare din cele patru. Aceste poeme țin culegerile lui Hugo deasupra nivelului obişnuit.

Este foarte vizibilă la Victor Hugo dorința de a deveni cronicarul liric al vremii sale. În acest sens, titlul ales pentru volumul *Les Voix intérieures* nu este întîmplător. *Les Voix* simbolizează ecourile *„cîntării care răspunde în noi, cîntecului pe care-l ascultăm în afara noastră"*. Vocile auzite de poet sînt: vocea omului, cu inepuizabila lui gamă de dureri și bucurii, vocea străzii și vocea naturii. Pe toate poetul le înregistrează în egală măsură și alături de transfigurarea evenimentelor cotidiene: *Sunt lacrymae rerum, A l'Arc de Triomphe (Les Voix intérieures); Napoléon II, Hymne, A la Colonne (Les Chants du crépuscule)*, Hugo va cînta pe felurite amplitudini afective plăcerile căminului conjugal, cu copiii stînd roată în jurul tatălui — *„Regardez: les enfants se sont assis en rond/ A des oiseaux envolés..."*, compasiunea pentru cei săraci — *„les pauvres gens": Pour les pauvres, Regard jeté dans une mansarde* etc.etc.

Mult deasupra celorlalte se detaşează cîteva mici piscuri de piatră. *A Albert Dürer (Les Voix intérieures)* este unul dintre ele. Admirația lui Hugo pentru Dürer, le *„vieux peintre pensif"*, nu se singularizează în ansamblul epocii. Toți romanticii l-au venerat pe pictorul german, simțind în el un precursor. Pentru Hugo, creatorul *Melancoliei* este un vizionar, un deschizător de drumuri; cu ajutorul lui poetul se poate iniția în marile mistere cosmice. Pretextul îl constituie contemplarea pădurilor pictate de Dürer, emoția simțită *„devant tes tableaux qu-on vénère"*. Am fi tentați inițial să credem că poetul încearcă să transmită fiorul încercat în fața misterului naturii. În realitate, el caută prin aglomerarea metaforelor și epitetelor apreciative să comunice senzațiile inexprimabile, trăite în fața operei de artă. Și ce admiră este

detaşarea cu care pictorul recreează pe pînză, plecînd de la lumea reală, lumea sa fantastică, proiecţie a imaginaţiei febrile, o lume în care visul şi realul se împletesc într-o nouă şi desăvîrşită sinteză:

„Vis şi-adevăr aicea se-amestecă-amîndouă.
Pini visători se pleacă şi ulmi cu trunchiuri groase,
Şi crengi sucite, sute de coate monstruoase.
În vălmăşagul sumbru, bătut de-un vînt hain,
Nu-i mort deplin nimica, nimic nu-i viu deplin".

Altfel spus, ceea ce îl încîntă pe Hugo este tocmai animismul bănuit în pînzele lui Dürer şi, fapt demn de remarcat, *A Albert Dürer* marchează cel dintîi efort de a prinde în versuri halucinaţiile şi, detaşîndu-ne de epocă, sîntem în drept a socoti poema un preludiu încă timid al simbolismului. O menţiune aparte se cuvine piesei *Oceano nox* şi mai cu seamă poemului *Tristesse d'Olympio*, meditaţii de mare şi adîncă sensibilitate, una în faţa oceanului dezlănţuit ce-şi soarbe victimele, cealaltă în faţa naturii. Olympio, simbolul gîndurilor intime ale poetului, priveşte melancolic locurile amintirilor: natura uită, dar omul îşi aminteşte întotdeauna.

În evoluţia generală a poeziei franceze, importanţa volumului *Les Châtiments* rămîne inegalabilă. El a constituit un exemplu concret cu urmări imediate remarcabile, de fuziune a epicului cu liricul. Nu aceasta au sesizat contemporanii în primul rînd.

Ceea ce a contribuit la enorma răspîndire a *Osîndelor* — întîia ediţie s-a tipărit la Bruxelles, în 1853, şi a fost răspîndită clandestin în Franţa; în anul următor *Les Châtiments* a apărut la Geneva şi New York — a constituit-o faptul că poemele corespundeau unei anumite stări de spirit. Contemporanii au văzut în *Les Châtiments* oglindirea lirică a evenimentelor istorice care răscoliseră, cu puţin timp în urmă, întreaga Franţă: instaurarea absolutismului lui Napoleon al III-lea cu toate consecinţele sale.

Silit să părăsească Franța din motive politice și personale[1] imediat după lovitura de stat din 2 decembrie 1851, Victor Hugo a pus în versuri toată ura și indignarea de care era capabil împotriva împăratului. Fiecare cuvînt, fiecare vers, fiecare poem conținea o aluzie directă ori indirectă la întîmplări reale. În asemenea condiții era normal ca opoziția să-și recunoască în *Les Châtiments* propriile ei sentimente și așa este de înțeles efectul politic imediat al acestor manifeste lirice incendiare. Nu întîmplător pe coperta ediției din 1872 a *Osîndelor*, Daumier a desenat un vultur, emblema imperiului, strivit sub greutatea unui exemplar din *Les Châtiments*.

Pentru lectorul de astăzi, tot substratul aluziv a dispărut, o dată cu epoca ce i-a dat naștere. Nemaisimțind aluziile, nici textul nu ne mai pare atît de strălucitor. Dacă ar fi să găsesc satirelor lui Hugo un termen de comparație, m-aș gîndi la a doua parte a *Scrisorii a III-a* a lui Eminescu, cu singura deosebire că în vreme ce satira eminesciană se referă la contemporanii poetului în ansamblu, Victor Hugo vizează un singur personaj. Cititorul obișnuit nu mai percepe aluziile savuroase ale lui Eminescu decît dacă specialistul i le explică în note. Așa se întîmplă și cu Hugo. Ce reținem azi este indignarea verbală, revolta condensată în metafore și epitete; ea e dură, incisivă și dacă nu coboară lirica spre trivialitate nici nu o ridică spre culmile marii poezii. Retorismul abuziv contribuie și el la subțierea lirismului.

Înlăturînd aureola cu care le-au înconjurat contemporanii, și nu numai ei, satirele lui Hugo rămîn niște pamflete și ele intră în sfera poeziei substanțiale numai atunci cînd își neagă condiția. Criteriul selectiv sigur rămîne, am impresia, putința abstractizării și generalizării. Ori de cîte ori, plecînd de la materia comună, Victor Hugo a izbutit să o închege într-un simbol sau a făcut-o obiectul reflecției sale, rezultatele

[1] Datele necesare înțelegerii biografiei lui Victor Hugo au fost transportate în cronologia ce încheie această succintă prezentare a operei poetice (n.a.).

au fost notabile şi piesele s-au sustras efemerului: *A l'obeissance passive*, *Le Manteau impérial* şi altele.

Adresîndu-se albinelor de aur, brodate pe mantaua imperială, poetul le incită la revoltă, îndemîndu-le să săvîrşească ele ceea ce oamenii nu îndrăznesc să facă:

„De-a valma-mpungeţi-l, vrăjmaşe,
Şi ruşinaţi mulţimea laşe,
Orbiţi un măscărici mişel,
Pe el săriţi în duşmănie,
De muşte alungat să fie,
Căci oamenii se tem de el!"

Turburător este simbolul din *Sonnez, sonnez toujours, clairons de la pensée*. Deşi episodul este mutat în vremurile biblice, rezonanţele contemporane sînt evidente. În zidurile dărîmate de trompetele lui Iosua, Victor Hugo intuieşte misiunea poetului, după cum în *Stella* întrezăreşte zorile libertăţii, el, poetul, fiind chemat s-o vestească printre cei dintîi:

„Pămînt, deşteaptă brazda, tu, viaţă, zvoană trează,
Voi ce dormiţi sus, haide! — căci cel ce mă urmează,
Şi-n calea primei raze trimisu-m-a senină,
E-al libertăţii înger, gigantica lumină!"

*

Publicate simultan la Bruxelles şi Paris în 1856, în perioada cînd poetul se alfa exilat la Guernesey, *Les Contemplations* rămîn, alături de *La Légende des Siècles*, una din marile victorii ale lui Victor Hugo asupra timpului.

Cartea este *„ceea ce am putea numi, dacă cuvîntul n-ar fi prea pretenţios*, — a explicat Hugo în prefaţă semnificaţia titlului — *Memoriile unui suflet*". În acest sens *Les Contemplations* reprezintă o carte a trecutului, un itinerar spiritual al unui sfert de veac, din care sensibilitatea poetului a reţinut toate impresiile şi amintirile, lucrurile aievea şi fantomele vagi, vesele sau triste pe care le poate cuprinde o con-

știință. Și mai departe: „*Existența umană ieșind din enigma leagănului și atingînd misterul sicriului, spiritul care, mergînd din lumină în lumină, lasă în urma lui adolescența, dragostea, iluziile, lupta, disperarea și se oprește deznădăjduit* la *«marginea infinitului»*". Tot aici, accidental, Victor Hugo revine asupra naturii și esenței lirismului. Lirismul, zice cu mare îndreptățire Victor Hugo, este subiectivitate pură: „*Se plîng cîteodată unii de scriitorii care spun eu. Vorbiți-ne de noi, li se strigă. Vai! cînd eu vorbesc de mine, vorbesc despre voi. Cum nu simțiți? Ah! individ lipsit de sensibilitate care crezi că eu nu sînt tu!*" Viața poetului, își continuă Hugo argumentarea, este și a cititorului, el trăind ceea ce poetul însuși trăiește, poezia fiind oglinda în care lectorul își privește propriul chip.

Într-adevăr, a comunica liric vibrațiile interioare în fața realității, înseamnă a da unor stări psihologice individuale valoare universală. Eul individual al poetului are un caracter de generalitate și între mărturisirea lui și reacția afectivă a individului se află o coincidență profundă. Poetul, ne referim la cel adevărat, reprezintă o umanitate virtuală în care semenii lui se contemplă sub felurite ipostaze. Dincolo de propria sa experiență de viață, Victor Hugo oferea în *Les Contemplations* niște permanențe ale sufletului uman.

Compoziția cărții sugerează tumultul vieții interioare: „*Bucuria (...) se scutură de la filă la filă în primul volum, care-i speranța, și dispare în al doilea, care este doliul. Care doliu? Adevăratul, unicul: moartea; pierderea ființelor scumpe*".

Viața chiar oferea culegerii structura firească: de aceea un volum se va numi *Autrefois*, și celălalt *Aujourd'hui*; le separă abisul, mormîntul. Mormîntul la care poetul face aluzie este moartea fiicei sale Lèopoldine, survenită la 4 septembrie 1843, în timpul unei plimbări cu barca pe apele Senei. Fiecare volum e alcătuit din trei părți. *Autrefois*, subdatată 1830—1843, e cartea lirică a adolescenței și a intrării tînărului în aspra școală a luptei cu viața. Momentelor esențiale ale existenței le corespund: *Aurore, L'Âme en fleur, Les Luttes et les Rêves)*. *Pauca meae*, prima parte a ciclului *Aujourd'hui*

(1843—1855), titlu inspirat din Vergiliu, este dominat de prezența și amintirea Léopoldinei; ultimele două cicluri: *En marche* și *Au bord de l'Infini* închid gîndurile exilatului: problemele vieții și morții, căutarea istovitoare a absolutului.

Deși aparent atît de eterogene, *Les Contemplations* sînt străbătute de cîteva direcții distincte. În primul rînd poeziile de dragoste, îndeosebi cele din *Autrefois*, reminiscențe ale celor dintîi iubiri în maniera vremii: *Mon bras pressait ta taille frêle*, *Les femmes sont sur la terre*, *Paroles dans l'ombre* ș.a., amintiri ale călătoriilor făcute în tovărășia Juliettei Drouet: „*Ea rătăcea prin munții Siciliei cu mine, / Supusă numai mie, e mîndră cu oricine*" (*Eglogă*), ori dizertații, cum va face mai tîrziu Eminescu, pe tema amorului: *Iubire! Lege, spune Isus. Iar Platon, taină*" (*Amour*). Alteori poetul se extaziază în fața frumuseții feminine și extazul său e o uimire păgînă de surdă intensitate; trupul tinerei de șaptesprezece ani: „*Ții ani șaptesprezece, sub grații dulci, fecioară/ Spun ochii-ți: Dimineață, iar fruntea: Primăvară,/ Se pare că, în mînă, porți, nevăzut, un crin.*" (*Jeune fille, la grâce emplit tes dix-sept ans*)— este privit cu venerația celor vechi care cădeau în genunchi în fața marilor minuni ale lumii.

Alături de poezia de dragoste stăruie inspirația umanitaristă. Simpatiile poetului merg îndeosebi spre copii sărmani, lipsiți de mijloace materiale. Acestea sînt și scenele care-l impresionează mai mult și apar mai des în multe poeme. În *Melancholia*, scena copiilor care trudesc din greu la munci peste puterile lor sugerează un univers terifiant. Interogației retorice:

„Acești copii merg unde, că nu-i zărești rîzînd?
Aceste dulci ființe de friguri supte-oricînd?"

îi răspunde tot poetul:

„Aceste copilițe de-opt ani pășind stinghere;
Merg cincisprezece ore la trudă în tăcere.
Merg și, din zori în seară, fac fără încetare,
Ca-ntr-o aceeași ocnă, o singură mișcare,

Chirciţi sub dinţii unei maşini mereu smolite,
Hîd monstru care-n umbră nu poţi să ştii ce-nghite."

În alt poem, auzind suspine într-o casă, poetul intră şi în faţa ochilor i se înfăţişează spectacolul înfiorător al durerii umane: patru copii plîngeau în jurul mamei moartă de foame, poemul încheindu-se patetic: *„Mi-e foame! — a zis. Copilul o pasăre nu-i oare? / De ce să aibă cuibul ce leagănul nu are?"* *(Ceea ce am văzut într-o zi de primăvară)*

Dincolo de simpla compasiune, cam declarativă şi prozaică, Victor Hugo năzuieşte spre surprinderea unei semnificaţii generale şi curînd simpatia pentru obidiţi şi umiliţi devine izvor de meditaţie poetică. Iată un catren în care versul a trecut de stadiul consemnării reportericeşti, dar nu s-a transformat încă în reflecţie:

„De plîngi, la Domnul vino, căci El a plîns la fel.
Tu care suferi, vino la El, căci lecuieşte.
Cel care tremuri, vino la El, căci îţi zîmbeşte.
Tu care treci, vin'iarăşi, căci, vezi, rămîne El."

(Inscripţie pe un crucifix)

Capodopera lui Victor Hugo pe această temă este fără îndoială *Le mediant*, poemul glorificării fiinţelor umile, aflate la periferia societăţii, a *„mizerabililor"*. Slăvind cerşetorul, Hugo înnoadă de fapt cu timpurile sale tradiţia antichităţii şi a lumii medievale care vedea în *„le mediant"* un om sfînt. Cerşetorul ce trece prin chiciură şi vînt pare cunoscut: *„Era bătrînul care trăieşte-n văgăună,/ Sub rîpă, aşteptîndu-şi cînd, solitar, visează, / Un ban de la ţărînă, din cerul trist o rază, / Spre om cu mîini întinse, spre Dumnezeu, unite."* Poetul îi bate în geam şi omul se opreşte; îl cheamă înăuntru, întinzîndu-i o cană cu lapte. Şi-n vreme ce omul fără nume — *„eu mă numesc săracul"* — se apropie de vatră, poetul, căutînd o motivare superioară a gestului, are impresia a desluşi în îmbrăcămintea zdrenţăroasă a cerşetorului, devenită obiectul meditaţiei, un cer negru pe care tremură constelaţiile.

Peste ciclul *Pauca meae* plutește umbra Léopoldinei și cu mici excepții poemele nu sînt altceva decît evocări selective ale trecutului; un părinte îndurerat:

„Oh! eu în prima clipă nebun puteam să par,
Vai! și-ndelung trei zile am plîns apoi amar“,

rememorează clipele de fericire trăite de-a lungul anilor alături de fiica iubită, în atmosfera patriarhală a familiei. Cu intensitate sînt trăite bucuriile elementare de-odinioară. Fetița îi intra în cameră cîteva clipe în fiecare dimineață:

„Intra, spunînd copila: — Tăicuță, bună ziua!“,

îi lua pana, îi deschidea cărțile, îi risipea hîrtiile aflate pe masa de scris, se așeza pe pat și rîdea; apoi, deodată se îndepărta asemeni unei păsări *(Elle avait pris ce pli dans son âge enfantin)*.

La zece ani: *„aveam treizeci de ani, ea numai zece“*, Léopoldine părea o prințesă: *„Știa să-mi facă viața minunată, / Ușoară truda, cerul meu senin / Și-atunci cînd îmi spunea în șoapte: Tată! / O, Doamne! striga sufletul meu plin!“ (Cînd locuiam cu toții împreună)*. Amintirile converg în *O, Souvenirs! printemps! aurore!* spre evocarea celor patru copii, văzuți toți în obișnuita atmosferă familială. Epuizante, aducerile aminte lasă inimile pustiite. Durerea semnifică paradisul pierdut: ea culminează cu evocarea morții Léopoldinei în poema *A Villequier*. Poezia toată este un geamăt, un strigăt de revoltă adresat cerului nemilos. Poate prea lungă, emoția nu are aceeași intensitate de-a lungul poemului întreg, dar piesa e un bocet îngînat monoton, psalmodiat în fața universului. Din loc în loc monotonia liturgică este punctată de invocații și interogații retorice. În genunchi, un om plînge, cerînd divinității o fărîmă de înduioșare pentru imensa și ireparabila durere părintească, copilul pe pămînt fiind *„singura bucurie ce rămîne din tot ceea ce visăm“*.

Și pe nesimțite poetul alunecă din planul concret într-altul general, durerea personală prilejuind o meditație în tonuri

grave asupra morții și a implicațiilor ei afective în conștiința individului. Cel de-al unsprezecelea poem al acestui ciclu, *On vit, on parle, on a le ciel et les nuages*, comprimă în cîteva strofe o parabolă a destinului uman. Omul se naște, trăiește pe felurite registre plăcerile și durerile vieții:

„*Iubim și-avem iubire, noroc străin de regi!*
Noi ascultăm și viersul pădurilor întregi.
Un neam întreg, cînd sîntem treziți în auroră,
Ne-mbrățișează-o mamă, o fiică sau o soră!
Prînzim, citind ziarul; curg zilele-n neștire
În minte, cu speranță, cu trudă și iubire..."

și la sfîrșit, în fața lui se deschide „*tăcerea nesfîrșită și veșnică a morții!*"

La ce visau cei doi cavaleri în pădure, altă meditație pe tema morții, scrisă într-o tonalitate elegiacă, amintind atmosfera specifică a baladelor germane — mă gîndesc la *Lenore* a lui Bürger — este una dintre cele mai frumoase piese ale ciclului *Pauca meae*. În noapte, sub razele tremurătoare ale stelelor, doi cavaleri galopează, poetul și Hermann, dar curînd observăm că Hermann, luat ca antiteză, este vocea interioară a poetului. Dialogurile nostalgice sînt încărcate de sensuri necunoscute și mereu avem senzația existenței dincolo de aparențe a unui inexprimabil tumult interior:

„ — *Gîndesc, îmi spune Hermann, la gropi întredeschise!*
Îi spun: — Gîndesc eu numai la gropile renchise!

Privește el nainte; în urmă eu privesc...
— Gîndesc la cei, îmi spune, ce viața îi doboară,
La cei ce sînt, la cei ce trăiesc! Și eu spun iară:
— Gîndesc la cei ce nu mai sînt!"

și caii galopau, trecînd în goană prin luminișurile pădurii, în timp ce vîntul aducea din depărtări zvon de rugăciuni și sunete înăbușite de clopote.

Iarăși o pauză; cîntau izvoarele, murmurau stejarii, foșneau tufișurile. Și apoi strofele finale: ele închid în tiparul lor concepția antitetică despre existența umană;

viața-i un chin, fericiți sînt morții care nu mai suferă: „...*invidiez mormîntul / Pe care crește iarba și-așterne frunze vîntul!*" Răspunsul cade înfricoșat:

> „*Îi spun: — Taci! și respectă o neagră taină mare!*
> *Culcați ne zac ei, morții, în glie, sub picioare,*
> *Iar bieții morți sînt inimi ce te-au iubit cîndva.*
> *Sînt tatăl tău și mama! E-un înger ce dispare!*
> *Să nu-i mîhnim vreodată prin ironii amare.*
> *Ca printr-un vis, ei glasul mereu ne-or asculta*".

Lîngă această poemă putem alătura, sub raport tematic și valoric, *Paroles sur la dune*, scrisă mai tîrziu la Jersey. Aceeași întrebare: în ce constă sensul vieții, care-i semnificația morții este pusă din nou în alți termeni. În fața apelor oceanului, avînd deasupra imensitatea cerului, un om șoptește un monolog, reflex al zbuciumului poetului care rătăcește fără odihnă. Însă capodopera rămîne *Demain dès l'aube*, scrisă la patru ani de la moartea Léopoldinei. Trei catrene de o sobrietate dureroasă închid aspirația spre moarte, bucuria aproape frenetică cu care poetul își așteaptă plecarea pentru totdeauna... Cuvintele sînt șoptite încet, ca o dezmierdare, ca și cum fata pierdută s-ar afla lîngă el... Mîine, în zori, va pleca... Va pleca spre marea și unica întîlnire cu noaptea veșnică:

> „*Plec mîine, -n zori, la ora cînd șesul se deșteaptă...*
>
> *Nu voi privi nici seara de aur cum se cerne,*
> *Nici spre Harfleur cum pînze departe cad încet,*
> *Și-o dată-ajuns acolo, pe groapă voi așterne*
> *Spini înfloriți și verde răsură în buchet.*"

Moartea e numai începutul unei noi vieți, o nouă naștere, cum se va exprima în alt poem:

> „*Nu: a muri — a naște să spuneți. Credeți dar*
> *Ce văd se vede, toate ce le vedeți voi iar.*"
>
> (Ce este aceea moartea)

În diferitele cicluri din *Les Contemplations*, Victor Hugo își expune concepția despre literatură în general și mai cu

seamă despre rolul poetului în societate. Ideea îl preocupase mai de mult. Încă din prefața ediției a doua, din 1824, a *Odelor*, Hugo îi atribuie poetului un rol mesianic; poetul se cuvine să meargă înaintea popoarelor ca o lumină și să le arate drumul. „*Toate fibrele inimii omenești trebuie să vibreze sub degetele sale asemeni coardelor unei lire...*"

Parcurgînd artele poetice din *Les Contemplations*, unele mai puțin realizate artistic, altele adevărate capodopere, îndată băgăm de seamă că pentru Victor Hugo poetul îndeplinește în societate un dublu rol. Mai întîi el îi atribuie un rol social, locul artistului fiind în tumultul cetății, în vîltoarea luptei. Deși glasul său sună distinct, rătăcit în mijlocul mulțimii, poetul se identifică cu aspirațiile masei. Atitudinea aceasta o expune limpede Hugo în *Écrit en 1846*, epistolă în versuri, compusă ca un răspuns marchizului de C. d'E. care, într-o scrisoare adresată poetului în același an, îl învinuia a fi „*en plein jacobinisme*", regretînd „*acele zile frumoase ale adolescenței voastre monarhiste*". În linii generale, *Écrit en 1846* schițează evoluția spirituală a poetului, evoluție văzută din perspectivele relațiilor dintre poet și marchiz. Căutînd să dea o explicație, Hugo se ridică de fapt la generalizare, schițînd portretul poetului luptător. Motivarea era implicită: „*natura este o dramă cu personajele sale*", iar printre oameni își croiește calea răul „*puternic, mîndru, robust, triumfător*". Artistul trebuie să asculte glasul naturii și să se plece asupra suferințelor lumii. În consecință, poetul nu are decît o năzuință: să fie drept! El devine „*justicier indigné*". Explicînd convingător drumul parcurs de inspirația sa poetică de la natură spre societate, Hugo scoate în evidență și cauzele care l-au dus de la ideile monarhiste la iacobinism. „*Rațiunea mi-a tăiat regalismul în duel*", se exprimă el metaforic; de atunci n-a mai crezut „*în regii proprietari de oameni*", ca să revie iarăși la ideea inițială: „*viața este un tribunal*" (*cour d'assises*) și poetul pledează în versuri „*pour les misérables*": „*Cerut-am drepturi pentru copil, pentru femeie; / Am încercat în oameni să scapăr o scînteie; / Mergeam strigînd:*

Știință! Și scriere! Cuvînt! / Voiam în locul ocnei o școală pe pămînt", și enumerarea acțiunilor poetului continuă exhaustiv. Indirect pe plan estetic, *Écrit en 1846* era o motivare a culegerii *Les Châtiments*.

Imaginea poetului pierdut în mijlocul mării de oameni i-a plăcut cu deosebire lui Victor Hugo: l-a urmărit mai ales în exil și el însuși s-a închipuit într-o frumoasă poemă, *Lueur au couchant*, rătăcind printre parizienii cuprinși de frenezia bucuriei. De astă dată, pierdut în mulțime, poetul este totuși, ca individ, un izolat, numai aspirațiile sale sînt aceleași cu ale celor din jur:

„Mergeam eu singur printre hohotitoare grupe,
Nestînd la sfat cu nimeni și, totuși, calm și blînd,
Putînd să fiu și unul și totul, rînd pe rînd,
Și acordînd în mine, în îmbinarea lor,
Plăcerea de-a fi singur, iubirea de popor.
Visînd, eram ferice; tăcînd, eram prezent."

(Lumină-n asfințit)

Însă în poemele sale, Victor Hugo acordă poetului și o altă accepțiune, vizibilă în cîteva din piesele ciclului *Aurore*. În *Réponse à un acte d'accusation*, el reia în puține cuvinte noi ideile poetice ale anilor 1827 și 1830 și s-ar părea la început că poemul nu e decît o rememorare didactică a experienței sufletești îmbogățită prin lectură. În realitate, Hugo face elogiul cuvintelor, laudă materia verbală. Descătușată de rigorile unei poetice prea strîmte, cuvintele au pătruns în vălmășagul străzii și de aici, datorită poeților, ele s-au reîntors împrospătate, pline de sensuri inedite, în poezie:

„Eliberată limba de scriitori a fost.
Și, datorită bandei acestor teroriști,
El, adevăru, -alungă un roi de belferi triști."

Cred că, păstrînd proporțiile, putem pune *Réponse à un acte d'accusation* alături de prefața din *Cromwell*. Poema rămîne în tot cazul una din cele mai bune prezentări a revo-

luţiei făcute de romantism în mijloacele expresive ale limbajului.

În poemul următor, *Suite*, elogiul cuvintelor este dus la limită. Cuvîntul devine o fiinţă vie „*un être vivant*". Cuvîntul este „*faţa invizibilului, învelişul necunoscutului*". De cine a fost creat? De cine a fost călit? Poetul sondează rezonanţele cuvîntului în fiinţa umană şi reţine însuşirile lui miraculoase:

„*Azvîrli-n om cu-o vorbă, ca el să se-nfioare,*
Sub forţa ei cumplită, să sece şi să cadă.
În lume-arunci cuvîntul răzbunător grămadă
Şi ea, tîrînd cu sine scut, spadă, eşafod,
Legi, idoli şi moravuri, sub el se surpă-n glod.
Din gură doar aceste puteri imense ies.
Pămîntu-i sub cuvinte, cum stă sub muşte-un şes."
(Urmare)

În cuprinsul universului, cuvîntul poate fi alăturat doar luminii; cînd primul om a spus întîiul cuvînt, cuvîntul nou născut întîlni în cer lumina şi îi spuse „*Ma soeur!*" Atotputerniciei cuvintelor se închină omenirea toată. Cuvîntul: „*E viaţă, spirit, germen, virtute, foc mereu, / Căci este Verb cuvîntul şi Verbul — Dumnezeu*".

Tocmai din atribuirea unor puteri magice cuvîntului izvorăsc desele dialoguri cu spiritualitatea. Pe pămînt, poetul este egalul demiurgului; el este „*le prophéte, le mage, le voyant*", vede înaintea semenilor şi are putinţa de a prevedea viitorul. Năzuinţa spre absolut, spre sensul ascuns al lumii a exprimat-o Hugo într-un amplu poem aşezat la finele ultimului ciclu, nu întîmplător intitulat *Au bord de l'Infini*. Pus sub semnul unui animism total: „*Vorbeşte totu?-Ascultă. Vînt, şi văpăi, şi unde, / Trăieşte tot, pomi, trestii, stînci! / Suflete-s oriunde!*", *Ce qui dit la bouche d'ombre* închide întreaga filozofie a poetului. Adăugăm la aceasta marile poeme în care Victor Hugo cîntă abundenţa, fecunditatea, germinaţia colosală: *Mugitusque boum*, din ciclul *En marche* şi mai cu seamă

Eclaircie (Au bord de l'Infini): pămîntul, oceanul și cerul sînt deopotrivă slăvite într-un imn închinat vieții nestăvilite ce irupe spre lumină...

Încercări de a crea o epopee se mai făcuseră în literatura franceză, și unul din deziderateIe romanticilor începînd cu Chateaubriand l-a constituit strădninţa de a crea epopeea veacului. Faptul că a realizat-o Victor Hugo nu este întîmplător. Îl apropie de epopee o dispoziţie temperamentală nativă. Tendinţa spre epicizare se făcuse simţită, cu rezultate nu întotdeauna fericite, în poezia anterioară, în *Les Châtiments* îndeosebi. Dacă aici fuziunea epicului cu liricul nu era, de cele mai multe ori, organică, într-o epopee de vastitatea *Legendei secolelor* epicul se manifestă în toată plenitudinea. Aş adăuga şi vicisitudinile existenţei. Exilat la Guernesey departe de viaţa politică a ţării, de „*Napoléon le Petit*", lipsit de rezonanţele pulsaţiei directe a cititorilor, dar avînd sentimentul că este profetul, vizionarul chemat să descifreze trecutul și să întrezărească viitorul, orgoliosul Victor Hugo se abandonează, cu o forță de muncă impresionantă, creaţiei. Un număr restrîns de poeme, inspirate mai cu seamă de manifestările grandioase ale naturii, fuseseră scrise la Jersey, însă munca sistematică de elaborare a epopeei a fost dusă la capăt, în ambianța locuinței de la Hauteville-House. Apărută în 1859, *La Légende des Siècles* a fost ulterior completată cu noi poeme introduse de autor în ţesătura generală în două rînduri: în 1877 și 1883.

Mare epopee sociogonică, *La Légende des Siècles* poate fi alăturată poemelor simbolice ale omenirii, poeme ce-și propuneau evocarea poetică a originii și evoluției societății umane. În discuție ar putea fi adusă *Teogonia* lui Hesiod, *De rerum natura* a lui Lucrețiu, ori sociogoniile timpurilor mai apropiate de Hugo: *Paradisul pierdut* (Milton), *An essay on man* (Al. Pope), *Le Génie des religions* (E. Quinet), *Bible*

de l'Humanité (J. Michelet), *Tragedia omului* (Madàch)[1] ş.a. Nu se poate să nu amintim sociogonia eminesciană, *Memento mori* care, dintre toate, prezintă cele mai multe analogii cu aceea hugoliană.

La Légende des Siècles a fost clădită pe o amplă documentare, fiecare detaliu istoric fiind riguros exact[2] şi Hugo a consultat tot ce istoria culturii îi putea oferi. *Biblia* mai cu seamă a fost utilizată: poemul *Première rencontre du Christ avec le tombeau* este inspirat, „*autorul ar putea spune chiar tradus*", scrie Hugo, din *Evanghelie*. *Le Mariage de Roland* şi *Aymerillot* sînt scoase din cărţi de epocă cu mare circulaţie în vremurile trecute — *Charlemagne, l'emperor à la barbe fleurie, Chansons de geste* etc. Materia poemelor privind imperiul otoman e luată din cartea lui Dimitrie Cantemir.

Raportul dintre istorie şi legendă nu este mecanic; faptele istorice sînt transfigurate prin prisma fanteziei creatoare a poetului. Că de aici pot ieşi deformări este altceva, dar niciodată denaturări voite: „*Ficţiune, cîteodată, falsificare, niciodată*, precizează Hugo, *nici o îngroşare a liniilor; fidelitate absolută faţă de culoarea vremurilor istorice şi de spiritul diverselor civilizaţii*". Legenda colorează poemele şi Hugo aceasta a urmărit de fapt: „*Autorul, fără a diminua semnificaţia istoriei, vrea să constate semnificaţia legendei*" şi aducea în sprijinul afirmaţiei două mari exemple ale antichităţii: „*Herodot face istorie, Homer face legendă*". Însă dincolo de legendă, dincolo de pitoresc şi de particular, Hugo caută semnificaţii general-umane. Şi tocmai strădninţa descifrării sensului mai adînc al istoriei conferă vastei sale sociogonii un farmec irepetabil.

---

[1] Vezi T. Vianu: *Arghezi, poet al omului*, E.P.L., 1964, capitolele introductive, în special pp. 80—93.

[2] Nu trebuie să vedem în Victor Hugo un erudit în probleme istorice; dacă pentru poet documentarea este exemplară, specialistului i se pare lacunară. E de ajuns să amintim că Hugo îl credea pe Dimitrie Cantemir... istoric turc.

Structural, *La Légende des Siècles* nu-și propune să reia schema epopeei antice; poetul nu organizează materialul într-un nexus epic, ci în jurul unei idei de mare adîncime poetică: eterna năzuință a umanității spre lumină, metaforă a setei nepotolite de cunoaștere: „*Poemele acestea*, scrie Hugo, *diferite prin subiect, dar inspirate de aceeași gîndire, n-au altă legătură între ele decît un fir, firul acesta ce se subțiază uneori, încît pare invizibil, dar nu se rupe niciodată, este marele fir misterios al labirintului uman, Progresul*", el unește prezentul cu trecutul și face legătura cu viitorul abia presimțit. Eroul epopeei este omul, individul topit în marea colectivitate a popoarelor. Și poetul își propune să recreeze „*dezvoltarea ființei umane din veac în veac, omul urcînd din tenebre spre ideal, transfigurarea paradisiacă a infernului terestru, apariția lentă și supremă a libertății, dreptul pentru această viață, responsabilitatea pentru cealaltă; un fel de imn religios cu mii de strofe, închizînd în adîncul lui o credință profundă și pe culmea lui o rugăciune înaltă, drama creației, luminată de fața creatorului; iată ce va fi, terminat, acest poem în întregul lui*".

În substanța sa, *La Légende des Siècles* este un grandios imn închinat etapelor succesive ale dezvoltării ființei umane începînd cu Eva, „*mama oamenilor*" și sfîrșind cu Revoluția, „*mama popoarelor*". Într-o oarecare măsură, Victor Hugo respectă cronologia marilor epoci istorice, dar nu cu exactitate. Cînd i se pare necesar, revine spre a surprinde spiritul epocii asupra unor perioade ce fuseseră depășite cronologic de poemele anterioare, după cum etape întregi sînt omise. Nu e mai puțin adevărat că, așa cum e concepută, *La Légende des Siècles* lasă o impresie de armonie și echilibru interior.

După un scurt prolog, *La vision d'ou est sorti ce livre*, *La Légende des Siècles* se deschide cu un *Imn* închinat Pămîntului, fascinant nu atît prin realizarea estetică deosebită, cît mai ales prin personificarea pe care e ridicat: pămîntul este o imensă Alma Ceres și lirismul e scos din antiteza

creată între veşnicia bătrînei Terra, „*grande nature sacrée*" şi efemeritatea fragilei fiinţe umane.

Primul mare ciclu al epopeei, *D'Ève a Jesus*, recreează în opt poeme legendele semnificative ale *Bibliei*. Transportîndu-ne în Edenul paradisiac, *La Sacre de la femme* ne transmite uimirea primului cuplu uman, Adam şi Eva, în faţa lumii. *La Conscience* reia într-o viziune nouă legenda lui Cain şi Abel, cu deosebirea că accentul a fost mutat de pe crima săvîrşită de Cain pe zbuciumul interior al asasinului. Imaginea de ansamblu este de o stranie frumuseţe: pe imensitatea pămîntului, într-o senzaţie de dezolantă pustietate, sugerată printr-o rar întîlnită acumulare de metafore, un om şi familia lui rătăcesc fără ţintă. Femeia-i frîntă de oboseală; copii îmbrăcaţi în blănuri de animale, abia îşi trag răsuflarea şi sfîrşiţi de mersul fără preget, un singur gînd le obsedează minţile: odihna. Dar Cain îngrozit vede pretutindeni privirea lui Iehova urmărindu-l şi fuga ucigătoare reîncepe iarăşi.

Cel mai reuşit poem al acestui ciclu rămîne totuşi *Booz endormi*, inspirat din legenda lui Ruth şi Booz. Scăldat de lumina albastră a nopţii înstelate, *Booz endormi* este poemul păcii biblice, patriarhale. Printre ai săi, răpus de oboseala muncii de peste zi, Booz adoarme alături de baniţele pline de grîu, prilej pentru poet de a-i surprinde trăsăturile fizice şi de caracter. Miezul poemului îl constituie visul lui Booz. Bolta cerului se deschide; Booz vede cu uimire crescînd din pîntecele sale un stejar viguros ce-şi înalţă crengile spre cerul albastru. Şi pe acest stejar începe să urce o nouă seminţie omenească „*asemeni unui lanţ imens*" în timp ce „*un rege cînta jos şi sus murea un zeu*" (aluzie la David şi Isus). Intuind semnificaţia visului, Booz, bătrîn trecut de optzeci de ani, se zbuciumă în somn amarnic, cuprins de îndoială:

„*Un neam născînd din mine! E oare cu putinţă?*
La vîrsta mea s-ar crede să dobîndesc feciori?
Cînd tînăr eşti, ai numai triumfătorii zori;
Din noapte iese ziua ca dintr-o biruinţă;

Bătrîn, ești un mesteacăn ce greu din iarnă scapă;
Sînt văduv, seara cade pe mine, singur sînt
Și-mi încovoi, o, Doamne! ființa spre mormînt,
Cum fruntea și-o apleacă-nsetatul bou spre apă.“

Booz nu știa că Ruth se culcase la picioarele sale. Și cele două trupuri sînt învăluite de liniștea nupțială a nopții; Ruth are impresia că deslușește în noapte aripi albastre plutind și, aproape adormită, aruncîndu-și privirile spre cer, se întreabă cine a aruncat cu atîta nepăsare o seceră de aur în mijlocul cîmpului de stele.

Hugo ignoră civilizațiile asiatice: India, China cît și pe cele ale orientului apropiat: Egiptul, Persia și trece în ciclul următor, *Entre géants et dieux*, introdus la a doua ediție, spre evocarea Greciei arhaice, mitologice. În antiteză este pusă lumea zeilor și a titanilor și înfruntarea surdă dintre ei. Războaiele lumii antice, luptele grecilor împotriva perșilor, conflictele dintre polisurile grecești grupate sub titlul general *De Mesa à Attila* sînt alăturate luptelor feudale care au sfîșiat evul mediu: *De Ramire à Cosme de Médicis*, amîndouă grupate sub titlul general *Après les Dieux, les Rois*. Partea a doua a ciclului este o colecție de portrete scrise în tonalitatea romanceroului spaniol, poetul aspirînd spre epuizarea tipurilor: *Regele gelos*, *Regele ingrat*, *Regele abject*, *Regele tirîie-sabie*, *Regele-fricos* etc. Atmosfera de ansamblu a epocii este surprinsă în *Chanson barbare*, cîntec strigat de soldații ce mărșăluiesc în sunetul tobelor peste Europa cuprinsă de flăcări. Regalității i se alătură atotputernicia catolicismului și inchiziția formează obiectul inspirației în *Les raisons du Momotombo*. Feudalismului european i se adaugă poemele din *Les trônes d'Orient*, ele marcînd creșterea imperiului otoman. Dintre acestea o mențiune aparte se cuvine lui *Soultan Mourad*, unde apare chipul lui *Vlad Țepeș*.

„Vlad, boierul de la Tarvis, poreclit și Belzebut,
Nu voiește să plătească padișahului tribut,
Și, ca s-o ucidă-ntreagă, prinde-acum solia turcă,
Iar pe drum, pe două laturi, în treizeci de țepi o urcă.“

Parcurgînd poemele ciclurilor amintite, cititorul asistă la un spectacol terifiant; regii sînt întruchipări ale cruzimii, egalați și întrecuți de ferocitatea sultanilor Murad sau Zim-Zizimi. Ei alcătuiesc umbrele istoriei și, în sugerarea bestialității umane, Hugo este neîntrecut. Caracteristica aceasta a observat-o Claudel[1]. Referindu-se la *Les Mages* din *Les Contemplations*, dar probabil și la ciclul *Le groupe des idylles* din *La Légende des Siècles*, unde, fără vigoare deosebită, Victor Hugo încerca să surprindă notele semnificative ale personalităților majore din istoria umanității: Aristofan, Vergiliu, Petrarca, Shakespeare, Voltaire ș.a. Paul Claudel era nemulțumit că efigiile „*magilor*" rămîneau „*la fel de vagi și searbăde*" de-a lungul poemelor lui Hugo, precum „*mărcajele de bronz verde care jalonează în zilele ploioase porțiunile acoperite cu apă ale Bulevardului Saint-Germain*". În schimb, sesiza Claudel „... *cît entuziasm elocvent, cîtă atenție pasionată pentru monștri, pentru toți criminalii, pentru toți călăii umanității, de la Torquemada, sultanul Murad și Imânus, pînă la împăratul Napoleon al III-lea*". Și încheia cu această metaforă: Hugo a fost „*indiscutabil un vizionar în maniera lui Blake. Nu un vizionar al lucrurilor divine, el nu l-a văzut pe Dumnezeu, dar nimeni n-a scos atîtea lucruri din umbra lăsată de Dumnezeu*".

Atracția lui Hugo spre personajele sumbre ale istoriei vine din concepția generală a esteticii romantice — pentru care omul nu e un exemplar normal al speciei, ci, în exemplul dat mai sus, un monstru de urîțenie și cruzime. Pe de altă parte, Hugo privește evul mediu din unghiul omului noului veac care cunoscuse filozofia luminilor. Atracția spre exemplarele istoriei deformate psihic ar mai putea avea și o altă explicație. În recrearea artistică a vremii regilor, Victor Hugo a pus propriile sale resentimente antimonarhice ce ies pregnant la iveală în ciclul *Le temps présent*.

---

[1] Paul Claudel: *Réflexions sur la poésie*, Collection „Idées", N.R.F., Gallimard, Paris, 1963, pp. 49—50.

Evul mediu în întregime este scăldat într-o tonalitate alb-negru. Lumii tenebrelor îi sînt opuse curajul, loialitatea și acțiunile justițiare ale poeziei cavalerești din ciclul *Les chevaliers errantes*. Întruchipare a spiritului dreptății rămîne legendarul *Eviradnus* și poemul dedicat lui este unul din cele mai bune ale ciclului. Trecem și peste sobrietatea poemei *L'Aigle du casque*, amintim fugar și *Les pauvres gens* — construit pe notarea foarte exactă a gîndurilor femeii ce-și așteaptă soțul, marinar plecat în amurg pe oceanul cuprins de furtună — spre a sugera, prin indicarea extremelor, vastitatea planurilor construcției.

Una din cele mai însemnate piese ale acestei inegalabile cărți rămîne fără îndoială amplul poem *Le Satyre*. Așezat înaintea ciclului despre Renaștere, poemul este alcătuit dintr-un prolog și patru părți: *Le bleu*, *Le noir*, *Le sombre*, *L'étoilé*. Lipsa de originalitate a temei — ea fusese dezvoltată inițial de Vergiliu în a șasea bucolică, *Silenus* — nu știrbește cu nimic adîncimea poeziei hugoliene. Titlul general al poemelor: *Seizième siècle. Renaissance — Paganisme* are o anume semnificație. Alăturarea noțiunilor amintește una din ideile lui Victor Hugo despre dezvoltarea culturii. Întoarcerea spre natură a Renașterii înseamnă reluarea pe plan superior a păgînismului antic, prin una din tendințele sale majore Renașterea nefiind altceva decît o treaptă spre concepția modernă a panteismului. Panteismul ar alcătui atunci o verigă importantă în susținerea ideii generale a întregului ciclu. De aici a ieșit mitul Satirului care:

„*Sta în Olimp satirul, retras, cît mai ferit,*
Într-un sălbatic codru din muntele sfințit;
Trăia, vînînd acolo, visînd sub rămurișuri".

Satirul este de o vitalitate provocătoare:

„*Avea în el candoarea desfrîului ca Rheea;*
Iar toana lui, amestec divin și bestial,
Urca pe stînca sacră a unui ideal,

Căci unde zboară păsări, și caprele ajung;
Călcase-n voie codrul Olimpului în lung
Și-n lat; hoț pe deasupra și aventurier".

Și, într-o zi, Hercule îl aduce de urechi în fața lui Iupiter. Cînd sosește în Olimp, Satirul, pare să nu știe că se află în fața zeilor, înfățișarea lui necioplită provoacă rîsul homeric al lumii olimpice. Pus să cînte, Satirul dovedește dintr-o dată o nebănuită profunzime a gîndirii și înalță un cîntec de laudă *„pămîntului monstruos"* *(Le noir)*, slăvind elementele ce după credința celor vechi stau la alcătuirea lumii și glorificînd erupția haotică a lumii vegetale. Pe nesimțite frazele Satirului se încheagă într-o cosmogonie maiestuoasă, tot solilocul lui fiind un imn închinat vegetalului:

„O, strașnică natură! O, lanțul formidabil
Al codrului ce crește cu idealu-o dată!"

Și versurile transmit fiorul în fața atotputerniciei naturii; haosul este zeul, gesturile lui sînt elementele, el însuși fiind începutul:

„Salut, o, Haos! Pămînt, o, slavă ție!
Un zeu e hăul; gestul său elementu-n lume;
El singur «Începutul» și l-a ales ca nume".

Cîntul al treilea este o sociogonie; Satirul *„Cînta pe om. Le spuse de tragica ispravă: / El, omul, cifră-aleasă, un număr plin de slavă, / Prin vina-i dat în lături și-ntr-un cumplit prăpăd / Căzut din nou în noapte, în cîte nu se văd".* Satirul profetizează, are viziunea viitorului: un ocean de oameni va supune definitiv natura și se va avînta spre cucerirea spațiului sideral. Este, poate, cel mai pasionant dintre discursurile ținute în fața zeilor; la sfîrșitul lui, Satirul se transformă în stea, iar vorbele sale ultime au tăria profețiilor vechilor eremiți:

„Pe dogma-apusă, viață, credință, libertate!
Oriunde o lumină, oriunde-un geniu fie!
Iubire! înțelegeri, tot fi-va armonie!

Va îmblînzi și lupii azurul cald din cer.
Loc Totului! Pan eu sînt; te pleacă, Iupiter!"

În ultimul vers, Hugo face aluzie la înțelesul acordat de vechii greci Satirului; ei nu vedeau în Pan numai un zeu al vegetației: Pan semnifica totul.

Cucerirea spațiului cosmic o presimțise Hugo și în *Plein ciel;* pe cer i se arată plutind o navă ciudată: *„Departe în adîncuri, de peste nopți și valuri, / În poarta-ntredeschisă a norilor, prin care / Rîzînd s-arată cerul pe nesfîrșita mare / Abia ghicit, se iscă un punct; în larg pustiu, / Acest mic punct din spațiu se mișcă, este viu"*. Nava siderală este simbolul progresului nesfîrșit: *„Pe om la om și suflet la suflet vrea s-aducă / Desființează legea de fier și cea de sînge, / Război, robie, biruri și rîndurile strînge / Trecînd prin cer ca o fanfară"*.

La Légende des Siècles formează numai prima parte a unei vaste trilogii proiectate inițial de poet. În prefața *Legendei secolelor*, el mărturisea a fi îmaginat un larg poem în care se răsfrînge unica problemă, ființa sub tripla ei înfățișare: Umanitatea, Răul, Infinitul, simbolul progresului, relativului și absolutului. Părțile acestui poem urmau să fie: *La Légende des Siècles*, *La Fin de Satan* și *Dieu*. În aceeași prefață, Hugo preciza că ultimele două poeme sînt *„aproape terminate"* urmînd să fie tipărite mai tîrziu. *La Fin de Satan* fusese începută în februarie-martie 1854, *Dieu* în primăvara lui 1855. Poemele au apărut după moartea poetului, în 1886 și 1891 și au rămas neterminate, însă importanța lor este considerabilă. *Poeme extraordinare*, le caracterizează Gaëtan Picon[1] nu fără dreptate deoarece, spre deosebire de poemele anterioare, narative și descriptive, *La Fin de Satan* și *Dieu* se apropie mai mult de spiritul poeziei mari a veacului nostru.

---

[1] Gaëtan Picon: *La poésie au XIX-e siècle*, în *Histoire des Littératures*, III, Encyclopedie de la Pleiade, N.R.F. Gallimard, 1963, p. 928.

Construit pe două planuri, terestru și extraterestru, primul poem pune în termeni filozofici și în planul transcendent eterna înfruntare dintre principiile antinomice ale universului: Răul și Binele. *Et nox facta est — Și noaptea s-a lăsat* — preludiul poemului, ne transportă în imensitatea spațiului sideral. Satan, arhanghelul revoltat împotriva lui Dumnezeu, se aruncă în abis. Măreția căderii acesteia nesfîrșite este în afara oricărei discuții:

„De patru mii ani, uite-l, cădea-n genunea-adîncă.
De-o culme nu putuse să se agațe încă
Și nici să-și spele, -o dată doar, fruntea lui semeață.
Se scufunda, cu spaimă, în umbră și în ceață.
Mai sigur și, în urmă, pe-a nopții-eternă cale,
Cădeau mai lin toți fulgii din aripile sale".

Pe pămînt, spiritul răului, încarnat în Nemrod, îndeamnă oamenii la crimă și război. Dumnezeu, nutrind speranța creării unui echilibru între cele două forțe, dă viață din aripile pierdute de Satan în cădere Îngerului libertății, „*l'Ange Liberté*". El obține convertirea lui Satan și, iertat, Satan redevine Lucifer, arhanghelul luminii, principiul Răului dizolvîndu-se în principiul Binelui. Și în vreme ce întunericul e sfîșiat de lumină, pe pămînt dărîmarea Bastiliei are, păstrînd proporțiile, aceeași semnificație. Victoriei luminii în spațiile celeste îi corespunde saltul înainte al societății prin progresul moral, iar sfîrșitul conflictului în planul transcendent are ca urmare imediată în planul terestru revenirea omenirii la o nouă vîrstă de aur.

În *Dieu*, ultima parte a proiectatei trilogii, poetul jinduiește spre înțelegerea celui din urmă mister: dumnezeirea. Poemul are același caracter simbolic și poetul alege șase ființe, reprezentînd sensul și spiritul diferitelor religii, care-i vorbesc rînd pe rînd și alegerea simbolurilor duce gîndurile numaidecît spre *Istoria hieroglifică* a lui Cantemir: Liliacul reprezintă ateismul, Bufnița scepticismul, Corbul sugerează antagonismul dintre bine și rău, Vulturul religiile păgîne,

monoteismul ebraic și creștin sînt întruchipate de Acvilă și Grifon, iar Îngerul este simbolul rațiunii. S-ar părea că *Dieu* n-ar fi decît un reflex al meditațiilor poetului asupra sensului feluritelor religii, însă efortul omului de a-l înțelege pe Dumnezeu semnifică în planul poetic nesfîrșita năzuință de a prinde sensul ascuns al lumii, de a exprima inexprimabilul, de a da formă concretă inconcretului. Foamea de absolut a torturat pe poeții mari din toate timpurile și versurile au tristețea sălciilor plîngătoare și jalea răscolitoare a vechilor aezi:

„În surdul întuneric, nespus, nepipăibil,
Mă regăseam, tot singur, dar nu mai eram eu.
Doar setea de-a cunoaște mai sta în mine, vie,
O năzuință către tot ce-ar putea să fie,
O gură vrînd să beie un rece strop fugar
Din scobitura mîinii fatale-a nopții, chiar“.

*

Multele volume de versuri scrise de Victor Hugo spre sfîrșitul vieții: *L'Année terrible*, 1872, *L'Art d'être grand-père*, 1877, *La Pitié suprême*, 1878, *L'Âne*, *Religions et Religion* amîndouă în 1880, *Les Quatre vents de l'esprit*, 1881 ș.a. nu mai ating culmile etapei exilului, iar peste culegerile deceniului al patrulea, în afara introducerii cîtorva teme noi, ultima etapă a creației poetice nu adaugă estetic nimic deosebit. Victor Hugo devine cronicarul liric, *„ecoul sonor“* al vremii sale: toate evenimentele îl interesează, pe toate ține să le consemneze. O mențiune aparte se cuvine lirismului discret ce învăluie poeziile dedicate nepoților săi Jeanne și Georges din *L'Art d'être grand-père*.

Pus alături de marii poeți romantici ai veacului său: Lamartine, Musset, Vigny și Nerval, Victor Hugo se distanțează vizibil și este neîndoios că el rămîne singurul foarte mare poet romantic al poeziei franceze din secolul al XIX-lea. Prin imaginația uluitoare și aptitudinea de a scoate din sine însuși forme continuu înnoite ale creației, prin sensibili-

tatea puţin comună şi atracţia nativă spre marile teme lirice: dragoste şi creaţie, moarte şi viaţă, Victor Hugo acoperă cu poezia lui un secol întreg.

Poate să nu ne intereseze un poem sau altul, poate să nu ne placă un volum sau mai multe, retorismul ni se poate părea insuportabil, elocvenţa de paradă, descrierile plictisitoare, epitetele banale şi repetiţiile fără sfîrşit ne pot scoate din sărite, îi putem reproşa didacticismul şi anecdotica, dar dincolo de toate acestea se simte pulsaţia neistovită a geniului care a năzuit spre surprinderea sensului ascuns al lumii.

Utilizarea celor mai variate ritmuri poetice, amestecul într-o proporţie nemaiîntîlnită pînă atunci a epicului cu liricul, a speciilor cele mai diverse, a contribuit într-o considerabilă măsură la sfărîmarea regulilor poeticei clasice, la descătuşarea liricii şi îndreptarea ei spre făgaşe neexplorate încă, în multe direcţii Hugo fiind un precursor. Şi dacă poezia lui Nerval a făcut trecerea decisivă spre Baudelaire şi Mallarmé, la Victor Hugo se găsesc cele dintîi semne ale liricii moderne şi puţini sînt poeţii din a doua jumătate a secolului trecut şi de la începutul noului veac pe care el să nu-i fi anunţat. Rimbaud, subliniază G. Picon, va pleca de la violenţa şi ritmul hugolian brutal forjat, de la *„son entrechoc d'images"*; Verlaine din *Fêtes galantes* aminteşte de *La Fête chez Thérèse* şi de astfel de piese din *Chansons des rues et des bois:*

„Cînd un păstor iubeşte muze,
Şi-n piele oasele-l mai ţin,
Priveşte arătări confuze
În ceru-adînc, de păsări plin".

Uneori gîndul ne duce la *Baudelaire:*

„Sînt totdeauna pîcle şi o lumină vagă."

cîteodată chiar la *Mallarmé:*

„Pîndind beţia-nimfă-n dorinţa lor ce rîde"

sau la *Valéry:*

„Şi zburda luminoasă a udelor zeiţe"

şi mai adesea încă aminteşte de *Lautréamont* şi suprarealism:

„*Să sfărîmi cărăbuşul îngrozitor al serii*".

În ţările române, ecourile lui Victor Hugo se fac simţite din deceniul al patrulea al secolului trecut. Dar nu poetul este tradus în primul rînd, ci dramaturgul. Lucrul este explicabil dacă ne gîndim la rolul deosebit rezervat teatrului de generaţia de la 1848 şi de energia cheltuită pentru înfiinţarea unor teatre naţionale.

În 1836, I. Eliade Rădulescu avu iniţiativa alcătuirii unei *Colecţii de autori clasici* din care urma să scoată douăzeci şi patru de volume pe an. Intenţiile nu şi le-a putut realiza decît parţial şi în anul următor, în traducerea lui C. Negruzzi, apăreau două din dramele romantice ale lui Victor Hugo: *Maria Tudor*[1] şi *Angelo*[2]. Şi poetul era cunoscut şi preţuit cu toate că preferinţele mergeau în genere spre Lamartine. Singurul volum de poezii hugoliene, *Balade*, a fost tradus tot de Negruzzi[3]. Este vorba de ediţia de *Ode* şi *Balade* publicată de Hugo în 1826. Alegerea a fost, cred, determinată de condiţiile specifice de dezvoltare ale clasicismului şi romantismului în literatura noastră. Receptivitatea moldovenilor la poezia epică a lui Hugo a fost pusă de Ibrăileanu şi pe seama răcelii şi criticismului acestora.

Deşi spre sfîrşitul veacului poeziile lui Victor Hugo nu vor mai fi adunate într-un volum, versuri din ultimele lui culegeri continuă să apară în felurite periodice. În

---

[1] V. Hugo: *Maria Tudor* (dramă în trei zile). Din operile lui Victor Hugo. Tradusă de d. C. Negruţţi (Cu o scrisoare „Către d. C. Negruţţi de I. Eliad"), Bucureşti, în Tipografia lui Eliad, 1837.

[2] V. Hugo: *Angelo, tiranul Padovei*. Din operele lui Victor Hugo. Tradusă de d. C. Negruţţi, Bucureşti, în Tipografia lui Eliad, 1837.

[3] V. Hugo: *Balade*, traduse de C. Negruzzi, Iaşi, la Cantora Foaiei Săteşti, 1845; ed. II, în traducerea aceluiaşi, Iaşi, 1863.

decembrie 1865, la Ateneul Român, Ulysse de Marsillac, redactor al ziarului *La Voix de Roumanie*, ține o conferință despre *Chansons des rues et des bois*, cu unele rezerve critice care au provocat indignarea bucureștenilor. Viața lui Hugo era de asemenea urmărită cu atenție și întoarcerea din exil e comentată de același în *Le journal de Bucarest*, unde se prezintă și volumul *Les Châtiments* și se reproduc poeziile: *Le serment de l'exilé* și *Le retour de l'Exilé*[1]. O pătimașă admiratoare a poeziei lui Hugo a fost Iulia Hasdeu, aflată la Paris în momentul morții poetului. Dacă poezia lui Hugo nu a înrîurit în mod deosebit dezvoltarea literaturii române, ideile sale teoretice au influențat într-o măsură mai mare sau mai mică gîndirea estetică a contemporanilor; I. Eliade Rădulescu, cu al' său *Curs întreg de poesie*, este numai un exemplu.

ION BĂLU

---

[1] D. Popovici: *Studii franco-române*, în *Studii literare*, vol. I, Sibiu, 1942, pp. 1–59.

TABEL CRONOLOGIC

1802 În orașul Besançon, la 26 februarie, s-a născut Victor Hugo[1]; în vinele sale curgea sînge loren și breton totodată. Tatăl, comandantul de infanterie Léopold-Sigisbert Hugo, era fiul unui tîmplar bogat din Nancy, Lorena; mama, fiica armatorului Trébuchet din Nantes, Bretagne, se numea Sophie.
În temperamentele diferite ale celor doi soți trebuie căutate neînțelegerile ce au dus ulterior la desfacerea căsniciei. Viitorul poet și romancier va moșteni de la tatăl său vitalitatea extraordinară, tipic țărănească, amintind de eroii lui Balzac.

1802—1804 Împreună cu mama și frații săi mai mari: Abel și Eugène, micul Victor își urmează tatăl în garnizoanele militare unde acesta era mutat: Corsica, insula Elba.

---

[1] Pentru cunoașterea amănunțită a biografiei lui Victor Hugo pot fi consultate cu mult folos cîteva cărți fundamentale: *Victor Hugo raconté par un temoin de sa vie*, Paris, 1863; A. Maurois: *Olympio ou La Vie de Victor Hugo*, Hachette, 1956, Paris; F. Gregh: *Victor Hugo*, Flammarion, 1954, Paris.

1804—1807 Sophie Hugo se stabilește la Paris împreună cu copiii.

1807—1809 Întreaga familie se mută la Neapole unde Léopold Hugo fusese transferat.

1809—1811 Comandantul Hugo, din nou singur, pleacă în Spania. În țara abia cucerită, Napoleon numise rege pe fratele său, Joseph. Léopold Hugo urcă treptele ierarhiei militare cu repeziciune, ajungînd în scurt timp general, apoi guvernator al Madridului; primește titlul de conte. În aceeași vreme, Victor își începe studiile, mai întîi acasă, cu profesori particulari.

1811—1812 Sophie Hugo, însoțită de copii, sosește în capitala Spaniei. Victor, împreună cu fratele său Eugène, urmează un an cursurile Colegiului nobililor din Madrid.

1812—1814 Sophie Hugo se reîntoarce cu copiii la Paris. Hotărîtă să le continue învățătura sub supravegherea sa, nu-i mai înscrie la Colegiu. Copiii citesc la întîmplare avînd ca profesor *„un preot bătrîn, o grădină și mama lor"*. Atmosfera acelor ani o va evoca Hugo în poezia *Aux Feuillantines (Les Contemplations)*, amintindu-și înfiorat cum toți frații se aplecau vrăjiți asupra legendelor biblice:

„Nous lumes tous les trois ainsi, tout le matin,
Joseph, Ruth et Booz, le bon Samaritain,
Et, toujours plus charmés, le soir nous le relûmes."[1]

---

[1] Astfel toți trei citirăm, curînd după dejun:, / Ruth, Iosif și Booz, Samariteanul bun;, / Mai plin de încîntare, le-am recitit și seara.

Tot acum intervine ruptura definitivă între soții Hugo. Prăbușirea lui Bonaparte și restaurarea monarhiei a dus la destituirea generalului Hugo.

1815—1818 Victor și Eugène sînt înscriși la pensionul Cordier-Decotte; de aici urmează cursurile liceului Louis-le-Grand. Bravul general, care aștepta acum la Blois reintrarea în grația Bourbonilor, visa pentru fiul său o carieră științifică. Dar Victor manifesta alte înclinări: în liceu încearcă să-l traducă pe Vergiliu; expediază o odă Academiei Franceze, din partea căreia primește o mențiune. Versurile trimise Academiei Florale din Toulouse sînt de asemenea premiate. Recompensele primite îl ajută să-și convingă tatăl că vocația sa nu era să urmeze Școala politehnică. Ambițiile lui ținteau mai sus: „... *vreau să fiu Chateaubriand sau nimic*". Studiile superioare începute la Facultatea de drept nu le-a continuat.

1819—1821 Împreună cu frații săi, Victor Hugo înființează revista *Le Conservateur littéraire* (decembrie 1819-martie 1821) la care colaborează și Alfred de Vigny. Titlul publicației era ales cu scopul de a atrage atenția lui Chateaubriand, care condusese ziarul *Conservateur* cu puțin în urmă. Aici publică Hugo, în foileton, primul său roman: *Bug-Jargal*.
Străduința lui Hugo de a se afirma pe plan literar avea și o altă cauză. În 1820 o reîntîlnește pe Adèle Foucher, fiica unui prieten mai vechi al familiei. Părinții fetei refuză încuviințarea căsătoriei. Cauza: indigența materială a viitorului soț.

1822 Îi apare modestul volum de versuri: *Odes et poésies diverses*. Placheta are un răsunet cu totul neașteptat: regele Ludovic al XVIII-lea, încîntat, se interesează de soarta tînărului autor și îi stabilește o pensie, Hugo devenind poetul oficial al curții.

Se căsătorește cu Adèle. Însă fericirea lui Victor se proiectează pe tragedia propriei familii: Sophie Hugo murise la 27 iunie 1821; în 1822, Eugène, care dăduse semne de alienație mai de mult, înnebunește. Este internat, dar nu-și mai revine pînă la sfîrșitul vieții (1837). Din căsătoria cu Adèle, Hugo a avut patru copii: Léopoldine, 1824, Charles, 1826, François-Victor, 1828, Adèle, 1830.

1823 Îi apare *Han d'Islande*, scris în maniera „romanului negru“ a lui Charles Nodier.

Colaborează la revista *La Muse française*, editată de E. Deschamps.

Frecventează „Salon d'Arsenal“ al lui Ch. Nodier unde întîlnește, printre poeții și criticii de toate nuanțele, pe Vigny și Lamartine.

1824 Hugo tipărește *Nouvelles odes*.

În septembrie își face apariția *Le Globe*, cotidian înființat de Paul-François Dubois. În jurul lui se strîng scriitori tineri încă necunoscuți marelui public: Stendhal, Merimée, Sainte-Beuve. Hugo frecventează redacția ziarului și se împrietenește cu Sainte-Beuve.

1825 La 29 aprilie este făcut Cavaler al Legiunii de Onoare. Călătorește în Elveția împreună cu prietenul său, Charles Nodier.

1826 Hugo adaugă vechilor ode mai multe balade de inspirație romantică și le tipărește sub titlul *Odes et Ballades.*

1827 Publică drama în versuri *Cromwell.* Lipsită de valoare literară, drama rămîne importantă pentru *Prefața* ei, primul manifest al școlii romantice. Totuși, treizeci de ani mai tîrziu, Alfred de Vigny, în *Journal d'un poète,* va scrie că *Prefața* lui *Cromwell* exprima mai mult ideile personale ale lui Hugo și prea puțin aspirațiile comune ale generației.

Locuința lui Hugo din Rue Notre-Dame-des-Champes devine cenaclul romanticilor; îl frecventează poeții și prozatorii Musset, Vigny, Balzac, Nerval, Dumas etc. și, bineînțeles, Sainte-Beuve. Victor Hugo este șeful recunoscut al noii mișcări artistice.

1829 Se stinge din viață Léopold Hugo.

Apar două cărți noi: un volum de versuri, *Les Orientales*, și romanul *Le dernier jour d'un condamné à mort.*

1830 După 1830, Victor Hugo se bucură de o glorie literară puțin comună. La 25 februarie a avut loc premiera dramei *Hernani.* Triumful a fost de nedescris: romantismul pătrundea în teatru.

Cenzura îi refuză prezentarea celeilalte drame, *Marion de Lorme*, care va fi jucată abia după revoluția din iulie.

Pe plan afectiv, Victor Hugo suportă o grea lovitură. Prietenul lui cel mai bun, care îi recenzase cu entuziasm nereținut *Odes et Ballades*, Sainte-Beuve, se îndrăgostește de fru-

moasa Adèle. Criticul nu-i era indiferent nici tinerei doamne Hugo, care-i acceptă iubirea. După ce va afla de legătura ilicită, relațiile dintre Hugo și Adèle se răcesc și, cu toate că vor continua să stea împreună, soții vor trăi despărțiți în fapt. Cenaclul se destramă.

Apare romanul *Le Rouge et le Noir* de Stendhal.

1831 Cu *Notre-Dame de Paris*, *„cea mai strălucitoare întruchipare a reveriei istorice a romantismului“* (G. Picon), romantismul triumfă în roman. Apare o nouă culegere lirică: *Les Feuilles d'automne.*

1832 Se reprezintă drama în versuri *Le Roi s'amuse.* Poetul se mută în Place Royal, unde va locui pînă la izbucnirea revoluției.

1833—1843 A fost unul din deceniile în care Victor Hugo a cunoscut cea mai mare popularitate.

Trei culegeri poetice îi apar la scurt interval: *Les Chants du crépuscule* (1835), *Les Voix intérieures* (1837), *Les Rayons et les Ombres* (1840).

Scrie cîteva drame în proză: *Lucrèce Borgia*, *Marie Tudor* (1833), *Angelo* (1835) și în versuri: *Ruy Blas*, jucată cu mare succes în 1838. Iată o succintă caracterizare a dramaturgiei lui Victor Hugo, făcută din perspectivă istorică de G. Picon: *„Marea dramă literară nu o întîlnim decît în stare mitică în prefața la* Cromwell. Lucrèce Borgia, Marie Tudor, Angelo, tyran de Padove *sînt melodrame facile. Și nici* Hernani, *nici* Ruy Blas *n-au frumusețea marilor opere poetice sau romanești. Zgomotul infernal al versului are prea vizibil rolul de a stinge*

falsa strălucire a acțiunii. Și continua antiteză între sublim și grotesc, între urîțenia și noblețea sufletului (...) mărturisesc aici toate coardele unui mecanism nevalorificat, ca în opera romanescă sau poetică, de abundența fermecătoare a unei imaginații libere."

Pe planul convingerilor politice, deși rămîne fidel ideilor napoleoniene insuflate de bătrînul Léopold în ultimii ani ai vieții și rezervat față de monarhie, se apropie de ducele d'Orléans. Hélene de Mecklembourg, soția ducelui, admiratoare înfocată a operei poetului, îl ia sub protecția sa.

În această perioadă au început și cele dintîi atacuri publice împotriva poetului din partea chiar a foștilor săi prieteni: Vigny, Sainte-Beuve ș.a. De trei ori la rînd: în 1836, în 1837, cînd a fost preferat Lamartine, și în 1840 i se refuză intrarea la Academie, unde va fi primit cu 17 voturi contra 15 abia în ianuarie 1841.

Istoricii literari vorbesc acum de „*deux existences*" în viața lui Victor Hugo: una corectă, rece în familie față de soție, cealaltă pasională, în afara căminului conjugal.

În 1833, în februarie, cunoscuse pe frumoasa dar puțin talentata actriță Juliette Drouet; dînd dovadă de o rară înțelegere, Juliette va rămîne în jurul lui Hugo pîna la sfîrșitul vieții. Îndrăgostit nebunește, Hugo îi rezervă roluri în piesele sale, dar actrița renunță definitiv la teatru după eșecul, la Comedia Franceză, a dramei *Les Burgraves*.

În tovărășia Juliettei pleacă în lungi călătorii, prin țară sau străinătate; vizitează Alsacia, Elveția, Rhinul, Spania. La înapoierea din

Spania află din ziar moartea fiicei sale Léopoldine, înecată, alături de soțul ei, Charles Vacquerie, în Sena, în timp ce se plimba cu barca. Părintele a fost adînc îndurerat de moartea primei sale fete și, pe lîngă altele, și aceasta va fi fost una din cauzele tribulațiilor politice ulterioare.

1845 La intervenția ducesei d'Orléans, regele îl numește pe Hugo *pair* de France. Temperament impetuos, poetul folosește tribuna Camerei spre a-și expune ideile sale liberale: ia apărarea Poloniei, se ridică împotriva pedepsei cu moartea etc.

1848 La 25 februarie, Victor Hugo a fost numit provizoriu primar al unui cartier parizian, însă la alegerile generale nu a fost reales.

1849 Victor Hugo este deputat de Paris în Adunarea Constituantă, apoi în Adunarea Legislativă.

Datorită atracției congenitale spre „*les misérables*" ajunge curînd șeful mișcării umanitariste franceze și prezidează Congresul păcii, ținut la Paris în luna august. Această trăsătură de caracter a lui Hugo îl determină pe Ion Heliade Rădulescu, aflat în exil la Paris, să-i ceară în august 1850 favoarea de a patrona ziarul *La ligue des peuples*.

Inițial, Victor Hugo se manifestă ca partizan absolut al prințului Ludovic Napoleon. În *L'Evénement*, ziarul său personal, Hugo susține candidatura prințului la președinția Republicii. Ales președinte, Ludovic Napoleon nu schițează nici un gest de recunoștință față de Victor Hugo, care visa portofoliul Minis-

terului Educației Naționale. Ministerul se formează fără el. Motivele personale, adăugate celor ideologice, deoarece scandalizase Adunarea cu un discurs despre mizerie, l-au determinat să treacă în extrema stîngă, unde promovează o opoziție sistematică. Președintele ripostează: *L'Evénement* este interzis, iar Charles și François întemnițați.

1851—1852 După lovitura de stat de la 2 decembrie 1851, Victor Hugo încearcă, fără succes, organizarea unei revolte. Amenințat de arestare, trece în Belgia cu pașaport fals, stabilindu-se la Bruxelles. La 9 ianuarie 1852, un decret emis în numele noului guvern introducea prevederea expulzării pentru orice opozant al regimului.

La Bruxelles, Victor Hugo scrie *L'Histoire d'un crime*, versiune personală a evenimentelor dintre anii 1848—1851—carte publicată peste aproape trei decenii — și pamfletul *Napoléon le Petit*.

Promulgarea, poate nu întîmplătoare, de către guvernul belgian a unei legi ce introducea pedepsirea ultrajului împotriva șefilor de stat străini, îl determină pe Hugo să părăsească Belgia.

1852—1855 Este perioada exilului în insula anglo-normandă Jersey.Din august 1852 se stabilește cu ai săi la Marine-Terrace, capitala insulei. Juliette Drouet l-a urmat, luîndu-și o locuință în apropiere.

Locurile i-au lăsat o impresie detestabilă; locuința așezată cu fața spre ocean la fel: „...*casa cu înfățișare melancolică în toate anotimpu-*

rile, o descrie poetul în *William Shakespeare*, *căpăta un aspect și mai sumbru din cauza iernii care începuse. Vîntul sufla dinspre apus cu toate puterile îngroșînd și mai mult deasupra locuinței valurile de ceață pe care noiembrie le așează între pămînt și soare. Micimea ferestrelor se adăuga la scurtimea zilelor și adîncea tristețea crepusculară a încăperilor...*" Izolarea pe țărmul oceanului s-a răsfrînt stimulator asupra activității poetului în ansamblu, exilul dînd un nou impuls creației; Victor Hugo începea întrecerea cu timpul.
Pe insulă a scris *Les Châtiments*; cartea a fost difuzată clandestin în Franța. Începe lucrul la poemele ce vor intra în culegerea *Les Contemplations*.

Tot la Jersey are loc o experiență cu urmări adînci în gîndirea ulterioară a poetului: Delphine de Girardin, venită special să-l vadă pe proscris, îl inițiază în tainele spiritismului.

1855—1860 Din cauza agitației antinapoleoniene, autoritățile locale îl obligă să părăsească insula. În octombrie 1855 se stabilește pe insula Guernesey, într-o frumoasă locuință, Hauteville-House. În depărtare se zărea, pe vreme senină, țărmul Franței.

În 1859, Napoleon al III-lea dă o amnistie, dar Hugo nu vrea să uzeze de prevederile ei. Devine un exilat voluntar.

La Guernesey creează Hugo capodoperele sale: *Les Contemplations*, 1856 și *La Légende des Siècles*, 1859. „La Légende des Siècles, scria G. Lanson, *este inseparabilă de exilul lui Victor Hugo; într-o accepție mai largă, cartea este continuarea lui* Les Châtiments; *ea constituie*

în mai multe locuri jurnalul doleanțelor și confidențelor proscrisului; ea este reflexul filozofiei zămislită de gînditorul solitar din Jersey, cartea împrumutînd ceva din grandoarea epică a măreției oceanului din insulele anglo-normande". (În 1857 apăruseră *Les Fleurs du Mal* și *Madame Bovary*.)

1862 Reîncepe lucrul la o carte care îl preocupa mai de mult: *Les Misérables*. Apărut la Bruxelles în 1862, romanul cunoaște un răsunător succes. Poem al conștiinței umane, *Les Misérables*, „*în ciuda aparenței sale populare, este o mare creație și cu adevărat operă de geniu* (...). *Epopee istorică, epopee filozofică, operă poetică* (romanul se încheie cu patru alexandrini), *operă realistă: «cartea aceasta e un munte» prevenea Hugo. Dar această operă disparată, aproape haotică, e unificată de puternica mitologie căreia îi este supusă: aceasta-i proiecția simbolică a problemelor și credințelor autorului ei.*" (G. Picon)

Într-un timp foarte scurt, romanul a fost editat la Leipzig, Londra, Petersburg, Milano; în România *Les Misérables* a fost tradus în același an de D. Bolintineanu, A. Zanne și M. Costiescu; cele șase tomuri au apărut la București, între 1862—1864, la librarul editor Hristu Ioaninu.

1864 Apare *William Shakespeare*, conceput inițial ca o prefață la traducerea franceză a operelor dramaturgului englez. Hugo, alături de François-Victor, reține o legendă momentul nașterii cărții, privea îngîndurat oceanul: „ —*Ce ne vom face? întreabă fiul. Eu voi privi*

oceanul! răspunde Hugo, — Iar eu, adaugă François, îl voi traduce pe Shakespeare.“
În anii următori ies la iveală alte două romane: *Les travailleurs de la mer* (1866) şi *L'Homme qui rit* (1869).

1868 Se stinge din viaţă Adèle Hugo.

1869 Apare *Les Chants de Maldoror* de Lautréamont.

1870 În august Hugo vine la Bruxelles. La 4 septembrie, după înfrîngerea de la Sedan, imperiul lui Napoleon al III-lea se prăbuşeşte. A doua zi după proclamarea Republicii, Hugo soseşte la Paris.

1871 La 18 martie moare Charles; poetul merge pe jos în urma sicriului pînă în cimitirul Père Lachaise.
În timpul Comunei, Victor Hugo se stabileşte la Bruxelles, apoi la Luxembourg. Se reîntoarce la Paris la 25 septembrie.

Din 1871, Zola începe publicarea romanelor din ciclul *Les Rougon-Macquart.*

1873 Moare François-Victor.

Apare *Une saison en enfer* de Rimbaud.

1876 Este ales senator de Sena. Intervine la 22 mai pentru amnistierea comunarzilor.
Victor Hugo devine scriitorul popular prin excelenţă; este divinizat şi idolatrizat. Nici acum nu-şi dezminte imaginea scriitorului total cu care şi-a obişnuit contemporanii. Publică *Actes et Paroles*, culegere de articole despre activitatea politică desfăşurată în exil. Scrie romanul istoric *Quatre vingt-treize*,

1874, drama în versuri *Torquemada*, 1882, dar foarte activ rămîne poetul. Volumele se succed aproape unul după altul; în 1877 o nouă ediție din *La Légende des Siècles;* în același an *L'art d'être grand-père; La Pitié suprême*, 1879; *Religions et Religion* și *L'Âne*, 1880; *Les Quatre Vents de l'Esprit*, 1881 etc. etc.

1880 La Comedia Franceză se sărbătorește o jumătate de veac de la premiera dramei *Hernani*. Pe scenă se afla bustul poetului încununat cu lauri. Sarah Bernhardt recită un poem în cinstea marelui poet romantic.

1881 În februarie, cînd scriitorul intră în al optzecelea an de viață, poporul Parisului organizează spontan o manifestare de simpatie sub ferestrele locuinței lui Victor Hugo.

1882 Apare drama istorică în versuri *Torquemada*.

1883 La 11 mai se stinge din viață Juliette Drouet.

1885 *22 mai*. Moartea lui Victor Hugo. Guvernul hotărăște organizarea funeraliilor naționale. Luni 25 mai, studenții parizieni — printre ei se afla și studentul român D. Petrescu-Joja, tatăl prozatorului Cezar Petrescu — pornind de la Panthéon defilează prin fața casei poetului de pe Avenue de l'eau, nr. 50, pe o ploaie torențială.
Cînd cortegiul mortuar părăsi locuința vremelnică a poetului, sicriul a fost oprit sub Arcul de Triumf; apoi, ca un ultim și suprem omagiu, o mare de oameni a urmat tăcută corpul neîn-

sufletit al marelui dispărut, spre Panthéon, unde fu înmormîntat.

*

1886 Seria de opere postume este inaugurată de poemul *La fin du Satan*.

1887 Apare volumul *Choses vues*, prima serie.

1888 Apare culegerea de versuri *Toute la lyre*.

1889 Se tipăresc dramele *Amy Robsart* și *Les Jumeaux*.

1891 Apare poemul *Dieu*.

1896 Se publică primul volum de corespondență.

1898 Alături de al doilea volum de corespondență, apare volumul de versuri *Les Années funestes*.

1900 Apare volumul *Choses vues*, seria a doua.

1902 Se sărbătorește centenarul nașterii poetului. Apare volumul de versuri *Dernière gerbe*.

1904 Începe să apară ediția definitivă a *Operelor complete*.

1925 Ia ființă catedra „Victor Hugo" la Sorbona.

1942 Apare volumul de versuri *L'Océan*, *Tas de pierres*.

1951 Apare volumul *Pierres (Vers et prose)*.

1952 Apar *Strophes inédites*, *Trois cahiers de vers français: 1815—1818.*

1953 Apare volumul *Carnets intimes: 1870—1871*

1955 Apar *Choses de la Bible: 1846.*

1961 Apare opera poetică completă într-un volum.

I. B.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Față de precedentele culegeri din poezia lui Victor Hugo (Versuri, *E.S.P.L.A., 1952;* Versuri, *Editura Tineretului, 1958 și 1962, în colecția „Cele mai frumoase poezii" și respectiv „Biblioteca școlarului"), antologia de față se deosebește prin faptul că au fost selectate poeme din toate volumele prodigiosului poet romantic, de la* Ode și Balade *pînă la ultima culegere postumă și prin faptul că florilegiul și traducerea aparțin unei singure persoane, nu unui colectiv.*

Textul original urmat este acela al ediției Oeuvres poètiques complètes *întrunite și prezentate de Francis Bouvet, editor Jean-Jacques Pauvert, Paris, 1961.*

La fiecare poezie am indicat în paranteză — la sfîrșit — locul de unde a fost ea desprinsă din volumele originale. Au fost traduse și notele date de autor la primele ediții, indicîndu-se în paranteză: n.a. Celelalte note aparțin traducătorului. Numai în cazul poemelor de largă respirație s-a recurs la traducerea unui fragment caracteristic, poeziile fiind reproduse de regulă integral.

Menționăm că apare pentru prima oară în românește o antologie de asemenea proporții din opera lui Victor Hugo, dorința noastră fiind de a sugera cititorilor bogăția tematică și vastitatea creației poetice a autorului Legendei secolelor.

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

ODE

(1822–1826–1828)

MOISE PE NIL

Şi chiar atunci fiica faraonului veni la fluviu să se scalde, însoţită de sclavele ei, care mergeau de-a lungul ţărmului.
BIBLIA: EXODUL

— „Surori, mai rece-i unda cînd se revarsă zorii.
Veniţi: pe lîngă vetre mai dorm secerătorii;
Şi ţărmu-i încă solitar;
Din Memfis se înalţă un murmur şovăielnic;
Iar jocul nostru-n crînguri, atît de feciorelnic,
Îl văd doar razele de jar.

Palatu-ntreg al tatei de arte scînteiază;
Dar ţărmu-n flori mă-ncîntă, cum nu mă minunează
Bazinu-n aur şi porfir;
Mai dragi îmi sînt aceste cîntări aeriene;
Mai mult decît mireasma ce-acasă arde-alene,
Iubesc aroma de zefir!

Veniți: e lină unda și-albastru-i cerul, purul!
Lăsați-vă-n tufișuri să fîlfîie azurul
În transparente cingători;
Desprindeți-mi și văluri ca spuma, și coroană;
Căci vreau să zburd alături de voi în dulcea zvoană
A undelor stîrnind fiori.

Să ne grăbim... Dar iată, prin ceața noii zile,
Ce văd? Priviți departe, sfioaselor copile,
Și nu vă temeți nicidecum!
Desigur, dus de valuri în marea ce-l așteaptă,
Din mari pustiuri, ciotul de palmier se-ndreaptă
Spre piramide-n lungu-i drum.

Ce spun? De nu mă-nșală privirea vagă, parcă,
E scoica zeei Isis[1], sau a lui Hermes[2] barcă,
Împinsă de un vînt domol.
Dar nu: e-o luntre,-n care, cu somnul pe pleoape,
Un prunc se deslușește dormind pe sîn de ape,
Precum la sînul maicii gol.

El moțăie; departe, cînd patul alb se vede,
Pe schimbătorul fluviu, așa plutind, l-ai crede
Un cuib de candid porumbel.
Îi poartă vîntu-n voie culcușul mic și visul,
Îl saltă apa, doarme și-l leagănă abisul,
Cel cu mormîntul lui la fel.

---

[1] Una din principalele divinități ale egiptenilor, protectoarea agriculturii.
[2] Personaj mitologic, pe care egiptenii îl socoteau părintele tuturor științelor, legislatorul și binefăcătorul Egiptului.

Fecioarelor din Memfis, dați fuga, cu tot zorul!
El s-a trezit... Ce mamă putu să-și lase-odorul
În toana valului smintit?
Mînuțe-ntinde; apa-l împrejmuie cu spume.
Vai! împotriva morții el are scut pe lume
Un coș din trestii împletit.

Hai să-l scăpăm!... Odraslă-a lui Izrael e, poate.
Îi prigonește tata; destul de crud e-n toate,
Dușman și c-un nevinovat!
Biet prunc! nefericirea-i iubirea mi-o îmbie,
Vreau să-i fiu mamă: viața să-mi datoreze mie,
Lumină dacă nu i-am dat!"

Atîta spuse Ifis, vlăstar de rege falnic,
Pe cînd la Nil alaiul fecioarelor șăgalnic
În zburdă se tot fugărea;
Iar tinerele grații, pe lîngă ea mai pale,
Cînd lepăda domnița lung văl de aur moale,
Vedeau pe fiica mării[1]-n ea.

Se înfioară unda sub talpa ei plăpîndă.
Spre fătul care geme, în mila-i tremurîndă
Își poartă pașii temători;
A și prins luntrea! Mîndră de dulcea sa povară,
Pe fruntea ei frumoasă trufia-ntîia oară
A-nvins naivele pudori.

---

[1] Egiptenii, ca și grecii și tirienii, credeau că zeița frumuseții s-a născut din spuma mării (n.a.).

Val despicînd și trestii călcînd cu tălpi gingașe,
Aduce lin copilul, smuls apelor vrăjmașe,
Pe țărmul jilav, nisipos;
Surorile-i în jurul sugarului se-adună
Privirii lui mirate să-i rîdă și să-i pună
Pe frunte un sărut sfios.

Aleargă, tu, ce-n umbră și-n îndoieli zbătută,
Îți urmăreai feciorul vegheat de bolta mută[1];
Ca o străină țărmul sui;
Nu tremura: pe Moise la sîn dacă-l vei strînge,
Nu te-or trăda nici rîsul, nici ochiul care plînge.
Căci Ifis mamă încă nu-i!

Și-n vreme ce fecioara cu chip care strălucе
La regele sălbatic firavul fiu aduce
Scăldat în plînsul ei matern,
Se-aud în cor serafii, în cerul plin de stele,
Cum, Domnului în preajmă, cu aripile grele,
Din lire-i cîntă imn etern.

„O, nu mai geme, Iacob[2], pe unde-ți porți exilul;
Și tulburea ta jale nu-ți mai uni cu Nilul:
Te-așteaptă vechiul tău Iordan.

---

[1] *Biblia* spune că mama lui Moise a lăsat pe fiica sa pe malul fluviului spre a veghea asupra leagănului. Autorul a crezut că poate presupune că mama rămăsese pentru a îndeplini această tristă datorie (n.a.).

[2] Patriarh evreu, fiul lui Isaac și al Rebecăi; a avut 12 fii care au fondat cele 12 triburi din Izrael (anul 2200 î.e.n.) A murit în Egipt, unde fiul său Iosif era ministrul faraonului.

E-aproape ziua-n care, spre țări făgăduite,
Gesènul o să vadă noroadele robite
Cum fug și scapă de dușman.

Sub chip de prunc, în ape dat undelor pribege,
E-alesul de pe Sinai și-al bicelor[1] crunt rege,
De-o fată scos din valul sfînt.
Smeriți-vă, că nu știți: el, cel etern vi-i țelul;
Va mîntui popoare, un leagăn — Izraelul —
Alt leagăn[2] — lumea pe pămînt!

februarie 1820

(Cartea a patra, III)

UN CÎNTEC DE SĂRBĂTOARE AL LUI NERON

Contelui Alfred de V.

Nescio quid molle atque facetum[3].

HORAȚIU

Urîtul ne ucide! Cuminții îl evită!
Amici, veniți la fastul la care vă invită
Cezarul Neron, consul a treia oară-ales;
Stăpînul lumii, Neron, și zeu în armonie
Ce după felul iònic știe,
Cîntînd, din zece glasuri să-nstrune lira-ades!

---

[1] E vorba de plăgile care, potrivit legendei biblice, au fost trimise de mînia lui Dumnezeu asupra Egiptului.

[2] Leagănul, prefigurat de cel al lui Moise, este al lui Cristos.

[3] *Nu știu ce lucru fraged și plăcut*, citat trunchiat din Horațiu (*Sat.* I, 10, 44).

Chemarea mea voioasă îndată vă adună!
Nicicînd plăceri atîtea nu veți gusta-mpreună,
Ca la libertul Pallas[1], la grecul Agenor[2];
Nici în ospețe pline de veselii obscene
Cînd bea, -nțelept, Seneca[3], slăvind pe Diogene[4],
    Falern[5]: din aur sclipitor;

Nici cînd, aproape goală, Aglaia din Phalera,
Cu noi, pe vechiul Tibru, își îndruma galera
Sub cortul asiatic, cu splendide culori;
Nici cînd batavianul[6] prefect, stîrnindu-și struna,
    În cuști de lei zvîrlea într-una
Noi sclave, cu cătușe ascunse pe sub flori!

Veniți, sub ochii voștri va arde Roma toată[7]!
Din turn, pe litiera-mi aicea așezată,
Vreau să admir pîrjolul sfidîndu-i norii săi.

---

[1] Pallas, sclav dezrobit de Claudiu și ajuns curtean influent și bogat, este protectorul și aliatul Agripinnei, a cărui amintire o găsim evocată în *Britannicus* de Racine. Moare în anul 63.

[2] Nume născocit de poet.

[3] *Lucius Annaeus Seneca* (4—65 e.n.) — scriitor și filozof stoic latin, dascălul lui Neron. În anul 65, fiind bănuit de participare la un complot, se sinucide.

[4] *Diogene* (413—325 î.e.n.) — filozof cinic grec.

[5] *Falernum* — regiune din Campania (sudul Italiei). Aici se producea vinul cel mai apreciat în antichitate și care nu se bea decît după cincisprezece ani de la recoltare.

[6] Din Batavia — vechiul nume al Olandei.

[7] Aluzie la *Cei doisprezece cezari* de Suetoniu, care-l acuză pe Neron de a fi incendiat Roma, spre a o reconstrui mai frumoasă. Tacit îl arată de asemenea pe Neron declamînd versuri în timpul acestui incendiu (*Anale*, XV).

Ce-s luptele ușoare de sclavi și tigri, oare?
Cei șapte munți[1] ai Romei sînt astăzi circul mare
Luptînd cu dîrze vîlvătăi.

Stăpînul lumii poate orice, după dorință,
Aleanul să-și încînte și greaua-i suferință!
Azvîrle cîteodată și trăsnet, ca un zeu!
Veniți, se lasă noaptea, și-ncepe sărbătoarea.
Imensă hidră,-nvîlvorarea,
Înalță aripi negre și limbi de foc mereu.

Vedeți? Vedeți? Pe prada-i înflăcărată, iute
Ea-și desfășoară fumul în răsucite cute
Și pare că alintă mari prăvăliri de zid;
Pier, sub îmbrățișarea-i, palatele-ntr-o oră...
De ce să n-am, eu însumi, săruturi ce devoră,
Și dezmierdări ce blînd ucid!

Vacarmul ascultați-l, priviți fantasme sumbre,
Și oameni ce aleargă prin foc ca niște umbre,
Și liniștea de moarte născîndu-se treptat!
Se surpă stîlpi de-aramă și porți de aur grele!
Duc fluvii mari de bronz cu ele
Talazuri vii de flăcări în Tibrul zbuciumat.

---

[1] Cei șapte munți (coline) de pe malul stîng al Tibrului, pe care este construită Roma, sînt: Capitoliul, Palatinul, Quirinalul, Caelius, Aventinul, Viminalul și Esquilinul. Pe Aventin se afla un templu al zeiței Diana, iar în valea dintre Aventin și Palatin era circul mare, în care încăpeau un sfert de milion de spectatori.

Tot piere! jasp și màrmuri și stàtui și porfire,
Deși au nume sacre, sînt scrum și năruire.
Flagelul ce triumfă e-al voii mele joc,
El totul o să-nghită în strașnica lui goană,
Iar vîntul cu incendiul e-n veselă hîrjoană
Ca o furtună grea de foc.

Adio, Capitoliu[1]! Sub flăcările crunte,
O, Sylla, apeductul[2] peste Cocit[3] ți-e punte.
Așa vrea Neron! Turnuri și domuri cad la fel.
Bun! Peste Roma flacări oriunde duc ruină!
— Dă-i slavă, lumii tu regină:
Vezi, mîndră diademă ți-a pus pe frunte el!

Copil, mi se spusese că glasuri sibiline
Vesteau acestor ziduri pe șapte vechi coline,
Că la genunchii Romei timpu-ar muri, supus[4],
Că astru-i fără moarte sta încă-n aurore...
Prietenii mei, spuneți, de azi în cîte ore
Vecia ei va fi apus?

---

[1] Pe *Capitoliu* se aflau o cetățuie și un templu închinat lui Iupiter, unde se sărbătoreau triumfurile generalilor.

[2] Acest „apeduct al lui Sylla" pare să fie invenția poetului.

[3] Fluviu în Infern.

[4] În *Eneida* (I, 278), Vergiliu pune în gura lui Iupiter făgăduiala de veșnicie: „*Acestor lucruri nu le fixez margini și nici* (desfășurarea în) *timp*". Numele oficial al Romei, sub Imperiu, era *Orașul etern*.

Ce splendid e incendiul cînd noaptea e obscură!
Chiar Erostrat[1] triumful mi-ar pizmui cu ură.
Ce-mi pasă că plăcerea-mi poporu-l doare-amar?
El fuge: pretutindeni vîlvoarea-i cît un munte...
Coroana luaţi-mi de pe frunte,
Să nu-i pălească floarea al Romei groaznic jar.

Cînd sîngele pe straie v-aruncă roşii pete,
Spălaţi-le, prieteni, cu vinul dulcei Crete;
Doar sîngele desfată duios pe înrăiţi.
S-acoperim cruzimea cu voluptăţi sublime.
Nenorocire celui ce plînge pe victime!
În cînt se cade să-l striviţi.

Eu mă răzbun, şi Roma o pedepsesc amarnic!
Ea n-a adus tămîie şi laude zadarnic
Şi, rînd pe rînd, lui Joe şi-acelui hîd Cristos?
Vreau, ca pe ei, cu spaime adînci să mă contemple!
Da, vreau să am la rîndu-mi temple.
Aceşti romani nemernici n-au zei destui, prinos.

Eu Roma am distrus-o, s-o-nalţ şi mai măreaţă.
De-ar sfărîma-n cădere şi crucea îndrăzneaţă!
Nu vreau creştini! Zdrobiţi-i pe toţi, pe-acest
meleag!

---

[1] *Erostrat din Efes* — personaj obscur care, voind să devină nemuritor printr-o faptă neobişnuită, a dat foc templului Dianei, una din cele şapte minuni ale lumii, în noaptea cînd s-a născut Alexandru cel Mare (356 î.e.n.).

În ei să-și afle Roma pricina ispășirii[1];
Ucideți-i!... Hei, adu-mi tu, sclave, trandafirii,
Parfumul rozelor mi-e drag!

martie 1825

(Cartea a patra, XV)

COPILĂRIA MEA

Primus... labor... animos atque arma videre Bellantum...

VERGILIU, *Georgice*.[2]

Iată că totul a trecut... Copilăria mea nu mai este; parcă a murit, deși eu trăiesc încă.

SFÎNTUL AUGUSTIN, *Mărturisiri*

I

Port visuri de războaie în piept nedomolit;
Poet de n-aș fi, numai ostaș m-aș fi dorit.
Că dragi mi-s luptătorii, deloc să nu vă mire!
În muta mea durere, plîngînd, am socotit
Mai mîndru chiparosul ca lauru-n lucire.

Copil, mi-au pus culcușul pe-o tobă soldățească,
Iar apa mea sfințită fu scoasă cu o cască.

---

[1] *Tacit (Anale*, XV, 44) spune că, pentru a determina încetarea murmurelor ce-l acuzau, Neron a făcut să cadă vina asupra acelora *„pe care, odioși prin dezordinele lor, poporul îi numea creștini"*.

[2] *Primul... lucru... (este) să vezi curajul și armele războinicilor...* Vergiliu, *Georgice* (III, 182—183).

La umbra piramidei de arme, un soldat,
Din flamuri sfîşiate ce stau să putrezească,
Pelinci de leagăn mi-a-njghebat.

Prin praf, între chesoane şi scînteieri de armă,
M-a dus zeiţa luptei[1] în cort, să mă adoarmă;
Culcuş mi-au fost afete de tunuri în măcel;
Iubeam sirepi cu coame fîlfîitoare-n larmă
Şi pintenul ce bate în scările de-oţel,

Detunătoare forturi cu greu îngenuncheate,
Eroi cu spada-n fruntea docilelor armate,
Sau santinela-n taina pădurii răzleţite,
Şi-n marş batalioane prin tîrguri depărtate,
Cu steaguri ciuruite.

Am admirat husarul în graba-i de-a ucide,
Punîndu-şi snopi de aur pe piepturi intrepide,
Panaşul alb ce-l poartă un lăncier sprinţar,
Apoi dragonii care la căştile gepide
Au păr tărcat de tigru şi cozi de armăsar.

Şi mă-nciudam pe vîrstă. În umbra mea obscură
Să cresc! Să se răcească din fierberea lui pură
Tot sîngele meu tînăr, spumînd la ai mei semeni,
Şi să se verse-n luptă pe fierul din armură,
Cu valul roşu-asemeni!

---

[1] E vorba de Atena (Minerva).

Şi invocam războiul cu-ngrozitoare clipe!
Vedeam cu prisosinţă cum cîmpuri prind să ţipe
Cu zarvă înmiită de oameni şi de cai,
Cum, clătinînd deodată fulgerătoare-aripe,
Se-ntreciocnesc vrăjmaşii-n năprasnicul alai.

Şi auzeam şi tremur de trîmbiţi prin vîlcele,
Lung uruit de care şi şuier de ghiulele;
Apoi, lăsînd în urmă doar leşuri în mormane,
Vedeam, din vreme-n vreme, izbindu-se-ntre ele,
Sclipinde escadroane!

II

Trecui prin Europa cu gloria, ca vîntul,
Mai iute decît viaţa am străbătut pămîntul;
Deşi copil, ca vîrstă, bătrînii se-adunau
În jurul meu s-asculte, şi-mi fremăta cuvîntul
De-atîtea fapte care în mine se-ntrupau!

Să lupt cu zeci de neamuri aveam eu cutezanţa,
Respectul lor de frică îmi depăşea speranţa;
La vîrsta cînd vrei sprijin păream un protector.
Cînd pomeneam, în şoaptă, de scumpul nume —
Franţa —
Pălea străinul c-un fior.

La insula aceea cu trist trecut m-am dus[1],
Întîia treaptă dintr-o cădere-n hău, de sus,
Cenis[2], al cărui vultur iubește-nalta stană,
Simți, din grota-i veche ce mormăie nespus,
Cum țipă albe ghețuri sub pașii mei în goană.

Spre-Adige și spre Arno venii drept de la Ron.
Văzui și apuseanul, mărețul Babilon,
Eterna, vie Romă,-n morminte-ntunecoase,
Regina lumii încă pe prăbușitu-i tron
Cu purpuri zdrențuroase.

Apoi văzui Florența și veselul Turin,
Și Neapole-n miresme de țărm primăverin
Pe care baldachinu-i Vezuviul își răsfrînge,
Ca un gelos războinic, părtaș la un festin,
Ce între flori și-aruncă panașul plin de sînge.

Mi-ntinse, biruită, și Spania cununa.
Trecui Bergarul unde cumplit mugea furtuna;
Mormînt părea, jos, vechiul palat Escurial[3],
Iar apeductul fruntea văzu că-mi plec într-una,
La chipul său imperial[4].

---

[1] Insula Elba, unde există nenumărate vestigii vulcanice (n.a.).
[2] Înălțime din Alpi (3170 m) pe sub care trece, printr-un tunel de 12 km lungime, șoseaua ce leagă Lyonul de Torino.
[3] Reședința regilor Spaniei (la 40 km de Madrid), începută de Juan-Baptist de Toledo și continuată de arhitectul Juan de Herrera (1530—1597).
[4] Vestitul apeduct roman din Segovia, unde pot fi admirate trei rînduri suprapuse de arcade de granit (n.a.).

Văzui acolo focuri și militare halte,
Cum înnegreau ruine din burgurile-nalte;
Sub corturi sta străvechiul bisericilor prag:
Și rîsete cazone, sub sfinte bolți învoalte,
Păreau funebru bocet de vînt purtat, pribeag.

III

Din locuri depărtate întors, aduc cu mine
Un vag mănunchi în care sînt licăriri străine.
Visam, de parcă-atuncea, în lunga pribegie,
Am întîlnit în cale fîntînile senine
Ce-mbată pe vecie.

Da, Spania mi-arată biserici și-nchisori;
În Burgos, catedrala cu clopotele-n nori;
Vittoria[1] cu turnuri; Irunul[2] cu șindrile;
Valladolidul unde-s cetăți de seniori
Cu lanțuri de rugină mîncate și de zile.

Prindea colț amintirea în sufletu-mi de pară;
Mergeam cîntîndu-mi versuri cu inima ușoară;
Iar mama, ce toți pașii în taină mi-a pătruns,
Zîmbea, spunînd: „E zîna ce-asupră-i se pogoară,
Și îi vorbește în ascuns!"

1823

(Cartea a cincea, IX)

[1,2] Orășele din Sicilia și respectiv Spania.

BALADE

(1823–1828)

LOGODNICA TOBOŞARULUI

Domnului J. F.

Dulce-i moartea care vine cînd iubeşti cu foc!

DESPORTES[1]: *Sonet*

„Al Bretaniei Domn-duce
Spre-a purta război vrăjmaş,
La Mortagne din Nantes şi-aduce
Din cîmpii, munţi şi preluce,
Gloată mare de ostaşi.

Sînt baroni leiţi de arme,
La cetăţi străji de temei;
Şoimi albiţi în multe-alarme,
Scutieri, bărbaţi de arme;
Mi-e logodnicu-ntre ei.

---

[1] *Philippe Desportes* (1546–1606) — poet francez, consilier de stat şi favorit al regelui Henric al III-lea.

Spre-Acvitania porniră;
Deşi-i numai toboşar
Căpitan îl socotiră,
De-al său trup semeţ se miră,
Strîns în aurit pieptar.

Dar de-atunci, înfricoşată,
M-am rugat cu-atîta dor:
—«O, Brigită preacurată,
Tu să nu mi-l laşi vreodată
Fără înger păzitor!»

La duhovnic fui: «Părinte,
Pe ostaşi tu nu-i uita!»
Şi rugîndu-mă fierbinte,
Lumînări ţi-am ars nainte,
Raclă-a sfîntului Gildas.

Şi fecioarei din Loretta
I-am jurat, în negru-mi chin,
Să agăţ sub colereta
Ce-mi ascunde amuleta,
Lanţ de scoici, de pelerin.

Nu mi-a scris, că-i prea departe,
Să-mi dea jalei mîngîieri;
Ca răvaşele să poarte,
Nici vasala n-are carte,
Nici vasalul scutieri.

Azi cu domnul duce vine
Din al bătăliei foc;
Nu-i iubitul meu oricine;
Fruntea-mi naltă sus se ține,
Iar mîndria-mi e noroc!

Ducele, după ispravă,
Steag ne-ntoarce zdrențuit;
Hai la porți fără zăbavă
Să priviți alaiu-n slavă
Şi pe prinț, și pe iubit!

Sărbătoare-i, și se vede
Calu-i cu cioltar bogat,
Cum nechează,-n loc nu șede;
Scuturînd din cap purcede
Cu penaj împurpurat!

Vă gătiți, surori, să-mi vază
Toți erou-ntre-eroi,
Toba cum îi scînteiază,
Cum sub mîna lui vibrează
Şi bat inimile-n noi!

Să-l vedeți, ca-ntr-o poveste,
Mantă scumpă îi țesui.
E frumos și drag îmi este!
Poartă, cu sclipiri celeste,
Păr de cal pe coiful lui!

Dar țiganca ticăloasă
După-un stîlp m-ademeni,
Zicînd (Pronie miloasă!)
Că-n fanfara maiestoasă
Lipsă-un toboșar va fi.

Eu mă rog și cred, tăcută!
Ea, cu mîna-ntinsă drept
Către-o groapă cu cucută
Mi-a rînjit — năpîrcă slută —
Și-a spus: «Mîine-aici te-aștept!»

Zburați, gînduri de tristețe!
Iată tobele vuind.
Doamne cu extaz pe fețe,
Corturi roșii cresc semețe,
Flori și steaguri fîlfîind.

Vine-alaiu-n șiruri groase.
Sulițași bat talpa grea;
Sub stindarde unduioase,
Trec baronii în mătase,
Cu tichii de catifea.

Iată cleru-n patrafire;
Crainicii pe bidivii.
Toți, de la strămoși citire,
Poartă herb de stăpînire,
Pe pieptare semne vii.

Templieri cu-armuri persane
Trec — temuți de iad — și ei;
Cu-alebarde, iatagane,
Din Lausanne arcași, coloane,
Îmbrăcați în fier și piei.

Uite ducele; scînteie
Flamuri peste armăsari;
Trec și ultime crîmpeie
Din captivele trofee...
Iată-i și pe toboșari!..."

Spuse; cu-ochii — rătăcită —
Rîndurile-a străbătut;
Apoi cade ca trăsnită,
Rece, moartă, împietrită...
Toboșarii au trecut.

18 octombrie 1825

(VI)

ZÎNA ŞI PÉRI[1]

Hoinarele lor umbre în treacăt prin frunziş
Vor fremăta; pe vînturi şi nouri în suiş
Vedea-vei cum coboară; sau din adîncul mării
Nălţîndu-se ca visul, lucind în largul zării.
Iar glasul, veşnic dulce, suav, tînguitor,
Ţi-o mîngîia auzul trezit de zborul lor.

ANDRÉ CHÉNIER[2]

I

Păziţi-vă de duhuri, copii, dac-aţi muri,
Ca sufletul cărarea spre cer să n-o coboare!
Un înţelept, odată, demult îmi povesti:
Scăpînd, un pîlc de demòni, din veşnica dogoare,
Decît proscrisu-Arhanghel mai mici rebeli aci,
Pe lut unde-i momeşte foc, aer sau vîltoare,
Aşteaptă ziua-n care Isus va reveni.
Sînt duhuri alungate din oştile cereşti,
Cu voci atît de blînde de parcă-s îngereşti.
Voi mii de ani afară din rai aţi sta,-n surghiun,
Tîrîţi în purgatoriu, copii, de le-ascultaţi!
De unde ştiu această legendă nu-ntrebaţi,
O povestesc părinţii, la rîndul meu v-o spun.

---

[1] La orientali, geniu (duh), în general bun.
[2] *André Chénier* (1762—1794) — poet francez, mort pe eşafod în timpul revoluţiei.

II

PÉRI

Suflet fraged, unde vrei să zbori?
Vino, de palatu-mi să ai parte,
Lasă calea cerului, cobori;
Ah, te-ai pierde dincolo de nori
Nou-născut ce-n pripă treci în moarte!

Vei putea să mi te joci oricînd
În grădini cu roadă aurită;
Din lăcașu-mi zîmbitor, curînd,
Vei vedea pe mama ta plîngînd
Lîngă leagănul tău cald, sfîrșită.

Dintre Péri cea mai mîndră par;
Am surori, în răsărit, regine;
Printre ele, scînteind, răsar,
Ca-ntre flori corola ta de jar,
Ce-o culegi visînd iubiri senine.

Cu mătase fruntea-mi înfășor;
Mîinile-au rubine pe brățară;
Cînd desfășur arzătorul zbor,
Aripi roșii în rotirea lor
Îmi rostogolesc trei ochi de pară.

Mult mai alb decît un văl de nea,
Trupul meu nu știe ce-i paloarea;
Fără strai, oriunde-l vei vedea,
Strălucește-ntocmai ca o stea
Și-n miresme te-o-mbăta ca floarea.

Eu sînt zîna. Vino, tu, copile!
Eu domnesc departe, pe-un liman
Unde-n calda undă-a blîndei zile
Se scufundă astrul de mărgean.
În Apus popoare mă slăvesc:
Aburii în cer se auresc,
Cînd ușor, în treacăt, îi ating;
Sînt crăiasa umbrelor din stele
Și-mi clădesc fantastice castele
Printre norii ce-n amurg se sting.

Diafană-i àripa-mi subțire;
Cetele silfidelor mlădii
Parcă-mi văd pe umeri, în plutire,
Două raze albe argintii.
Mîna mea lucind e trandafir;
Mi-e răsuflul parfumat zefir
Ce se plimbă, în amurg, pe șes;
Părul meu e noapte luminoasă,
Pune gura mea melodioasă
Un surîs în orice cînt ales.

Peșteri am de scoici multicolore,
Corturi eu din ramuri verzi îmi fac;
Leagăn mi-s frunzarele sonore,
Valurile mărilor hamac.
Hai cu mine, umbră, să-ți arăt
Unde-aleargă norul de omăt,
Din ce zare rîurile curg;
Vino, însoțește-mă oriunde,
Dacă vrei cu mine a pătrunde
Glasul păsărilor în amurg.

III

PÊRI

Țărm mi-e Răsăritul, meleag plin de splendoare,
În care, ca un rege în cort e mîndrul soare!
Acolo discu-și plimbă pe cerul veșnic pur.
La fel, purtînd emirul bogatei țări străine
În viers de flaute divine
Plutește-o luntre de-aur pe-o mare de azur.

Îmbelșugate daruri tot Orientul poartă;
În orice altă climă printr-o fatală soartă,
Cresc roade dulci și-amare în stranii îmbinări;
Dar Asiei îi dete, privind-o, Domnul Sfîntul
Mai multe flori pe-ntreg pămîntul,
Mai multe stele-n ceruri, mai multe perle-n mări.

Regatul meu se-ntinde din catacombe sfinte,
Părînd că-s munți, dar nù sînt decît străvechi
morminte,
La zidul ce oprește popoarele din mers
Și care ca o brînă, strîns tot Chitaiu-l leagă,
Păzind o-mpărăție-ntreagă
Ca o străină lume ivită-n univers.

6'

Eu am cetăți imense că nu le mai știu șirul,
În șes de flori Lahore[1], Golconda[2] și Cașmirul[3],
Damascul[4] cel războinic, regatul Ispahan[5],
Bagdadu-n metereze, ca-n platoșe trufașe
Și-Alep[6] cu zvonuri uriașe
Păstorului părîndu-i un clocot de ocean.

Maïsur[7], ca o regină, pe tron domnește-n pace;
Zbîrlindu-și mii de turnuri, Medina — mii de ace —
Cu turlele-i de aur, cu chioșcuri strălucind
E parcă-o oaste, care, oprită în cîmpie,
Printre mari corturi, cu mîndrie,
Înalță o pădure de suliți ce s-aprind.

În larg deșert, ai spune că Teba, încă dreaptă,
Poporul, stins de veacuri, și astăzi și-l așteaptă.
Madras cuprinde două cetăți pe-al său hotar.
Departe luce Delhi, oraș fără pereche
Și sub măreața poartă veche
Cu turnurile-n spate trec elefanții rar.

---

[1] Oraș în Pendjab.
[2] Numele vechi al orașului Haiderabad, în India, vestit centru al șlefuitorilor de diamante.
[3] Stat hindu în munții Himalaia, renumit pentru șalurile sale.
[4] Capitala Siriei, celebră în trecut pentru fabricarea săbiilor de oțel.
[5] Vechea capitală a Persiei.
[6] Oraș în Siria, cunoscut pentru stofele și covoarele sale.
[7] Maïsur (Misora) — oraș în India.

Copile, vin' să mergem printre minuni superbe,
Pe-aceste streşini pline de flori ca nişte jerbe,
Prin tabere arabe ce-alături pribegesc,
Vin' să privim cum galeş dansează baiadere
Spre înserat, cînd dromadere
Lîngă izvoare-n oaze, trudite se opresc.

Sub verzi smochini, acolo, sub sicomori de aur,
Luceşte-un turn de staniu pe minaretul màur;
Pagoda-i din ivoriu cu vîrf trandafiriu;
De porţelan e turla cu clopote-aurite
Şi-n jonci[1] de-azur uşor umbrite
Stă palanchinul roşu cu vălul argintiu.

Voi da în lături ramul platanului ce-ascunde
Sultana visătoare cînd intră goală-n unde;
Vin' să nu dăm uitării, pe-un drum fără popas,
Fecioara ce, sfioasă, deschide uşa-n noapte
Şi-ascultă-n briza dulce şoapte
Mai dragi decît îi pare-al măiastrei păsări glas[2].

Fu Orientu-al lumii eden odinioară.
În trandafiri îl scaldă eterna primăvară
Şi-această emisferă e-un vesel paradis,
Surîde-n jurul nostru plăcerea să ne-alinte;
Tu, care gemi, hai înainte,
De ceruri ce-ţi mai pasă, cînd raiul ţi-am deschis?

[1] Corabie cu pînze folosită în Extremul Orient.

[2] Aluzie la o varietate de piţigoi din Bengal luat drept o pasăre cîntătoare.

Înnegurat, Apusul mi-e patria voioasă
Schimbîndu-şi, sus, în aer, făptura vaporoasă
Pluteşte-un nor ca neaua şi-ades, din depărtări,
Un muritor cu fruntea cînd radiind, cînd sumbră
Urmînd un gînd, plîngînd vreo umbră,
Stă contemplîndu-l în visări.

Căci inima rănită îşi află blînde leacuri
În legănări de codri, în ceaţa de pe lacuri,
În munţii unde veşnic par ierni că s-au oprit,
În steaua ce, asemeni speranţelor stinghere,
Apare-atunci cînd ziua piere
Unind amurg cu răsărit.

Ţi-o pune cerul nostru peste dureri maramă,
Copil răpit de Domnul şi jeluit de mamă!
Hai, vin': ecoul văii, suspinul de pîrău
Şi glas de vînt, cu glasul pădurii cînd se-mbină,
Îţi va părea că-i şoapta lină
Din cîntul leagănului tău.

De-al zărilor albastre cerc monoton ai frică!
Largi neguri, aburi, norul ce tunete-l despică;
Pe cerul nostru astrul ivit îl îmblînzesc;
Iar ochii văd în zare ceţoasele fantasme,
Precum corăbii ca din basme,
Ce din străine lumi sosesc.

Mari vînturi, pentru mine, pe mările-n furtună,
Învîrt văzduh și apă în trombe ce detună;
Se frînge vijelie la cîntecul meu clar,
Şi, gleznele-aurindu-mi, un curcubeu din munte
Azvîrle-o sidefie punte
Peste cascade de cleștar.

În maura Alhambră[1] portice zvelte-am, iată,
Şi de bazalt sînt stîlpii în grota-mi fermecată,
De care-și sparge marea Hebridă negrul val;
Pescarul, rege-al mării, l-ajut să-și facă-n grabă
Fumegătoarea lui cocioabă
Pe zidul vechi al lui Fingal[2].

Stîrnind a nopții spaimă cu-aurora-nșelătoare
La glasul meu, adesea, un meteor, apare,
Încrucișează snopii de vîlvătăi în joc;
Iar pe-nclinata stîncă, sus, vînătorul crede
Că o cometă-aprinsă vede
În mări scăldîndu-și limbi de foc.

Vin', suflete,-ale mele surori supus te-or face,
Cu spiridușì vom umple vechi mînăstiri posace;
Te-or însoți, la glasu-mi, pitici și uriași,
Vin', tulburînd cu cornul tău munții mei, bătrînii,
Să duci în miez de noapte cînii
Vînînd prin codri ca hăitași.

---

[1] Alhambra din Grenada pare să aparțină mai degrabă imperiului zînei (Péri).

[2] Erou legendar scoțian, care ar fi trăit în secolul al III-lea, cîntat în poemele atribuite lui Ossian.

Tu vei vedea baronii în turnuri feudale,
Cum în genunchi dezleagă la pelerini sandale,
Cu vechi blazoane sumbrul crenel împodobit;
Şi cum pentru frumosul ei paj o castelană
Mereu imploră o icoană
Pe un vitraliu aurit.

Prin gotice biserici, noi, pururi musafirii,
În naose sonore intra-vom cu zefirii;
Cînd luna arginteazã un plop foşnind domol,
Păstorul vede-n aer, în mistice litanii,
Cum zburdă corurile stranii
Tot dînd clopotniţei ocol.

De cîte vrăji Apusul se-mbracă într-o clipă!
Vin', cerul e departe şi-i slabă-a ta àripă!
Tu uită-n ţara noastră un tragic drum fatal,
De farmec chiar şi locuri sălbatice se-ncarcă;
Străinului mai dragi i-s parcă,
Decît tărîmul său natal!

IV

Şi şovăia copilul şi fără-mpotrivire
Chemarea-acelor duhuri o asculta supus;
Părea pămîntu-n urmă mai plin de strălucire!
Şi dispăru, deodată, din slaba lor privire...
El ceru-ntrezărise, sus!

iulie 1824

(XV)

ORIENTALE

(1829)

CLAR DE LUNĂ

Per amica silentia lunae[1].

VERGILIU

Era senină luna şi se juca pe valuri —
Fereastra-i larg deschisă la briza nopţii-adînci,
Privea sultana marea cum se izbea de stînci
Cu fir de-argint tivindu-şi cernitele ei maluri.

Vibrînd, deodată-i scapă din mîini a ei ghitară.
Ascultă... Vagi ecouri de zgomot somnoros.
Despică, grea, o navă turcească dinspre Cos[2],
Arhipelagu-elenic cu vîsla ei tătară?

Sînt cormoranii sprinteni, ce rînd pe rînd se-
afundă
Şi se stropesc pe aripi cu perle străvezii?
Ori duhul rău e care, cu şuiere zglobii,
Crenelele cetăţii în mare le scufundă?

[1] *În mijlocul liniştii prietene a lunii* (lat.).
[2] Insulă în marea Egee, patria lui Hippocrate.

Dar cine-agită valul aproape de harem?
Nu-i cormoranul negru, de ape alintat,
Nici pietrele din ziduri, nici zvonul cadențat
Al vasului ce trece cu vîslele-i ce gem.

Sînt saci[1] greoi din care suspine vin spre maluri
Şi ai vedea, cătîndu-i, în marea călătoare,
Că-nchid în ei o formă umană, mişcătoare...
Era senină luna şi se juca pe valuri.

2 septembrie 1828

(X)

BĂTĂLIA PIERDUTĂ

Sus, pe Măgura din zare,
Urcă el cu lancea-i mare,
Sprijin braţelor lui grele;
Oastea i s-a risipit
Şi din cortul năruit
Cad fîşii de catifele.

EM. DESCHAMPS[2]: *Rodrig în timpul bătăliei*

„Allah! cine-o să-mi deie măreaţa mea armată,
Emirii, călărimea de sînge însetată,
Şi cortul drag şi, dulce privirii, largul şes,
Ce aprindea în noapte lumină de lumină,
Încît părea că bolta pe neguri de colină
Lăsa să plouă stele-ades?

---

[1] Aluzie la cadînele prinse-n adulter care erau înecate.
[2] *Emile Deschamps* (1791—1871) — poet francez, unul dintre primii reprezentanţi ai romantismului.

Cine-o să-mi deie beii ce fluturau turbane?
Timarioții[1] mîndri, sfidînd oștiri dușmane?
Țărcații hani sau iuții și aprigii spahii?
Și beduinii negri de lîngă piramide,
Ce-nfricoșau c-un rînjet țărăncile timide,
Și-ntărîtau sirepii să zboare pe cîmpii?

Subțiri în glezne, caii cu ochii de jăratic,
Zburînd precum lăcuste prin coptul grîu molatic,
Și-n lung brăzdînd cîmpia, nicicînd n-am să-i
mai văd,
Nici trupele ce moartea le-a micșorat zadarnic,
Pe noi batalioane căzînd ca norii-amarnic,
Făcînd ca trăsnetul prăpăd!

Sînt morți; scăldate-n sînge-s cioltarele
frumoase;
Pe crupa lor roșcată vezi pete sîngeroase;
Un pinten de s-ar roade pe șoldul lor rotund,
Tot n-ar putea la goană să le trezească pașii,
Întinși rămîn în preajmă stăpînii tari, ostașii
Ce-n umbra lor aflară-n amiezi popas profund!

Allah! cine-o să-mi deie oștirea neînvinsă?
Privește-o, zace toată pe cîmpul larg întinsă,
Ca aurul pe lespezi zvîrlit de-un om bogat.
Cum! Cai și cavalcade arabe și tătare,
Galopuri și turbane, stindarde și fanfare,
S-au stins de parc-aș fi visat!

---

[1] Războinici viteji recompensați cu feude militare de cîrmuitorii imperiului otoman.

O, bravi soldaţi şi caii lor credincioşi într-una!
Azi n-au aripi la glezne şi nici în voci furtuna.
Uitară frîu şi săbii în prada crudei sorţi.
De leşuri grămădite e plină-ntreaga vale.
Şi pentru lungă vreme va fi un cîmp de jale.
Acuma-i iz de sînge: iar mîine e de morţi.

Cum! ieri era o oaste şi azi e doar o umbră!
Din zori ei se bătură şi pînă-n noaptea sumbră,
Grăbiţi ca să ajungă-n fatalul lor ocol.
Linţoliul negru-al nopţii pe zare se desface,
Sînt morţi vitejii.-Acuma se odihnesc în pace,
    Iar corbii-ncep să vină-n stol.

Prin negrele lor pene îşi trec într-una ciocul,
De pe pleşuve creste, din codri, din tot locul,
Aleargă; rup în voie oricare stîrv din jur;
Şi-această oaste, dîrză-n suprema-nvăpăiere,
Această oaste n-are fărîma de putere
Cît să alunge corbii, să sperie-un vultùr!

De-aş mai avea oştirea cu falnicul ei nume,
Aş cuceri, acuma, cu ea întreaga lume;
Le-aş da în stăpînire toţi regii inamici;
Mi-ar fi de-a pururi soră, iubită şi soţie.
Dar ce va face moartea în stearpa-i gelozie,
    Cu adormiţii şoimi voinici?

Cum n-am fost eu lovitul! De ce, sub aspră
mînă,
Nu mi-a căzut turbanul cu capul în ţărînă!

Ieri mai eram puternic; trei tineri ofițeri,
În șaua lor tigrată, și-n împietrire trează,
La cortul meu de aur, afară puși de pază,
Purtau trei tuiuri smulse din cozi sirepe, ieri.

Băteau, ieri, tobe sute, la trecerea-mi semeață,
Şi zeci de agi cu spaimă privindu-mă în față,
Își încruntau sprînceana-n palate tremurînd
Şi-n loc de mortiere, la prore-aveam culcate
Neprețuite tunuri scrîșnind pe patru roate,
Cu-ai lor tunari englezi la rînd.

Ieri, mai aveam castele, orașe-aveam mărețe,
Vindeam mii de grecoaice evreilor în piețe;
Aveam mari arsenale, haremuri fel de fel.
Azi, despuiat, înfrîntul proscrierii funeste,
Eu fug... Din tot imperiul nimic, vai, nu mai
este.
Allah! nu-mi mai rămîne un turn sau un crenel!

Eu, pașă cu trei tuiuri, vizir al țării noastre!
Să-alerg spre zarea largă-a colinelor albastre,
Fugar, cu ochi de spaimă, aproape un sărac,
Ca hoțul ce s-ascunde, de frică, în tenebre,
Şi parcă-ntrezărește spînzurători funebre
Pe drum, în orișice copac!"

Așa Reșid[1] vorbise cînd l-a lovit năpasta.
Cu mii de greci plătirăm, noi, sărbătoarea asta.

---

[1] Aluzie probabilă la Mustafa Reșid Pașa (1802—1862), care-l urmase pe Ali Pașa în expedițiile împotriva elenilor, în guvernarea Moreei și la vizirat.

Fugea vizirul singur, peste măcel, spre zări.
Ştergea, pe gînduri, lama turcească, înroşită;
Doi cai băteau alături, pămîntul sub copită
Şi le suna în coaste lugubre, goale scări.

7–8 mai 1828

(XVI)

VISARE

Le giorno se n'andava, e l'aer bruno
Toglieva gli animai che sono'n terra
Dalle fatiche loro.

DANTE: *Infernul*[1]

O, lasă-mă! e ora cînd zarea-n abur nou
Ascunde-n cerc de pîcle un inegal[2] tablou,
Cînd uriaşul astru se-aprinde şi dispare.
Păduri îngălbenite pun aur pe colină.
S-ar spune că acuma, cînd toamna-ncet declină,
A ruginit şi codrul de ploaie şi de soare.

O! cine-o să-nfiripe la margine de cer —
În timp ce stau de veghe, la geam visînd stingher
Şi cînd o deasă umbră s-adună-n coridor —
Superb oraşul màur, mai straniu ca în vis,
Ce-asemeni cu-o rachetă ce-n jerbă s-a deschis,
Înalţă-n neguri suliţi de aur[3] sclipitor!

---

[1] *Trecuse ziua şi-nnoptatul aer / Făpturile de pe pămîntu-acesta / Le slobozea de trudă.*
[2] Inegal, pentru că norii nu sînt egal repartizaţi.
[3] Aceste suliţi de aur sînt minaretele.

Să vină genii bune, și să-mi inspire-atît
Cîntările-mi, cît cerul de toamnă mohorît,
În ochii-mi să arunce reflexu-i de magie
Și-ncet rumoarea-i stinsă, cît timp încă rămîne,
Cu mii și mii de turnuri, palatele cu zîne,
Să-mi danteleze-n ceață, lung, zarea viorie.

5 septembrie 1828

XXXVI)

EL

Eram uriaș atunci și înalt de o sută de picioare

BONAPARTE

I

El veșnic! Pretutindeni! Înflăcărat sau rece,
Îmi urmărește pasul și gîndul mi-l petrece.
El toarnă-n al meu suflet elanul creator.
Eu tremur, și pe buze îmi vin mereu cuvinte,
Cînd marele lui nume cu nimburile-i sfinte
În versurile mele apare-nălțător.

Acolo-l văd cum drumul obuzelor deschide[1],
Ici, masacrînd poporul sub rîvne regicide;
De la tribuni puterea smulgînd-o, brav soldat,
Acolo, consul tînăr, slăbit de insomnie
Cînd visuri de imperiu îi țin tovărășie,
Și pal, sub păru-ntunecat.

[1] Aluzie la lupta de la Toulon.

Apoi, puternic cezar, al cărui cap se-nclină
Cînd lupta o conduce de sus, de pe colină,
Făgăduind onoruri ostașilor voioși,
Făcînd spre tunuri semne cu sîrg să-mproaşte moarte,
În mii și mii de inimi el inima și-o-mparte,
Senin şi grav c-un fulger în ochii luminoși.

Apòi captiv, sub aspre batjocuri nencetate,
Cu brațele în cruce pe peptu-i ce se zbate,
În gheara unor brute lipsite de simțiri,
Învins, pleșuv, plecîndu-și înnourata frunte,
Plimbînd pe stînci pe care furtunile sînt crunte,
Un veșnic vifor de gîndiri.

Cît e de mare-acolo cînd, frînt din înălțime,
Jignit de temnicerii britanici cu cruzime,
În sfînt chin își călește iar dreptele lui legi,
Cînd două lumi nu suflă sub pasu-i care-nvie
Şi în exil la Sfînta Elena,-n agonie,
Se-nnăbuşă în cușca menită lui de regi!

Cît e de mare-n ceasul cînd viața i se curmă,
Cînd lacrima ce-i cade e cea mai de pe urmă!
El își evocă oastea, cu doliul ei tîrziu,
Ostașilor se plînge că singur o să moară
Şi, îmbrăcînd drept giulgiu mantaua militară,
Din tabără trece-n sicriu!

II

La Roma, unde ține-a senatului conclavă,
La Elba cu munți negri și albi, zăpezi sau lavă,
La vesela Alhambră, Cremlinul cel cumplit,
El este pretutindeni! La Nil îmi reapare.
Egiptul strălucește de-a zorilor splendoare;
Imperialu-i astru se-nalță-n răsărit.

Înflăcărat de glorii, știind cununi s-adune,
Uimì țara minunii, el însuși o minune.
Bătrînii șeici adoră emirul nou, prudent,
De armele-i cumplite poporul are teamă;
Iar triburile toate în uluiri l-aclamă
Ca pe-un profet din Occident.

Araba feerie legenda i-o sporește;
În orice cort povestea de glorie trăiește.
Tot beduinu-l are tovarăș fără preț;
Privind spre țărmul nostru, copiii nebunatici
După franceza tobă bat pașii lor sălbatici,
Iar cai focoși nechează la numele-i măreț.

Adesea vine, parcă, pe volbura numidă,
Ca piedestal luîndu-și chiar marea piramidă,
Privește nisiposul ocean cu largi pustii.
Acolo, marea-i umbră ieșind din groapa goală,
Vreo patruzeci de veacuri mărețe iar le scoală
Să intre-n alte bătălii.

El strigă: „Drepți!“ și urcă toți secolii să-l vadă
Și cei ce poartă sceptru, și cei ce poartă spadă,
Satrapii, faraonii și magi, poporul mut;
Reci, colbăiți sau țepeni îi numără de-a rîndul;
Toți frunții lui sublime se-nchină adorîndu-l,
Pe-al timpurilor rege slăvindu-l ca-n trecut.

Sub pașii celui care își veșnicește chipul
Un monument e totul; atinge-acum nisipul.
De-Asiria nu-i pasă că va pieri sub val,
Că vîntul îi sleiește aripile, nu-i pasă!
Pe mișcătoarea frunte-a pustiei urme lasă,
Etern, picioru-i colosal.

III

El a unit, prin pasu-i, istoria și versul.
Nu pot să mișc, din nimbul ce-mbracă universul,
Nimic fără să-ntîmpin iar numele lui sfînt.
Cînd îmi apari, te mustru sau îți ridic altarul,
Iar cînturile zboară pe buzele-mi ca jarul,
Napoleon! Ești soare, și Mèmnon[1] eu îți sînt!

Tu, heruvim sau dèmon, domìni epòca noastră!
Vultùrul tău ne duce spre gloria măiastră.
Te regăsesc oriunde cu ochiul meu pribeag.
Oriunde, tu, din cadre, ți-arunci măreața umbră;
Napoleon, făptură cînd strălucind, cînd sumbră,
Sus, pe al veacurilor prag!

[1] Rege al Etiopiei, fiu al zeiței Aurora, răpus de Ahile. Statuia lui cînta la răsăritul soarelui. Vezi și p. 66, n. 1.

La fel, cînd tot tărîmul Vezuviului îl vede,
Străinul ce din Neapol spre Portici[1] purcede,
Cînd tulbură cu pașii grăbiți și visători
Ischia[2] cu miresme și undele-i gingașe
Al căror zvon ca viersul sultanei pătimașe
Îți pare-un glas ce zboară printr-un noian de flori;

Cînd el se plimbă-n Paestum[3] cu-auguste colonade,
Cînd la Puzzoli[4]-ascultă un ritm de serenade
Și tarantela-n zvîcnet pe sub un zid toscan;
Cînd el trezește-n treacăt mumia împietrită,
Pompeiul, azi pustie cetate adormită,
    Cîndva, distrusă de vulcan;

Și cînd, la Posilippo[5], în luntrea ce se-avîntă
Un marinar din Tasso și din Vergil îi cîntă;
Sau trece pe sub arbori, prin iarbă, dus de pași,
Mereu, mereu din cîmpuri și ape nesfîrșite,
Din piscuri, de pe maluri sau insule-nflorite,
El vede-n fum, în zare, cernitul uriaș.

decembrie 1828

(XL)

---

[1] Oraș situat la poalele Vezuviului, pe locul fostului oraș roman Herculanum.
[2] Insulă vulcanică în golful Neapole.
[3] Oraș vechi, situat pe malul golfului Salern (la 95 km de Neapole), unde se află ruinele templului lui Neptun.
[4] Oraș și port italian.
[5] Munte lîngă Neapole, unde se află monumentul numit mormîntul lui Vergiliu.

FRUNZE DE TOAMNĂ

(1831)

Data fata secutus.[1]
DEVISE DES SAINT-JOHN

Veac nou, de doi ani! Roma lua locul mîndrei Sparte,
Napoleon, spre culmea-i mijea sub Bonaparte[2],
Şi masca-ngustă-a celui ce consul-prim era,
Împărătească frunte acum o sfărîma.
În Besançon, pe-atuncea, vechi, spaniol oraş,
Zvîrlit ca o sămînţă ce vîntului o laşi,
Unind bretonul sînge cu cel loren în el,
Ieşi un prunc — privire şi glas n-avea de fel;
Livid ca o himeră şi neluat în seamă,
Uitat de toţi, afară de multiubita-i mamă,
C-un gît fragil de lujer şi trupul pirpiriu,
Sta scris ca micul leagăn să-i fie şi sicriu.
Acest copil ce viaţa-l ştergea din cartea ei

[1] *Urmîndu-mi soarta dată mie (Eneida,* I, 382). Deviza unei familii nobile din Anglia, Saint-John.

[2] Anul 1802 marchează o mare etapă în ascensiunea lui Bonaparte. Prim-consul (1799), este reales din nou pentru zece ani la 8 mai 1802; iar la 2 august este numit consul pe viaţă cu puteri întărite. Ascensiunea la Imperiu nu va avea loc decît la 18 mai 1804.

Şi pe-ale cărui zile nu se punea temei,
Sînt eu. —
O să vă spună, cîndva, a mea simţire
Ce lapte pur, ce grijă, ce doruri, ce iubire
S-au revărsat asupră-mi, nevolnic socotit,
Din partea mamei care adesea s-a jertfit,
Ea, îngerul ce, fără vreodată să aleagă,
La trei copii îşi dete iubirea ei întreagă!

Iubirea mamei! nimeni n-o uită cît trăieşte!
Anafură ce Domnul o-mparte şi-o-nmulţeşte!
E masa-n veci servită-n căminul părintesc!
O dăruie oricărui, şi-ntreagă-o dobîndesc!

Îmi voi aduce-aminte în nopţi întunecate,
Şi-ajuns la bătrîneţe, le-oi povesti pe toate,
Cum a putut destinul de glorii şi teroare
Prin pasul lui să pună pămîntul în mişcare,
Şi-n suflu-i de furtună pe veci să mă răpească,
Făcînd copilăria-mi pe vînturi să plutească.
Căci dacă bate vîntul şi valul îl frămîntă,
În ritm cu el oceanul înfuriat se-avîntă,
Purtînd printre vîrtejuri şi nave cu trei punţi,
Şi frunzele din pomii ce cresc pe ţărm, mărunţi!

Acum sînt încă tînăr, dar multe mă-ncercară[1],
Am amintiri ce-n suflet lungi dîre îmi lăsară,
Că poţi citi trecutul şi clipele lui grele
Pe zbîrcitura frunţii şi-n gîndurile mele.

---

[1] Aluzie la moartea mamei sale (1821), a primului fiu (1823) şi a tatălui său (1828).

Desigur că bătrînul, nenflăcărat şi chel,
Dezamăgit de viaţă şi fără nici un ţel,
Se sperie cînd vede — abis ascuns de spume —
În cugetu-mi gîndirea trăind ca şi o lume,
Întreaga suferinţă şi tot ce-am încercat,
Tot ce minciună fuse, ca fructul lepădat,
Fugarii ani pe care zadarnic îi rechem,
Iubiri şi tinereţe pierite sub blestem,
Şi, chiar de sînt la vîrsta ce speră, crede-n vise,
Mi-e inima o carte cu paginile scrise.

De-mi zboară-ades din cuget şi gînduri, şi cadenţe,
Şi cîntece pe care le-arunc în lume-n zdrenţe,
De vreau s-ascund iubire, şi chin, şi nenorocuri
Într-un roman ironic în care pun batjocuri,
De-ncerc să zgudui scena[1] prin largă fantezie,
Şi-n ochii unui public ales pun cu tărie
Să se ciocnească oameni ce-şi seamănă prea bine
Iar ei grăiesc prin glasu-mi şi viaţă au prin mine;
De-i fruntea mea cuptorul în care al meu gînd,
Topeşte bronz în versuri ce clocotesc fierbînd,
Şi-n ritm adînc îi toarnă molaticul mister
De unde iese strofa cu-aripile spre cer;
E că mormînt, iubire, şi glorie, şi viaţă,
Şi unda care fuge şi-i alta iar de faţă,
Tot suflul, toată raza, ce-i bine, ce-i fatal,
Vibrează-n al meu suflet cu luciu de cristal,
Cu mii de voci pe care Stăpînul ce-l ador
L-a pus în centrul lumii ca un ecou sonor.

---

[1] Aluzie la teatrul său, mai ales la drama *Hernani*, reprezentată la Comedia Franceză (25 februarie 1830), care a avut un succes răsunător.

Trecui prin zile rele, curat, mereu senin,
Necunoscîndu-mi ținta, știind de unde vin,
Furtuna din partide cu vîntul ei de foc
M-a zguduit, dar unda-mi nu s-a-ntinat de loc,
Nimic murdar în mine nu am, noroi impur,
Ce vîntul își așteaptă să-mproaște în azur.

Eu după cîntec, însă, ascult, mereu contemplu,
Pentru-mpărat, învinsul, ridic în umbră templu,
Iubind dîrz libertatea cu florile ei noi
Și tronul cu dreptatea, și regele-n nevoi[1];
Fidel acelui sînge lăsat în neprihană
De tatăl meu ostașul, de mama vandeeană[2]!

23 iunie 1830

(I)

ASFINȚITURI

Priveliști minunate pe care și gîndirea le află prin privire.

CH. NODIER[3]

I

Acele seri superbe în limpezimi îmi plac,
Cînd auresc frontonul străvechiului conac
Ascuns în tainice frunzare;

[1] Aluzie la încercările suferite de regalitatea franceză în trecut sau, poate, la nenorocirile personale ale lui Carol X (moartea ducelui de Berry, în 1820).

[2] Victor Hugo a insistat adeseori asupra acestei „fidelități" față de memoria alor săi: prin tată, „vechi soldat", simpatiile-i merg alături de Revoluție și de Imperiu; prin mamă, „vandeeană", alături de monarhie.

[3] *Charles Nodier* (1780—1844) — literat francez, autor de romane și nuvele. La seratele de la Arsenal (unde el era director) se întruneau scriitorii romantici.

Cînd ceața în lungi jerbe de foc se pierde-n larg;
Sau cînd pe-albastra boltă săgeți de raze sparg
    Mici insule de nori fugare.

Privește cerul! sute de nori se mișcă lin,
Rostogoliți în slavă de-al vîntului suspin,
    Și-n forme noi se strîng grămadă;
Rar, cîte-un fulger taie talazurile lor,
Cum vreun gigant din naltul văzduh clocotitor
    Prin nori și-ar trage lunga spadă.

Iar soarele mai zvîrle prin umbre străluciri;
Sau schimbă-n dom de aur cu razele-i subțiri
    Bordeiu-acoperit cu paie;
Sau scoate dungi de zariști din ceață, cînd și cînd;
Sau peste iarba neagră se-așterne aprinzînd
    Imense lacuri de văpaie.

În cer bătut de vînturi, îți pare că apoi
Vărgat pe spate-atîrnă un crocodil greoi,
    Cu dinți tăioși rînjind sălbatic;
Sub plumburiu-i pîntec o rază-a lunecat
Și cum îi ard nori lucii pe șoldu-ntunecat
    Par solzi de aur și jăratic.

Sau un palat se-nalță. În aer, toate fug.
Nori lungi spăimîntătoarea clădire o distrug,
    Și-n vrafuri de ruini o-ngroapă;

Departe,-n cer, ea zace peste-ale noastre frunţi
Iar conurile-i roşii, cu vîrfu-n jos, par munţi
Ca piscuri răsturnate-n apă.

Vezi norii de aramă, de aur, plumb şi fier,
În care uragane, şi iad, şi trăsnet pier,
Şi-adorm în surdă vuitură,
Un Dumnezeu îi leagă de cerul diafan,
Aşa cum un războinic şi-atîrnă de tavan
Zăngănitoarea lui armură.

Se duce totul. Astrul, surpat din ceru-ncins,
Precum un disc de-aramă ce, roşu, e împins
În aţîţatele cuptoare,
Întocmai ca de valuri izbindu-se de ei,
Pînă-n zenit le-mproşcă, în jerbe de scîntei,
Înalta spumă arzătoare.

O! contemplaţi azurul cînd soarele s-a dus,
Oricînd şi orişiunde, cu-acelaşi dor nespus,
Priveşte-a norilor dantele;
În miezul frumuseţii lor grave-i un mister,
Cînd par în doliu iarna, şi vara sus, pe cer,
Cînd noaptea i-a brodat cu stele.

noiembrie 1828

II

Din ceruri fuge ziua şi-n străvezia seară,
Din cînd în cînd cutează cîte o stea s-apară;
Pe tronul serii, noaptea se urcă pas cu pas;

Un colț de cer se-nchide, cu umbra luptă altul;
Și-n urma unui roșu și trist apus, înaltul
Crepuscul sur se stinge în negrul său popas.

Și aprinzînd, jos, toate-nstelatele-i ferestre,
Cu catedrala-i scrisă și horbote măiestre,
Cu turnuri de palate și de-nchisori în hău,
Cu-naltele clopotniți, și negrele-i bastilii,
Cu mii de-acoperișuri, la marginile zilii,
Orașul taie zarea, precum un fierăstrău.

O, cine pe vreo turlă măreață mă va duce,
De unde tot orașul ca un abis străluce!
S-ascult cetatea-n care, tîrîți, ne zbatem, crunți,
Cum glasu-i piere-asemeni c-un țipăt de vădană,
Și care ziua muge mai greu ca fluviu-n goană,
Ce-nverșunat se luptă cu douăzeci de punți!

Să văd cum, răsărite-n vacarm de-alergături,
Pe străzi se-ncrucișează lămpașe de trăsuri,
Și vulgul printr-o strîmtă răspîntie trecînd,
Și fumul din căminuri ce-abia mai iscă semne,
Și, lunecînd pe fruntea clădirilor solemne,
Mii de lumini ce joacă, lucesc și pier pe rînd.

În fața mea cetatea-n culcușu-i să se-ntindă,
Și-o clipă de pe buze suspinul să-și desprindă,
Ca și cum, obosită, ar geme în neant!
Iar eu, veghind, pe fruntea-i de pașii mei călcată
În vuiet de oceane și-n freamăt surd de gloată,
Să văd cum, la picioare, mi-adoarme un gigant!

23 iulie 1828

III

Departe! mai departe! Pe cîmp, cînd asfințește,
Îmi place să-mi văd umbra cum merge și cum crește.
Apòi, orașu-i colo! Îl văd și îl ascult.
Dar ca s-aud în tihnă ce șoapte gîndu-mi poartă,
    Acest Paris cu vocea spartă
    În preajmă-mi zumzăie prea mult.

Aș vrea să fug departe, un crîng să mă ascundă
De ceața-n care fruntea orașul și-o cufundă,
De norul ce pe turnuri îi stăruie trufaș;
Și murmurul subțire-al țînțarului ce trece
    În zvonul său umil să-nece
    Tot glasul marelui oraș!

26 august 1828

IV

O, vreau pe-arìpi în nori crescute
Să mă lăsați să fug, să fug!
Străin de zări necunoscute,
De-ajuns tînjind, visări îndrug!
Să mă lăsați să fug oriunde.
De-ajuns îmi e că-n nopți afunde
Un far eu caut, un cuvînt.
De-ajuns cu îndoieli haìne!
Un glas ce jos l-aud, mai bine
L-ascult de sus, din cerul sfînt.

Hai! dați-mi aripi sau vintrèle!
Hai! navă-armată vreau în dar!

Vreau să privesc la alte stele,
La Crucea Sudului de jar.
Poate că-n alt tărîm vreo cheie,
Răspuns misterului să-mi deie
Ascuns sub sens universal;
Şi poate-atunci feciorii lirei
Mai lesne se vor da citirei
Acestei pagini de cer pal.

august 1828

V

Adeseori, sub cute de-amăgitori nori suri
Departe-n aer unde, au aburii spărturi,
Mînați de-al serii vînt subțire,
De după neguri crește, departe, în tării
Deodată cu o mie de caturi aurii
Imensa norilor clădire.

Şi dincolo de ceruri, ochii-ngroziți surprind,
Pe-o insulă de aer, în zbor semeț plutind,
Dezlănțuindu-se-n eteruri,
Da, ochii văd cum urcă semeț în sus, mereu,
Cu scările-i mărețe și poduri, tot mai greu,
Alt Babel uriaş, spre ceruri.

septembrie 1828

VI

Se culcă bunul soare în norii fără viață.
Mîine-o veni furtuna, și seara, noaptea iar;
Pe urmă aurora cu limpezimi prin ceață;
Şi iarăşi nopți și zile, al vremii pas fugar!

Vor trece-aceste zile; vor trece, ca-n furtună,
Pe mări și peste munții cu creștetul sublim,
Pe fluvii argintate, pe codrii care sună
Un imn de moarte-al celor ce încă îi iubim.

Şi chipu-acestor ape și munții ce te-mbie,
Zbîrliți, dar fără vîrstă, și codrii verzi din zări
Vor fi de-a pururi tineri, iar rîul din cîmpie
Va lua într-una valul din munți să-l ducă-n mări.

Dar eu, plecîndu-mi fruntea cu fiecare clipă,
Apun, sub mîndrul soare, mai rece și mai șters,
Şi trec curînd în marea serbărilor risipă
Făr-a știrbi nimica-n imensul univers.

22 aprilie 1829

(XXXV)

PAN

"Ὅλος νόος, ὅλος φῶς, ὅλος ὀφθαλμός.[1]
CLEMENT DIN ALEXANDRIA,[2]

Cînd unii spun că arta și-a stihului năvală
Înseamnă fluxul veșnic de-ambrozie banală,
Că-i zgomotul mulțimii legat de-al vostru pas,
Sau leneșa visare-n saloane aurite,

---

[1] *Atotștiutor, atotstrălucitor, atoatevăzător* (adică Dumnezeu) (gr.).
[2] *Clement din Alexandria* (sec. II—III e.n.) — teolog și moralist, pamfletar și poet grec.

Sau rima care fuge de rimele găsite,
    Nu-i credeţi nici un ceas!

O, sfinţi poeţi, cu plete şi reverii sublime,
Lăsaţi al vostru suflet să urce pe-nălţime,
Pe creste-nzăpezite sub viscolul buimac,
Pe stepele în care se reculege gîndul,
Pe codri-n care toamna alungă foi de-a rîndul,
În umbrele vîlcelei pe adormitul lac!

Oriunde este firea în graţii mai frumoasă,
Pe unde turma află că iarba e mai grasă,
Pe unde paşte iedul dobriţa-n floarea ei,
Pe unde stă ciobanul şi cîntă sub arcadă[1],
Pe unde briza serii se-ngînă cu-o cascadă,
    Pe plîngătorul stei;

Oriunde zboară-o pană, un smoc de lînă, fie
Că este-o mare-ntinsă, ori numai o cîmpie,
Păduri străvechi cu sute de ramuri în frămînt,
Pustii ostroave, lacuri cu-nsingurări afunde,
Munţi, mări, zăpezi, nisipuri, pămînturi tari sau unde,
Sau val, sau brazde,-oriunde bat patru-aripi de vînt;

Oriunde-amurgul umbra stejarilor o-mbină[2];
Oriunde-n lanţ se prinde colină de colină[3];

---

[1] Aluzie la tablourile lui Hubert Robert şi Corot.
[2,3] Aluzie la Vergiliu (*Bucolice*, IX, 7—8).

Oriunde-s cîmpuri, holde, cetăţi cu tari pereţi;
Oriunde-n ramul tînăr atîrnă roada nouă;
Oriunde păsăruica bea picături de rouă,
Porniţi, cîntaţi, vedeţi!

Duceţi-vă prin codri, umblaţi din vale-n vale
Şi întrupaţi din zvonuri mari imnuri ideale!
Cătaţi deci în privelişti ce-n faţă vi se-aştern,
Fie că iarna-i tristă şi vara te amuză,
Cuvîntul tainic care îl gîngure-orice buză.
Şi trăsnetu-ascultaţi-l ce spune-n ceru-etern!

E Dumnezeu în toate. E templu-ntreaga fire;
Făptură-n care totul se-nalţă să-l admire!
E singur, unul. Toate-i grăiesc şi-l cîntă-acum.
Surîs şi vrajă-i totul în marile-i creaţii.
Flori ce respiră, stele ce ne privesc cu graţii,
Sînt flăcări sau parfum!

Să vă-mbătaţi de toate! Poeţi, să vă îmbete
Izvoare, pajişti, frunze cu tresăriri încete,
Drumeţ în taina nopţii urcîndu-şi glas şi zvon;
Albi ghiocei de care să miră Făurarul;
Livezi, văzduh şi ape, sau zgomotul ce carul,
Cînd trece prin pădure, îl iscă monoton.

Iubiţi, frăţîni de vultur, cumplitul pisc de munte
În clipele cînd vîntul i-a pus furtuni pe frunte,
Un vînt sporit într-una prin vuietu-i greoi,
Umplînd departe zarea de nouri şi de umbre,

Şi-ncovoind pe buza prăpastiilor sumbre,
    Copaci cu spaima-n foi!

Priviţi şi limpezimea divină-a dimineţii,
Cînd năpădesc din mlaştini pufoşii nori ai ceţii;
Cînd soarele, de codru pe jumătate-ascuns,
La orizont şi-arată tipsia lui ştirbită
Şi creşte, cum şi-nalţă cupola aurită
Palate-orientale ce-aproape le-ai ajuns!

Să vă-mbătaţi de seară în amurgite ore,
Cînd stinsele privelişti, cu forme incolore,
Se şterg, de căi şi fluvii brăzdate peste tot;
Cînd muntele, cu fruntea pe zările închise,
E-un uriaş ce doarme şi se scufundă-n vise,
    Greu răzimat pe-un cot!

O, dacă-aveţi, scăldată în vie strălucire,
O lume sufletească de chipuri şi gîndire,
De simţăminte, doruri şi-aprinse pasiuni,
Schimbaţi, ca să dea roade, lăuntrica comoară,
Cu-alt univers vizibil, năvalnic, din afară!
Vă contopiţi acelei adînci creaţiuni!

Căci, sfinţi poeţi, un sunet sublim e-ntreagă artă,
Divers, celest şi simplu, adînci mistere poartă,
Fugind mereu ca apa, cu schimbătoru-i sens,
Ecou ce se repetă în orice creatură,
Sub degetele voastre scos darnic de natură,
    Acest pian imens!

8 noiembrie 1831

(XXXVIII)

CÎNTECELE AMURGULUI

(1835)

LUI CANARIS[1]

Canaris! O, Canaris, de mult uitat de noi!
Cînd timpul se așterne pe nume de eroi,
Și, mare-actor, te face să plîngi ori să zîmbești,
Și cînd și-a spus cuvîntul dat de puteri cerești;
Cînd ridicați de valul revoltei și urgiei,
Mari oameni și-mpliniră isprava vitejiei,
Și cînd și-au dat lumina sau palidă, sau clară
Și-apoi, treptat, în umbră din nou se scufundară,
Se stinge și-al lor nume. E totul van, haìn!
Și pînă-atunci cînd harul poetului divin,
Ce, singur el, o lume printr-un cuvînt încheagă,
Pe frunți le reaprinde-o aureolă-ntreagă,
N-o să-i mai știe nimeni, iar gloata cu o mie
De voci, ce, ieri, văzîndu-i, urla de bucurie,
Vai, de-o s-apară unul nainte-i, fără veste,
Se va-ntreba, mirată: Acest om cine este?

Noi te-am uitat. Mărirea-ți pieri în noapte-adîncă.
Mai facem și acuma destulă zarvă încă;
Dar nu mai sînt ovații de dragoste, nici cult,
Nici pentru tine-nalte urale, în tumult!

---

[1] *Constantino Canaris* (1790—1877) — erou grec, distins în războiul independenței, devenit apoi om politic.

Burghezul al tău nume l-a șters de mult din grai.
Tu, soare-apus de-a pururi, un Memnon[1] nu mai ai!
O clipă doar strigarăm: O, Grec'e! Atene!
O, Sparta! Leonida! Botzaris[2]! Demostene!
Canaris, semizeul de glorii luminînd!...
Dar a venit antractul, firește, prea curînd,
Și-acum în inimi pline de-apoteoza ta
Am șters tot, ca să scriem acuma altceva.
Eroi eleni, adio! sînt laurii uscați!
Spre alte răsărituri ni-s ochii îndreptați.
Pe nicovala presei azi faima nu-ți mai sună,
Gigantule, ce focul l-aprinzi ca o furtună,
Ciclop superb, cu vocea ca tunetul din nori,
Al cărui ochi Ulise l-a spart de-atîtea ori.
O, presă! om al muncii, trezit diurn la treabă,
Ce-ades tot ce clădise-n ajun distruge-n grabă;
Dar care făurește cu mîna-i înțeleaptă,
O platoșă de-aramă, cînd pricina e dreaptă!

I

Noi te-am uitat!
Dar ție, firește, ce-ți mai pasă?
Rămîne pentru tine un val ce-ți duce-acasă
Corabia, și vîntul ce suflă în catarg,
Luceafărul de seară privindu-te în larg,
Speranța îți rămîne, norocul, aventura,
Călătoria-n care admiri senin, natura,
Eterna preschimbare de locuri și de stări,
Plăcuta acostare, voioasele plecări;
Mîndria de om liber ce simte că trăiește,

---

[1] Grecii au dat numele de „colosul lui Memnon" uneia dintre statuile uriașe ridicate de Amenhotep al III-lea. Legenda spune că statuia începea să cînte la ivirea Aurorei, spre a-și saluta mama.

[2] *Marcos Botzaris* (1788—1823) — erou național grec, căzut în războiul de independență.

Pe velieru-i care de-aramă strălucește,
Şi cînd e să străbată cotitele strîmtori,
Şi cînd, pe vreme bună, oceanul cu vîltori,
Ce sfarmă stînci şi ziduri oricînd e voia lui,
Pe solzii lui de monstru îl leagănă hai-hui,
Şi cînd furtuna-n aer, zburînd în negru-i joc,
Îi biciuie năprasnic cu àripa-i de foc!

Dar îţi rămîn, Canaris, văzduhu,-albastra mare,
Vultani brăzdînd cu zborul crîmpeie mari de zare,
Şi-n orice anotimpuri la fel la soare pur,
Senina frumuseţe a caldului azur,
Armonioasa limbă cu moliciuni de plaiuri,
De timp amestecată-n italicele graiuri,
Ca-n valul Baiei, unde din Samos sau din Zante:
Homerică vorbire ce-a-mbogăţit-o Dante!
O, suflet mare, şi-alte comori îţi mai rămîn,
O flintă cizelată, un iatagan păgîn,
Şalvarii largi de pînză, caftanul roşu-aprins
De catifea şi aur, şi brîul strîns încins!
Cînd nava ta aleargă pe undele domoale,
Şi, mîndră, spre vechi ţărmuri vestite-şi taie cale,
Grec nobil, îţi rămîne duioasa tresărire,
Să vezi frontoane albe sclipind în amurgire,
Ori, pe-o cărare,-aproape de marea în lumină,
Din Teba vreo femeie, din brava Salamină,
Ţărancă cu ochi mîndri, ce vinde grîne noi
Şi, împingînd cu biciul perechea ei de boi,
Stă într-un car homeric — străveche-i origina —
Ca Isis din sculptura păstrată la Egina!

octombrie 1832

(VIII)

XIII

Ani douăzeci el încă n-avea. Se săturase
De ceea ce iubise, zdrobise ori spurcase.
Pălise-n preajmă totul sub mîinile-i cumplite.
Plăcerile pe urma-i, ca haitele-asmuțite
Se repezeau să-l cheme într-un culcuș fetid,
Cînd umbra lui prelinsă trecea pe lîngă zid.
Seca zi, noapte, vlaga-i, în toiul desfrînării,
Cum se topește ceara la mucul lumînării.
Vinînd vara și iarna stătea-ntr-un cot, năuc,
La Operă, s-asculte pe Mozart sau pe Gluck.
Nici nu-și muiase fruntea în limpezile unde
Pe care-Omer și Shakespeare le-au revărsat profunde.
Nici nu credea-n nimica; nicicînd nu a visat;
La căpătîi sta numai hidosul lui căscat;
Într-una, ironia lui stearpă și semeață
Chelălăia pe urma a ce-i măreț în viață;
Se introna în toate și-n tot domnea, mereu,
Negustorea iubirea, vindea pe Dumnezeu.
Natura, marea, cerul azurul plin de stele,
Și vînturile care în suflet află vele,
Nu-i răscoleau, în umbră neliniștea, nici teama.
El nu iubea cîmpia. Îl plictisea chiar mama.
Beat, iritat, pe urmă, nemaiștiind ce drege,
Nici ură, nici iubire, ci pururi fărdelege!
Nainte de-a fi seară, scîrbit de-a doua zi,
Cu un pistol pe care-ntr-o seară îl găsi,
Își azvîrli-n cer duhul, în bolta lui fatală,
Cum în tavanul sălii un rest din cupa goală!

Ai fost un laș, biet tînăr, ai fost stupid și rău!
Nu te vom plînge.-Atuncea cînd plugu-n drumul său,
Trecu, mai punem lacrimi pe firul de neghină?

Dar tot ce-om plînge-n jale adîncă şi deplină,
E-aceea de un astfel de fiu greu înjosită
E mama ta, umilă femeie gîrbovită,
Ce, fără tine, simte cum trupul i s-a frînt,
Ea ţi-a făcut un leagăn, ca tu să-i sapi mormînt!

Pe tine nu te-om plînge, dar ce vom plînge încă,
Ce ne rămîne sacru, de sub ruşinea-adîncă,
Mai e copila tristă ce gingaş de curată
Cînta cîndva-n mansarda-i, de aurul tău beată,
Şi ispitită parcă de zorii zilei sfinte,
Credea departe foamea, norocul înainte;
Ea, care bietul suflet şi-l vede-acum schilod,
Călcat şi rupt sub paşii grăbitului norod;
Ce-şi tînguie parfumul, zburat spre alt tărîm;
Biet vas de flori uscate, căzut pe caldarîm!

Nu, nu-ţi vom plînge umbra zadarnică de ieri,
Tu, cifră-n nici un număr cuprinsă, nicăieri,
Ci numele, pe vremuri curat, murdar acuma,
Pe tatăl tău pe care l-acoperă grea huma,
Cinstit ostaş, din vechea armată, mare-n faptă,
Ce azi, cînd groapa-ţi facem, în groapa-i se deşteaptă!
Şi noi vom plînge încă slugi, rude şi amici,
Toţi cei ce-au fost în preajma-ţi, şi obidiţi, şi mici,
Ţi-au stat prosteşte-n umbră şi-al căror greu destin,
Prin nenoroc, de tine era legat puţin;
Tot ce-ai spurcat cu toane şi cu bătăi de joc;
Chiar credinciosul cîine, ce nu-l iubeai de loc!

Cît despre tine, suflet steril şi vanitos,
Ce-ai dus un trai nevolnic şi mori fără folos.
Şi capăt ţi-ai pus vieţii să işti un zvon de şoapte,
De nimeni luat în seamă, rentoarce-te în noapte!
Ieşi din ospăţ şi nu se va stinge o făclie!
Cazi în torent şi, uite, nu-i tulburi unda vie!
Acest veac are-un cuget ce-şi poartă paşii lui,
Necontenit spre ţintă! Mormîntul tău, vezi, nu-i
Din cele ce-or să-l facă să se oprească-n cale.
N-o să asculte nimeni trîntitul uşii tale.
Mergi, deci! Ce-aflaşi în toana ce-ţi dete îngîmfarea?
Beat de plăceri, mormîntul, plin de trufii, uitarea!

aprilie 1831

Desigur, moartea-aceasta banală, fără nume,
Nu-ngrijorează veacul, nimic nu schimbă-n lume;
De ea nu se vorbeşte, pe-alăturea se trece.
Dar cînd, crescînd sub cerul posomorît şi rece,
Orbitu-omor de sine şi-ntinde-aripa sumbră,
Şi ia în orice clipă mai multe vieţi în umbră;
Cînd stinge pretutindeni, călcînd porunci divine,
Frunţi pline de lumină şi inimi de foc pline;
Cînd şi Robert, blînd pictor, cu pensula de jar
Pitind furtuni de patimi sub al privirii clar,
Potirul îl respinge-nainte de apus,
De cum sorbi iubirea ce-n cupă i s-a pus;
Cînd Castlereagh[1], tăunul ce-a-mpuns pe Bonaparte,
Englez în el cu mîndre Cartagine şi Sparte,
Cuţitul îşi împlîntă în inimă şi piere,
Sleit de şiretlicuri, sătul şi de putere;
Cînd Rabbe[2] otravă-şi pune pe-a rănilor arsuri,

[1] *Robert Stewart, viconte de Castlereagh* (1769—1822) — om de stat britanic, animatorul coaliţiilor împotriva lui Napoleon I.

[2] *Alphonse Rabbe* (1786—1829) — publicist francez.

Precum un cerb ce fuge-ncolţit de muşcături;
Cînd Gros[1], în gîfîire, slab şi-ncărcat de ani,
Se-aruncă-n fluviu, haită să-nşele şi duşmani;
Cînd de la mamă, tată şi pîn-la fiu şi fiică,
Oriunde, vîntul morţii familia despică;
Cînd vezi cum se grăbeşte-un moşneag spre ţintirim,
El ce-a iubit lumina şi soarele sublim,
Cînd vezi lăsînd soţia, căminu-i pentru moarte,
Şi pe şcolarul fraged sedus de-o veche carte,
Şi pe copiii-aceştia, mult prea bătrîni de mici,
Ce nu-i ştiau pe oameni şi, la Paris, aici,
Sînt smulşi de-un vis de aur spre largul cer deschis,
Şi care se omoară, cînd din înaltul vis
De glorii, libertate, virtute şi iubire,
S-au prăbuşit cu fruntea pe-a lumii rînduire!
Smeritu-atunci se roagă,-nţeleptul meditează.
Vai! omenirea, poate, prea iute-naintează.
Spre ce se-ndreaptă veacul? Unde-alergăm în turmă?
N-a înţeles-o nimeni, nimic nu-i dă de urmă,
Căci mulţi îşi simt speranţa, ici-jos, căzînd din zbor
Şi de vreun colţ al gropii îşi sfarmă fruntea lor,
Cum, seara, de o piatră din stradă ai strivit
Un ou lipsit de germen şi încă neclocit!
A descompune totul e rău-acestui veac!
Dar pricina lui care-i şi unde-i aflu leac?
O fi credinţa oare ce sub înţelepciune
Descreşte ca un soare cînd trist în zări apune?
Cum, Domnul nu mai este-n ce omu-njgheabă încă?
Şi că-n sfîrşit se lasă o noapte prea adîncă,
În tainiţe de inimi, ascunse şi nespuse,
În care luminează doar facla ta, Isuse?
Matrozi, e timpu-n toiul furtunilor prea crunte,
De-a reclădi altarul, plecînd smerită frunte?
Să regretăm acele vechi vremi de-o forţă pură

[1] *Antoine, baron Gros* (1771—1835), pictor francez.

Cînd mai credeau şi viii, cum morţii toţi crezură?
O, zile de credinţe şi de puteri fecunde,
Cînd *Biblia* deschisă strălumina oriunde!

Ce sumbru şi nesigur noian de cugetări!
Probleme nepătrunse! obscure întrebări
Ce fac să se oprească, din cînd în cînd, din paşi,
Poetul ce colindă, pe gînduri, prin oraş,
La ceasul cînd pe urma-i nu întîlneşti decît
Vreun trecător zăbavnic, privind nehotărît,
Şi straja nopţii, parcă a visului plămadă,
Tot bîjbîind în umbră, la orice colţ de stradă!

4 septembrie 1 8 3 5

XXV

Fiindcă-atinse buza-mi pocalul încă plin,
Fiindcă fruntea-mi pală ţi-a stat pe mîini, tihnită,
Fiindcă-ades sorbit-am răsuflul tău divin
Din sufletu-ţi, mireasmă în umbră învelită;

Fiindcă-avui norocul să te ascult spunînd
Cuvîntul unde-şi pune simţirea taina pură
Şi te-am văzut în lacrimi, ori iarăşi surîzînd,
Cu ochii tăi pe ochii-mi, cu gura-ţi pe-a mea gură;

Fiindcă lucitoare pe fruntea ce mi-o-mbeţi
Veghea o rază-a stelei, vai! pe vecie stinsă,
Şi am simţit cum cade în valu-acestei vieţi
Petala unei roze din zilele-ţi desprinsă;

Spun anilor, acuma, grăbiți și trecători:
— Zburați! zburați! într-una! Nu-mbătrînesc
vreodată!
Duceți-vă cu-aceste prea veștejite flori;
N-o să-mi ia nimeni floarea în inimă păstrată!

Și de-o izbiți cu-arîpa, nimic nu scade-apoi
Din cupa care-o umplu și-o beau fără-ncetare,
Am foc mai mult în suflet decît cenușă voi!
Și-n inimă iubire cît n-aveți voi uitare!

1 ianuarie 1835, ora 12 și jumătate noaptea

XXXI

Fiindcă-n crîng ne cheamă împodobitul mai,
Te-aștept! Deopotrivă în sufletu-ți să ai
Cîmpia-ncîntătoare, umbrișuri de pădure,
Lumina lunii pline pe somn de valuri sure,
Drumeagul care-ncepe unde s-a-nchis cărarea,
Văzduhul, primăvara și, nesfîrșită, zarea,
Pe care lumea-și pune, umilă, ochii vii,
Ca un sărut pe trena eternelor tării!
Te-aștept! Clipitu-acestor neprihănite stele
Ce ne-a ajuns pămîntul prin străvezii perdele,
Copacul plin de cîntec și de mireasmă trează,
Suflarea grea, fierbinte, a zilei la amiază
Și soarele, și umbra, și undă, și verdeață,
Și darnica natură ce-n raze se răsfață
Să-ți înflorească, astăzi, cu toată strălucirea
Pe frunte frumusețea și-n sînul tău iubirea!

21 mai 1835

VOCI INTERIOARE

(1837)

I

Ni-i veacu-nalt și tare. Un nobil simț îl mînă
Oriunde vezi cum zboară ideea-n misiuni;
Iar larma trudei plină de grai uman, se-ngînă
Cu zvonul sfînt al marii cerești creațiuni.

Oriunde, în cetate și în singurătate,
Fidel e omu-acelui blînd lapte ce-l sorbim;
Și în informul bulgăr de gloate-ntunecate
Sculptează neamuri gîndul înalt, visînd sublim.

Spălată-i Piața Grevei, se surpă eșafodul.
Revolta readoarme. Vin bune zile noi.
Vulcanul poartă lavă, precum mînii norodul,
Iar lava-ntîi distruge și fecundează-apoi.

Poeții mari, pe tîmple cu pronia divină,
Din fruntea inspirată ne-aruncă raza lor.
O dulce vale-i arta, cînd sufletul se-nclină
Să beie poezia din orice sfînt izvor.

Clădind piatră pe piatră, cu datini vechi în minte,
Sub lumea care-n vînturi se clatină de-atunci,
Renalță înțeleptul două coloane sfinte:
Cinstirea bătrîneții, iubirea pentru prunci.

În casa noastră, fata dreptății, datoria,
Ni-e oaspe drag, trăiește la noi, ca printre-ai săi,
Săracii-n umbra porții, cerșindu-ne-omenia,
Nu mai duc ură-n inimi și nici în ochi văpăi.

Nici adevărul aspru azi n-are lacăt silnic.
Cuvîntu-i clar. Iar mintea înfrigurată-n mers,
Citind în cartea firii și-a lucrurilor, zilnic,
Neașteptate sensuri găsește-n univers.

Poeți! în ceasu-n care visarea vă încearcă,
Fier și dogori de aburi șterg de pe-acest tărîm,
Străvechea trîndăvie, de lucruri prinsă, parcă,
Ce sfărîmă, sub osii, prea durul caldarîm.

Materia cea oarbă pe om slujește doară.
El cugetă, creează, cătînd! La suflu-i viu,
Sămînța risipită-n natură se-nfioară,
Cum freamătă pădurea în vîntul cenușiu!

Da, totul merge, crește! Iar orele fugare
Oriunde-și lasă urma. Sosi un veac măreț.
Și, contemplînd limanuri mai luminoase-n zare,
Tot omu-și vede soarta, precum un rîu semeț.

Dar în progresu-acesta ce evul mi-l încîntă,
În marea strălucire a secolului nou,
Un lucru, o, Isuse, în taină mă-nspăimîntă:
Din vocea ta se-aude un tot mai slab ecou.

15 aprilie 1837

LUI VERGILIU

O, tu, Vergil! poete! maestrul meu divin!
Să părăsim oraşul de ţipete prea plin,
Gigantul care, veşnic, neînchizînd o pleoapă,
Între pietroase coapse strînge-o-nspumată apă,
Luteţia[1] sub cèzari atît de mică ieri,
Iar azi cetate-n vuiet de care cu poveri,
Cu strălucitu-i nume-ntrecînd în lume mult
Luminile Atenei şi-al Romei larg tumult.

Dar ţie, care-n codru, ca stropii clari din cer,
Din frunză-n frunză scuturi un stih plin de mister,
Dar ţie, cu gîndirea-ţi ce mi-ai umplut visarea,
Găsitu-ţi-am în umbra unde surîde floarea,
Într-o uitare-adîncă, între Meudon[2] şi Buc[3],
— Cînd spun Meudon aminte de Tivoli[4] ţi-aduc! —
Găsitu-ţi-am, poete, o fragedă vîlcea,
Cu-ncîntătoare dealuri şi moliciuni în ea,
Un ascunziş prielnic amanţilor, pe plac,
Cu crengile plecate pe adormitul lac,
Unde-n zadar amiaza, sub raze-ar vrea să-nece
Şi grotă, şi pădure, lăcaş de umbră rece!

---

[1] Vechiul nume al Parisului.
[2,3] Orăşele în jurul Parisului.
[4] Oraş italian, fostul Tibur, pe Anio, unde Horaţiu avea o vilă.

Voios am fost să-l caut o lungă dimineață,
În inimă cu dorul, cu zorile pe față;
Să-l caut pentru tine, cu draga mea-mpreună,
Știindu-mi tot misterul ce-n suflet mi se-adună.
Și peste despletiții copaci, cu mine-aci,
Ar fi a mea Lycoris[1], cînd Gallus[2] eu aș fi.

Căci ea, în suflet are această floare pură,
O tainică iubire de antica natură!
Ca noi, ea îndrăgește duioase voci, maestre,
Un vesel zvon de cuiburi, din umbrele silvestre.
Și-n fundul văii-nguste, sub seara-abia mijindă,
Colinele răsfrînte în lacul ce le-oglindă,
Iar cînd pierdu apusul roșeața-i de culori,
Mocirlele trezite de pașii trecători,
Coliba, văgăuna ascunsă-n verdea iarbă,
Asemenea c-o gură căscată să te soarbă,
Livezi, și munți, și ape, fermecătoare oaze,
Și marile-orizonturi ce scapără de raze.

Maestre! brebenocii își îndesiră rîndul;
De vrei, în orice noapte, frunzișu-n lături dîndu-l
Fără-a trezi ecouri cu pașii noștri moi
Tustrei pe-aici vom merge, adică amîndoi,
În valea-nsingurată, cuprinsă de tăcere,
Și, visători, găsi-vom ascunsă mîngîiere.
În luminiș, cînd pomii cu trunchiuri noduroase
Prind în amurg profiluri umane, monstruoase,
Să fumege lăsa-vom, stînd lîngă-un bobițel,

[1] Frumoasa curtezană părăsită de Gallus, căreia Vergiliu i-a dedicat *Egloga a zecea* ca s-o consoleze.
[2] Om politic din epoca lui August, fost guvernator al Egiptului și prieten al lui Vergiliu.

Vreun foc ce moare, baciul cînd nu mai suflă-n el,
Ne vom ciuli urechea la cîntecele vagi,
În umbră,-n clarul lunii, printre tufari și fagi,
Și, pe furiș și lacomi, privi-vom, tu și eu,
Satiri dansînd, pe care-i imită-Alfesibeu[1].

23 martie 18...

(VII)

LUI ALBERT DÜRER[2]

În vechi păduri, în care, precum o undă largă
Din negru-arin în albul mesteacăn seva-aleargă,
De cîte ori, așa e?, cînd străbăteai poiene,
Pal, neprivind în urmă, cu spaimele pe gene,
Goniși, cuprins de tremur, cu pas șovăitor,
Maestre Albert Dürer, vechi pictor gînditor!
În pînzele-ți slăvite de-a pururea ghicim
Că-n negrele tufișuri, cu ochiul tău sublim
Deși ascunși în umbră, tu din priviri nu pierzi,
Încopitatul faun, silvanul cu ochi verzi,
Pe Pan, cu flori la grota unde un vis ți-ngînî,
Și antica driadă[3] cu frunze mari în mîni.

Pădurea pentru tine e-o hîdă lume nouă.
Vis și-adevăr aicea se-amestecă-amîndouă.
Pini visători se pleacă și ulmi cu trunchiuri groase,
Și crengi sucite, sute de coate monstruoase.

---

[1] Aluzie la un vers din Vergiliu *(Egloga a opta, Vrăjitoarea)* în care unul din păstori, Alfesibeu, pune în scenă practicele magice ale unei femei părăsite de iubitul ei.
[2] Celebru pictor și gravor german (1471—1528)
[3] Ființă mitică ce trăia în dumbrăvi și păduri.

În vălmășagul sumbru, bătut de-un vînt hain,
Nu-i mort deplin nimica, nimic nu-i viu deplin,
Sug ierburi mari; curg ape; pe coaste, frasini deși,
Prin mărăcini oribili și cățărați măcieși,
Picioarele lor negre cu noduri își zgîrcesc.
Flori lungi, cu gît de lebezi, în lacuri se privesc.
Și unde treci, spre tine, cînd le-ai trezit din cale,
Zeci de himere[1] stranii cu pieptu-n solzi ca-n zale
Strîngînd în gheare noduri de arbore vînjos
Te țintuiesc din peșteri cu ochiul luminos.
O, vegetații! spirit! materie! tărie!
Vă-mbracă piele aspră sau groasă scoarță vie!

Ca tine, prin pădure, n-am rătăcit vreodată,
Fără-a-mi simți, maestre, făptura-nspăimîntată,
Fără-a vedea cum ierburi tresar și-n vînt adese
De orice creangă-atîrnă mari gînduri nențelese.
Stăpînul, mare martor al faptelor ascunse,
El singur le cunoaște prin locuri nepătrunse;
Eu am simțit, făptură de-un tainic foc vrăjită,
Cum au ca mine-un suflet și cum la fel palpită.
Și rîd, vorbesc în umbră cu vecile scăzute,
Stejari hidoși ce umplu păduri nestrăbătute!

20 aprilie 1837

(X)

VACA

În fața fermei, unde, adesea, spre amiază,
Un biet moșneag pe prispa-ncălzită se așază,

---

[1] *Himera* — în mitologia greacă, animal fantastic zămislit de monștrii Ehidna și Tifon.

Unde se joacă puii cu creste roșii, crețe,
Și unde — pază tihnei — zăvozii în cotețe
Ciulesc urechi cînd strigă al zorilor străjer,
Cocoșul ce străluce sub însoritul cer,
O vacă sta acolo, oprită-n loc, deodată.
Superbă, uriașă, cu alb și roș pătată,
Blajină ca o ciută cu iezii ei sprințari,
Ținea sub burtă-o gloată întreagă de ștrengari,
Copii cu dinți de marmuri și lațe răsculate,
Mînjiți ca niște ziduri de vremi întunecate,
Toți, zgomotoși, grămadă, cu țipete chemînd
Alți prunci din preajmă care dau buzna tremurînd
Și păgubeau în lipsă pe cîte-o lăptăreasă,
Cu gura zîmbitoare și, poate, sîngeroasă
Storcînd al vacii uger cu degete avane,
Să sece țîța plină a mamei roșcovane.
Ea, blîndă și voinică, mustea de-a sa comoară,
Sub mîna lor lăsîndu-și o clipă să tresară
Umbritu-i șold, cum n-are un leopard ca ea,
Și fără să îi pese, departe, vag, privea.

Așa și tu, Natură! cu orice creatură,
Ești mamă răbdătoare a tuturor — Natură!
Așa-mpreună, mistici sau cărnii robi prin fapte,
Sub veșnicele-ți coapse cătînd umbrar și lapte,
Acolo stăm, de-a valma, savanți, poeți, totuna,
De ugerul tău zdravăn, ne atîrnăm într-una!
Și cînd, flămînzi, cu chiot prelung, triumfător,
Și inimi adăpate la veșnicu-ți izvor,
Să-mprospătăm printr-însul și sînge-apoi, și duh,
În valuri bem lumina și focu-ți din văzduh,
Frunzișuri, munți și pajiști și-albastrul cer, mereu —
Tu, fără să te tulburi, visezi pe Dumnezeu!

15 mai 1 8 3 7

(XV)

XXIII

La ce gîndesc? — Departe de cuibul vostru, vai,
Copii, la voi mi-e gîndul! la voi, cu păr bălai,
Speranța verii mele din pîrg intrînd în ceți,
Vlăstare-a căror umbră îmi crește pe pereți!
Duioase inimi, vieții abia mijind deschise,
Prea uluite încă de-a aurorei vise!
La cei doi prunci mi-e gîndul, ce plîng rîzînd,
cu drag,
Şi ciripesc într-una pe înverzitul prag,
Ca două flori, ciocnite-n atingeri diafane,
Fermecătoare jocuri cu gingașe hîrjoane!
Doi fii mai mari văd àpoi, neliniștit părinte,
Cum tot mai mult de valuri scăldați merg înainte,
Din cînd în cînd plecîndu-și, naivă, fruntea lor,
Iscoditor e unul, iar altul gînditor!

Matrozii cîntă-n preajmă, stau singur, întristat,
Cînd valuri, jos la țărmul rîpos, pe înserat, —
Deschise și închise, fremătătoare nări, —
Aruncă briza mării în vîntul largii zări,
De unde-auzi ecouri nedeslușite,-aproape,
Ce urcă de pe țărmuri și vin din fund de ape,
Așa visez! — la casă, copii, la toți ai mei,
La masa ce surîde, la focul cu scîntei,
La grijile cu care v-alintă, surîzînd,
O mamă iubitoare, bunicul vostru blînd!
Şi-n timp ce, la picioare, acoperit cu vele,
Oceanul clar mi-așterne oglinda lui de stele
Cînd stîncile își lasă privirea rătăcită,
Din infinitul mării la bolta infinită,
La voi zburînd cu gîndul, privesc și cercetez,

Iubirea ce-n adîncul meu suflet vi-o păstrez,
Iubire dulce, dîrză, rămasă-n viața mea,
Și-această vastă mare e mică lîngă ea!

15 iulie 1837 — Fécamp
Scrisă pe malul mării

LUMINI ȘI UMBRE

(1840)

CE SE ÎNTÎMPLA LA FEUILLANTINES PRIN 1813

Copii cu frunți naive plecate-n jurul meu,
Cu dinți de perle-n gură, spunînd: De ce? mereu.
Voi, ce punînd probleme de gravitate pline,
Voiți oricărui lucru, obscur și pentru mine,
Să-i știți anume rostul, deplin, hotărîtor,
Și-n gîndurile mele să scormoniți de zor;
— După plecarea voastră, copii, petrec ades
Posomorît lungi ore, ca-n loc, apòi să-mi țes,
Adînc, în minte planuri, tot ceea ce visez,
Eternele subiecte la care meditez,
La Dumnezeu, om, mîine, dreptate, nebunie,
Sistemele-mi în vrafuri, imensa schelărie,
Deodată răscolite de voi, cu nepăsare,
De întrebări naive făcute la-ntîmplare!
Deoarece-mi pătrundeți ursitele vieții
Și-mi pomeniți de anii vrăjiți ai dimineții,
De-ntîia mea speranță, de primele-mi porniri,
Veți ști, prieteni, totul din aste lămuriri!

Avui, în anii tineri, prea efemeri, bag'sama,
Trei dascăli: o grădină, un preot[1] și pe mama.

---

[1] Părintele Larivière, despre care e vorba, nu era preot.

Grădina mare,-adîncă, era misterioasă,
Ferind, cu ziduri nalte, privirea curioasă;
Cu flori ce pretutindeni se deschideau ca pleoape
Şi gîze aurite-alergînd pe pietre-aproape;
De zumzete-ncărcată, şi voci tot mai obscure;
Aproape-un cîmp în mijloc; în fund parcă-o
pădure.
Pe preot Tacit numai, Homer îl mulţumea;
Era frumos moşneagul. Iar mama — mama mea!

Aşa pe sub aceste trei raze eu creşteam.
Dar într-o zi... Creionul lui Gautier[1] să-l am,
V-aş desena îndată pe-acel ce într-o seară
La mama mea intrase cu prevestire-amară!
Un doctor chel, cu fumuri, solemnă creatură;
Şi fără răutate, v-ar înflori pe gură,
Pe poarta-acestor inimi ce grija nu le-ntină,
Un rîs ce-ades îmi umple fiinţa de lumină!

Cînd omu-a dat să intre-n grădină, stam la joc,
Văzîndu-l, deodată, eu m-am oprit în loc.

Era, la un colegiu, suprem director el.

Tritonii ce la scoică i-a înhămat Coypel[2],
Sau faunii din codri cum lui Watteau i-e voia,
Himerele lui Rembrandt, sau diavolii lui Goya,

---

[1] *Théophile Gautier* (1811—1872) — poet şi critic francez, cunoscut şi ca bun desenator.
[2] *Antoine Coypel* (1661—1722) — pictor francez.

Toţi dracii unui pustnic, în vis ţinînd ison,
Cu care joc îşi bate Callot[1] de sfîntu-Anton,
Sînt hîzi, dar au un farmec; diformi, dar
străbătuţi
De-un foc ce-nsufleţeşte chiar şi pe cei mai
sluţi,
Şi-n ochii lor aruncă o fulgerare-adîncă.
Urît mai era omul, dar mai stupid el încă.

Scuzaţi, vorbesc mai sincer ca un şcolar cuminte.
Tot ce v-am spus, rău este. Să nu mai ţineţi
minte;
Din vîrsta ce pedanţii o pîngăresc prosteşte,
Eu am păstrat mînia, dar graţia-mi lipseşte.

Acest om chel şi negru, de care m-am temut,
Şi-mi speriase mama chiar de la început,
Cu plecăciuni şi gesturi umile multe, multe,
O sfătuia într-una, cerîndu-i să-l asculte.
Că nu-i băiatul bine crescut; că, uneori,
Cu cartea prin pădure-l duc paşii visători;
Că la-ntîmplare creşte; aşa, în părăsire;
Dau de gîndit acestea; că aspra instruire
Era, fireşte,-a umbrei şi-a schitului fiică;
Că atîrnînd de sumbre tavane lampa mică,
O sută de condeie-ndrumînd în strîmtul spaţiu,
Mai bine luminează-un Catùl, Vergil, Horaţiu,
Şi varsă-n minte raze mult mai strălucitoare
Ca soarele ce zburdă printre copaci în floare.
Că trebuie, copiii — de mama lor departe —
De munci, poveri şi lacrimi să aibă şi ei parte.
Liceul, pe deasupra, plăcut şi triumfînd,

[1] *Jacques Callot* (1592—1635) — gravor şi pictor francez.

Îi oferea c-un zîmbet copilului plăpînd,
Beat de văzduh, de roze, de joc și libertate,
Ursuze dormitoare și bănci întunecate,
Săli largi și zăvorîte, purtînd pe stîlpii mari,
Scris c-un vechi cui, urîtul micuților școlari,
Printre hîrțoage, dascăli ce-n foamea lor adîncă
Cu teme de pedeapsă al zburdei ceas mănîncă
Și fără apă, iarbă, pomi, roadă pîrguită,
Doar între patru ziduri, o curte pietruită.

Iar cînd plecase omul, de vorbele-i mișcată,
Rămase mama tristă și-adînc preocupată.
Ce-ar vrea? Și ce să facă? Ce e mai drept
s-aleagă:
Un mohorît colegiu, sau casa lui cea dragă?
La capăt cine-și duce menirea-ndemînatic:
Școlarul fără-astîmpăr, școlarul singuratic?
Punea-ntrebări! Probleme! Nu da de-un căpătîi.
Dilemă grea. Ea, biată femeie mai întîi,
Un suflet nu din carte-nvățat, ci de destin,
Cum poate să-l respingă pe-acest profet haîn,
Cu vocea magistrală, cu gesturile reci,
Ce-i pomenea într-una doar de romani și greci?
Era savant preòtul, mă rog; dar ce știu eu?
Învățu-i de la dascăl sau vine prin liceu?
În fine — prin acestea noi biruim adese! —
Și-un om vulgar e-n stare să aibă vorbe-alese:
„E necesar! E bine! De mare trebuință!"
Chiar pe-o femeie dîrză o tulburi în credință.
Sărmană mamă! gîndul spre care cale-o mînă?
Pe-a fiului ei soartă e singură stăpînă.
Ținea, tremurătoare, această grea balanță,
Și-o-nchipuiai în clipe de liniști și speranță,
Că-nclină spre colegiu, punînd, vai, împotriva
Norocului de-acuma, pe-acela ce veni-va!

Ea nu putea să doarmă și chibzuia într-una.

Era-ntr-o vară: ceasul vrăjit cînd iese luna,
Fermecătoare seară, de parcă-i zi leită,
Lumina fiind scăzută, dar dragostea sporită;
În parcul unde-o rază cu un zefir se joacă,
Ea, mai nehotărîtă, tot rătăcea, posacă,
Ba iscodind și apa, și cerul, și pădurea,
Ba ascultînd cu grijă vreun glas venit de-aiurea.

Era-n acele clipe cînd pașnica grădină,
Mărăcinișu-n care o gîză se anină,
Pe-o frunză cărăbușul, șopîrla de smarald
Fugind, sub clar de lună, spre fundul gropii cald,
Faianța florii-albastre și foi cu lobul gras,
Orientala turlă a sumbrei Val-de-Grace[1],
La schit, dogitul clopot, prea dulce în litanii,
Pe-alee bumbișorii de aur și castanii,
Statuia, unde ramuri își mișcă umbra-alături,
Rochița rîndunicii, păștițele de-omături,
Atîtea flori din arbori, din crîng, din stufu-n vînt
Ce schimbă în miresme al păsărilor cînt,
Și se privesc în mlaștini, ori se ascund prin ierbi,
Sau copleșesc frunți mîndre de abanoși superbi
Și printre zvelți mesteceni, pe țărmuri verzi de iaz,
Ciorchini de aur mișcă în ape de topaz,

[1] Mînăstire construită din ordinul Anei de Austria, sub direcția arhitecților Mansard și Lemercier, între anii 1645—1665; astăzi spital militar.

Şi cerul ce sclipeşte pe după rămurişuri,
Vrăjitul fum ce urcă de pe acoperişuri,
Chiar în acele clipe ce vi le-am fost descris,
Şi splendida grădină, vrăjitul paradis,
Şi trandafirii tineri, zidirile-n paragini,
O, toate-aceste lucruri pe gînduri, dulci imagini,
Vorbiră mamei mele, şi undele, şi trilul;
C-un glas adînc şoptindu-i: „O, lasă-ne copilul!

O, lasă-ne copilul, tu, mamă tulburată!
Privirea-i arzătoare, naivă, înstelată,
Această frunte pură, ce neguri n-o apasă,
Acest nou suflet încă, o, mamă ni le lasă!
Nu-l arunca în lume, să nu-i mai ştii de soartă.
Mulţimea-i ca şuvoiul ce sfarmă tot ce poartă.
Copiii, ce e spaima, ca păsările-nvaţă.
Şi lasă-n boarea noastră, în calda noastră ceaţă,
În şoapta noastră lină, ca a visării-aripă,
Această gură care nu a minţit o clipă,
Nevinovatul zîmbet ce-alungă pe vrăjmaşi!
O, mamă iubitoare, copilul să ni-l laşi!
Vieaţa nu-i vom umple decît de gînduri bune;
În plină zi vom creşte mijita lui minune;
Privirii lui vrăjite chiar Domnu-o să se-arate;
Căci sîntem flori şi ramuri, şi limpezimi curate,
Sîntem natura, sursa eternă, triumfală,
Ce stinge orice sete şi orice-aripă spală;
Doar de-nţelept pătrunse şi cîmpuri, şi păduri,
Chiar spiritelor nalte le-aduc învăţături!
Să laşi aici copilul, în freamătul sublim.
Iar noi în el vom pune acel parfum intim,
Născut din suflu-acela ceresc, oriunde pus,
Ce-adună din tot omul, urcînd spre Domnul sus,
Ca imnul din lăută, ca smirna printre raze,
Speranţă şi iubire, şi rugă, şi extaze

I-om apleca privirea spre umbrele de-aici,
Spre taina-ntredeschisă sub paşii lui cei mici.
Om, din copil vom face; apoi din om, poet.

Ca din simţiri să-i crească neliniştit buchet,
Pe noi să ne aleagă; i-om arăta cum poate
Din zori în noapte, de la stejar la gîză,-n toate
Pulsînd, în boare, ceaţă, culori, răsfrîngeri vii,
Cu multe feţe, viaţa să rîdă pe cîmpii.
Ţi-l vom reda mai simplu, de cer mai uluit;
Şi-om face pretutindeni ca-n el să fi-ncolţit
Ceva, ce din păcate lipseşte omenirii,
O milă zămislită de-nfăţişarea firii!
O, lasă-ni-l! Primi-va o inimă suavă
Femeia s-o-nţeleagă; un duh fără otravă,
În care vis, himeră şi-or naşte înţelesul,
Să-i fie Domnul cartea, gramatica lui şesul;
Un suflet pentru taine duioase pur focar
Pe frunţi îngîndurate lucind blajin şi clar,
Şi ca-n petale, astrul cu rodnice scîntei,
Va arunca lungi raze oriunde pe idei!"

Aşa grăiau în vreme ce-oraşu-ntreg tăcea.
Copacul, planta, astrul — şi mama auzea.

De învoiala sfîntă, copii, ţinură seamă?
Nu ştiu. Dar că-i crezuse, ştiu, adorata mamă,
Cruţîndu-mă de zidul acela-apăsător,
Ea sufletul mi-l dete învăţăturii lor.

De-atunci, cînd vine noaptea, cînd rodnica zăbavă
Mi-ademenește gîndul cu-nvățătura-i gravă,
Într-una liber, singur și fericit sub soare,
Pot rătăci în voie-n grădina-ncîntătoare,
Privind rodiri de aur, și mlaștini, și pîraie,
Și steaua-mbobocită, și floarea în văpaie,
Și cîmp, și crîng ce mintea, în fiecare seară,
Le revedea-n Vergiliu ca-ntr-o oglindă clară.

Copii! iubiți vîlceaua, fîntînile ce curg,
Drumeagul plin de glasuri pierdute în amurg,
Izvorul, brazde — pîntec ce n-are somn de fel —
Unde-ncolțește gîndul cu spicul lîngă el.
Luați-vă de mînă, prin ierburi vagabonzi;
Priviți pe cei ce cîntă și leagă snopii blonzi;
Silabisiți pe cerul de slove plin, mereu,
Și-l auziți în păsări, în viers pe Dumnezeu.
Vieața, cu ciocnirea de-ascunse pasiuni,
V-așteaptă; fiți ca frații, adevărați și buni;
Uniți în contra lumii cu sufletul corupt,
Citiți aceeași carte-mpreună, nentrerupt,
Și nu uitați că duhul umil, care se știe
Sortit pentru lumină și pentru poezie,
Că inimile-n care Cel-sfînt a pus ecou,
Al zvonurilor toate, cu sens ascuns și nou,
În murmur vag, în sunet, în țipete, în furii,
Culeg de pretutindeni povețele naturii!

31 mai 1839

(XIX)

TRISTEȚEA LUI OLYMPIO[1]

Nici cîmpurile negre, nici cerurile sure.
Nu, strălucea lumina-n azururile pure
Peste pămîntu-ntins,
Era-n văzduh mireasmă și prin livezi verdeață
Cînd revăzu el locul pe care răni și viață
Și suflet și-a prelins!

Zîmbea, senină, toamna; costișele-n vîlcele
Își aplecau vrăjite păduri pălind și ele;
Era ceru-aurit;
Iar păsările-ntoarse spre-Atotstăpînitorul
Îi povesteau de viața ce-o duce muritorul
În viersul lor sfințit!

Vru să revadă iazul, izvorul din poiană,
Cocioaba unde mila lăsase o pomană
Și frasinu-aplecat,
Și dragostea prin codri, ca-n tainice ținuturi,
Copaci sub care inimi, pierdute în săruturi,
De toate au uitat.

El căuta căsuța răzleață și grădina,
Privea printre zăbrele un drum suind colina,
Livada în urcuș.
Mergea pălind. Și-n zvonul de pași prin pacea sumbră

[1] Olympio e numele sub care Victor Hugo se zugrăvește pe sine însuși.

Vedea pe fiecare copac cum crește-o umbră
        Din vechii ani apuși!

El asculta cum geme-n pădurea-atît de dragă
O dulce adiere vibrînd în noi pribeagă
        Și dorul deșteptînd,
Și legănînd o rază ori clătinînd stejarul,
Părea divinul suflu că-n toate-și pune harul
        Și-alintă rînd pe rînd!

Iar frunzele căzute în codrul singuratic
Din lut cercînd să urce sub pasul lui molatic
        Zburau peste livezi;
La fel, cînd întristarea în suflet se-nfiripă,
Aripi rănite gîndul își suie-n zbor o clipă
        Și-apoi căzînd le vezi.

Scrută, lung timp, în tihnă, măreața-nfățișare
Luată de natură-n cîmpii odihnitoare;
        Visă-n amurg, posac;
Cutreieră de-a lungul, prin rîpa cu puhoaie,
S-admire-n voie cerul divin cum se-ncovoaie
        Pe-oglinda unui lac!

Dar, vai! purta regretul iubirii de-altă dată,
Necutezînd să intre pe poarta încuiată[1];
        Nefericit hoinar,

---

[1] În octombrie 1837, proprietarii casei fiind absenți, Victor Hugo nu poate să intre în grădina unde și-a petrecut copilăria.

Umblă o zi întreagă. Cînd noaptea fu să-nceapă
Sta inima lui tristă, întocmai ca o groapă,
Şi-atunci strigă amar:

„Durere! Vrui, cu jalea în suflet cuibărită,
Să ştiu de se mai află licoarea în ulcior,
Să văd ce mai păstrează vîlceaua fericită
Din cît lăsă acolo un suflet călător!

Puţină vreme-ajunge şi tot se schimbă-n cale!
Natură-nseninată, cum totul uiţi cînd treci!
Cum ştii să rupi, în jocul metamorfozei tale,
Misterioase fire ce ne-au legat pe veci!

Schimbat e în hăţişuri umbrarul din livadă!
E frînt copacul unde ne-am scris numele-atunci[1];
Iar trandafirii noştri rupţi fură în ogradă
De joaca peste şanţuri şi zburdele de prunci.

Un zid a-nchis fîntîna de unde, pe arşiţă,
Zglobie bea din codri, cînd cobora pe-alei;
Lua în palmă apa cu graţii de zeiţă,
Lăsînd să cadă perle din degetele ei.

Au pietruit cărarea în netezimea-i dură,
Unde-n nisipul moale, întipărit mereu,

---

[1] Victor Hugo şi Juliette Drouet îşi gravaseră iniţialele pe scoarţa unui arbore (vezi Vergiliu: *Bucolice*, X, 53—54 şi Ronsard: *Sonete pentru Elena*).

Schițînd cu ironie micuța ei făptură,
Rîdea piciorul gingaș, alăturea de-al meu!

Bătrînul semn de piatră, din veac veghind
cărarea,
Pe care, să m-aștepte, se așeza mai ieri,
S-a ros, izbit, cînd cade pe drum întunecarea,
De carele ce, seara, gemeau sub mari poveri.[1]

Aici, pădure nu e, iar colo e crescută.
Nimic nu mai trăiește din ce ne-a fost încînt;
Și ca cenușa stinsă, răcită și căzută,
Mormanul amintirii s-a spulberat în vînt!

Nu mai trăim noi, oare? Ni s-a-mplinit
veleatul?
Nimic nu se rentoarce chemat de-un biet
suspin?
Zefirul mișcă ramul cînd eu îmi plîng oftatul;
Lung casa mă privește de parcă-s un străin.

Azi, alții trec pe unde trecurăm împreună.
Unde-am venit pe vremuri, acum vin alții-aci;
Și visul ce-ncercase în noi un cuib să-și pună,
Ei l-or urma, dar fără să-l poată isprăvi.

Căci nimenea nu-și află aici o încheiere;
Și cei mai buni alături pășesc de cei mai răi;

---

[1] Aluzie la Vergiliu: *Georgice*, III, 536.

Toți ne trezim din vise-n aceleași reci unghere.
În lume totu-ncepe, sfîrșind pe alte căi.

Da, vor veni și alții, perechi fără prihană,
Să soarbă din izvorul vrăjit din alte dăți,
Tot ce natura pune-n iubirea diafană,
Amestec de visare și de solemnități!

Alții-or avea cîmpie, poteci și cuiburi calde;
Străinii dau, iubito, pădurii tale-ocol.
Alte femei veni-vor, semețe, să se scalde
În undele sfințite, ieri, de picioru-ți gol!

Dar cum! că ne iubirăm aici a fost zadarnic!
Nimic din plaiu-n floare n-o fi și pentru noi,
Pe unde-ntr-o ființă ne-am contopit amarnic!
Natura crudă toate ni le-a luat napoi!

O! spuneți-mi, ponoare, pîraie, vițe ccapte
Și cuiburi pe crengi, peșteri, tufișuri și
dumbrăvi,
Cum, pentru alții oare veți fremăta de șoapte?
Cum, pentru alții triluri veți înălța în slăvi?

Vă-nțelegeam atîta! dulci, blînde, austere,
Ecourile noastre în voi sunau ades!
Iar noi plecam urechea, netulburînd mistere,
Din glasurile voastre să prindem înțeles!

Răspundeţi, lină vale şi tu, singurătate,
Natură-ndrăgostită-n acest pustiu frumos,
Cînd vom dormi-mpreună cu mîini încrucişate,
Cum gînditori dorm morţii-n mormîntu-ntunecos,

Veţi fi pînă-ntr-atîta voi de nepăsătoare,
Să ne ştiţi morţi, cu dorul, sub ţărnă,
dedesupt,
Şi-a vă urma, în pace, eterna sărbătoare
Şi de-a surîde-ntr-una, în cîntec nentrerupt?

Simţindu-ne în preajmă cum rătăcim în cete,
Stafii recunoscute de fiece gorun,
Nu ne veţi spune, oare, acele mici secrete
Pe care vechii prieteni cînd se revăd le spun?

Oare-aţi putea voi fără tristeţi şi jale-amară
Să ne zăriţi doar umbra, pe unde-am mers la pas
Şi s-o vedeţi cum, strînsă la piept, mă duce iară
Spre un izvor cu lacrimi şi cu suspine-n glas?

Şi dacă-aiurea,-n umbra de nimenea vegheată,
Doi alţi amanţi îşi află sub frunze adăpost
Nu le mîhniţi auzul c-o şoaptă niciodată:
— Voi ce trăiţi acuma, gîndiţi la cei ce-au fost!

Ne dă o clipă Domnul fîntîni, livezi cu presuri,
Stînci aspre şi profunde, şi codri cu foşniri,

Şi ceruri azurate, şi lacuri verzi, şi şesuri,
Să ne-ngropăm în ele vis, inimi şi iubiri;

Apoi ni le retrage. Văpaia noastră-o curmă.
Scufundă-n beznă grota unde-am lucit cîndva;
Şi spune văii-n care-am lăsat din noi o urmă
Şi paşii să ni-i şteargă şi numele din ea.

Uitaţi-ne, ei bine! cămin, grădini, umbrişuri!
Tu, iarbă, -ascunde pragul unde-am călcat rîzînd!
Izvoare, curgeţi! păsări, cîntaţi! sporiţi, frunzişuri!
N-or să vă uite-aceia ce i-aţi uitat curînd.

Căci voi ne sînteţi umbra iubirii peste vreme!
Ne sînteţi oaza bună-ntîlnită de drumari!
Eşti, vale, adăpostul retragerii supreme,
În care, mînă-n mînă, vărsarăm lacrimi mari!

Şi patimile toate se irosesc cu anii,
Ducînd o mască, una, şi alta un pumnal,
Precum comedianţii cu zburdele lor stranii
Cînd ceata li se pierde, treptat după un deal.

Dar tu nu pieri, iubire, luceşti cu vrajă-adîncă,
Tu, candelă sau torţă-n amurgul pămîntesc!
Ne ţii prin bucurie, mai mult prin lacrimi încă,
Cei tineri te blesteamă, bătrînii te iubesc.

În zilele cînd fruntea sub anii grei se-nclină,
Cînd omul fără ţeluri şi de visări sărac
Se simte ca mormîntul ce cade în ruină,
În care şi virtute şi vechi iluzii zac;

Cînd visătorul cuget în noi se înmlădie,
Şi-n inimă socoate, sub mohorît îngheţ,
Aşa cum numeri morţii pe-un cîmp de bătălie,
Orice durere stinsă şi orice vis de preţ,

Precum acel ce cată cu lampa să se-ndrepte,
De adevăr departe, de-al lumii zîmbet viu,
Şi cugetul ajunge pe-ntunecate trepte
În rîpa din lăuntru, în haosul pustiu;

Şi-acolo-,-n noaptea-aceasta de nici o stea pătrunsă,
El, în ungherul sumbru, în care totu-i scrum,
Mai simte că zvîcneşte sub văl o rază-ascunsă...
Eşti tu, sfîntă-amintire, ce-n umbră dormi acum!"

21 octombrie 1837

(XXXIV)

OSÎNDE

(1853)

CONFRUNTĂRI

— „Vorbiţi, cadavre! cine pe voi v-asasinară?
Ce mîini în sînul vostru pumnalele-mplîntară?
Întîi, tu ce din umbră văd c-ai ieşit cu totul,
Cum te numeşti?" — „Credinţa." — „Cin'te-a
ucis?" — „Preòtul."
— „Voi?" — „Cinste,-nţelepciune, virtute şi
pudoare."
— „Vă sugrumară, cine?" — „Biserica." — „Tu,
oare?"
— „Sînt legea vieţii." — „Care din ei te-a-
njunghiat?"
— „Chiar jurămîntul." — „Dar tu, ce-n sînge
dormi scăldat?"
— „Justiţia-s numită." — „Şi ce călău te
pleacă?"
— „Un jude." — „Tu, gigantul, ce spadă n-ai
în teacă
Şi stingi cu-a ta mocirlă aurora,-nvăpăiata?"
— „Sînt Austerlitz." — „Şi cine te-a omorît?" —
„Armata."

Bruxelles, 5 ianuarie 1852

(Cartea întîi, XV)

Cum stă dreptatea în genune,
Cum crimei sceptrul i se pune,
Cum legea cade sub trădări,
Cum cei trufași ursuji s-arată,
Cum sus, pe stîlpi e publicată[1]
Ocara bietei mele țări;

Republică, sublim părinte,
O, Pantheon de raze sfinte,
Cupolă-n liberul azur,
Lăcaș cu umbrele eterne,
Cum vin cu scări pentru-a-ți așterne
Pe zid imperiul impur;

Cum sufletele-s sfărîmate,
Cum ni se uită azi dreptate,
Cinste,-adevăr, frumos, avînt,
Revolta nobilei istorii,
Onoare, lege, drept și glorii
Și cei sub țărnă în mormînt;

Mi-ești drag, exil! dureri supreme!
Tristețe, pune-mi diademe!
Mi-ești dragă, mîndră sărăcie!
Mi-e dragă ușa-n vînturi, șuie,

[1] Aluzie la cele trei proclamații afișate în timpul nopții de 1 spre 2 decembrie 1851 și care anunțau poporului parizian lovitura de stat, înfăptuită de Napoleon al III-lea.

Mi-e drag şi doliul, statuie
Ce gravă-alăturea mă-mbie!

Iubesc năpasta ce mă-ncearcă,
Şi umbra-n care v-adun, parcă,
Pe voi şi vă surîd în vis,
Crez şi virtute-nvăluită,
Tu, libertate izgonită,
Şi tu, devotament proscris!

Mi-e dragă insula retrasă,
Jersey, ce Anglia o lasă
Sub vechiul, liberu-i drapel,
Şi apa neagră care creşte,
Şi nava, plug ce rătăceşte,
Şi valul, brazdă grea sub el.

Mi-e drag, o, mare, pescăruşul
Ce perle zvîrle, jucăuşul,
De pe roşcate-arìpi, senin,
Şi-apoi în valuri se coboară
Şi din genune iese iară
Cum iese sufletul din chin.

Mi-e dragă mult solemna stîncă
De unde-ascult durerea-adîncă,
Ca remuşcările tîrzii,
Într-una renăscînd în umbre,
Talazuri peste pietre sumbre
Şi mame fără de copii.

10 decembrie, Jersey

(Cartea a doua, V)

SUPUNERII OARBE

I

Soldați din anu-al doilea[1]! O, epopei, războaie!
În contra multor săbii de regi și mari puhoaie
De-austrieci, prusaci,
În contra-atîtor Tir-uri, Sodomele[2] cu fameni,
Și țaru[3]-n miazănoapte, crunt vînător de oameni,
Cu cîinii lui gonaci;

În contra Europei cu generalii[4]-i falnici,
Ce-acopereau largi șesuri cu pedestrași năvalnici,
Și aprigi călăreți,
Întreagă în picioare, precum o hidră vie
Cîntau, mergeau pe drumuri, în inimi cu tărie,
Desculți, flămînzi, semeți!

---

[1] Convenția hotărîse ca toate actele oficiale ale statului francez să poarte data de Anul I al Republicii (21 septembrie 1792). În adevăr, în cursul Anului II (22 septembrie 1793 — 21 septembrie 1794) Franța, mai întîi grav amenințată de coaliția constituită în primăvara lui 1793, a avut peste tot succese militare.

[2] Tir, marele oraș portuar fenician, era renumit în antichitate pentru bogățiile sale. Sodoma, orașul cu moravuri licențioase, distrus de focul din cer — cum spune *Biblia* — reprezintă în ochii lui Victor Hugo puterile europene, bogate și corupte, care se ridică împotriva Republicii franceze, săracă și virtuoasă.

[3] Împăratul Rusiei, Pavel I, n-a intervenit în război decît în coaliția a doua (1799). Împărăteasa Caterina a II-a se angajase pe față în luptele Europei Occidentale.

[4] Oamenii de război cei mai reputați din Europa, veteranii din campaniile secolului al XVIII-lea se aflau atunci în lagărul dușmanilor Franței (Brunswick, Saxe-Teschen, Suvorov).

Oriunde-n zori sau seara, la sud, la pol,-nainte,
Sunîndu-și, sus, pe umeri, mereu, bătrîne flinte,
Prin munți, prin orice vad,
Treji, fără somn, cu mîneci în zdrențe[1], fără hrană
Voioși și mîndri-n goarne suflînd, treceau în goană,
Ca dèmonii din iad!

Sublima Libertate le năpădise gîndul.
Escadre-nvinse[2], graniți se spulberau de-a rîndul[3]
Sub strașnicii lor pași,
Aveai, o, Franță, zilnic, victorii nentrerupte,
Ciocniri, izbînzi, asalturi; Joubert[4] pe-Adige-n lupte
Marceau[5] pe Rin trufaș!

În avangărzi dau iureș, zdrobind masiva oaste;
Prin ploaie și zăpadă, cînd apa-i pîn-la coaste,
Înaintau cu-avînt!
Oferă pacea unul, deschide altu-o poartă,
Tron după tron, ca-n aer rotita frunză moartă,
Se risipeau în vînt!

---

[1] Este cunoscută sărăcia soldaților din 1793, pe care povestirile istorice au confirmat-o.

[2] Aluzie la flota olandeză care a fost capturată de husarii lui Pichegru la Helder (ianuarie 1795), unde se găsea reținută de gheţuri.

[3] Mai multe țări cucerite se uniseră cu Franța sau formau republici aliate: Savoia, Belgia, Olanda, țara Rinului.

[4] *Barthélemy Joubert* (1769—1799) — general francez distins în campania din Italia.

[5] *François-Séverin Marceau* (1769—1796) — general al trupelor revoluționare, căzut eroic la Altenkirchen, lîngă Colonia.

O! ce măreţi, cu toţii eraţi în vălmăşire,
Soldaţi! cu feţe arse, cu fulgere-n privire,
Într-un vîrtej turbat,
Încununaţi de raze, cu capul sus, într-una;
Ca leii din pustie adulmecînd furtuna
Cînd vînturile bat,

Ei, în avîntul epic al faptelor de arme,
Ca beţi sorbeau mireasma eroicelor larme,
Şi zangătul de fier,
Cu zborul Marseiezei prin gloanţe şi prin spuze,
Cu tobe şi ţimbale, cu bombe şi obuze,
Cu rîsul tău, Kléber[1]!

Lor le striga Răscoala[2]: „Voi, voluntari, oşti brave,
Murind, sculaţi din lanţuri frăţeşti popoare sclave!"
Voioşi spuneau ei: „Da!"
—Voi, generali prea tineri[3], soldaţi bătrîni, hai încă!
Vedeai cum merg desculţii superbi spre zarea-adîncă
Şi lumea-nmărmurea!

Nu cunoşteau nici frica, nici grija de victorii.
Şi ar fi fost în stare să ia cu-asalt şi norii
Ei, îndrăzneţii, cînd,

---

[1] *Jean-Baptiste Kléber* (1753—1800), general în armata nordului, apoi în aceea de pe Sambre-et-Meuse şi în armata Rinului, era tipul soldatului frumos, a cărui bravură veselă cerea comparaţia cu eroii epopeii care sînt bine dispuşi (eroii *Iliadei;* Roland, cf. *Legenda secolelor*).

[2] Aluzie la ecoul faimosului discurs al lui Girondin Isnard, care, din 1791 ameninţa să provoace *„un război al popoarelor contra regilor"*.

[3] Generalii cei mai iluştri ai armatelor revoluţionare au atins gradele superioare în jurul vîrstei de 25 de ani.

Privirea întorcîndu-şi din goana fără preget,
Ar fi văzut în urmă Republica — c-un deget
Spre ceruri arătînd!

II

Spre veteranii-aceştia, cînd gîndul ni se duce,
Le vede fruntea-n raze şi spada cum străluce
În fapte de eroi.
Erau cei vechi. Dar timpul îi zvîrle ca pe-o zdreanţă!
Prea mare loc ocupă-n istoria ta, Franţă.
Deci, slavă celor noi!

Pe cei de-acum cinstiţi-i! Ei, mii, oraşu-nfruntă,
Iar douăzeci pe unul, duc spade-n mîna cruntă
Şi tobe bat vultani.
Mitralii! focul arde, obuzele detună,
Izbîndă! La răscrucea Tiquetonne vin să răpună
Un ţînc de şapte ani!

Aceştia ni-s eroii ce de femei n-au frică!
Fără-a păli, împuşcă — viteji la o adică!
Vreun biet drumeţ mărunt.
Zăreşti, cînd dau, în bandă, Parisului cutreier,
Cum pe potcoave caii lor duc bucăţi de creier
De om cu păr cărunt!

Dau legilor asalturi; spre patrie-n coloane
Se năpustesc: cai, tunuri, companii, escadroane,
Şi pedestraşi, la fel,

Burtoși, plătiți și veseli, nebuni și beți de furii,
Atacul sună, iată, Maupas, stegar al urii,
Veuillot[1], gornist și el.

De săbii ducem lipsă, de plumbi și de speranțe,
Poporul n-are arme, poporul n-are gloanțe,
Viteji, e-al vostru ceas!
Tribunii n-au cuvîntul, doar fapta e măsură.
Alăturea de tunuri umplute pîn-la gură,
Nu dați napoi un pas!

Soldați ai lui decembre! soldați mereu la pîndă
În contra țării voastre! ridiculă izbîndă
Peste Paris, acum!
V-am spus, părinții voștri ca focul luminară;
Ei înfruntau în cîntec și-n sunet de fanfară
Al morții spectru-n fum;

Părinții sfărîmară semețele armate,
Prusacul blond și rusul cu trăsnete-mproșcate,
Și cataloni bronzați;
Voi, omorîți la bursă agenții, negustorii.
Părinții Saragosa au luat, biruitorii,
Iar voi Tortoni[2] luați!

Istorie, ce spui tu? cei vechi, în lupte grele,
Dîrji, alergau spre tunuri cu perle de ghiulele;
Aceștia, în desfăt,

---

[1] *Louis Veuillot* (1813—1883) — publicist catolic francez, contemporan poetului. Pentru Maupas vezi p. 122, n. 3.
[2] Orășel în Italia pe rîul Scrivia.

Călcînd bătrînii-n sînge, femeile rănite,
Spre crime-aleargă. Două-nţelesuri diferite
De-a nu da îndărăt.

III

Acest om cheamă-n noaptea ce şi-a întins perdeaua
Peste Paris, încet,
Pe generalii Franţei purtîndu-şi triplă steaua
Sclipind, pe epolet;

Le spune: — „Pentru-a voastre priviri dau la o parte
Umbra ce-o răspîndesc;
Crezurăţi pînă astăzi că sînt un Bonaparte,
Capcană mă numesc.

Chiar mîine-i ziua-naltă de fasturi funerare,
Şi ziua de torturi,
Veţi luneca sub ziduri, în taină, fiecare,
Ca hoţii din păduri;

Mult folosit de mine, poftiţi acest brav cleşte,
Ce-l ţin ascuns în mîini,
Cu el, voi uşa legii o să puteţi, fireşte,
S-o scoateţi din ţîţîni;

Cu sabia-n vînt, ura! poliţia-nainte!
Izbiţi cu pumnu-n piept

Pe cei ce-au luat Egiptul, cinstitul om cuminte,
Tot bunul om stînd drept,

Pe deputați, pe-aceia ce-și spun prin ei cuvîntul,
Parisul umilit!
Plătesc!" și generalii își dau consimțămîntul;
Vidocq[1] n-ar fi primit.

IV

Azi în pretoriu-i dărnicie!
Ciocniți, soldați! De cînd aveți
Teamă de rîs și de beție?
Beți în cazărmi, în taberi beți!

Le-a ars mustățile chiolhanul,
Monezi de aur sună-n sac;
Gamache[2] le este căpitanul,
Belșugu-l au în bivuac.

Pozne și chef, după paradă.
Ospețe. Ieri se omora.
Napoleon, din mîndra-ți spadă
Frigări făcu Gargantua.

---

[1] *Eugène-François Vidocq* (1775—1857) — escroc, hoț și aventurier, ajuns șeful poliției secrete franceze (1809—1827).

[2] Aluzie la țăranul Gamache, care la ospățul de nuntă pantagruelic are ca oaspeți și pe Don Quijote și pe Sancho Panza.

Victoria-i la ei teroarea;
Li-s ochii de beție mici,
Lor, glorie li-e dezonoarea,
Le sînt francezii inamici.

Te sugrumară, Franță,-n tină
Și-ți dau cu gesturi de călău,
Cu-o mînă o garafă plină,
Și cu cealaltă capul tău.

Cadriluri joacă-n piruete,
Ca-n rîpi, golanii în huzur;
Troplong[1] le face rost de fete,
Le toarnă-n cupe vin Sibour.[2]

Banchetele-s mereu deschise,
Orchestre după voi, pe drum...
Noi altfel vă vedeam în vise,
Nefericiți soldați de-acum!

Prin crivăț vă visam, prin neaua
Căzînd pe brazi, sub asprul cer,
Prin groapa ce-o căsca ghiuleaua,
Zile de foame, nopți de ger.

---

[1] *Raymond Théodore Troplong* (1795—1864) — magistrat, unealtă fidelă a lui Napoleon al III-lea, care l-a numit președinte al Curții de casație și al Senatului.

[2] *Marie-Dominique Sibour* (1792—1857) — episcop al Parisului, sprijinitor al reacțiunii clericale.

Visam noi marşuri triumfale,
Prin frig şi foame lupte iar,
Şi zdreanţa vechilor mantale
Şi unul contra zece doar.

Visam, o, sclavi de oaste-nfrîntă,
Şi pentru şefi şi pentru voi,
A bravilor durere sfîntă,
Înalta moarte de eroi!

Căci Europa-n lanţuri geme,
Şi-n inimi încă focu-i pus,
Că vine glas din cer să cheme:
Cătuşe, jos! Popoare, sus!

Istoria deschide-o carte;
Amarul şi seninul gînd,
În negrul orizont, departe,
Aude-un car de bronz mergînd.

Un tunet zguduie pămîntul;
Cuptorul fierbe iar oţel;
Război, cu plesne iese vîntul
Din nări de armăsar rebel!

Porniţi spre ţelul fericirii,
Soldaţi! visînd, noi vă puneam,
Mereu în fruntea omenirii,
Ca avangărzi în orice neam!

Noi vă visam torentul vajnic,
Dînd peste-ngenuncheați dușmani,
Războiul patriilor strașnic,
Frîngînd nemernicii tirani!

Credeam în lupta voastră dreaptă,
În mîndri voștri toboșari,
Ca din augusta voastră faptă
Să iasă pacea zilei mari!

În reverii vizionare,
Noi vă vedeam, viteji soldați,
Croind prin tunete cărare,
Sub lauri albi, însîngerați,

Prin fum și praf, fără oprire,
De mari vîrtejuri înghițiți,
Și-apòi, din nou în strălucire,
Batalioane răsăriți,

Și treci, tu, sacră legiune,
Slăvită de popoare-n cor,
Prin poarta de azur ce-o pune
Superbul lumii viitor!

V

Văzură fiii Franței și zile ticăloase!
După Desaix[1], Brune[2], inimi fierbinți și generoase,
Ce toți le-am preamărit,
După Turenne, Xaintraille, Lahire[3], în ceasuri grele
Văzurăm Găinarul[4], cum le-mpărțea drapele:
De voi sînt mulțumit[5]!

Istorice stindarde, cîndva,-n trecut, superbe,
Stindarde,-ale-ndrăznelii și gloriilor jerbe,
Temute de fugar
Străpunse, ciuruite, „*sans peur et sans reproche*“[6],
Voi ce uniți, în zdrențe, cu sîngele lui Hoche[7]
Pe cel al lui Bayard[8],

---

[1] *Louis-Charles-Antoine Desaix de Veygoux* (1768—1800) — general francez care a supus Egiptul superior (1798), adevăratul învingător de la Marengo (14 iunie 1800).

[2] *Guillaume-Marie-Ane Brune* (1763—1815) — mareșal francez care a constrîns armata anglo-rusă să capituleze în Olanda, în timpul campaniei din 1799.

[3] Victor Hugo asociază pe eroii Revoluției cu eroii războaielor lui Ludovic al XIV-lea *(Turenne)* și cu tovarășii Jeannei d'Arc *(Xaintraille, Lahire)*.

[4] Porecla unui bandit din secolul al XVIII-lea, care împrumută aci numele său lui Napoleon al III-lea.

[5] Primele cuvinte din celebra proclamație adresată trupelor victorioase, după bătălia de la Austerlitz.

[6] Fără teamă și fără pată (fr.).

[7] *Lazare Hoche* (1768—1857) — general francez.

[8] *Pierre Terrail de Bayard* (1473—1524) — celebru căpitan francez din timpul regilor Carol al VIII-lea, Ludovic al XII-lea și Francisc I, supranumit *„cavalerul fără teamă și fără pată“*.

Stindarde vechi, din moarte ieșiți, din adîncime!
Ieșiți mulțimi, întindeți aripi, fîșii sublime,
Stindarde-n străluciri!
Și, ca un stol sinistru[1] ce zările-amenință,
Veniți în zboruri peste întreaga umilință,
Urcați cu fîlfîiri!

Scăpați-ne ostașii de flamuri ucigașe!
Voi, ce-alungarăți regii și-ați cucerit orașe,
Credințe, pururi vii,
Voi, ce-ați trecut munți, rîpe și-a apelor tumulturi,
Sfințite-n moarte steaguri, goniți acești noi vulturi[2],
Sub care-s doar beții!

Soldații triști de astăzi pe voi să vă viseze!
Să le-arătați ce-nseamnă drapelele franceze,
Cu falduri vă mîndriți,
Cum fîlfîiați pe Meusa, Rin, Sambre, în șiraguri,
Și-aduceți lîngă Două-Decembrie, voi, steaguri,
Fiori din Austerlitz!

VI

Vai! s-a sfîrșit! Mocirlă! Neant! cernite visuri!
Deasupra vechii glorii surpate în abisuri,
Zîmbiți, spurcați despòți!

---

[1] Sinistru, pentru că vor fi răzbunători.
[2] Drapelele încredințate soldaților înainte chiar de restabilirea oficială a Imperiului.

Magnan[1], Morny[2], Maupas[3], Saint-Arnaud[4], Bonaparte!
Să ne-nchinăm! Gomora-i deasupra bravei Sparte!
Cinci oameni! cinci mari hoţi!

Ţări multe cucerite-au căzut sub mîini nebune:
Şi Anglia, pămîntul cu libertăţi străbune,
Sub vechi neustrieni[5],
Iar Alaric luă Roma, şi Mohamet Bizanţul,
Sicilia trei nobili, iar Franţei i-au pus lanţul
Cei cinci galerieni.

Aşa. Domniţi! dezgustul aduceţi-l în valuri,
La Notre-Dame tămîie, la Elysée doar baluri,
Oase-n Montmartrul tot.
Domniţi! legaţi poporul, în ochii voştri „gloate",
Legaţi Parisul, Franţa, de tunurile toate,
Ce fum pe gură scot!

---

[1] *Pierre-Bernard Magnan* (1791—1855) — general francez. A înlesnit instaurarea dictaturii bonapartiste la 2 decembrie 1851.

[2] *Charles-Auguste, conte de Morny* (1811—1865) — fratele vitreg al lui Napoleon al III-lea. Financiar, om politic, a jucat rolul principal în realizarea loviturii de stat (2 decembrie 1851).

[3] *Charlemagne-Emile Maupas* (1818—1888) — bonapartist, prefect al poliţiei din Paris în 1851.

[4] *Saint-Arnaud* (1798—1854) — general, ministru de război, unul din principalii complotişti împotriva democraţiei, care i-a ajutat lui Napoleon al III-lea să pună mîna pe frînele statului.

[5] *Neustria*, sau regatul de vest, unul din cele trei regate în Galia francă, cuprindea ţările situate între Loara, Ardeni, Meusa şi Anglia. A fost în permanentă rivalitate cu *Austrasia* (regatul de est) între secolul al VI—VIII-lea.

Cînd el pe piept vă puse medalia trufiei,
Panglica lui și crucea în urma bătăliei,
Și lațul său de gît,
Soldați cu fețe arse de vìpia-africană
Nu ați văzut că-s numai mocirlă și prihană
Ce vă stropeau, și-atît?

Mi-s ochii uzi cînd gîndul vi-l dărui tuturora!
Soldați, vă plîng din suflet! vă plîng și aurora,
Și cîte v-a promis.
Plîng! gloria sub văluri de neguri azi se stînse,
Și printre voi atîtea zdrobite inimi plînse
Tresar și gem în vis!

Soldați! în voi iubirăm triumful altor zile;
Republicii odrasle, fii din cocioabe-umile,
Cu cinstea din trecut,
Slujind un hoț ce-n sînge se scaldă ca-ntr-o baltă,
Spre-a pîngări pe una, trădînd-o pe cealaltă,
Ce oare v-au făcut?

Pe cine-urmezi, tu, astăzi, armată înșelată?
Pe-un om ce spada voastră-o făcu prostituată
Tîlhar fără cătuși,
El, aventurierul crezut de voi minune,
Napoleon cel Mic lui istoria-i va spune
Sau marele Cartouche[1].

---

[1] *Louis-Dominique Cartouche* (1693—1723) — tîlhar faimos.

Cu sabia din spate, tu ai lovit, oștire!
Credințe, jurăminte, legi, cinste-n războire,
Dreptatea-n vînt o dai,
Și-al Marii Revoluții veac ce-l sfinți poporul,
Republica cea sfîntă, progresul, viitorul,
Și-al Libertății grai,

Ca el să-ți calce țara, cum ar călca pe preșuri,
Ca el să-și pună talpa pe-aceste scumpe leșuri,
Piticu-ncoronat,
Ce prezidează-orgia mîrșavă, triumfală,
Clocește mari măceluri și-al cărui gît exhală
Sughițu-nsîngerat!

VIII

O, Doamne, cînd acestea-s isprăvile armatei,
Cînd, ușă ferecată-n belciugele lăcatei,
La cinste surdă-o sta,
Cînd se tîrăsc soldații, uitîndu-și toți speranța,
Și cînd au stins în valuri de sînge însăși Franța,
Stăpîne, facla ta!

Cînd adăpost nu-și află nici conștiințe-n doliu,
Cînd preoții-n amvoane și judele-n fotoliu
Gătit în robă, azi,
Văd în succes unica virtute legitimă,
Și spun că-i mult mai bine să reușești prin crimă
Decît cinstit să cazi;

Cînd parcă niște tîrfe sînt sufletele zilii,
Cînd morți sînt toți aceia ce dărîmau bastilii,
Sau înjosiți de voi,
Cînd toată mîrșăvia-n povața ei murdară,
Ieșind din inimi face și gurile să pară
Haznale cu noroi;

Cînd scapătă onoarea și el, Cezàrul, urcă,
Cînd în Paris se-aude rușinea doar cum spurcă
Și-ntr-una gem femei;
Cînd spre mari fapte-un cuget nu-și mai îndreaptă pașii,
Cînd vechile foburguri azi tremură ca lașii
Și par că dorm ca ei,

O, bunule Părinte! dă-mi fața ta, elanul
Și eu, cel mic, intra-voi să-nfrunt pe corsicanul,
Pe bestia de-aici;
Și, agitîndu-mi versul ce flacăra-ți culege,
Da, voi intra, Stăpîne, în piept cu dreapta lege
Și-n mînă cu un bici,

Și mîneci suflecîndu-mi ca un dresor de fiare,
Și-al morților lințoliu-agitîndu-l și mai tare
De ura mea purtat,
Precum răzbunătorul ce pedepsește vina,
Sub talpa mea zdrobi-voi și omul, și jivina,
Imperiu și-mpărat!

Jersey, 7—13 ianuarie 1853

(Cartea a doua, VII)

VIAȚA DE HUZUR

I

Așa! pungași, fățarnici, vicleni, nerozi, puternici!
Dați buzna la petreceri și la plăceri, nemernici!
Hai, pentru toți e loc!
Stăpîni, mîncați, beți zdravăn, căci viața trece-n grabă.
Această gloată tîmpă, această gloată roabă
A voastră-i, la noroc!

Hai, vindeți țara! codri tăiați și orice pungă!
Hambare și izvoare secați, să vă ajungă!
E vremea tari să fiți!
Luați ultima lăscaie! prădați, mîini nărăvașe.
Truditii de prin țarini, truditii din orașe!
Prădați, rînjiți, trăiți!

La chefuri, hai! prea bine! trăiți! Beți cît vă place!
Mor cei sărmani pe paie-n cocioabele sărace,
N-au ușă, nici ferești.
Cerșește-n umbră tatăl, mai jalnic ca un cîine,
Și pentru-odrasle, mama nu are-un colț de pîine,
Și lapte nu găsești.

II

Castele! Visterie regală! Milioane!
Am coborît, odată, la Lille, în subterane;
Văzui un iad scîrnav.

Stau sub pămînt fantome, ca-n temniţi, alandala,
Schilozi, şi frînţi, şi vineţi; le strîmbă trupul boala
În pumn de fier grozav.

Sub bolţi e chin şi-n aer e otrăvit mirosul;
Un orb, pe bîjbîite, adapă ofticosul;
Curg rîuri pe pereţi;
Copil la tinereţe, la treizeci ca uncheşul
Presimte omul, zilnic, cum moartea-i roade leşul
Şi-i intră-n oase-ngheţ.

N-au foc vreodată; ploaia tavanul îl inundă;
Ah, ochiul vede-n jalea din subterana scundă
Pe trudnici, zeci şi zeci,
Cum lîngă roata-ntoarsă şi firul tors din caer
În vînăta lumină a gurilor de aer
Se mişcă viermii reci.

Mizerie! bărbatu-şi priveşte lung nevasta.
Cu spaimă, tatăl simte că-i fură viaţa asta
Chiar al virtuţii rost,
Cînd fata-i trece pragul zvîrlind priviri năuce;
El şovăie, cu ochii la pîinea ce-o aduce,
S-o-ntrebe: „Unde-ai fost?“

Aici durerea doarme pe zdrenţele-i soioase;
Aici, Prierul vieţii, splendid în alte case,
E-o iarnă grea de sloi;
Aici, obrazul fetei în umbră violet e;
Aici, tîrîş, se-ngaimă sluţenii de schelete
Şi spectre de viermi goi.

Aici, pe sub canale, jos, dîrdîie în tină
Familii dispărute din uliți, din lumină,
Și rebegiți sărmani;
Aici, sălbăticită, ca o meduză slabă,
Mi-a spus o fetișcană, cu mutra ei de babă:
„Am optsprezece ani!"

Aici, o biată mamă, ce pat nu are, sapă
Cu gheara-n lut, culcîndu-și copiii într-o groapă,
Ca puii tremurînd;
Vai! càndizii cu ochii de porumbițe sfinte
Cînd vin pe lume află doar un mormînt nainte
În loc de leagăn blînd!

O, beci din Lille, se moare sub bolți de piatră goală!
Văzui, văzui în lacrimi, moșneagu-n horcăială
Și-n spasmele durerii,
Copila buimăcită, în plete-nveșmîntată,
Și pruncul ca un spectru la țîța încleștată,
O, Dante Alighieri!

Belșugurile voastre din chin își sug tăria,
O, prinți! Huzurul vostru-l hrănește sărăcia,
Cuceritori imunzi!
Bănetul vostru curge în picuri mari și repezi
Din ziduri de cavouri, din bolți cu negre lespezi,
Din vieți de muribunzi.

Mașinăria hîdă ce-i tirania-naltă,
Șurubul crîncen, fiscul, oribilă unealtă,
Din zori pînă-n amurg,
Mereu în veacul nostru făr-de răgaz, zi-noapte,
Zdrobesc făpturi ca-n teascuri ciorchini de boabe coapte
Și bani de aur curg.

Iar din aceste chinuri și agonii mocnite,
Din umbrele în care în suflete-ofilite
Speranțe nu se strîng,
Din hrube negre, pline de o amară spaimă,
Din cetele de mame și tați ce-abia îngaimă
Și mîinile își frîng,

Da, din aceste vrafuri de trudă și durere,
Greoaie milioane, dar hîde-n scînteiere,
Ce galbeni risipesc,
Atrase de palate și de apoteoze,
Răsar ca niște monștri, purtînd cununi de roze
Și sînge omenesc!

III

O, paradis! splendoare! dați domnilor să beie!
Rîd muzici; chefu-aprinde în geamuri curcubee,
Strălucе masa iar;
Sub talpa lor e noaptea, la porți au pus zăvoare
Pe cînd prostituirea flămîndelor fecioare,
În noapte plînge-afar'!

Voi toți ce sugeți lacomi hidoasele delicii,
Tribuni, ostași în soldă, juzi hoți, voi, toți complicii,
Episcopi groși de-obraz,
Sub Luvru-n care rîdeți, calica jale geme!
E plămădit din moarte, din foame și blesteme
Al vostru scump extaz!

La Saint-Cloud, sub-o ploaie de crini și margherite,
Cînd printre flori se-mbie roi alb de favorite
Cu braț și sîn zglobiu,
Sub mari lumini de lustru ce întărîtă cheful,
Oricare curtizană cu dinții ca sideful
Sfîșie-un prunc de viu!

Dar ce vă pasă! rîdeți! De ce-ați boci anume?
Poți fi-mpărat, prințesă, prinț, cleric cu renume
Să nu petreci de fel?
Acest popor în lacrimi, trist, pradă foamei crude
Prea mulțumit să fie că rîsul vi-l aude
Și că dansați cu zel!

Puțin vă pasă! Umpleți sipètul, buzunarul.
Troplong, Sibour, Baroche[1], voi cîntați și sus paharul!
Lipsea acest dezmăț.
Vomați, hai, pe cînd foamea poporu-l strînge-n gheară
Și-ntindeți peste hîda mizerie amară
Un triumfal ospăț!

---

[1] *Pierre-Jules Baroche* (1802—1870) — om politic francez, avocat, deputat, acuzator public în procesul răscoalei din iunie 1848, membru al Adunării Constituante, ministru de interne și externe.

IV

Popor, ei toţi te calcă! O cruntă baricadă,
Îşi ridicau, ieri, fruntea însîngerată-n stradă,
Pe-al luptelor tărîm,
Acum, sub goana roatei cu nebuneşti ecouri,
Sub vesele carete şi sclipăt de landouri,
Eşti iarăşi caldarîm!

Cezàrului, toţi banii; iar ţie foamea-lege.
Nu eşti tu slabul cîine care, primind ciomege,
Mergi după senior?
Lui, purpura; iar ţie, doar zdrenţele calice.
Lui cele mai frumoase femei ce-ţi sînt fiice,
Ţie, necinstea lor!

V

Ah, va vorbi vreunul! Istoria e muză!
Şi va răzbi prin beznă un glas ce vă acuză.
Rînjiţi, bufoni, călăi!
Te-o răzbuna vreunul, o, Franţa mea sărmană,
Măicuţă! Şi-o să cadă şi crîncena dojană,
Din ceru-n vîlvătăi!

Aceşti tîlhari mai crînceni ca hoardele păgîne,
Norodu-l rod cu dinţii, în lăcomii hapsîne,
Cîinoşi nendurători,
Ei care-au două feţe şi-n inimi infamie,
Zic: „Bah! poetul şade în nori!“ Ei, bine, fie
Şi trăsnetul e-n nori!

Jersey, 19 ianuarie 1853

(Cartea a treia, IX)

I

Ningea. Învins fusese prin cucerirea sa.
Vultùru-ntîia oară azi capul și-l pleca.
Ce zile! Împăratul venea tăcut pe drum,
Din Moscova, lăsînd-o în flacără și fum.
Ningea. Cumplita iarnă-și cernea omătul des.
Și după albe șesuri urma iar albul șes.
Nici comandanți, nici steaguri nu cunoșteai în urmă.
Ieri, marea oaste, astăzi o rătăcită turmă.
Nici mijloc și nici flancuri nu mai deosebeai.
Ningea. Stăteau răniții-n căscate burți de cai;
În prag de bivuacuri, tăcuți și nemișcați,
Vedeai acum gorniștii, la posturi, înghețați,
În șa, drepți, albi de chiciuri și nici gîndind să geamă,
Cu buzele-mpietrite pe goarnele de-alamă.
Obuze, bombe, gloanțe și fulgi de nea, pe rînd,
Plouau; iar grenadirii, surprinși și tremurînd,
Mergeau bătuți de gînduri, cu țurțuri pe mustață.
Ningea, ningea într-una! Un vînt tăios de gheață
Sufla; peste întinderi cu-alunecuș cei mulți
N-aveau un colț de pîine și se tîrau desculți.
Nu mai erau vitejii cu inimi tari în lupte,
Ci doar un vis prin ceață, mister de umbre supte,
Procesiuni de spectre pe-un negru cer de smoală.
Privirea îngrozind-o, singurătatea goală
Ieșea de pretutindeni răzbunătoare, mută.
Iar cerul, cu zăpada ca pulberea cernută,
Urzea pe-ntinsa oaste un giulgiu uriaș;
Simțind că moare, singur părea orice ostaș.
— Vom mai ieși din iadul acestei țări funeste?
Doi dùșmani! țarul, Nordul. Dar Nordul mai rău este.
Lăsau în urmă tunuri și aprindeau afete.

Cine-ațipea o clipă, murea. Ursuze cete
Fugeau; pustietatea îi înghițea cu ură.
Ghiceai, oriunde-omătul făcea o zbîrcitură,
Cam cîte regimente a îngropat movila.
Pe Hannibal înfrîntul îl va urma Atilla!
Fugari, răniți, brancarde și muribunzi, chesoane,
Strivindu-se în goană, treceau peste pontoane.
Mii adormeau, o sută abia se mai trezeau.
Ney[1], cel pe care-ostașii pe timpuri îl urmau,
Fugea, ferindu-și ceasul de trei cazaci, buimac.
Și toată noaptea — cine-i? Alarmă!-Asalt!-Atac!
Fantomele acestea țineau în mîini o armă,
Vedeau cum peste ele se năpusteau, în larmă,
Cu țipete-ascuțite, asemeni cu vulturii,
Cumplite escadroane, vîrtejuri vii de furii.
Pierea o-ntreagă oaste în noaptea ca genuna.
Era-mpăratu-acolo[2] și, drept, privea într-una,
Precum ar sta copacul sub trăsnet de securi.
Pe-acest gigant, ieri încă ferit de lovituri,
Suit sta Nenorocul, sinistru pădurar;
Și, greu izbit de bardă, puternicul stejar,
Înfiorat de spectrul spășirilor fatale,
Vedea cum, împrejuru-i, cad ramurile sale,
Soldații, comandanții mureau. Cu toți, de-a rîndul.
Și-n timp ce lîngă cortu-i, cu drag înconjurîndu-l,
Văzînd pe pînză umbra-i cum vine și se duce,

---

[1] *Michel Ney* (1769—1815) — mareșal francez, unul dintre colaboratorii intimi ai lui Napoleon, poreclit „viteazul vitejilor". Deși făcut pair de Ludovic al XVIII-lea, în timpul primei Restaurații, el a optat în favoarea lui Napoleon în timpul celor „O sută de zile", din care cauză a fost împușcat în timpul celei de-a doua Restaurații.

[2] În toate mișcările — spune al 29-lea buletin al marii armate — Împăratul a mers întotdeauna în mijlocul gărzii sale. Mai tîrziu, Napoleon și-a părăsit trupele și s-a înapoiat în Franța, unde se temea de repercusiunile dezastrului în opinia publică.

Cei vii credeau statornic în steaua-i ce străluce,
Şi de lezmaiestate învinuiau destinul,
El, trist, simţea cum groaza i-a-nfipt în suflet
spinul.
Năuc de tot prăpădul, uimit de ce văzuse,
Spre Dumnezeu se-ntoarse; el, omul slăvii duse,
Se-nfiora; -nţelese că poate-avea o faptă
De ispăşit şi, palid, neliniştit, în şoaptă,
Privi armata-nfrîntă-n omături şi dezastre:
— „Aceasta e pedeapsa, o, Doamne-al oasteinoastre?
Atunci un glas din umbră încet, încet crescu,
Chemîndu-l pe-al său nume şi îi răspunse: — „Nu!“

II

Waterloo! Waterloo! Waterloo, cîmp haìn!
Ca apa dată-n clocot în vasul ei prea plin,
În cercul tău de codri, de coaste, văi şi praguri,
Batalioane-n moarte veneau în vălmăşaguri.
Deoparte-i Europa, iar de cealaltă Franţa.
Ciocniri de sînge! Domnul le înşela speranţa;
Tu, soartă, obosiseşi, izbîndă, tu fugeai.
O, Waterloo! vărs lacrimi şi ca-mpietrit stau, vai!
Căci ultimii războinici, din ultimul război,
Au fost măreţi; pămînturi au cucerit, apói
Trecură Alpii, Rinul şi regii au supus,
Şi sufletul în goarne de-alamă şi l-au pus!

Se-ntunecase; lupta-ncepea să se încingă.
Pornise ofensiva, aproape să învingă;
Pe Wellington în codru-l strîngea-ntr-o chingă tare,
Şi-n mînă cu luneta ades privea în zare,
Spre toiul luptei, unde se-ncăiera pieptiş

Învălmășeala, crîncen și viu mărăciniș,
Sau spre-orizontul negru ce-o mare îi părea.
Deodată spuse vesel : Grouchy[1]! — Blücher era!
Speranțele și lupta-și schimbară-atunci norocul,
Urlînd, învălmășeala se înteți ca focul.
Englezii ne-au rupt frontul cu tiruri de șrapnele.
Cîmpia, numai freamăt de zdrențe de drapele,
Nu fu decît un țipăt de-njunghiați în clăi,
Doar o genune-n flăcări, cuptor de vîlvătăi;
Abis, unde companii cădeau ca ziduri sparte,
Sau — snopi de spice coapte — se prăbușeau în moarte,
Nalți toboșari cu pene la chivere enorme,
Și unde răni grozave se deschideau diforme!
Măcel cumplit! Ceas tragic! El, omul, prins de teamă,
Simți cum soarta luptei în mîini i se destramă.
De după deal stă garda masată așteptînd.
Suprema lui speranță și marele lui gînd!
— „Să intre-n foc și garda!“ strigă, atunci, febril.
Lăncierii, grenadirii, cu ghetrele de dril,
Dragoni părînd ai Romei străvechi legionari,
Cuirasieri, temuții în fulgere, tunari,
Purtînd căciulă neagră sau căști cu scînteieri,
Eroii de la Friedland și Rivoli, de ieri,
Înțelegînd că moartea festivă o să vie,
Își aclamară zeul, stînd drepți în vijelie.
— „Trăiască împăratul!“ strigară-ntr-un îndemn.
În frunte cu fanfara, apoi, și-n pas solemn,
Zîmbind cu nepăsare obuzelor engleze,
Intră în flăcări valul bătrînei gărzi viteze.
Napoleon pe gînduri în spadă răzimat

[1] Generalul Emmanuel Grouchy (1766—1847), însărcinat să urmărească armata prusacă a lui Blücher, după bătălia de la Ligny (16 iunie), n-a știut să împiedice pe dușman să facă legătura cu armata engleză în momentul decisiv (seara de 18 iunie).

Privea, și-n clipa-aceea, sub focu-nverșunat,
Al groaznicelor tunuri ce împroșcau pucioasă,
Vedea, pe rînd, în marea prăpastie hidoasă,
Topindu-se armata de cremene și-oțel,
Cum se topește ceara pe jărăgai, la fel.
Mergeau cu arma-n mînă, cu fruntea sus, gravi,
stoici,
N-a dat napoi nici unul. Dormiți, o, morți eroici!
Mai șovăia pe flancuri oștirea în risipă,
Privind cum moare garda. Atuncea, într-o clipă,
Scoțînd un urlet groaznic, în spaima deznădejdii,
Deruta, uriașa cu chipul de primejdii,
Ce, palidă,-nfioară cele mai mîndre oști,
Schimbînd în zdrențe steaguri, de nu le mai cunoști,
Un spectru cum e fumul, la mari răscruci de frică,
Ce-n inima armatei fantastic se ridică,
Se arătă asupra-i, cu brațele-agitate,
Soldatului strigîndu-i: — „Să scape cine poate!“
„Să scape cine poate!“ din guri țîșnea năprazna!
Urlau; pierduți, sălbatici, nebuni, pe cîmpuri razna,
Ca duși de cine știe ce crunte uragane,
Printre chesoane grele și sparte-n praf furgoane,
Rostogoliți prin șanțuri, pitindu-se-n secară,
Medalii, puști, mantale și chivere-aruncară,
Sub săbii prusiene, o, doliu! Veteranii
Plîngeau, urlau în goană și tremurau, sărmanii.
Cît ai clipi, ca firul de pai ce arde iute,
Se stinse-apoi tumultul armatei mari, pierdute,
Și fu să vadă cîmpul pe care cresc azi vise,
Cum fug acei de care un univers fugise!
Ani patruzeci trecură, și-acest colț de pămînt,
Waterloo, singuratic cîmp de deznodămînt,
Acest platou sinistru, amestec de neant,
Mai tremură de fuga învinsului gigant!

Napoleon privește curgînd ca fluviu-n spumă:
Cai, oameni, tobe, steaguri; și-n jalea ce-l sugrumă,
Buimac, simțind că-l roade iar gîndul remușcării,
Spre cer înalță brațe: „Soldați, v-am dat pierzării.
Învins! Împărăția ca sticla-i sfărîmată.
O, Doamne crunt, aceasta-i pedeapsa de-astă dată?"
Atuncea în vacarmul ce tunul îl făcu,
El auzi iar glasul ce îi răspunse: — „Nu!"

III

S-a prăbușit. Europa alt chip acum își face.
În fund de mări, în ceață învăluită zace
O stîncă, rămășiță dintr-un străvechi vulcan.
Luă Destinul lanțuri, piroane și ciocan,
Îl înșfăcă pe hoțul de tunete și jar
Și, bucuros, îl duse pe piscul secular,
Să-l ferece, c-un rînjet întărîtînd satanic,
Ca inima să-i roadă, el, vùlturul britanic.

Splendori nemărginite în haos cum se scurg!
De cînd se-arată zorii și pînă în amurg,
Mereu singurătatea, pustiul, închisoarea;
În prag soldatul roșu, în depărtare marea.
Stînci goale, codri groaznici, urît, întinsul rece,
Și-n zări vintrèle-asemeni speranței care trece.
Mereu lung zvon de valuri și vijelii vrăjmașe!
Adio, cort de purpur cu freamăt de panașe,
Adio, alb sirepul de Cezar dus în goană!
Nici toboșari pe cîmpuri, și nici pe cap coroană,
Nici regi plecați în umbră cu spaimă de mișei,
Nici împărat, nici mantă zvîrlită peste ei!
Napoleon ajunse din nou un Bonaparte.

Ca un roman ce parţii[1] l-au săgetat de moarte,
Gîndea cum pîrjolită sta Moscova, de foc.
Un caporal britanic îi strigă: — „Stai pe loc!"
În mîini de regi feciorul, soţia la alt braţ[2].
Mai mîrşav decît porcul ce-n tină-şi află saţ,
Senatul[3] ce-l slăvise îl scuipă cu sudalme.
Pe ţărm, cînd briza-adie, în ora serii calme,
Prin rîpe şi pe coaste cu prăvălişuri dure,
Mergea, visînd, rob singur talazurilor sure.
Pe munţi, pe mări, pe ceruri pe care-aleargă norii,
Cu ochii arşi de slava trecutelor victorii,
Lăsa să-i zboare gîndul în voia rătăcirii.
O! glorie, mărire, neant! Tu, calm al firii!
Nici pajura nu-l ştie pe tristul ţărm rămas.
Iar regii — temnicerii — luară un compas
Şi-au tras, să nu le scape, în jur un cerc cumplit.
Îşi da sfîrşitul. Moartea, treptat, tot mai vădit,
O-ntrevedea în noaptea-i cum creşte-n ochi hidoasă,
Ca-ngheţul dimineţii-ntr-o zi misterioasă.
I se zbătea-n piept duhul, lăsîndu-l morţii pradă.
Iar într-o zi îşi puse pe pat vestita-i spadă
Şi se culcă alături, şoptind: „Acum va fi!"[4]
Mantaua ta, Marengo, pe el şi-o azvîrli.
La Dunăre, Nil, Tibru[5], atîtea lupte duse —
Pe fruntea-i se-aplecară. „Acum sînt liber! spuse.

---

[1] Tactica ruşilor, dînd foc Moscovei, în momentul părăsirii oraşului, reaminteşte tactica parţilor care, în timpul fugii, aruncau săgeţi veninoase împotriva duşmanului care-i urmărea.

[2] E vorba de generalul austriac Adam-Adalbert, conte de Neipperg (1775—1829).

[3] Senatul a adoptat la 2 aprilie 1814 actul de înfierare a lui Napoleon, acuzîndu-l că a violat legile, a oprimat libertatea, a însîngerat Europa etc.

[4] Aluzie la cuvintele spuse de Napoleon, cîteva săptămîni înaintea morţii sale, doctorului Antomarchi.

[5] Napoleon n-a dat nici o bătălie pe Tibru. Victor Hugo se referă la campania din Italia.

Eu sînt învingătorul! Văd, vulturii mei zboară!"
Și cum, cu fața-ntoarsă, se pregătea să moară,
Zări, pășindu-i pragul, în casa lui proscrisă,
Pe Hudson Lowe[1], pîndindu-l prin ușa-ntredeschisă.
Atunci el, uriașul, strivit sub tălpi de rigă:
— „S-a întrecut măsura, e plin paharul! strigă.
S-a isprăvit! Stăpîne, dă-mi liniștea adîncă!
M-ai pedepsit!" Dar glasul răspunse grav: — „Nu încă!"

IV

O, negre fapte,-n beznă vi s-a-mplinit veleatul!
Pe un distrus imperiu e mort și împăratul.
Napoleon azi doarme sub a răchitei ramuri.
De la un pol la altul, noroade-ntregi și neamuri,
Uitînd tiranul, numai erou-și amintiră.
Poeții, pe călăii regi înfierînd din liră,
Urcară imn surpatei lui glorii de erou.
Primi columna[2] goală statuia ei din nou.
Cînd își înălța privirea,-l vedea, trăindu-și visul,
Deasupra, în picioare și dominînd Parisul,
Scrutînd azurul ziua, și-n timpul nopții aștrii.
În Panteon săpară-al său nume pe pilaștri!
Acum numai o parte vedeau din vremea-ntreagă;
Doar zilele de glorii din ea știau s-aleagă;
Istoria-mbătată de straniul om se frînse;
Sub gloria lui, ochiul Justiției se stinse,
Se mai vedeau doar Essling, Ulm, Austerlitz, Arcole;

---

[1] *Hudson Lowe* (1769—1844) — general englez, guvernatorul insulei Sfînta Elena pe timpul captivității lui Napoleon I.

[2] Coloana Vendôme, ridicată la Paris în anul 1806, în cinstea victoriilor cîștigate de Napoleon I, pe care comunarzii au distrus-o în 1871.

Ca-n vechile morminte romane, sub cupole,
Au prins în anii falnici a scotoci, eucernic;
Iar voi, smerite nații, aplaudați puternic,
De cîte ori, spre slavă, scoteau din glia mamă,
Un consul ca de piatră și-un împărat de-aramă!

V

În nume crești de cînd te-ai dus;
Nicicînd destin n-a fost astfèl.
Din groapă, calm, afla, cum, sus,
Pămîntu-ntreg vorbea de el.

Spunea pămîntul: „În urcuș,
Izbînda veșnic l-a urmat.
Istorie, tu nu văzuși
Nicicînd un om mai minunat!

Stăpînului ce mort îl știm,
Cutezătorului de fier,
Mărire! El suì sublim
Cele mai nalte trepte-n cer!

El, suflet aprig, mînà drept
Spre Moscova și spre Madrid,
Cu soarta să se ia de piept
Al viselor torent splendid.

De luptă pregătit mereu,
Cu pași giganți de uriași,
Zvîrlea un vis lui Dumnezeu
Ce nu voia a-i fi părtaș.

Un zeu, nu om obișnuit,
Rostea solemn, scînteietor,
Privind spre Roma, neclintit:
«Acuma eu sînt domnitor!»

El se voia erou, simbol,
Pontif și rege, far, vulcan,
Făcea din Luvru-un Capitol[1]
Și din Saint-Cloud[2] un Vatican.

Ca Cezar, ar fi spus: «Pompei[3].
Ești demn să-mi fii locotenent!»
Din spada lui ieșeau scîntei,
Tunînd în nori pe firmament.

Voia,-n frenetic vis tehui,
Și-n vastul rîvnelor mănunchi,

---

[1] Aluzie la visurile de dominație universală, cînd Napoleon întrevedea Parisul capitală religioasă și politică a Europei.

[2] *Saint-Cloud* — veche reședință imperială preferată de Napoleon al III-lea, și incendiată de germani în 1871.

[3] *Pompei* (107—48 î.e.n.), celebru general roman, a format primul triumvirat cu Crassus și Cezar (anul 60) dar, devenind rivalul lui Cezar, fu învins de acesta la Pharsalus (anul 48) și pieri asasinat în Egipt, unde-și căutase refugiu.

În fața fanteziei lui
Popoarele să stea-n genunchi.

Voia s-amestece, despòt,
Ca-n urnă, rase, limbi și vis;
Parisul domn pe globul tot,
Și lumea-ntreagă în Paris!

Ca Cyrus, rege-n Babilon,
Voia, cu brațul lui domnesc,
Să-și facă dintr-o lume tron
Și-un neam din tot ce-i omenesc,

Clădindu-și, peste bîrfitori,
Imperiul său cel glorios,
Ca Iehova să fie-n nori
Pe el, Napoleon, gelos!"

VI

Triumfător și-n moarte, a mîntuirii faclă
Văzu. Oceanu-aduse în Franța a lui raclă.

S-au scurs ani doisprezece; sub auritul dom[1]
Dormea, sfințit, prin moarte și prin exil, ca om.

---

[1] Domul Invalizilor, monument celebru din Paris, construit în 1706 de arhitectul Jules Hardouin Mansard (1646—1708), unde se află osemintele lui Napoleon I, aduse din insula Sfînta Elena în 1848.

În pace! Trecătorul, pe sub arcada sumbră,
Și-nchipuia că-l vede încununat în umbră,
În mantia cu-albine de aur, mut ca ea,
Culcat sub bolta-n care nimic nu se clintea,
El, omul, ce pămîntul prea strîmt a vrut să-nfrîngă
Cu sabia în dreapta, cu sceptru-n mîna stîngă,
C-un vultur la picioare, mijind un ochi mereu
Şi toţi spuneau: „Acolo, Cezàrul doarme greu!"

Lăsînd cetatea vastă cu zilele-i senine[1],
Dormea; dormea în pace, încrezător în sine!

VII

Dar într-o noapte — noaptea-n mormînt e veşnicie
El se trezi. Hidoase, lucind ca o făclie,
Vedenii necurate sub pleoapa-i se iviră;
Lungi rîsete-n tavanul de piatră izbucniră;
Alb, se sculă; crescură nălucile de-a rîndul;
O, spaimă! şi o voce grăi, recunoscîndu-l:

— „Sus! Moscova, Waterloo, Sfînta Elena-n ceaţă,
Regi, temniceri, exilul și Anglia semeață
În ultima ta clipă-s la căpătîi, de pîndă,
Dar, sire, nu-s nimica! Vezi marea ta osîndă!"

---

[1] E vorba de mişcarea democratică, de progresul social, cărora Împăratul le dă o aprobare postumă. Mai ales prin politica urmată în timpul celor „o sută de zile", Napoleon a părut că se apropie de concepţii liberale.

Şi vocea sună aspră, stridentă, neînvinsă,
Precum sarcasmul negru şi ironia-aprinsă;
Era un rîs ce muşcă un semizeu sihastru.

—„Te-au smuls acuma, sire, din Panteonu-albastru!
Te-au coborît din vîrful coloanei tale, sire!
Priveşte! Toţi tîlharii, ca haita-n năpustire,
Lăieţi ce înspăimîntă şi gloata de casapi,
Prizonier în gheare te strîng să nu le scapi.
De-un deget de aramă te ţin c-o hîdă labă.
Te-au prins. Murişi ca astrul în pîlpîirea-i slabă,
Napoleon cel Mare azi Bonaparte e,
Un saltimbanc călare în circul Beauharnais.
În rîndul lor te afli, te împopoţonează.
În lume-ţi spun «om mare», iar printre ei «fofează»[1];
Tîrăsc, prin tot Parisul, ce-i vede cum se-agită
Lungi săbii, la nevoie ştiind şi să le-nghită.
Mulţimii, la baracă, privind ca la miracol,
Îi strigă: —«Cu imperiul dăm un măreţ spectacol!
Am angajat pe papă în trupă; şi vă zic
Mai mult: aci e ţarul; dar asta nu-i nimic,
Un biet sergent e ţarul; iar papa doar un bonz;
Avem la noi, aicea, un omuleţ de bronz;
Sîntem nepoţii-acelui slăvit Napoleon!»
Iar Fould[2], Magnan, Rouhèr[3], Parieu[4] cameleon,

---

[1] Aluzie la una din poreclele lui Napoleon al III-lea.
[2] *Achile Fould* (1800—1867) — politician şi om de afaceri francez, orléanist, iar apoi bonapartist, cînd a devenit ministru de finanţe al lui Napoleon al III-lea.
[3] *Eugène Rouhèr* (1814—1884) — avocat şi om politic, republican, ministru de justiţie.
[4] *Marie-Louis-Pierre-Félix Esquirou de Parieu* (1815—1893) — avocat, deputat în Constituanta de la 1848, cînd votă cu stînga moderată; ministru al instrucţiunii publice de la 31 octombrie 1849 la 13 februarie 1851; preşedintele secţiunii financiare a Consiliului de Stat şi vicepreşedinte al acestei adunări.

Turbează.-Ţi scot în faţă-un senat de-automate.
Au strîns un braţ de paie din fund de cazemate,
O,-nvingător la Iena! Acvila-ţi s-o-mpăieze!
Acum ea zace moartă, ea ce plutea-n amieze,
Din cîmpul tău de luptă căzînd pe-un iarmaroc.
Bătrînului tron, sire, ei stofa-i pun la loc.
Prădînd, ca-n codru, Franţa, cu ghearele lor crude,
De-atîta sînge, uite, şi zdrenţele li-s ude,
Iar în aghiazmatare Sibour le spală, vezi...
Stăpînul li-i maimuţa; tu, leul, îi urmezi.
Napoleon, din slava-ţi fac paturi iscusiţi.
Al lor gunoi îţi lasă un strop pe-Austerlitz.
Ruşinea lor se-mbată cu vinul faimei tale.
Cartouche îşi potriveşte, grav, fracul tău pe şale.
Strîng în bicorn, pomană, parale de tot felul.
Ca pe-un ştergar de masă ei îţi întind drapelul;
La masa împuţită, ce grecu-mbogăţeşte,
Beau cu ţăranii[1], joacă, la cărţi se măsluieşte.
Iar la tripou-obraznic stai făr-a te codì.
Şi mîna ce-nălţase stindardul la Lodi,
Da, mîna care trăsnet purta, o, Bonaparte,
Pe-aceşti coţcari, i-ajută, spre-a mai trişa o carte!
Să bei cu ei te-ndeamnă cînd cheful lor se-ncinge;
Familiar, cu cotul, vezi, Carlier[2] împinge
Pe maiestatea-voastră, Pietri[3], în hruba sa,
Îţi spune tu, pe burtă te bate şi Maupas.
Ei, ucigaşi sau şmecheri, escroci, piraţi şi hoţi,
Nenorociri, ca tine, ştiu c-or să aibă toţi;
În cinstea-ţi, cupa plină ei şi-o golesc cu sete;

[1] Victor Hugo reproşează aci ţăranilor unirea lor cu Imperiul şi-i preferă, fără ocol, pe muncitori.

[2] *Pierre-Charles-Joseph Carlier* (1799—1858) — om politic francez.

[3] *Pietri* — prefectul poliţiei în timpul lui Napoleon al III-lea.

Poissy[1], cu Sfînt'Elena ciocnește pe-ndelete.
Privește! baluri, noapte și zi sărbătorească,
La zgomotul lor gloata dă buzna să privească;
Și-acolo, sus pe scenă, te văd rîzînd, căscații,
În chiote și huiet, în șuier și ovații,
Cu măscărici în juru-ți, sunînd din zurgălău,
Homer e începutul, Callot sfîrșitul tău!
Poveste! epopee! act ultim legendar!
Între Troplong-paiață și Chaix d'Est Ange[2]-boscar,
În fața panoramei, nemernică baracă,
Unde Mandrin[3], slinosul, strai de Cezàr îmbracă,
Rîzînd pe sub mustața-i, bandit ce ne dezgustă,
Solemn, bați toba mare, o, tu, fantomă-augustă!"...

Cumplita nălucire se stinge. Împăratul,
Strigă în disperarea-i sinistră ca păcatul,
Brațe-nălțînd, privirea lăsîndu-și-o să cadă;
Victoriile-n marmuri[4], sculptate pe arcadă,
Fantome albe-afară din gropi ce se deschid,
Făceau un semn din deget, se rezemau de zid,
Și ascultau cum plînge titanu-n întuneric.

Iar el răcnì cu groază: — „O, dèmone himeric,
Ce nu te văd și, totuși, mă chinui la tot pasul,
Tu cine ești?"—„Sînt crima ta", îi răspunse glasul.

---

[1] Localitate în preajma Parisului, unde se petrecea pe atunci.

[2] *Gustave-Louis-Adolphe-Victor-Charles Chaix d'Est-Ange* (1800—1876) — jurisconsult, magistrat și om politic francez.

[3] *Ludovìc Mandrin* (1724—1755) — faimos șef de bandiți.

[4] Victoriile de marmură — sculptate de Pradier pentru mormîntul Împăratului — se însuflețesc în jurul „tiranului" ca oceanidele în jurul lui Prometeu.

Atunci umplu mormîntul o stranie lumină,
Ca flacăra divină cînd pedepsește-o vină;
Cum Baltazar[1] văzuse aprinsele cuvinte,
Trei vorbe-ardeau în umbră, Cezarului nainte;
Ca pruncul fără mamă, cuprins de-un tremur rece,
Citi, pal, Bonaparte: „BRUMAR[2] ÎN OPTSPREZECE!"

25–30 noiembrie, Jersey

(Cartea a cincea, XIII)

MARTIRELE

Femeile acestea trimise-n închisori,
Poporul meu, ți-s mame, fiice și surori!
Popor, nelegiuirea-i că prea mult te-au iubit!
Însîngerat, Parisul plecat, nensuflețit,
Privește grozăvia în liniște și ură.

Aceea-aici adusă, avînd călușu-n gură,
Strigase — și acolo-i stă vina — „Jos trădarea!"
Femeile acestea-s virtutea, cugetarea,
Credința și pudoarea, dreptatea și mîndria.
O, Saint-Lazare — zdrobită să-i fie temelia!
Să nu-i rămînă piatră pe piatră-o zi, măcar!
Le-nfulecă, și rîndul cînd le sosește iar,
Se cască și le varsă pe-oribila ei poartă,
Apoi le-aruncă-n duba hidoasă ce le poartă.

---

[1] La ospățul dat de regele Baltazar, s-au văzut degetele unei mîini care scriau pe zidul palatului: *Mane*, *Tekel*, *Fares*. Aceste cuvinte explicate de profetul Daniel însemnau: *Numărat*, *Cîntărit*, *Împărțit* și ele prevesteau sfîrșitul regelui (*Daniel*, cap. V).

[2] Aluzie la lovitura de stat din 2 decembrie 1851.

Dar unde?-O știe-uitarea, mormîntul mohorît,
La chiparoși o spune și corbilor, atît.
A fost o mamă sfîntă, cu ele-n grup, odată.
Spre Africa cumplită, pe cînd era mînată,
Copiii ei veniră la ultimul sărut;
I-au alungat. Cernită, cînd mama i-a văzut,
A spus: — „Să mergem!" Lumea cerea plîngînd iertare.
Iar ușa dubei joasă, fiind încăpătoare
Un temnicer rîzîndu-și de trupeșia ei,
O-mpinse cu putere, izbind-o cu pumni grei.

Și astfel, zăvorîte, purced la drum, bolnave
În duba neagră către celulele scîrnave,
În care prinsul, fără lumină, aer, plîns,
E doar un mort, viu încă, ce stă în raclă strîns.
Voci deznădăjduite li se aud în cale.
Stă năucit poporul, văzînd cum trec a jale.
Și la Toulon furgonul le lasă; iar pontoane
Le iau; fără veșminte și pîine, sub bastoane
Trec marea, văduvite, stinghere-n locu-acela,
Mîncînd, soios, cu mîna și devorînd gamela.

Bruxelles, 8 iulie 1852

(Cartea a șasea, II)

CONTEMPLAȚII

(1856)

RĂSPUNS LA UN ACT DE ACUZARE[1]

Deci căpcăun sînt, iată, şi ţap ispăşitor.
În vălmăşagul erei ce-apasă-n piept de zor,
Deci bunul gust strivit-am şi vechiul vers francez!
Sub tălpi şi hîd: „Fii!" umbrei a-i spune eu cutez.
Şi umbra fu. — Această acuză vi-i deşartă.
Grai, dogme, tragedie, conservator şi artă
Cu-ntreaga lor lumină s-au stins, şi eu răspund,
Eu, neagra urnă-a nopţii golit-am pîn-la fund.
Pe tot ce se dărîmă sînt tîrnăcop nătîng;
E punctul de vedere al vostru. Nu mă plîng;
Săgeţi din proza voastră pe mine mă ţintesc;
„Canalie", îmi spuneţi; răspund: „Vă mulţumesc!"
Al vremii pas, ce dintr-o biserică nu iese
Decît spre-a trece-n alta, cu legi tot mai alese,
Problemele de artă şi sfîntă libertate,
Eu le privesc, aşa e, de prea departe, poate,
Prin capătul lunetei ce micşorează. Bine,
De-acord, sînt omul mîrşav, cum spuneţi despre mine;
Deşi-n realitate socot c-am săvîrşit
Şi alte multe crime ce nu le-aţi pomenit,

[1] Poema este inspirată de marile lupte romantice; Alexandre Duval, autor dramatic mediocru, şi Antoine Jay, critic, istoric şi ziarist, ambii academicieni, l-au „acuzat" pe Victor Hugo în 1833 c-a înjosit şi subminat teatrul.

Că am atins în treacăt obscurele probleme,
Am scormonit în rele, cătînd și leacu-n vreme,
Am ocărît samare de veche măgărime,
Am zguduit trecutul din vîrf în adîncime,
Și, deopotrivă, iarăși prădai și fond și formă,
Mă mărginesc la asta: sînt pagoda enormă,
Sînt demagogul fără măsură, așadar,
Sînt cel ce pustiește bătrînu-abecedar;
Să stăm la sfat.

De lecții cînd am scăpat, de școală,
De latinești cadențe, copil cu fața palǎ,
Cu membre slăbănoage, cu fruntea grea de vis,
Cînd, să-nțeleg, să judec, privirea mi-am deschis,
Popor și nobili — chipul regatului părea,
O monarhie stihul era; un verb, socot
Era un pair[1] și-un duce, de nu, un biet netot;
Cum Londra și Parisul nu se confundă, nici
Silabele; tot astfel, peste Pont-Neuf, pe-aici
Noblețea și norodul se despărțeau în două;
Și limba era statul pîn'la optzeci și nouă[2];
Cuvintele, pe-obîrșii, trăiau închise-n caste;
Acele de neam nobil, cu Fedre[3], cu Iocaste[4]
Și cu Meropa[5], fastul și-l alegeau ca lege,

---

[1] Titlu vechi, care de-a lungul istoriei a avut diferite semnificații. Sub Restaurație se numeau pair membrii Camerii aristocratice care erau numiți de rege. Camera pair-ilor a fost suprimată în 1848.

[2] Adică 1789, anul revoluției franceze.

[3] Fiica regelui Minos și soția lui Teseu, care a inspirat prin iubirea ei tragică pe marii poeți antici și moderni (Euripide, Seneca, Racine).

[4] Mama lui Oedip și soția lui Laios, regele Tebei, eroina unor piese scrise de Voltaire și Racine.

[5] Soția lui Cresfonte, regele Messeniei, eroina pieselor cu același nume, scrise de Voltaire și Alfieri.

Către Versailles urcate-n caleașca lor de rege;
Iar restul, haimanale ce ștreangul doar îi cere,
Au locu-n dialecte; iar unele-n galere,
Sau în jargon; sortite doar artei grosolane;
Tîrîndu-se prin hale, desculțe și golane,
Fără peruci, create pentru roman și farsă;
O mahala în stiluri ce-n umbră se revarsă;
Mojice, aspre, dure, un Vaugelas[1] ca șef
Le-a înfierat în ocnă de Lexic cu un *F*[2];
Pictau doar zgura vieții intime, decăzute,
Seci, josnice, burgheze, lui Molière plăcute[3].
Privea la ele-n silă Racine ca la mișei;
De le găsea ciucite prin versul său Corneille[4],
El le păstra și fără „Cărați-vă!" să zică;
Voltaire striga: „În graiul plebeu Corneille se strică!"
Corneille[5], om cumsecade[6], tăcea umil. Dar eu
Venii, tîlhar, atuncea, strigînd: De ce mereu
Stă unu-n față, altul la coadă să apară?
Și, peste-Academie, bunică pensionară
Ce-ascunde sub jupoane toți tropii speriați,
Și peste-alexandrinii ca oștile-așezați,
Stîrnit-am un teribil vînt revoluționar.
Am pus bonetul roșu pe vechiul dicționar.

---

[1] *Vaugelas Claude Favre* (1595—1650) — purist și gramatic francez, unul dintre primii academicieni.

[2] Ocnașii francezi erau însemnați cu fierul înroșit pe umărul stîng, cu litera *F (forçat = ocnaș)*.

[3] Victor Hugo și romanticii s-au complăcut a socoti pe Molière printre precursorii lor.

[4] La fel Corneille, era prezentat în prefața la *Cromwell* ca geniu înnoitor, dar intimidat și oprimat de critica clasică.

[5] Aluzie la comentariul lui Voltaire despre Corneille în care sînt denunțate neglijențele sau amestecul de tonuri ce pătează, după el, tragediile lui Corneille.

[6] Epitet ce se aplică în limba secolului al XVII-lea *bătrînilor respectați* și care nu comportă nici familiaritate, nici dispreț.

Nici senator[1] cuvîntul nu-l vreau, nici bădăran!
În fundul călimării iscai un uragan.
Şi printre umbre dese amestecai apoi,
C-un negru cîrd de vorbe, ideile — alb roi;
Şi-am spus: nu-i vorbă-n care ideea-n zboru-i pur
Să nu se-aşeze bine, muiată în azur!
Cumplit discurs! — Silepsă ori hipalag[2], la fel
Au fremătat; pe soclu urcai pe-Aristotel.
Am declarat că toate cuvintele-s egale.
Toţi cei ce-aduc prăpădul, şi hoardele din cale,
Toţi tigrii crînceni, hunii năprasnici, sciţii, dacii,
Păreau căţei pe lîngă-ndrăzneala mea, săracii;
Sării din cerc, compasul l-am sfărîmat anume.
Şi porcului[3], de ce nu? i-am spus pe al lui nume,
Ca Guichardin[4] lui Borgia, şi Tacit la fel, lui
Vitellius[5]. Sălbatic şi crud, dulăului
Încremenit, cu zgarda bătută-n epitete,
I-am smuls podoaba; colo, la umbră de scaiete,
Făcui să pască vaca[6] şi junca[7], laolaltă,

---

[1] Senatul nu exista sub vechiul regim. Creat în Franţa în 1799, desfiinţat în 1814, şi înlocuit cu Camera pairilor, fusese restabilit în 1852. Senatorii, cu adevărat bătrîni, conservatori respectuoşi ai tradiţiilor, se opuneau aici oamenilor de rînd.

[2] Figuri de stil foarte apreciate de ultimii scriitori clasici.

[3] Aluzie la poetul *Max Buchon* (1818—1869), căruia Sainte-Beuve îi atribuie acest epitet.

[4] *Francesco Guicciardini* (1482—1540) — istoric italian, discipol al lui Machiavelli. Victor Hugo nu pierde ocazia să strecoare o săgeată direct contra tiranilor, şi indirect contra lui Napoleon al III-lea.

[5] Împărat roman, tovarăş de orgie al lui Tiberiu, cunoscut pentru cruzimile lui.

[6] Cuvînt trivial.

[7] Cuvînt nobil, corespunzînd în ierarhia cuvintelor la ceea ce sînt, în ierarhia socială, Margoton şi Berenice.

Căci Margoton e una, iar Berenice[1] cealaltă.
Şi cu Rabelais în braţe chiar oda se-mbăta;
Dansau în Pind, pe culme şi zeii *Ça ira*[2];
Cu sîni goi, nouă muze cîntau o Carmaniolă[3];
Se-nfiora emfaza-n găteala-i spaniolă;
Ion, de asini bun paznic, lua pe Myrtil soţie.
Vedeai că-ntreabă-un rege: Dar ora cît să fie?
Spurcat-am alabastru, şi fildeş pur şi nea;
Agata din pupile am scos-o şi pe ea;
Iar braţului cu rîvnă i-am spus: Fii alb şi-atît.
Al versului cadavru l-am siluit urît;
Am pus şi cifre-n rime; ce groază! Mithridate[4]
Asediul din Cyzicum[5] putu să-l prindă-n date.
Laïsele — ce zile! — prostituate-ajung
Şi de Restaut[6]-ngrijite cuvinte îndelung,
Cu fostul Rege-Soare avînd asemănări,
Purtau perucă[7] încă; acestei pieptănări,
Răscoala, din înaltul ei turn, i-a spus acù:
Preschimbă-te! E ora! Încarcă-te şi tu
Cu duhu-acelei vorbe pe care-o ţii captivă!
Răcnind, peruca-ajunse cu coama deopotrivă.
O, Libertate! Iată,-n revoltele ideii,
Din căţeluşi de casă am scos în lume leii.

---

[1] Prinţesă israelită, eroină tragică (cf. Racine, Corneille etc.).

[2] Cîntec popular, rămas faimos din timpul Marii Revoluţii franceze (din mai—iunie 1790).

[3] Celebru cîntec revoluţionar, născut în timpul Revoluţiei franceze.

[4] Regele Pontului, duşman înverşunat al romanilor (123—63 î.e.n.). Aici săgeată ironică la adresa lucrării lui Racine: *Mitridate*.

[5] Asediul localităţii Cyzicum, în Misia, a avut loc în anul 74 î.e.n.

[6] *Pierre Restaut* (1696—1764) — autorul unei gramatici franceze clasice.

[7] Glumele despre „peruci“ erau o temă consacrată de romantismul din 1830.

Şi-atunci în uraganul suflat de noi, sălbatic
S-au îmbrăcat tot soiul de vorbe în jăratic.
Despre Lhomond[1] asemeni lipit-am proclamații.
Citeai: „Să se termine cu-aceste venerații!
Batteux[2], Brosette[3], Bouhours[4]-urii la coş să fie
duşi!
Peceți au pus gîndirii umane şi cătuşi!
La arme, vers şi proză! Formați batalioane!
Priviți ce-ajunsem: strofa e sub căluş, pripoane,
I-au dat celulă dramei şi odei lanț din plin.
Foiesc toți Campistronii[5] pe leşul lui Racine!"
Boileau scrîşni-n măsele; i-am spus: De-aci nainte
Tăcere! Şi prin trăsnet şi vînt strigai fierbinte:
Retoricii — războiul şi pace cu sintaxa!
Şi nouăzeci şi trei-ul a izbucnit. Pe axa
Lor tremurară àthos şi ithos[6] lîngă pathos[7].
Bufonii[8], părăsindu-i pe Pourceaugnac[9] şi Cathos,
Pe Dumársais[10] urmîndu-l prin cîrciumi, tot mai
des,
Seringele-şi umplură cu apă din Permes[11].

---

[1] *Lhomond* (1727—1794) — gramatic francez.

[2] *Charles Batteux* (1713—1780) — critic clasicizant francez.

[3] *Claude Brosette* (1671—1743) — avocat şi critic literar, editorul şi comentatorul lui Boileau.

[4] *Dominique Bouhours* (1628—1702) — gramatic şi critic francez.

[5] *Jean Galbert de Campistron* (1656—1723), poet dramatic mediocru; este simbolul autorilor tragici, epigoni ai lui Racine.

[6], [7] Părți din vechea retorică: prima tratînd cunoaşterea caracterelor şi moravurilor, a doua aceea a pasiunilor.

[8] Aluzie la dansatorii burleşti deghizați în farmacişti.

[9] Personajul principal din comedia-balet a lui Molière: *Monsieur de Pourceaugnac.*

[10] *César Chesnau Dumarsais* (1676—1756) — stilist şi gramatic francez.

[11] Rîuleț din Beoția ce izvorăşte din muntele Helicon, ale cărui ape, închinate muzelor, inspirau poeții.

Silaba, sărind legea ce-o despărțea frumos,
Mojicul — substantivul — și verbul — om de jos —
Veniră. Fu băută scrisoarea grozăviei;
Văzurăm cum dezgroapă și visul Ataliei[1];
Suflară serumul[2] celor ce Téramène le spuse
Iar Institutul-astru încet-încet apuse.
Au șters și rînduirea cea veche cu emfaze,
Iar eu bătui din palme bînd sîngele din fraze,
Cînd am văzut prin strofa ce spumega diform
Că lucrurile-s spuse, urlat, în stil enorm,
C-au prins de guler *Arta poetică* în stradă,
Și că, prin gloate care se năpusteau grămadă,
Cu vorbele proscrise fu grabnic spînzurată
De felinarul-spirit o buche-aristocrată.
Da, sînt Dantonu-acesta! Tot eu sînt Robespierre!
În contra vorbei fine cu săbii lungi de fier
Am răsculat eu sluga, netrebnicul cuvînt,
Pe Richelet[3] gîtuindu-l pe-al lui Dangeau[4] mor-
mînt.
Da, astea-s doar o parte din sutele de crime,
Am dărîmat întreaga Bastilie de rime.
Mai mult: Am rupt și-acele vechi lanțuri ce legară
Ca pe-un norod cuvîntul și-am scos din iad afară
Vechi vorbe osîndite, cohorte sepulcrale;
Spărsei și perifrazei faimoasele spirale,
Și-amestecai, sub ceruri, și nivelai cu-ncetul
Un sumbru turn ce naște din Babel: alfabetul;
Căci eu știui că brațul, mînia îndemnîndu-l,
Dînd libertate vorbei, eliberează gîndul.

---

[1] Regină a Iudeei, renumită prin cruzimea și fărădelegile ei; eroină tragică (cf. Racine).

[2] Violarea mormintelor regale de la Saint-Denis (august 1793) fusese denunțată cu indignare de Chateaubriand în *Geniul creștinismului* și de Victor Hugo.

[3] *Pierre-César Richelet* (1631—1698) — gramatic francez.

[4] *Philippe, marchiz de Dangeau* (1643—1723) — gramatic francez.

Unirea-i însușirea ce rîvna lumii-alintă.
Şi totu-i o săgeată lovind aceeaşi ţintă.

Aveţi dreptate, iată, cinstit asupra-mi iau
Nelegiuiri cu droaia şi capul meu vi-l dau.
Sînteţi bătrîn, acuma, un tată, aşadar,
Şi eu fac *mea culpa* a zecea oară iar.
De-i zeu Beauzée[1], atuncea eu sînt ateu, e drept.
Sta ţesălată limba în mod solemn, deştept.
Tristan[2], Boileau, crini de-aur, tavan albastru-n ton,
Şi patruzeci de jilţuri, iar la mijloc un tron;
Le-am tulburat şi-n urmă-n acest salon ilustru
Am spart cam tot; din vorba directă, fără lustru,
Un colonel făcut-am: era doar caporal;
Un iacobin din orice pronume personal,
Din participiu, robul cu chică argintie,
O hienă-am scos, din verbe o hidră de-anarhie.
Un *reum confitentem*[3] vă sînt. Tunaţi din glas!
I-am spus şi nării: Mofturi! Nu eşti decît un nas,
Iar fructului de aur: Eşti pară doar, biet rod!
Lui Vaugelas pe faţă: Eşti numai un nerod!
Cuvintelor: Fiţi toate republică! Şi fiţi
Un furnicar năprasnic, trudiţi, nădăjduiţi,
Iubiţi, trăiţi! Răscoală stîrnii; ursuz, pervers,
La cîinii negri-ai prozei zvîrlii distinsul vers.

---

[1] *Nicolas Beauzée* (1717—1789) — gramatic francez, însărcinat după moartea lui Dumarsais să redacteze articolele de gramatică din *Enciclopedie*.

[2] *François, zis Tristan Eremitul* (1601—1655), poetul mării şi al pădurilor, hoinar ofticos, a avut o viaţă romanţioasă. Protejat de Gaston d'Orléans, intră la Academie în 1648.

[3] Vinovat care-şi recunoaşte vina (lat.).

Tot ce-am făcut eu, însă, fac mulţi ce n-au minţi
sterpe,
Mai bine. Caliope[1], vibrînda Euterpe[2],
Polimnia[3] pierdură un petec de prestanţă.
Lăsarăm emistihul să sară din balanţă.
Ne blestemaţi, aşa e. Da, versul, care-alene
Purta, cîndva, pe frunte, duzina lui de pene
Sărind, precum o minge, pe dubla sa rachetă,
Numită prozodie, numită etichetă,
De-acum legi rupe, fuge de-a foarfecelor limbă,
Şi scapă, zbor domestic ce-n pasăre se schimbă,
Din cuştile cezurei, spre văgăuni aleargă
Şi, ciocîrlie sfîntă, se-nalţă-n bolta largă.

Orice cuvînt pluteşte-n lumină azi cu rost,
Eliberată limba de scriitori a fost.
Şi, datorită bandei acestor terorişti,
El, adevăru,-alungă un roi de belferi trişti,
Sonora-nchipuire, cu-o sută de voci treze,
Bolovănişu-l sparge în minţile burgheze,
Cu trei frunţi poezia[4] suspină, rîde-n şir,
Glumeşte, cîntă; crede; că Plaut şi Shakespeare
Au dat-o, unul plebei, iar altul nobilimii,
Că varsă-nţelepciunea lui Iov mereu mulţimii,
Şi, prin a ei demenţă, gîndirea lui Horaţiu;
Că-mbată cu azuru-i freneticul nesaţiu
Şi, nebunie sfîntă în ochi c-o flăcăruie,
Pe ale vremii trepte în veşnicie suie,
Da, muza reapare, în jurul ei ne strînge,
Pe omeneşti mizerii începe iar a plînge,

[1] Muza poeziei epice şi a elocinţei.
[2] Muza muzicii.
[3] Muza poeziei lirice.
[4] Dacă-i satirică sau comică, *rîde;* dacă este elegiacă şi lirică, *geme* şi cîntă; dacă este religioasă, *crede.*

Lovește,-alină, merge-n nadir dinspre zenit,
Și peste frunți și-aprinde tot zboru-i strălucit
Vîrtej și liră, viscol de splendide scîntei
Iar peste mii de àripi, milioane ochii ei.
Așa, mișcarea, fapta și-o întregește-ades.
Prin grația ta, uite, Revolta, sfînt progres,
Vibrează azi în voce, în carte, în văzduh.
Îi simte cititoru-n cuvinte viul duh.
Ea cîntă, strigă, rîde, dă sfaturi fel de fel,
Îi dezlegată limba, iar spiritul și el.
Ea e-n roman, femeii cu glas scăzut vorbind.
Acum doi ochi deschide, unde văpăi se-aprind,
Spre cetățean întîiul, celalt spre gînditor.
De mîini ia Libertatea, pe sora ei, ușor,
Și-o face să pătrundă în oameni prin toți porii.
Prejudecăți și mituri, la fel ca madreporii
Din grămădiri de-abuzuri crescînd fără răgazuri,
Azi se topesc, izbite de-a vorbelor talazuri,
Ce-i poartă vrerea, ținta și sufletul de-o seamă.
Ea e și poezie, și proză, e și dramă;
Ea este stil și formă, ea este sentiment,
Și felinar în stradă și stea pe firmament.
În graiuri nesondate coboară ca-n genune;
Grozava-i goarnă-n artă o pune să răsune
Și-așa cum vrea și Domnul, de-a fost să împrumute
Poporului mîndria și-a șters atîtea cute
Pe frunți, și-a scos din noapte mulțimile plebee,
Și și-a făcut dreptate, devine-acum idee!

Paris, ianuarie 1834

(Cartea întîi, VII)

URMARE

Căci, hotărît, cuvîntul e o făptură vie.
Și mîna gînditoare vibrează cînd îl scrie;

Penița, ce-i lungește cuprinsul c-o aripă,
Tresare pe hîrtie cînd chipu-i se-nfiripă,
Trup zămislit ce nu știi de unde s-a născut,
Din nevăzut e fața-i și din necunoscut;
Creat, de cine? cine-l scornì? țișnit din umbră,
El urcă și coboară în mintea noastră sumbră,
Aflîndu-și veșnic sensul, ca apa un nivel;
Lumină-i ce din creier plutește spre-al ei țel.

Da, voi toți înțelegeți, cuvintele-s făpturi.
Se duc de-a dura-n proza întunecatei guri,
Sau fac să tune versul, ca-n codri-un uragan.
Cuvîntul știe-o taină a Sfinxului Uman[1].
De vrea sau nu, aleargă, bacantă, zee bună,
Se dăruie sau fuge; cînd Neron lira-și sună,
O șterge, sau cînd Carol al nouălea[2] rimează;
Cutare vorbă-i zîmbet, iar alta-n ochi o rază.
Învățăcel e-oricine cînd vorba e adîncă;
Tărie-ntreagă are cîte-un cuvînt de stîncă.
Mulat pe creier, iute, greoi, precis sau straniu,
El prinde relieful străfundului din craniu;
Stă lîngă urma nouă pecetea dinainte;
Ce nu știe o vorbă, i-aduce alta-aminte;
Cuvintele bat fruntea cum bate apa-n stei;
Foiesc și-ntind prin minte, prin gîndurile ei,
Sau mîini sau gheare, poate și vreo aripă largă.
Cum peste-o vatră neagră scînteiele aleargă,
Dulci, vesele sau triste, amare, aspre, moi,
Cuvintele-popoare se duc și vin în noi;
Sînt călătorii tainici ai sufletelor noastre.

---

[1] Sfinxul Duh Uman este personificat sau divinizat în Dumnezeu.

[2] Carol al IX-lea era poet și-a adresat lui Ronsard versuri pline de grație.

O umbră-i fiecare, sau flacără din astre;
Oricare ține-n creier anume regiune;
De ce? fiindcă vorba se cheamă Legiune;
Fiindcă fiecare, cum fulgerul o-mparte,
În munca obștei are o sarcină aparte;
Din turmele de semne și sunete prelungi,
Pe care-n grai sau slove în fața ta le-alungi,
Nasc strigăte și cînturi, discursuri și suspine;
Ca un pitic sub limbă ascuns oriunde bine,
Cuvîntul ține globul sub tălpi și slugă-l face;
Și dacă este omul făptura-n care zace
Un suflet, limpezime de sus ce-n trup scînteie,
E că-n cuvînt vrea Domnul un trup pentru ideie.

Cuvîntul face inimi să freamăte. Cînd zice
Ca un cutremur dulce: Lycoris, Beatrice[1],
La Campo-Santo Dante, Vergil la Posillip[2].
El este în oceanul gîndirii un polip.
Cînd scapără o carte din Manu[3] sau Eshile,
Cînd, pe genunchi la Patmos[4] sfînt-Ioan tot scrie file,
Prin versul lor cu hidre, strigoi și căpcăuni,
Dai de cuvinte-monștri în opere-minuni.

---

[1] Inspiratoarea lui Dante.

[2] În realitate, poetul italian este înmormîntat într-un mausoleu izolat la Ravenna. Posillipo este numele unei coline în vecinătatea orașului Neapole, adăpostind un mormînt atribuit lui Vergiliu.

[3] Fiul lui Brahma, căruia îi este atribuită o culegere de legi.

[4] Insulă în Marea Egee unde Sfîntul Ioan a compus *Apocalipsul*.

O, braţ întins din haos! putere-uluitoare!
Azvîrli-n om cu-o vorbă, ca el să se-nfioare,
Sub forţa ei cumplită, să sece şi să cadă.
În lume-arunci cuvîntul răzbunător grămadă
Şi ea, tîrînd cu sine scut, spadă, eşafod,
Legi, idoli şi moravuri, sub el se surpă-n glod.
Din gură doar aceste puteri imense ies.
Pămîntu-i sub cuvinte, cum stă sub muşte-un şes.
Cuvîntul roade totu-n măsele de jivină.
La suflul său, de suflet sporit şi de lumină,
Cu-ncetul, grozăvia, de bezne se dezbracă.
El pune forţa-i sumbră în cei ce nu se pleacă;
Zăcea-n rărunchi la Caton[1], adînc, silaba: NU.
La îndîrjiţi ca Brutus[2], Columb şi Zenon[3] fu
Cuvîntul, sub pleoapă, jar scînteind ca-n vatră;
SPERANŢĂ! El deschide o gură ca de piatră
În ţarcu-acesta crîncen în care alţii zac,
Şi Don Juan[4] păleşte, pietrificat în veac!
Din om—statuie face, din marmură—nălucă.
Răneşte, dă, învie, ucide şi usucă.
Din Gange la Ilissus, „Război!“ Nemrod[5] a spus,
Şi sînge curse. Zise: „Iubiţi-vă!“ Isus,
Şi-acest cuvînt străluce şi-l varsă-al său imperiu
În toţi, în lumea largă, în tine chiar, Tiberiu[6],
În ceruri, pe corole, în omu-ntinerit,
Ca pîlpîirea marii iubiri de infinit!

---

[1] *Cato din Utica* (născut în anul 95 î.e.n.), apărătorul libertăţii, s-a sinucis pentru a nu se supune lui Cezar.

[2] Probabil Marcus Iunius Brutus, ucigaşul lui Cezar.

[3] Poate Zenon din Eleea, filozof (sec. V î.e.n.), care a murit curajos ca să nu cedeze tiraniei; poate Zenon din sec. III—II î.e.n., întemeietor al stoicismului.

[4] Aluzie la Comandorul a cărui statuie a prins viaţă şi l-a pedepsit pe Don Juan din piesa lui Molière *Don Juan* sau *Ospăţul de piatră*.

[5] Sălbaticul vînător biblic, ce-a obsedat imaginaţia lui V. Hugo. *Ilissus* — rîu din Imbros, insulă lîngă Tracia.

[6] Împărat roman contemporan cu Isus.

Pe cînd își desfăcuse corola lui pămîntul,
Și-ntîia oară omul dintîi rosti cuvîntul,
Sunînd în spații,-acesta, pe gura lui deschis,
A întîlnit în ceruri lumina și i-a zis:
„Tu, soră!
Fii eternă! Ia-ți zborul ca acvila!
Aprinde astrul! umple de-a pururea pupila!
Eter, azururi, sfere să le-ncălzești din plin;
Tu luminezi afară, eu înlăuntru vin.
Poți plămădi o viață, eu alta voi clădi.
Tu, soră, fii văpaie, apostol eu voi fi.[1]
Răsai, alungă umbra, dă razele-așteptate,
Fii zorile; mi-ești scumpă, căci eu devin dreptate.
Fii ochii tu, eu fruntea. O, blondă surioară,
Sub plasa de lumină tu lumea înfășoară;
Cu razele de aur de-a pururi poți să legi
Pămînturi, flori și valuri sticloase, sori întregi,
Cîmpii și cer; la rîndu-mi, eu gurile-mpreun;
Iar omului, adesea, mînat de-avînt nebun,
Din armonii și ziuă îi țes cu mii de fire
O pînză să-i cuprindă în ea pe toți, Iubire.
Eram cînd n-a fost suflet. Adam nu-mi este tată.
De n-aș fi fost nainte, tu nu ieșeai vreodată
Din hăul unde totul se tîrîie cu teamă;
Eu frate-ți sînt mai mare, și FIAT LUX[1] mă cheamă!“

Da, e stăpîn cuvîntul! Nebun, de-l iei în șagă!
Cînd face nod greșeala în om, el îl dezleagă.
În umbră el e trăsnet și vierme-n rod se-ncarnă.
El tremură pe ziduri, țîșnește dintr-o goarnă,
Și Baltazar îngheață, se surpă Ierihonul[2].

[1] Aluzie la Rusalii, cînd Duhul Sfînt s-a arătat apostolilor sub formă de limbi de foc.
[2] Să fie lumină! (lat.)
[3] Azi *Ieriha*, unde Iosua, urmașul lui Moise, a făcut să cadă zidurile cetății la sunetul trompetelor leviților.

Se întrupează-n gloate, şi-n gloate el e zvonul.
E viaţă, spirit, germen, virtute, for mereu,
Căci este Verb cuvîntul şi Verbul — Dumnezeu.

Jersey, octombrie 1854

(Cartea întîi, VIII)

LIZA

Eu doisprezece ani; ea şaisprezece.
Ea era mare, eu copil abia.
Ca seara să-i şoptesc prin gînd ce-mi trece,
Eu aşteptam să plece mama sa;
Stam lîngă ea, pe-un jilţ, cu fruntea rece
Ca seara să-i şoptesc prin gînd ce-mi trece.

Trecură primăveri cu-atîtea flori!
Ce flăcări stinse şi ce reci morminte!
Mai ştim c-au fost şi inimi alteori?
Mai ştim c-au fost şi roze înainte?
Şi ne iubeam. Două miresme-atunci
Eram, şi două raze, şi doi prunci.

Era un înger, zînă-ntre prinţese.
Iar eu, privind-o cît de mare e,
O necăjeam cu întrebări prea dese,
Aşa, de dragul vorbei: „Pentru ce?"
Şi, cîteodată, parcă temătoare
Ea-mi ocolea privirea-mi visătoare.

Şi cîte ştiu îi arătam din plin,
Sfîrlează, minge, jocuri o grămadă;
Mă îngîmfam că-nvăţ un verb latin;
Pe Fedru şi Vergil scoteam să-i vadă;
Toate-nfruntam c-un aer triumfal;
Şi îi spuneam: „E tata general".

Deşi femeie, s-ar cădea să ştie
Latina, să scandeze mai ales;
Ca să-i traduc un rînd, la liturghie,
Pe cartea ei mă aplecam ades.
Plutea un înger alb, ca neaua iernii,
Cînd stam duminicile la vecernii.

Spunea de mine: „E un băieţaş!"
Eu domnişoara Liza o numeam.
Să-i tălmăcesc un psalm, cu glas gingaş
Pe cartea ei, în bancă, mă plecam;
Atît de-aproape, însă nu-ntr-adins,
Că buza mea obrazul i-a atins.

Iubiri dintîi, prea repede-nflorite,
În inimi aurori şi dimineţi.
Vrăjiţi copilu,-extaze fericite!
Iar cînd amurgul vine cu tristeţi,
Vrăjiţi din nou simţirile uimite,
Iubiri dintîi, prea repede-ofilite!

mai 1843

(Cartea întîi, XI)

UNUI POET ORB

Îți mulțumesc, poete! Tu, oaspete divin,
Vii să te-arăți pe pragul cu lari ai casei mele;
Și nimbul tău de aur, de sacre versuri plin,
Străluce pe-al meu nume precum un cerc de stele.

Cîntă! Cînta și Milton[1]; cîntă! cînta Homer.
Cu simțurile ceața poetul o desprinde;
Zărește orbu-n beznă lumi de lumini și cer.
Trupescul ochi cînd stins e, al duhului s-aprinde.

Paris, mai 1842

(Cartea întîi, XX)

VÎRTELNIȚA OMFALEI[2]

Vîrtelnița de fildeș e-acolo-n tinda mare.
E albă roata iute, și furca neagră pare;
De abanos e furca, cu lapis încrustat.
În atrium ea șade pe un covor bogat.

---

[1] *John Milton* (1608—1674), ilustru poet englez, autorul cunoscutei epopei *Paradisul pierdut*, a orbit, asemenea legendarului Homer.

[2] Regina legendară a Lidiei, la picioarele căreia, subjugat de frumusețea ei, Hercule torcea lîna. Dar nici atriumul, esențial roman, nici vîrtelnița, care datează din secolul al XVI-lea, nu aparțin cadrului mitologic.

Un meşter din Egina[1]-i sculptă la temelie
Pe Europa[2]; zeul n-aude tînga-i vie.
O fură albul taur. În deznădejde, ea
Cu ochii-n jos răcneşte-ngrozită de-a vedea
Că vine-Oceanul talpa ei roză să-i sărute.

Grămezi de ace, fire, cutii nedesfăcute,
Şi-n purpură şi aur, moi lînuri din Milet[3]
În coş stau lîngă roata ce-a adormit încet.

Iar între timp, hidoase, sălbatice, grozave,
Vreo douăzeci de iazme vin din palat, schilave,
Sînt monştri plini de sînge, văzuţi pe jumătate[4],
În cîrduri dînd tîrcoale greu adormitei roate;
Sînt leul din Nemeea şi hidra de la Lerna[5],
Tîlharul negru, Cacus[6] cum neagră-i e caverna,
Şi Geryon[7] cel triplu şi vînturile mării
Ce suflă tare-n trestii, în clipa înserării;

[1] Insulă în marea Egee. Sculptura din Egina ne-a lăsat opere caracteristice şi celebre.

[2] Fiica lui Agenor, regele Feniciei, pe care a răpit-o Iupiter transformat în taur alb. Această răpire a fost descrisă de Ovidiu *(Metamorfoze, II, 18)*. Descrierea sculpturilor, basoreliefurilor, vaselor şi tuturor lucrărilor apărute din artele minore constituie o temă familiară poeţilor influenţaţi de alexandrinism, de la Ronsard la Chénier şi Hérédia.

[3] Oraş din Ionia, celebru pentru stofele sale de purpură.

[4] Aceştia sînt monştrii învinşi de Hercule, în decursul celor douăsprezece munci ale sale.

[5] Leul din Nemeea şi hidra din Lerna sînt plăgile din Argolida, răpuse de Hercule.

[6] Brigand monstruos din Latium, învins de Hercule (lupta este descrisă în *Eneida*. cartea a VIII-a, din care Hugo tradusese, în copilărie, acest episod).

[7] Monstru din Baleare, învins de Hercule. Avea trei capete şi trei trupuri unite între ele.

De urmele măciucii hîd însemnaţi pe frunte,
Rotindu-se pe-aproape, cu aspre feţe crunte,
Vîrtelniţei, de care-i legat un fir subţire,
Din umbră îi aruncă umila lor privire.

iunie 1 8...

(Cartea a doua, III)

AMURG

În taină, iazul, giulgiu cu ape de mătase,
Tresare; în pădure apare-un luminiş;
Adînci sînt pomii, negre sînt crengile stufoase;
Pe Venus aţi văzut-o pierdută prin frunziş?

Pe Venus aţi văzut-o pe vîrfuri de coline?
Voi cei ce-n umbră treceţi, sînteţi îndrăgostiţi?
Potecile sînt pline de albe museline;
Vorbeşte iarba vie cu morţii adormiţi.

Ce spune firul ierbii? Mormîntul ce răspunde?
Iubiţi-vă, voi viii! E frig, aici, sub brazi.
Tu, gură, cată alta! Iubiţi! vin nopţi profunde;
Cînd noi plutim în gînduri, voi fericiţi fiţi azi.

Iubirea-i de la Domnul. Trăiţi! Urcaţi cu dorul,
Perechi ce tainic treceţi pe sub aceşti aluni.
Tot ce-n mormîntul negru, cînd viaţa îşi ia zborul,
Ai dus tu ca iubire, se face rugăciuni.

Frumoşi au fost toţi morţii de azi, odinioară.
Luciosul vierme-n umbră ia licărul cu el.
Prin spicele tăiate, o boare înfioară
Al ierbii colţ, iar Domnul mormintele la fel.

Un coperiş în zare-o colibă desenează;
Pe cîmp s-aud, grei, paşii cosaşilor, pe rînd;
O floare de lumină pe ceruri, steaua trează,
Splendida-i prospeţime-şi deschide scăpărînd.

Iubiţi-vă! sînt coapte azi fragile-n pădure.
Visînd, heruvul serii prin vînturi fumurii,
Amestecînd, înalţă pe-àripile-i obscure
Cu rugăciunea morţii, sărutul celor vii.

Chelles, august 18..

(Cartea a doua, XXVI)

COPACILOR

Voi, arbori ai pădurii ştiţi cum sînt eu, fireşte!
Cum vor pizmaşii, gloata defaimă şi slăveşte.
Voi mă cunoaşteţi! Poate-aţi văzut, din cînd în cînd,
Cum singur în adîncuri eu stam privind, visînd.
Ştiţi, piatra unde-aleargă voios un cărăbuş,
Din floare-n floare stropul umil şi jucăuş,
O pasăre, un nour m-atrag o zi întreagă.
Şi inima mi-o umple priveliştea lor dragă.
Voi m-aţi văzut de-o sută de ori în valea sură

Cu vorbele ce duhul le glăsuie-n natură,
Tot întrebînd în taină o creangă legănată,
Şi urmărind cu-aceeaşi privire, totodată,
Cu fruntea-n jos, pe gînduri, cu ochii-n iarba deasă,
În studiu-adînc atomul şi lumea înţeleasă,
Atent la şoapta voastră, cînd toţi vorbeaţi, iar eu,
Copaci, fugeam de oameni să-l cat pe Dumnezeu!
Frunziş ce pînă-n vîrfuri de ramuri te-nfiori,
Tu, cuib, din care vîntul fulgi seamănă în nori,
Văi verzi şi luminişuri, pustiuri lungi şi line,
Că-s liniştit şi pururi senin ca voi, ştiţi bine.
Ca-n cer mireasma voastră mi-nalţ spre Domnul vrerea,
Uitarea mă cuprinde precum pe voi tăcerea!
Pe numele meu, ura a pus venin zadarnic;
Fiţi veşnic martori, arbori iubiţi de cerul darnic!
Am izgonit departe oricare gînd amar,
Şi cum mi-o dete mama, e inima mea iar!

Voi, arbori ai pădurii, cu foşnete şi zburde,
Îmi sînteţi dragi, voi, iederi din prag de peşteri surde,
Rîpi unde-auzi izvoare cum, susurînd, tresaltă,
Tufiş prădat de păsări, voios staţi laolaltă!
Cînd, arbori ai acestor păduri, sînt printre voi
În tot ce mă-nconjoară şi mă ascunde-apoi,
Cînd mă întorc în mine-n singurătatea multă,
Simt cum un suflet mare, iubindu-mă, m-ascultă!

Crîng sacru, unde Domnul apare-n luminişuri,
Copaci pioşi, pădure, muşchi verde, stejărişuri,
Pădure!-n umbra voastră şi-n taina voastră mare,
Sub vaste şi auguste frunzişuri solitare,

Vreau să-mi ascund mormîntul şi nimeni să nu-l
ştie,
Să dorm aici, cînd somnul m-o prinde pe vecie!

iunie 1843

(Cartea a treia, XXIV)

LA VILLEQUIER

Acuma, cînd Parisul, cu marmuri, străzi pavate,
Cu ceţuri şi cu streşini departe a rămas,
Acuma, cînd sub ramuri de arbori legănate,
Pot farmecului bolţii în visuri să mă las,

Acum, cînd pal din jalea ce mi-a cernit făptura
Biruitor mă-ndrept,
Şi simt cum, grandioasă, cu liniştea-i natura
Mi se revarsă-n piept,

Acum, cînd pot în tihnă, la margine de unde,
Mişcat de calma zare senină în splendori,
Să cercetez în mine dreptăţile profunde
Şi să privesc din iarbă mijind atîtea flori,

Acum, cînd am, o, Doamne, această pace sumbră
De a putea şi eu
Să văd de-aproape piatra sub care ştiu că-n umbră
Ea va dormi mereu;

Acum, mişcat de-aceste reprezentări sublime,
Cîmpii, păduri, vîlcele, stînci, fluviu argintat,
Văzînd pe lîngă-atîtea minuni a mea micime,
Privesc nemărginirea şi-n gînduri iar mă zbat;

Îmi plec, Stăpîne, ţie, credinţa ce se-nchină,
Şi calm ţi-ntind acù,
Fărîma-acestei inimi de gloria ta plină,
Pe care-ai frînt-o tu;

Eu vin, mărturisindu-ţi că, Doamne, eşti pe lume
Bun, milostiv şi dulce, şi iertător, şi sfînt!
Eu cred că tu ştii, singur, tot ce-mplineşti anume,
Că trestie e omul ce tremură în vînt;

Ştiu că mormîntul care închide în el morţii
Deschide cerul clar;
Că tot ce ni se pare aici sfîrşitul sorţii
E începutul doar;

Cred, în genunchi, că singur, puternice părinte,
Pe adevăr stăpîn eşti, pe fire, pe-absolut;
Cred că e bine, cred că e drept, şi e cuminte
C-am sîngerat în suflet, cînd Dumnezeu a vrut!

Eu nu mai stau potrivnic la toate cîte-n cale
Prin voia ta se-aştern.
Din ţărm în ţărm, biet omul, trecînd din jale-n jale,
Alunecă-n etern.

Noi nu vedem din lucruri nicicînd decît o față;
Cealaltă intră-n noaptea de spaimă și mister.
Își poartă omul jugul, de ce, nu știe-n viață,
Și cîte vede scurte-s, zadarnice și pier.

—

Singurătatea tristă de-a pururea stăpînă
Tu i-o așezi sub pași.
Încrederea deplină nu-ngădui să-i rămînă,
Nici bucurii nu-i lași!

Cum are-un bun în viață destinul i-l ridică.
În zilele-i fugare nimic nu-i dat deplin,
Să poată să-și dureze o vatră și să zică:
Aici îmi sînt iubire, ogor și scump cămin!

El vede doar o clipă tot ce privirea-i știe;
Bătrîn nesprijinit.
Acestea sînt, și-nseamnă că trebuie să fie;
Cred, cred, necontenit!

E tristă lumea, Doamne! iar legile-armoniei
Făcute sînt din lacrimi și cîntecele ei;
Un vag atom e omul în umbra veșniciei,
În care cei buni urcă și cad atîți mișei.

Eu știu că ai atîtea de care să ții seama,
Decît să ne jelești,
Iar un copil cînd moare și-n disperare-i mama
Nepăsător tu ești!

Eu știu că poama pică sub grindina vrăjmașă,
Că puiu-și pierde pana și floarea-l ei parfum;
Că-ntreaga fire este o roată uriașă
Ce nu se mișcă fără-a strivi pe unii-n drum;

Luni, zile, valul mării și ochi ce plîng trec iară,
Sub cerul azuriu;
E dat să crească ierbii, copiilor să moară;
O, Doamne, eu o știu!

În cerurile tale, pe după nori pierdute,
Acolo în azuru-mpietrit și somnolent,
Tu plămădești, pesemne, noi lucruri neștiute,
În care suferința e doar un element.

În planurile toate, tu poate ai nevoie,
Ca splendide-ntrupări
Să piară de vîrtejul amarnic duse-n voie,
Al negrei întîmplări.

Sub legi imense-și poartă destinul pămîntenii,
Nimic nu le-ndulcește și nici nu le abat.
Nu poți să ai deodată-ndurări și milostenii
Ce strică rostul lumii, o, duhule-mpăcat!

Te rog, privește, Doamne, în sufletul meu ce e,
Și să mă vezi de sus,
Umil precum copilul și blînd cum o femeie,
Eu te ador supus!

Gîndeşte-te pe urmă: din zorii vieţii încă
A fost să tot cutreier, trudind, gîndind, luptînd,
Şi-am lămurit, acelor ce n-o ştiu, taina-adîncă,
Cu marea-ţi limpezime pe toate luminînd;

Că frîu punînd mîniei şi urii mele drepte,
    Aci fu rostu-mi tot,
Că nu gîndeam această răsplată să m-aştepte,
    Nu, s-o aştept nu pot;

Să ştiu că, vreodată, pe fruntea-mi ce se pleacă
Vei apăsa mai tare triumfătorul braţ,
Şi că, văzînd puţinul noroc ce mă împacă,
Îmi vei răpi copilul iubit cu-atît nesaţ!

Că-i gata să se plîngă un suflet sub năpastă,
    Şi-aş fi putut, avan,
Blestem să-ţi zvîrl, cum zvîrle copilul de pe coastă
    O piatră în ocean!

Că se-ndoieşte cine-i, o, Doamne!-n suferinţă,
Că ochiul care plînge prea mult rămîne orb,
Că jalea îmi scufundă-n abis a mea fiinţă,
Cînd nu te văd, nici harul divin nu pot să-ţi sorb;

Şi că nu poate omul cînd se prăvale-n chinuri
    Şi cade-n disperări,
Să aibă mintea clară şi sumbrele seninuri
    Ale-nstelatei zări!

Azi, eu ce ca o mamă am fost de slab odată,
Îți lunec la picioare, sub cerul larg deschis,
Şi-n neagra mea durere-mi simt mintea luminată,
Cînd lumii o privire mai bună i-am trimis.

Stăpîne, știu că omul e-n aiurări supreme,
Cînd murmură nătîng;
Am încetat să-nvinui și să rostesc blesteme,
Dar lasă-mă să plîng!

Vai! lasă-mă să-mi curgă mari lacrimi de sub pleoapă,
Căci pentru-aceasta oameni creat-ai pe pămînt!
Las' să mă plec pe recea ei piatră de pe groapă,
Să-i spun copilei mele: „Simți tu aici că sînt?"

Îngăduie-mi pe țărna-i să glăsui, seara,-n șoapte,
Cînd tainele irump,
De parcă, deschizîndu-ți cereștii ochi în noapte,
M-auzi, tu, înger scump?

Vai! spre trecut privirea-ntorcîndu-mi cu durere,
Fără-a găsi niciunde alint mîngîietor,
Văd pururi clipa-aceea de mare sfîșiere
Cînd i-am zărit arîpa deschisă pentru zbor.

Vedea-voi clipa pînă ce viața mi se curmă,
Cînd în zadar plîngeam!
Şi cînd strigam: „Copilul avut o clipă-n urmă,
Cum oare! nu-l mai am!"

Să nu te mînii, firea mea stranie de-ți pare,
O, Doamne!-această rană prea mult a sîngerat!
În sufletul meu pururi durerea-i cea mai tare,
Şi inima se pleacă, dar nu s-a resemnat.

Să nu te mînii! Veşnic cu doliul greu pe frunte
Bieți muritori în plîns,
Ni-i greu să ne mai smulgem durerii noastre crunte
Ce-n inimi ni s-a strîns.

Vezi tu, avem nevoie de pruncii noştri zilnic,
Stăpîne, cînd, odată, în dimineți de-azur,
Printre nevoi, necazuri şi chinul nostru silnic,
Din umbra ce ne-aruncă destinul nostru dur,

Răsare, cu căpşorul lui sfînt ca o icoană,
Voiosul prichindel,
Frumos, parc-ar deschide o uşă-aeriană
Cînd intră-n casă el;

Din chipul tău, tu însuți, cînd l-ai văzut cum
creşte,
Ani şaisprezece, gingaş, şi dulce, şi mintos,
Cînd ai ştiut că pruncul iubit ce te iubeşte
Aduce soare-n suflet şi-n casa ta prinos,

Că-i singura plăcere ce pe pămînt există,
Din cîte le visezi,

Socoate că nu-i clipă, în viața noastră tristă,
Pe veci plecînd să-l vezi!

Villequier, 3 septembrie 1847

(Cartea a patra, XV)

CUVINTE DE PE DUNĂ

Acum, cînd timpu-mi trece cum focul moare, sînt
Cu socotelile-ncheiate;
Acum, de grabă, iată, mă mînă spre mormînt
Ani grei și zile-ndoliate.

Și cînd în zarea unde vrui visul să-mi îndrum,
Eu văd fugind, fără popasuri,
Precum vîrteju-acestui trecut ce piere-acum,
Atîtea dulci, apuse ceasuri;

Acum, cînd spun: — „O zi doar sîntem triumfători,
Și mîine toate sînt dezise!“ —
Sînt trist și merg spre țărmuri de valuri și vîltori,
Ca omu-mpovărat de vise!

Privesc de sus, de peste vechi munți și văgăuni,
Și peste zbuciumele mării,
Cum, ca sub plisc de vultur, se-mprăștie-n furtuni,
Bogata lînă-a-nnourării;

Aud cum geme vîntul, cum valuri stînci izbesc,
Cum leagă omul spice coapte;
Ascult, şi-n gînditoarea mea minte contopesc
Cuvintele întregi şi şoapte;

Şi stau culcat şi fără clintire, uneori,
Pe iarba tot mai rară-a dunii,
Acolo, pînă-n ceasul cînd suie, visători,
Spăimîntătorii ochi ai lunii.

Ea urcă, somnoroasă, aruncă raze moi,
Prin spaţii, goluri şi mistere;
Şi ne privim, de piatră, o vreme amîndoi,
Ea strălucind, eu cu durere.

Dar unde-atîtea zile s-au dus ca alba nea?
Mai sînt eu cunoscut vieţii?
Mai port în ochii-mi, oare, uimiţi, un strop abia
Din limpezimea tinereţii?

Să fi zburat chiar totul? Sînt singur, fără grai;
Cînd chem nu-i nimeni să-mi răspundă;
O, vînturi! valuri! nu sînt decît un suflu, vai!
Vai! oare nu-s decît o undă?

Din ce-am iubit, nimica să nu văd nicăieri?
Treptat în mine seara sapă.
O, lut, ce-nvins de ceaţă cu piscurile pieri,
Strigoi sînt eu, şi tu eşti groapă?

Golite-s toate, viață, speranță, zîmbet, dor?
Aștept, implor în rugă-adîncă;
M-aplec, să mai pot scurge ulcior după ulcior,
Din toate-o picătură încă!

În remușcări aduceri aminte se prelingl
Ce mult la plîns ne-mpinge soarta!
Și cum te simt, o, moarte, de gheață cînd te-ating,
Zăvor ce ne închide poarta!

Pe gînduri cad cînd vîntul se vaită-a prăpăd,
Și valuri unduiesc sub astre;
Ci rîde vara, colo-n nisipul mării văd
Ciulini smălțați cu flori albastre.

5 august 1854, aniversarea sosirii mele la Jersey

(Cartea a cincea, XIII)

LUMINĂ-N ASFINȚIT

Pe cînd eram în Franța și vesela mulțime
Umplea întreg Parisul cu sărbători sublime,
Ca într-o zi de glorii și biruințe[1],-n care
Mari amintiri trufașe, dînd inimii-alinare,
Se-nclină setei noastre ca niște pline cupe,
Mergeam eu singur printre hohotitoare grupe,
Nestînd la sfat cu nimeni și, totuși, calm și blînd,
Putînd să fiu și unul și totul, rînd pe rînd,

---

[1] Poate aluzie la cele trei zile ale Revoluției din 1830.

Şi acordînd în mine, în îmbinarea lor,
Plăcerea de-a fi singur, iubirea de popor.
Visînd, eram ferice; tăcînd, eram prezent.
Adeseori c-o carte stăteam citind atent,
Eshil, Vergil, Horaţiu sau Dante, frate drag:
Mă-ntrerupeam pe urmă de-al barzilor şirag
Desprins, prin voi, o, versuri, şi plin de mulţumire
Sorbem azur şi-ntreaga solară strălucire,
Paris, biserici, Sena ce curge lin încoace,
Şi, din mulţimi ieşită, această-augustă pace.
Dar *Ananké*[1] şi-atuncea şopteau voci din norod.
Treceam; şi pretutindeni, pe lungul chei, pe pod,
Sclipea voiosul rîset, dus pînă în cîmpie,
Fîşii de aur rupte de-o sfîntă bucurie.
Lucea — o viziune — semeţul Panteon.
Şi naţiunea-n mîndrul şi liberul ei zvon
Eu o vedeam prin pieţe, sub ceruri cum dansează;
Din biblicele timpuri părea că vine-o rază
Iluminînd Parisul tihnit patriarhal;
Şi, leu ce din privire alungă pe şacal,
Poporul din foburguri se preumbla la pas.
Eu reveneam spre seară; şi, prin oraş, în glas
Cu strofe şi refrene de cîntece, drumeţii,
Avînd drept frîu instinctul de libertate-a vieţii,
Din Champ-de-Mars la Luvru, din Grève pînă-n Chaillot,
Foiau; şi-n timp ce mintea, visîndu-mi acolò,
În noaptea cugetării senine şi-nstelate,
Şi întinzîndu-şi ramuri cu raze-amestecate,
Se deschidea la freamăt precum o auroră
Iar la beţia-aceasta, candidă şi sonoră,
Plecîndu-se în pace, de mii de ochi toţi plini,
Peste poporul vesel, sub cerul cu lumini,

---

[1] Cuvînt grec, care înseamnă *fatalitate*; se găseşte înscris pe prima pagină din romanul *Notre-Dame de Paris* şi-i serveşte drept cheie.

În Champs-Elysées, marii copaci îngîndurați
Cu astre și fuzee[1] primeau a fi-ncărcați.
Mergeam cu cîntu-n suflet; iar copliașii-n cale
Mă-mpiedicau cu zburde și jocuri triumfale,
În care mame blînde se-nveseleau cu ceata,
Și fratele cu sora, părintele cu fata;
Priveam spre-aceste-nalte, vechi monumente-n drum,
Ce parcă meditează sub raze sau sub fum,
Și-a doua mîndră Romă fac din Paris, oricînd.
Îi auzeam pe tineri, în jurul meu rîzînd,
Și pe bătrîni, spunîndu-și: Îmi amintesc și eu.
O, patrie! unire-ntre fiii tăi, mereu!

Marine-Terrace, iulie 1855

(Cartea a cincea, XVI)

PĂSTORI ȘI TURME

Doamnei Luiza C.[2]

Frumoasă e vîlceaua pe unde merg mereu,
Senină și uitată, doar ceru-nalt și eu,
De spini în floare-i plină; și-i o zîmbire tristă.
Uiți că atîtea lucruri pe-aicea mai există,
Și, fără zvon pe șesuri muncite de plugari,
N-ai ști ce viață-au unii pe-ntinsul lumii mari.
Acolo umbra-mbie la dragoste; zîmbește
Idila, cu pîndarul un sturz se ciondănește,

---

[1] Lanternele sărbătorii.

[2] *Louise Revoil Colet* (1810–1876) — poetă, laureată de mai multe ori de Academia franceză, prietena lui Victor Cousin, Villemain, Musset, Flaubert, Alfred de Vigny și admiratoare zeloasă a lui Victor Hugo.

Își pune pitulicea boneta curmeziș;
Acolo o gherghină, aici mărăciniș;
Ierbi surîzînd, ursuze granituri, sus pe coaste,
Căci Dumnezeu creează poeme din contraste;
Ca și Homer bătrînul, fleear e uneori[1]
Cu munții și cu codrii, cu ape și cu flori!
Cu ifose, o baltă-ncrețindu-și fața rece,
Zbîrlește-un val în calea furnicii care trece,
Acolo-n toiul ierbii zvîrlită ironie,
Pe care-oceanu-n zare bubuitor n-o știe.
O intilnesc adesea, pe asprii bolovani,
Cu ochi de-azur, desculță, doar cincisprezece ani,
Pe ciobănița dulce, trăind în văgăună,
Într-un bordei ce seara cu stele se-ncunună;
Surorile-i de-acasă torc lîna laolaltă;
Pe trestii își șterg pașii cari s-au udat în baltă;
Oi pasc, berbeci și capre; cînd duh rău, ca un gîde,
M-arăt, se-nfricoșează — biet înger — dar surîde;
Eu nevinovăția salut în ea, plecat.
Mioarele-i, pe cîmpul de flori înmiresmat,
Zburdînd cînd astrul zilei încet se-mpurpurează,
Își lasă, prin tufișul ce vîntul îl brăzdează,
Abia cîte o scamă sau puf de lînă creață.
Eu trec; copil și turmă se pierd apoi în ceață;
Amurgul își întinde pe brazde cenușii,
Lungi aripi de fantome și liliecі zglobii;
Departe-ascult, din șesuri muncite pe arșiță
În urma mea cum cîntă sfioasa păstoriță;
Și-n față, jos, străjerul bătrîn și gînduratic
Al stîncilor, al algei, al valului sălbatic
Și-al apelor în veșnic neistovită hulă,
Păstorul-promontoriu, cu-a norilor căciulă
Se reazimă, visează în zvonul infinit,
Și în alunecarea de nor blagoslovit

[1] Reminiscență din *Arta poetică* (v. 359) a lui Horațiu: „*Se-ntîmplă ca și bunul Homer să moțăie*".

Privește cum se-nalță triumfătoarea lună,
În timp ce umbra joacă, iar crîncena furtună
Azvîrle-n patru vînturi, cu răbufniri amare,
Fîșii din lîna turmei sinistre de pe mare.

Jersey, Grouville, aprilie 1855

(Cartea a cincea, XXIII)

Eu ți-am cules o floare acolo pe colină.
Chiar sus pe rîpa aspră ce peste val se-nclină,
Pe care-o știe numai puternicul vultùr,
Creștea netulburată pe prăvălișul sur.
Umbra scălda faleze și mute promontorii;
Vedeam cum se ridică pe locu-unei victorii
Un sclipitor și mare arc de triumf roșcat,
În colțul unde astrul de foc s-a scufundat,
Clădindu-și, noaptea, negrul portal de nori în zări
Și văluri trecătoare pierind în depărtări;
Ca-n fundul unei pîlnii, luceau acoperișuri
Temîndu-se că-n taină se văd din rămurișuri.
Iubito, pentru tine-am cules această floare.
E pală, și corolă înmiresmată n-are.
Și rădăcina-nfiptă în vîrf de munte-abrupt
Doar izu-amar al ierbii de mare dacă-a supt;
I-am spus: „Sărmană floare, din naltul culmii tale
Se cuvenea-n imensul abis să-ți afli cale
În care nori și alge, și vele pier ca-n vis.
Pe-o inimă muri-vei, pe-un mai adînc abis.
Usucă-te pe sînul ce-o lume-n el ascunde.
Te zămislise cerul să te desfoi în unde,
Oceanului menită; iubirii eu te-nchin!

Mișca talazuri, vîntul; mai rămînea puțin
Din zi, doar slabe raze, topite și acele.
O! cît de trist stam singur cu gîndurile mele,
Pe cînd visam, iar neagra prăpastie-a tăcerii
Îmi năvălea în suflet cu freamătele serii!

Insula Serk, august 1855

(Cartea a cincea, XXIV)

LEGENDA SECOLELOR

(1859–1877–1883)

ÎNCUNUNAREA FEMEII

I

Se arătară zorii; ce zori? Ca un abis
De uluire-adîncă, sublim și larg deschis;
O vie strălucire de liniște blajină.
Era-nceputul vremii pămîntului; lumină
Lucea senin pe bolta de nepătruns, mereu,
Fiind tot ce se poate vedea din Dumnezeu;
Se lumina și umbra și negura din jur;
Se prăbușeau torente de aur în azur;
Aprinsa zi, pămîntul vrăjind în adîncime,
Îmbrățișa vieața, în depărtări sublime;
Iar zările cu umbră și stîncile pletoase,
Nemaivăzuții arbori ce vîră spaima-n oase
Sclipeau ca-n vis, de-un farmec amețitor, aș spune,
Într-un străfund de fulger și stranie minune;
Edenul gol și pudic se deștepta alene;
Se auzea un cîntec de pasăre-n poiene,
Cu-o gingășie pură și dulce, și suavă,
Că îngerii, s-asculte, se aplecau din slavă;
Chiar răcnetul de tigru mai blînd părea și el;
Tufișul, unde-alături pășteau și lup, și miel,
Și marea unde hidre și păsări se sărută,
Și plaiul unde ursul respiră lîngă ciută,
Lung șovăiau, în imnul cu nesfîrșite creșteri,
Tot într-un cînt din cuiburi și strigătul din peșteri.

Părea că se-mpreună cu ruga zarea pură;
Şi peste-această încă prea candidă natură
Ce mai păstra ecoul eternului cuvînt,
Pe-acest noian de lume, celest, angelic, sfînt,
Sublima dimineaţă, vibrînd ca o cupolă,
Zîmbea, iar aurora-i era aureolă.

În toate fericirea avea un chip senin;
Nu exista nici gură cu suflu de venin;
N-a fost făptură fără întîia măreţie;
Lumina ce-o aruncă nemărginirea vie
Sus izbucnea în aer, deodată, la un loc;
Cu-a fulgerelor jerbă vîntoasa sta la joc,
În norii prinşi în goana vîrtejului etern;
Bolboroseau, departe, vagi chiote-n infern,
Pierzîndu-se-n tumultul giganticei strigări
Din ape, munţi şi codri, de pe pămînt şi zări!
Atît delir de raze se vîntura în fire,
Că foşnitorii codri vibrau ca nişte lire;
Din umbră în lumină, din poale-n piscul falnic
O vrednică-nfrăţire se revărsa năvalnic;
N-avea trufie astrul, nici viermii uri n-aveau;
De la un cap al vieţii la altul toţi iubeau:
O armonie-asemeni luminii, un extaz
Dumnezeesc, pe globul cu-adolescent obraz,
Păreau că ies din pieptul lumescului mister;
Se-nfiorau şi unde, şi ierbi, şi nori pe cer,
Şi însăşi stînca stearpă ce stă visînd şi tace;
Copacul, de lumină pătruns, cînta în pace;
Schimbînd fiece floare cîte-o gîndire nouă
Cu cerul clar, de unde cad stropi senini de rouă,
Primea o altă perlă şi-şi dăruia parfumul;
Sclipea Făptura. Unul în tot şi Tot în Unul;
Străfulgera Edenul sub ramurile sumbre

Ale vieţii, bete de şoapte şi de umbre;
Din adevăr rodise lumina diafană;
Şi totul avea farmec căci nu avea prihană;
Şi totu-era doar flăcări, nunţi, fericire, mile,
Imensa auroră năştea imense zile!

II

Sublimă deşteptare a razelor de soare,
A primei zile încă aşa neştiutoare!
O, zori dintîi! iubire! nestăvilit elan
De-a lua din începuturi timp, oră, lună, an!
Preludiul omenirii! Minune-a clipei caste!
Se destrămau tenebre în cerurile vaste
Unde nimic nu doare, nu tremură, nu geme;
Ca haosul, lumina era abis în vreme;
Lucra Divinitatea-n grandoarea calmă-a ei
Punînd în ochi splendoare şi-n inimă temei;
Din culmi în culmi, în ceruri şi pe pămînt, în toate
Fiinţele sporite sub bolţi nenumărate,
Priveai cum evidenţa preascumpă triumfează;
Prindea contururi lumea; părea că meditează;
Făpturile primare din straniul lor praf,
Ivind informa brută sau galeşul seraf,
Icneau vijelioase, zbîrlite, uriaşe,
Simţeai cum surd palpită sub gloata lor vălmaşe
Pămîntul, matcă fără sfîrşit a tuturor;
Creaţia, rost sacru, la rîndu-i creator,
Vag modela noi feţe din roiuri de fantasme,
Scotea-n vileag mulţimea nălucilor din basme,
Ba codri, ba oceane, ba-nnegurări diforme,
Şi oferea-ntru Domnul necunoscute forme
Pe care coasa vremii le preschimba apoi;
Simţeai ţîşnind la viaţă şi vegetînd sub foi
Toţi viitorii arbori, arţari, goruni, pini groşi,

Din frunzele-nverzite cu lobii monstruoşi;
O viaţă fără frîne, izvor al firii coapte,
Umfla mamela lumii cu tainicul ei lapte;
Părea în floare totul, chiar întrecînd măsura,
De parcă, fiind încă alăturea, natura
Şi-ar fi luat, pe ape şi pe pămînt, adaos,
Un chip diform, şi totuşi splendid, din negrul haos.
De stranii seve pline, divine paradisuri,
În adîncimea vremii lucesc din nou ca-n visuri;
Şi pentru ochii noştri obscuri, fără credinţă,
Extazul le-ar fi astăzi aproape suferinţă,
Dar pentr-un suflet cosmic şi pentru hău, au ce e
Că risipeşte soare în loc de o scîntee,
Şi, ca să-şi pună-acolo un înger azurat,
Fac pînă-n cer să crească un rai nemăsurat!

Sublime zile! bine,-adevăr, frumos, dreptate
Curgeau în mari torente,-n arbuşti foşneau cu toate;
Slăvea chiar acvilonul pre Domnul înţelept;
Era virtute floarea; copacul bun şi drept;
Mai alb ca toate, crinul se desfoia candid;
Nimic n-avea o pată, nimic n-avea un rid;
Nu sîngera nimica sub gheară şi sub dinte,
Nevinovată, fiara umbla şi ea cuminte;
Nici răul nu-şi pusese misterul ucigaş
În şarpe, în panteră, în vùlturul trufaş;
Prăpastia deschisă în sacrele jivini
N-avea un fir de umbră, ci pînă-n fund lumini
Erau toţi munţii tineri, talazul virginal;
Pămîntul, din oceane ce-l scufundau sub val
Ieşea frumos, magnific, semeţ şi triumfînd,
Şi nu era mic nimeni, deşi copil plăpînd;
Sub imnuri inocente simţea pămîntu-aieve
O dulce ameţeală de creşteri şi de seve;
Visa instinctul vieţii-n instinctele fecunde;

Şi, răspîndită-n vînturi, pe ape şi oriunde,
Plutea în jur iubirea ca un parfum ce-adie;
Naivă, colosală, rîdea natura vie;
Scîncea, ca pruncul, spaţiul, iar castul răsărit
Era privirea blîndă a soarelui uimit.

III

Era, deci, ziua-aceea cu mult cea mai frumoasă
Din cîte-aduse-n lume-aurora generoasă;
Acelaşi freamăt sacru ce străbătea văzduhul,
Lega cu alga — unda, materia — cu duhul;
În ceruri mai sublime lucea mai pur eterul;
Pe culmi de munţi, zefirii îşi adunau misterul;
Avea frunzişul parcă mai line legănări;
Şi razele vrăjite cădeau cu dezmierdări
Pe-o vale verde unde, iradiind extaze
Şi adorînd înaltul învăpăiat de raze,
Uimiţi că văd, există şi că iubesc în veac,
Stăteau la umbră lîngă oglinda unui lac,
Ca valul să le-alinte şi gleznă, şi călcîi,
Întîiul om, şi-alături femeia cea dintîi...

Lîngă soţie, soţul şoptea o rugăciune.

IV

Sub ceru-albastru, Eva sta-n sfînta-i goliciune;
Iubea bălaia Evă-aurora, sora-i vie.
O, carne de femeie! lut pur! minunăţie!
Pătrundere sublimă a spiritului, sfîntă,
În ţărna ce Fiinţa supremă o frămîntă!

Materie-unde duhul prin giulgiu luminează!
Nămol în care-naltul dăltuitor sculptează!
O, glod august, ce cheamă sărutul și simțirea,
Atît de sfînt că nu știi cît biruie iubirea,
Cît inima-i împinsă spre tainicul culcuș,
De nu e voluptatea gîndire în urcuș,
Și că nu poți, cînd pieptul e-n flăcări, să nu crezi
Că-mbrățișînd frumosul, pre Domnu-mbrățișezi!
Fugea privirea Evei, natura s-o dezmierde.
Și, pe sub palmierii înalți cu creștet verde,
Visa garoafa albă deasupra ei, aproape
Albastrul lotus parcă lung medita pe ape,
Părea că-și amintește un blînd nu-mă-uita;
Cu roșii buze, roza picioru-i căuta;
Ieșea din crinii rumeni un lin parfum fratern,
De parcă trupul dulce le-ar semăna etern,
De parcă din aceste flori, inimi ce scînteie,
Corola cea mai mîndră a-mbobocit femeie.

V

Și, totuși, pîn-atuncea era Adam alesul,
Ce dezlegase primul din ceruri înțelesul,
Era blajinul Mire, puternic, neînfrînt
Și umbră, zori, lumină și aștri toți cîți sînt,
Și fiarele din codri, și florile-n ponoare,
Îl adorau, urmîndu-l, ca pe un frate mare
Și ca pe-o frunte-aprinsă de-o strălucire-naltă;
Și-n timp ce soții, mînă în mînă, laolaltă,
Cutreierau Edenul cu limpezimi albastre,
Natura fără margini, sub mii de ochi de astre,
Prin ape, stînci și ierburi, prin crengile în jerbe,
Mocnea, purtînd iubire perechii lor superbe
Și venera ființa ce-n om se împlinise,
Pe Eva-n contemplare, pe-Adam pierdut în vise.

Ci-n ziua-aceea, ochii ce-abia-i deschide, sute
Și sute, infinitul sub vălu-i plin de cute,
Nu pe bărbat se-opriră, ci, lung, peste soție,
De parcă-n ora sfîntă de-o dulce armonie,
Blagoslovită printre amiezi și aurore,
Cu àripi blînde-n cuiburi, sub crengile sonore,
Cu nori și cu izvoare, cu șoapte și vibrații,
Cu fiare și cu pietre, cu sacrele creații,
Azi pe pămînt cu nume întunecoase spuse,
Femeia mai augustă ca omul apăruse!

VI

De ce o alesese? Și pentru ce această
Imensă-nduioșare, venind din bolta castă?
De ce plecat pe-o frunte sta-ntregul univers?
De ce, serbînd femeia, stau zorile din mers?
De ce aceste imnuri? Și pentru ce zvîcniri
De bucurii în valuri, și-n raze străluciri?
De ce beția, graba, în înflorirea vieții,
Și grotele voioase, deschise dimineții,
Pe lut mai multe-arome și-n cer învăpăiere?

Visa, neprihănită, perechea, în tăcere.

VII

Și-n acest timp blîndețea solarului alint,
A lacului, a văii și-a mușchiului de-argint,
Zvîcni și mai puternic în fiecare clipă
Spre Eva preamărită de-a razelor risipă;
Privirea izvorîtă din lucruri și făpturi,

Din pomi-preòţi, din ape sfinţite şi păduri,
Se aţintea în orice moment mai gînditoare,
Pe fruntea venerată-a femeii-ncîntătoare;
O rază de iubire venea din adîncimi,
Din umbre şi azururi, din rîpi, de pe-nălţimi,
Din mute stînci, din floare, din pasărea în cîntec.

Şi Eva simţi, palǎ, o tresărire-n pîntec.

5—17 octombrie 1858

(Din ciclul *De la Eva la Isus, I*)

CONŞTIINŢA

Cînd, cu copiii-n straie de piei de animale,
Vîlvoi şi palid, printre furtuni tăindu-şi cale,
De Iéhova fugise Cain înspăimîntat,
Hainul om ajunse tîrziu pe înserat,
La poala unui munte, pe o cîmpie vastă;
Copiii storşi de vlagă, trudita lui nevastă
Îi ziseră: „Pe glie să ne culcăm am vrea".
Cain sta lîngă munte gîndind şi nu dormea.
Dar înălţînd privirea spre bolţile funebre,
Văzu cum larg se cască un ochi printre tenebre,
Şi-l ţintuia din umbră c-o strălucire vie.
„Sînt prea aproape",-şi spuse c-un tremur de mînie.
Trezi din somn copiii şi obosita-i soaţă
Şi-o luă la goană-n spaţiul deschis sinistru-n faţă.
Treizeci de zile merse, treizeci de nopţi întregi.
Înfiorat la gîndul cumplitei fărdelegi,
Laş, neprivind în urmă, fără-a opri măcar,
Lipsit de somn şi-odihnă. Ajunşi la un hotar

Al țării ce desparte Asiria de mare.
— „Să ne oprim, le spuse, bun adăpost îmi pare.
Să stăm. Hotarul lumii noi l-am atins de-acù!"
Și, cînd se-opri în cerul posomorît văzu,
Acolo-n fundul zării același ochi aprins.
El tresări atuncea de reci fiori cuprins.
—„Ascundeți-mă!" spuse. Cu degetul la gură
Priveau feciorii moșu-n sălbatică tortură.
Și-a zis Caìn lui Iabel[1], părinte peste cei
Ce bat mereu deșertul sub corturi mari de piei:
—„Întinde-n partea asta al cortului covor".
Desfășurară largul perete mișcător;
Și după ce în cuie de plumb ei îl fixară:
—„Nu vezi nimica?" zise copila bălăioară,
Nepoata dulce Tsilla[2], ca zorile de vis;
Caìn răspunse:—„Ochiul îl văd mereu, deschis!"
Iubal, părinte-al celor ce prin cetăți se-avîntă
Și bat, mergînd, în tobe și dîrji din trîmbiți cîntă,
Strigă:—„Putea-voi face-un zăgaz de nepătruns!"
Nălță un zid de-aramă și fu Caìn[3] ascuns.
Și-a zis Caìn:—„Văd încă a ochiului privire!"
Enoch strigă:—„Să facem din turnuri îngrădire
Cumplită, peste care nimic nu va străbate.
Vom ridica în juru-ți o falnică cetate.
O vom dura și-nchide cu-nalte ziduri tari!"
Atuncea Tubalcaìn, părinte de fierari,
Urcă cetate-enormă și suprapămînteană.
Pe cînd zidea el, frații-i puneau în cîmp pe goană

---

[1] *Iabel (Iubal)*, urmaș al unui îndepărtat nepot al lui Caìn.

[2] Nepoata din a șasea generație a lui Caìn *(Geneza*, IV, 19), a doua nevastă a tatălui lui Iabel și mama lui Tubalcaìn *(Geneza*, V, 44). Cronologia acestui poem pare nesigură.

[3] Caìn este acela care a construit orașul și i-a dat numele fiului său Enoch *(Geneza*, IV, 17).

Pe-odraslele lui Enos[1] și-odraslele lui Set[2].
Scoteau și ochii celor care treceau încet;
Cînd se-nnopta, în stele ei aruncau săgeți.
În loc de zid de pînze, granitul sta-n pereți.
Și bloc de bloc legară cu noduri mari de fier,
Părea cetatea morții din iad zvîrlită-n cer,
Iar umbra-acelor turnuri întuneca olatul;
Era un munte zidul de-a lungul și de-a latul;
Pe poartă-au scris:—„Intrarea lui Dumnezeu oprită!"
Cînd au sfîrșit să-nchidă cetatea zidărită,
Au pus străbunu-n turnul de piatră ferecată.
El rămînea lugubru și-nspăimîntat:—„O, tată!
Grăi-ngrozită Tsilla:—Vezi ochiul, nu s-a dus?"
Cain gemînd răspunse:—„Nu, încă el e sus!"
—„Aș vrea să stau, mai zise atuncea, sub pămînt
Ca omul singuratic în bezna din mormînt;
Să nu mai văd nimica și nimenea pe mine!"
Și i-au săpat o groapă și-a zis Cain: —„E bine!"
El pogorît-a singur, sub bolta-ntunecoasă.
Cînd fu să se așeze pe jilț, în umbra deasă
Și lespedea se-nchise deasupra lui, hain,
Era în groapă ochiul, privindu-l pe Cain.

(Din ciclul *De la Eva la Isus*, II)

SOMNUL LUI BOOZ

Booz, sleit de trudă, dormea într-un tîrziu;
La arie lucrase din zori și pînă-n seară;
Iar patul și-l făcuse-n știutul loc, afară,
Alături de merticul cu grîul auriu.

[1] Fiul lui Set.
[2] Al treilea fiu al lui Adam și Eva.

Şi grîu, şi orz moşneagul avea în holde-ntinse;
Deşi bogat, dreptatea o da oricui, pe loc;
Nu-i pătrundea nămolul, la moară, prin răstoc,
Nici iad n-avea în focul cuptoarelor încinse.

Părea argintul bărbii un aprilin pîrîu,
El nu ştia de ură[1], cu snopii era darnic;
Cînd întîlnea în cale-un spicuitor uşarnic:
—„Lăsaţi — zicea — să cadă-n drum spicele de grîu".

Mergea curat, departe de căi cu strîmbăciune,
Înveşmîntat în cinste şi-n albu-i strai de in;
Şi pentru sărăcime vărsîndu-se din plin,
Toţi sacii lui cu grîne păreau fîntîni comune.

Booz cinstită rudă era şi blînd stăpîn;
Avea mărinimoasă, dar cumpătată firea;
Femeia nu spre tineri, spre el nălţa privirea[2],
Căci e frumos un tînăr, măreţ un om bătrîn.

Moşneagul ce se-ntoarce la-ntîiele izvoare[3],
În veşnicie intră, din schimbătoare căi;
Şi, cînd în ochii tineri vezi strălucind văpăi,
În ochii bătrîneţii zăreşti într-una soare.

---

[1] Ascuţişul epigramei care se desprinde din aceste cuvinte corespunde revendicărilor sociale de care Hugo n-a rămas străin.

[2] Ca să înţelegem acest vers, precizăm că Victor Hugo l-a scris la vîrsta de 57 de ani.

[3] Adică spre originea întregii vieţi, către Dumnezeu.

Booz cu-ai lui alături dormea în noapte dus.
Culcați pe lîngă stoguri, părînd ruine sumbre,
Făceau secerătorii ostroave mari de umbre;
Se petreceau acestea-ntr-un veac de mult apus.[1]

Avea, ca șef de triburi, un jude Izraelul;
Iar glia unde omul sub cortu-i rătăcea,
Păstra și-acuma pașii giganților[2] pe ea,
Muiată de potopul cu urme de tot felul.

Precum dormea și Iacob, precum dormea Iudit,
Booz sta sub frunzișuri cu pleoapele închise;
Prin porțile din ceruri, ușor, întredeschise,
Se pogora visarea spre creștetu-i albit.

Și un stejar, în visu-i, Booz văzu pe urmă,
Din pîntec cum îi iese și crește-n cer, mereu;
Urca pe el o gintă, lanț lung ce nu se curmă.
Cînta la poale-un rege[3], iar sus murea un zeu[4].

Booz c-un glas din suflet șoptea fără să vreie
„Să mi se-ntîmple mie, e cu putință, deci?[5]
Cînd anii mei la număr trecură de optzeci
Și nu am nici odrasle, și nu mai am femeie.

---

[1] Cronologiile biblice situau acest episod către anul 1296 î.e.n.

[2] Fii ai Îngerilor și ai femeilor pămîntene care au trăit în preajma Potopului *(Geneza*, VI, 4).

[3] E vorba de David, regele-poet, care-și cînta psalmii acompaniindu-se cu harfa.

[4] Adică Isus Cristos.

[5] Abraham în *Geneză* și Zaharia în *Evanghelie* răspund prin îndoieli asemănătoare anunțării paternității lor.

De mult acea cu care dormii, aici, sub cort,
Mi-a părăsit culcuşul pentru al tău, Părinte;
Dar stăm legaţi noi, unul de altul, înainte,
Ea jumătate vie, eu jumătate mort.

Un neam născînd din mine! E oare cu putinţă?
La vîrsta mea s-ar crede să dobîndesc feciori?
Cînd tînăr eşti, ai numai triumfătorii zori;
Din noapte iese ziua ca dintr-o biruinţă;

Bătrîn, eşti un mesteacăn ce greu din iarnă scapă,
Sînt văduv, seara cade pe mine, singur sînt
Şi-mi încovoi, o, Doamne, fiinţa spre mormînt,
Cum fruntea şi-o apleacă-nsetatul bou spre apă!"

Booz rostea acestea în somn şi în delir,
Nălţînd spre Domnul ochii-necaţi de grea visare;
Nu simte cedrul falnic la poale-un trandafir,
El nu simţea femeia ce-i şade la picioare.

Pe cînd dormea, sosise şi Ruth[1], o moabită[2];
Alăturea culcată, stătea cu sînul gol,
O neştiută rază sperînd să-i dea ocol,
Cînd va veni lumina trezirii, negîndită.

---

[1] Ruth fusese măritată cu un izraelit, dar, rămînînd văduvă, şi-a urmat soacra, Naomi, în Canaan, unde l-a cunoscut pe bogatul Booz (în timp ce ea culegea spice de grîu) cu care s-a recăsătorit; l-a născut pe Obed, tatăl lui Isai, şi acesta la rîndul său pe tatăl lui David.

[2] Ţara lui Moab (un fiu al lui *Lot)* era la est de Marea Moartă.

Că-i o femeie-acolo, Booz nu bănuia,
Nici Ruth ce Domnu-i cere în clipele acele,
Ieșea mireasmă dulce din tufe de-asfodele;
Zefirii-n noapte, molcom, pluteau pe Galgală[1].

Era măreață umbra, solemnă, nupțială;
Zburau, firește,-n taină, heruvii, lunecînd,
Căci se vedea prin noapte un licăr, cînd și cînd,
Ceva albastru, parc-o aripă, cu sfială.

Adînca respirare a lui Booz în vis,
Se îmbina cu zvonul de ape ce murmură.
Era în luna-n care-i blînd totul în natură
Și crinii pe coline corola și-au deschis.

Și Ruth visa, iar Booz dormea în iarbă-aproape;
Sunau tălăngi de turme, departe, tot mai stins;
O mare bunătate cădea din necuprins
Era în ora-n care vin leii să se-adape.

Se odihneau în vale Ur[2] și Ierimadet[3];
Smălțau înalte astre adîncul cer feeric;
Iar cornul clar al lunii, prin flori de întuneric,
Sclipea spre soare-apune; Ruth se-ntreba încet,

---

[1] Colină în vecinătatea Betlehemului.

[2] Oraș în Caldeea, de unde au plecat evreii, călăuziți de Abraam, să se stabilească în Canaan *(Geneza*, XI, 31).

[3] Nume de oraș inventat de poet pentru necesitățile rimei sau, probabil, o alterare a numelui *Ierahmeel* sau *Jérimot*, trib din sudul Iudeei.

Cu ochiul jumătate deschis, sub pînze-albastre,
Ce zeu al verii-eterne, ce bun culegător,
Ducîndu-se alene, zvîrli nepăsător,
O seceră de aur în cîmpul pline de astre?

1 mai 1859

(Din ciclul *De la Eva la Isus*, VI)

PARICIDUL

Kanut[1], odată,-n clipa cînd toropeala lent
La toți le-nchide ochii sub negrul firmament,
Avînd ca martor noaptea ce oarbă-i sta-nainte,
Văzu pe tatăl Swéno, bătrîn și fără minte,
Dormind, fără ca-n preajmă un cîine doar să fie;
Îl omorî, zicîndu-și: „El tot nimic nu știe".
Apoi fu rege mare.
Mereu în biruință,
Îi surîdea norocul, slujindu-l cu credință;
Mai mîndru fu ca snopul de grîu dis-dimineață;
Cînd îl vedeau bătrînii trecîndu-le prin față,
Simțeau ca o lumină pe chipul lor sever;
Urmînd alese datini și drepte legi de fier,
Multscumpei Danemarce el i-a întins domnia
În insulele Folster, Arnhut și Fionia;
Creă un tron puternic din pietre feudale;
Saxonii-nvinse, picții[2] și oștile vandale,
Pe celți, boruși, pe slavii căzuți sub lovituri,
Și cruntele noroade ce urlă prin păduri;

[1] Kanut cel Mare, regele Danemarcei în 1014, al Angliei în 1015, al Norvegiei în 1028, mort la 1033, simbolizează aici crimele vechii istorii daneze.
[2] Popor vechi din Scoția care-și tatua corpul.

Stîrpì idolatria şi runa[1] cea păgînă,
Menhirul[2] rău, de care, cînd seri cu nopţi
se-ngînă,
Sălbatica pisică[3] îşi freacă trupu-ntr-una:
Spunea, vorbind de Cezar: „Noi amîndoi, totuna!"
Ţîşnea o strălucire din casca lui polară;
De furia-i toţi monştrii, izbiţi, trăgeau să moară;
L-au ascultat cum trece ani douăzeci, trufaş,
El, cavalerul mîndru şi nenfricat arcaş;
Odată hidra moartă, călca şi pe-ai ei pui;
Temută, dar slăvită de toţi fu viaţa lui;
Legenda-n largul lumii porni să se aştearnă;
Dîrz vînător, ucise, odată, într-o iarnă,
În Scoţia trei balauri, şi-n Scania doi regi;
Fu uriaş şi geniu, erou al lumii-ntregi;
Destinul omenirii de soarta-i şi-l legase;
Cît despre paricidu-i, de mult îl şi uitase.
Muri. Sicriu de piatră i-au dat să odihnească,
Episcopul din Aarhus[4] veni să-l prohodească,
Vestind prin osanale, rostite la mormînt,
Că e Kanùt cel Mare, că e Kanùt cel Sfînt,
Că o cerească-aromă-i urca din amintire
Şi că-l vedeau prelaţii, în marea-i strălucire,
Lui Dumnezeu în dreapta şezînd ca un proroc.

Spre seară orga-n doliu tăcu în sfîntul loc;
Şi părăsind prelaţii înalta catedrală,
Lăsară mortul-rege în pacea sepulcrală.
El se trezi atuncea şi ochii şi-a deschis,

[1] Caracter magic al vechiului scris scandinav.

[2] Piatră monumentală, înfiptă-n pămînt, care servea la cultul religios al druizilor.

[3] Putere răufăcătoare, după credinţele scandinave.

[4] Oraş în Danemarca, pe coasta de est a peninsulei Iutland.

Apòi, luîndu-și spada, ieși din paraclis,
Căci orice zid, doar ceață fantomelor le pare;
Trecu de mări în care se-oglindă domuri clare
Și turnuri din Altona[1], Aarhus și Elsenor[2]
Umbra-asculta cum calcă ursuzul senior;
Kanùt umbla ușure — un vis întunecos;
Mergea spre Savo[3] — munte, de colții vremii ros;
Și fu Kanùt aproape de-acest barbar străbun,
Și-i spuse:—„Tu dă-mi voie să-mi fac un giulgiu bun,
O, munte Savo, veșnic sub viscolul besmetic,
Din manta-ți de zăpadă să tai numai un petic."
Iar muntele îi dete a-ncrederii dovadă.
Kanùt luă îndată nenfrînta, încă, spadă
Și sus, pe munte, care spre-mblînzitor privea,
El își tăie un giulgiu din lungi fîșii de nea!
Strigă:—„Lumina-i slabă în moarte, munte-al meu;
Pe care drum se cade-a-l găsi pe Dumnezeu?"
Cu hîde coaste, piscul cu-nchise trecători,
Trist, frămîntat de vînturi și-nnegurat de nori,
A zis: — „Nu știu, nălucă, aici eu sînt uitat".
Kanùt plecă din vîrful de gheață-mpresurat;
În sclipitoru-i giulgiu de nea, cu fruntea sus,
El din Islanda peste Norvegia s-a dus,
În marea noapte singur și-n marea ei tăcere;
Văzu pămîntul negru în urma lui cum piere;
Se-afla, el, suflet, rege fără regat, o iasmă,
Gol, față-n față numai cu-abisul — o fantasmă;
Văzu nemărginirea, grozava tindă rece
În care, trist, se stinge chiar fulgerul și trece
Și umbra, hidră-a căror vertebre cresc din noapte,
Informul ce se mișcă în bezna neagră-n fapte;
Acolo nu sînt stele; dar nu știu ce priviri

---

[1] Oraș pe malul drept al Elbei, în apropiere de Hamburg.
[2] Oraș în partea de nord-est a insulei Seeland, unde Shakespeare plasează acțiunea lui *Hamlet*.
[3] Munte la extremitatea răsăriteană a Norvegiei.

Cad din grozavul haos cu aspre neclintiri;
Drept zvon, lugubrul freamăt ca un fior de unde,
Al surdei și cumplitei întunecimi profunde;
Mergea zicînd: „E groapa; iar dincolo, aproape,
E Dumnezeu!“ Ci după trei pași lăsă să-i scape
Un geamăt. Însă noaptea ca un mormînt e mută;
Nimic nu îi răspunse; din giulgiul lui o cută
Nu se mișcă, și merse din nou Kanùt; albeața
Lințoliului îi dete strigoiului vieața;
Mergea. Deodată, însă, pe palidu-i lințoliu
Zări cum îi răsare și crește-o stea de doliu;
Și steaua cu încetul se-ntinse; iar Kanùt
Cu mîna lui de spectru-atingînd-o, a văzut
Că doar un strop de sînge pe giulgiul său căzuse
Iar capul, ce de teamă nicicînd nu se-abătuse,
Se ridică, teribil, privind cumplit în noapte,
Și nu văzu nimica — gol negru, fără șoapte.
Kanùt strigă: „Nainte, cu fruntea sus, rămîi!“
A doua pată, însă, drept lîngă cea dintîi
Căzu, apoi se-ntinse; iar mîndrul cimbrian[1]
Privi în umbra deasă și vagă, dar în van.
Ca un ogar ce urma pierdută iar și-o cată,
Ursuz, își reluă drumul; curînd, a treia pată
Căzu pe giulgiu. Fuga el n-o știuse încă,
Kanùt stătu din cale, în liniștea adîncă,
Spre brațul care spada purta se-ntoarse-acum;
Alt strop de sînge negru, ca într-un vis de fum,
Căzu, roșindu-i mîna și giulgiul alb de nea;
Și pentru-a doua oară el drumul și-l schimba,
Cum ai întoarce-o foaie citită, într-o carte,
Așa și el se-ntoarse spre stînga, mai departe,
Cînd iar un strop de sînge pe giulgiu s-a prelins;
El se retrase, teama că-i singur l-a cuprins
Și vru să se întoarcă în groapa-i mortuară;

[1] Poetul dă termenului un sens mai larg, făcîndu-l sinonim cu „nordic“.

Pe giulgiu-o picătură de sînge căzu iară.
Oprindu-se, atuncea, livid, în loc, viteazul,
Pălind, ca pentru-o rugă, își aplecă grumazul;
O altă picătură căzu pe el. Cu spaimă,
Simțind că ruga-i moare pe gura ce-o îngaimă,
Porni la drum nainte; și, jalnic, ezitînd,
Hidos, acest alb spectru mergea; din cînd în cînd,
O altă picătură se desprindea din umbră,
Căzînd, nendurătoare, pe-această-albeață sumbră.
Vedea, vibrînd ca plopul sub vifor nebunesc,
Cum petele acestea se-ntind și se-nmulțesc;
Și alta, alta, alta, o, zărilor funebre!
Lăsa o dîră vagă-n cădere prin tenebre;
Și piscurile-acestea ce giulgiul le tot strînge,
Făceau, amestecate, înnourări de sînge;
Mergea, mergea; din bolta de nepătruns și dură
Tot sînge, picătură curgea cu picătură[1],
Mereu și fără zgomot, cum cad pe înnoptate,
Stropi din picioare negre în ștreanguri spînzurate.
Plîngeau, de unde-aceste mari lacrimi nesfîrșite?
Din infinit. Spre ceruri doar de cel bun rîvnite,
Printr-un ocean de noapte ce-n jur tălăzuiește,
Kanùt, de spaimă vînăt, înainta orbește.
Umblînd într-una astfel, ca-n ceața coborîtă,
Îi răsări nainte o poartă zăvorîtă,
Sub care-o licărire clipea misterios;
Atunci, pe-al său zăbranic lăsă privirea-n jos;
Era tărîmul sacru și care-nfricoșează;
Părea că-n el scînteie-o dumnezeiască rază;
Se auzea de după intrare: „Osana“.

Lințoliul era roșu, Kanùt se-nfiora.

---

[1] Picăturile de sînge sînt pedepsele imaginate de mitologia nordului.

Kanùt, fugind de-aceea de aurora clară,
Şi dînd napoi, cu teamă, nu-ncearcă să apară,
În faţa-acelui jude, cu fruntea ca un soare;
De-aceea negrul rege rămase-n noaptea mare
Şi, fără să se-ntoarcă la haina lui senină,
Simţind cum la tot pasul făcut către lumină,
Noi picături de sînge mereu pe cap îi cad,
De-a pururi rătăceşte sub vastul cer de iad.

3–11 iunie 1858

(Din *Ciclul eroic creştin*, I)

SATIRUL

PROLOGUL

Sta în Olimp satirul[1], retras, cît mai ferit,
Într-un sălbatic codru din muntele sfinţit;
Trăia vinînd acolo, visînd sub rămurişuri;
Pîndind vagi forme albe, zi-noapte, din tufişuri,
Îşi încorda mulţimea de simţuri arzătoare,
Cum faunul[2] le-aţîţă-n plăcerile-i fugare.
Un faun, ce-o fi asta? Nu se ştia; iar Flora[3]
Nu-l cunoştea, nici Vesper[4], precum nici Aurora[5]
Ce ştie tot, rotindu-şi privirea prin natură.
Zadarnic întrebară şi rumena răsură,

---

[1] Semizei care trăiau în păduri şi munţi, veşnic tineri (după Hesiod erau fraţii nimfelor).
[2] Semizei romani, protectori ai cîmpiilor, pădurilor, munţilor şi turmelor, care şi-au luat numele de la miticul rege al Laţiului, Faunus.
[3] Divinitate italică, zeiţă a florilor şi viselor frumoase, ce întinereşte sufletul, înălţîndu-l spre culmile speranţei.
[4] Luceafărul de seară.
[5] Fiica lui Hyperion, vestitoarea zorilor; ea deschidea porţile răsăritului, pregătind calea soarelui.

Şi cuiburi fără număr, zefirul cel zglobiu,
Dar nimeni n-auzise de-acest răznit bocciu.
Aveau ştiinţă vracii de-aproape toţi silvanii[1];
Erau vestiţi în lume, ca vinul, egipanii[2],
Văzînd colina, gîndu-ţi mergea la un satir;
Se pomenea de-un faun, Stulcas din Pallantir,
De Gès, ce rîde seara, stînd pe menalic[3] plai,
De Bos, un Pan al Cretei; pe Chrisis îl vedeai,
Silvan din Ptix pe care Ianicul îl numim,
Ce lin cînta spre seară din flautu-i sublim;
Vorbeau cu toţi de-un faun vestit, Antrops din Pind;
De cellalt însă nimeni; că-i lup cîţiva pretind,
Că-i zeu, grăia oricare, cu ifos, că tot ştie;
C-a fost, aşa să spunem, tot ce putea să fie,
Un zeu, o poamă bună, şi foarte deocheat.

Toţi se temeau de-aprinsul silvan întărîtat.
Se-nfiora bacanta, iar nimfele-n pădure
Se ghemuiau prin găuri de stînci, sub rîpi obscùre.
Îşi astupase grota Echo[4] jur împrejur;
Şi pentru visătorul păros, din glod şi-azur,
Sta-n peşteră driada, ca-ntr-un alcov, vişînd;
Iar el, în fund de codru, era amant flămînd;
Ca să se-arunce asupra-i, viclean, se folosea
De clipa-n care nimfa, cînd totu-aici tăcea,
Strălucitoare,-n ape se oglindea în voe.
Din drum oprea pe mîndra Licera şi pe Chloe;

[1] Zei romani ce semănau cu faunii, erau amici ai păstorilor şi turmelor, protejînd mai ales arborii.

[2] Monştri fabuloşi, jumătate oameni, jumătate berbeci care, potrivit tradiţiei mitologice consemnate de Pliniu cel Bătrîn, ar fi trăit în Africa.

[3] Din Menal, munte în Arcadia (provincie a Greciei antice în centrul Peloponesului), închinat lui Pan.

[4] Una din nimfele pădurilor, pe care Iunona, din gelozie, a condamnat-o să nu poată rosti decît sfîrşitul cuvintelor.

Pîndea-n umbrite lacuri de alb mestecăniş,
Naiada pe sub apă cum luneca furiş,
Ca steaua radioasă, cu trupul de femeie;
Privirea-i pătimaşă în nopţi părea scînteie;
Prăda surîsul verii şi farmecu-i splendid;
El adora şi floarea pe lujeru-i candid;
Sorbea cu ochii, tandru şi nesătul la fel
Naive lăcrimioare, mălin şi bobiţel,
Şi nu-l făcea s-adoarmă al macului miros;
Era el, desfrînatul, al rozei credincios;
Un ticălos în luna lui mai; acest sălbatic,
Privind ca prin fereastră, tot trăncănea lunatic
Că Flora-i năzuroasă, Zefirul — mormoloc;
„Iubesc!" şoptea pîrîul; el se grăbea, pe loc
O apuca pe-Ondina din goana ei prin iarbă;
Rostogolit prin pajişti, beat de mireasma oarbă,
O astfel de orgie făcea cu crini regali,
Cu mirtul şi cu sorbii de sărutare pali,
Asemenea dezmăţuri că, martor la desfrîu,
Dădea să-l muşte scaiul, gelosul fără frîu;
Se cufundase-n patimi, atît de crud buimacul,
Că gaiţa-l pîrîse la toţi, şi pitpalacul;
Cu mîna-ntinsă, veşnic, spre aurii cosiţe,
Trecea furiş prin umbră; şi, după luni de-arşiţe,
Pîraiele, ce vălul de aburi şi-l destramă,
De ploaie adăpate, curgeau mereu cu teamă,
Să nu le-apară-n faţă figura-ncornorată;
Cîndva, crezînd că nimeni n-o vede dezbrăcată,
Psihé[1] intrase goală, la scaldă-n rîul clar;
Ea îl zări, deodată, ascuns într-un frunzar
Şi-n empireu se duse să plîngă după-aceea;
Avea în el candoarea desfrîului ca Rheea[2];
Iar toana lui, amestec divin şi bestial,
Urca pe stînca sacră a unui ideal,

[1] Fecioară de o frumuseţe rară, iubită de Amor.
[2] Mama lui Iupiter.

Căci unde zboară păsări, şi caprele ajung;
Călcase-n voie codrul Olimpului în lung
Şi-n lat; hoţ pe deasupra şi aventurier.

L-a prins Hercul în fundul bîrlogului, şi-n cer,
Trăgîndu-l de ureche, lui Iupiter l-a dus.

I

ALBASTRUL

Cînd a ajuns satirul în piscul rumen, sus,
Şi cînd văzu că-ncepe, urcînd celesta scară,
Ai fi crezut c-atîta minune-l înfioară!
Şi, ca un gură-cască, smintindu-l uluirea
Din ce-i prindea mirosul, auzul şi privirea,
El, faun, pe copite avînd şi-acum pămînt,
Lung fremăta în faţa seninului cer sfînt.
Deşi abia călcase pe pragu-unei caverne,
Cu fulgere şi raze, ce Iupiter le-aşterne,
El admira azurul, vecinele pleiade;
Uimit cum se perindă, ca roiuri de naiade,
Molaticele nuduri, eternii călători,
Vechi zeităţi stăpîne-n văzduh, numite nori.
Era chiar ora-n care ieşeau solarii cai;
Întregul cer, în freamăt de zori cu păr bălai,
Da uşile în lături, la poarta lui sonoră;
Albi, apăreau teribili în nimb de auroră;
În urmă, ca o sferă, cu ochi ce-aruncă foc,
Zbucnea în rotunjimea-i un mare car în loc.
Zăreai acolo braţul zeiesc cum îi conduce;
Acvilon[1] înhămase cvadriga ce străluce;
Cei patru cai în flăcări, cu pieptul lor de aur,

[1] Vînt de nord, era fiul lui Astreos şi Eos (Aurora).

Întîii pași făcîndu-și, se mai cabrau în șleauri,
Cînd, lîngă-ntunecime, cînd lîngă zarea-ncinsă;
Din coame, de-unde parcă țîșnea o jerbă-aprinsă
De perle, diamante, onixuri și safire,
În fugă risipite, jos, peste-ntreaga fire,
Trei roibi, cu ochiul mîndru și-nvăpăiate nări,
Stropeau cu rouă ziua ivită-n depărtări;
Iar ultimul în noapte se scutura de astre.

Superbul cer și ziua asemeni florii-albastre,
Pămîntul șters și umbra ce se-aurește-n zori,
Splendori și piscuri, caii acestei aurori
Ce-nfruntă infinitul c-un nechezat semeț,
Acest ansamblu sacru, ferice, calm, măreț,
Lucea pur și puternic; era un colț sălbatic;
Lîngă-a Gorgonei[1] grotă cu-al ei culcuș molatic,
Sclipeau zeiești, mari arme, pe care-un uragan
Le străjuia năprasnic pe oase de titan;
Puterea, Violența aici zăceau acum;
Vedeai cum, calde încă, scoteau mari lăncii fum;
Vedeai fîșii de carne pe lamele purtate
De Marte și Bellona[2], de Pallas și Hecate[3],
Păr pe trident și sînge, pe trăsnetul ce cade.

De-ar fi să vadă bobul cum moara-i gata-a-l roade,
Și mărăcinii țapul cu strașnici dinți și jind,

---

[1] Monstru mitologic care avea darul de a preschimba pe oameni în stane de piatră cu ajutorul privirilor lui. Grecii atîrnau în fața casei un cap de Gorgonă, care ar fi avut proprietatea să alunge duhurile rele. Gorgonele erau în număr de trei: Meduza, Steino și Euriale.

[2] Zeița războiului la romani.

[3] Inițial, zeiță a lunii, apoi divinitate a infernului și magiei.

Ar fi uimiți, asemeni silvanului privind
Armurile divine-n albastrul vestiar;
Atunci intră în ceruri; căci marele boar
Ținîndu-l de ureche,-l ducea, fără popas;
Iar faunul, azuru-l spărgea la orice pas;
El șchiopăta, de parcă-l oprea întîia-i tină;
Încopitat, picioru-i da găuri în lumină,
Sluțenia brutală-a silvanului lumesc
Părînd greoaie, hîdă în nourul zeesc.
Înainta spre vălul cel uriaș din față,
Sub care-o stea strecoară gingașa dimineață;
Se-ncovoiè, deodată, sub limpezimea vastă,
Și, brusc, pe cînd în lături se da perdeaua castă,
Văzu în mari petreceri pe zei rîzînd teribili.

Erau acolo, aprigi, puternici, invizibili,
Necunoscuții unui abis fără liman.
Pe tronuri largi de aur, sculptate de Vulcan,
La masa unde nimeni nu e sătul deplin,
Se desfătau cu-ambrozii și beau nectar divin.
Era în față Venus, în fund sta Iupiter.
Iar Cipris, pe-o lumină de spume care pier,
Se odihnea molatic, nepămînteană, goală,
De ochi aprinși țintită, ce o sorbeau, domoală,
Și, cînd și cînd cu inimi, dorinți, miresme-n ea,
Întreaga mare parcă în păr îi vălurea.
Iar cu trei ochi și talpa pe-un vùltur, Joe-rege
Visa, avînd ca sceptru un pom, ca floare:-o lege.
I se zărea-n privire și lumea și-nceputul;
Îi sta-ntr-un ochi prezentul, în altul tot trecutul;
Iar viitoru-n ochiul său ultim, ca un vis;
El semăna cu-abisul, larg soarelui deschis;

Danae[1] şi Semele[2], Latona[3] diafană,
Îi unduiau privirea; sub crunta lui sprînceană,
Vorbea voinţa-n toată puterea ei stăpînă;
Necesitatea aspră era unica-i frînă;
El desemna ursita; iar gîndul lui suprem
Era lui Cadmus[4] slavă, lui Ixion[5] blestèm;
Visarea-i, unde umbra îi aşternea, haină,
Mari pete de-ntuneric pe-adîncuri de lumină,
Era precum o blană de leopard dungat.
În voie, mai departe sau mai apropiat,
Urmîndu-i hotărîrea miloasă ori funebră,
Şi degetul său mare şi indexu-n tenebră,
Ai lui Atropos[6] foarfeci căscau, ca să-i închidă;
Din liniştea lui, pacea i se năştea, candidă.
Şi izbucnea războiul din nara-i, dintr-o cută,
El medita, cu Temis[7] în pieptul său ţinută,
Atît de calm, că înseşi surorile-Arachneii[8]
Între povaţa rece-a Minervei, a ideii,
Şi groaznica poruncă-aşteptată de Mercur[9],
Ţeseau ştiuta pînză-n adîncu-i gînd obscur.

---

[1] Mama lui Perseu, învingătorul Gorgonelor şi al Meduzei.

[2] Fiica lui Cadmus, rege al Tebei. Sedusă de Iupiter, l-a născut pe Bacchus.

[3] Mama lui Apolo şi a Artemidei (numele grecesc al Dianei).

[4] Fiul regelui fenician Agenor şi fratele Europei; a întemeiat oraşul Teba în Beoţia (sec. XVI î.e.n.) şi a introdus scrierea (alfabetul) în Grecia.

[5] Rege al lapiţilor, pedepsit de Iupiter să se învîrtească în Infern pe o roată, pentru că se îndrăgostise de Iunona.

[6] Una din cele trei Parce (divinităţi ce prezidau la naşterea omului) care tăia firul vieţii.

[7] Zeiţa justiţiei.

[8] Tînără fecioară din Lidia, pricepută în arta ţesutului. Provocînd pe Atena la întrecere, a fost preschimbată de aceasta în păianjen.

[9] Solul zeilor şi însoţitorul sufletelor celor morţi în Infern, protectorul călătorilor, al atleţilor, al comerţului şi al hoţiei.

În spatele lui Joe, sta vesel Cupidon,
Fără iertări, căințe și lacrimi, crud cocon,
Ce-abia născut, rîsese simțindu-se în stare
Să-nceapă, din înalturi, hoții la drumul mare.

Melodios, ferice, tihnitul Univers
Înconjurase zeii cu armonii de viers;
Privirea lor, oriunde, afla splendoarea pură;
Imensitatea-ntreagă n-avea o zbîrcitură;
În jurul lor, tot cerul le răsfrîngea frumsețea;
Că o-mblînzise, lumea le preamărea noblețea;
Iubea și omul lancea și arcurile, fiara;
Ei savurau întocmai ca rodu-n pîrgă, vara,
Slăvitele lor crime, nepedepsite-n veci;
Uri se schimbau în lire sub tălpile lor reci
Și chiar sinistrul vuiet al lacului Stimfal[1],
Din aspru și oribil, suna ca triumfal.

Departe de Olimpul superb și mai presus
De noul cer ce-apare și vechiul cer apus,
Mult dincolo de haos, ruină prea ciudată,
Cu cuști douăsprezece se-nvîrte marea roată,
Căci zodiacul are în jurul axei sale
Duzină grea de spectre, înlănțuite-n zale;
Deschidere de puțuri în nesfîrșirea largă;
Cerc unde-i Capricornul, iar Cîinele[2] aleargă;
Orbită care-mbină,-n azurul plin de nori,
Lei constelați și-albaștrii, cerești săgetători.

---

[1] Lac în Arcadia, pe malul căruia trăiau niște păsări monstruoase.
[2] Aluzie la Zodia Cîinelui.

Cîndva, demult, cînd lira tebană, mai nainte,
Pe abanosul coajei n-avea de aur ținte,
Făpturile superbe, conduse de Ursită,
Erau smolite — mamă li-e Noaptea cea cumplită;
Cum se ivise, ziua le-a înfruntat în luptă;
Învinse-n bătălie, tresare Umbra suptă;
De-Apolo cu tăria săgeților dintîi
Străpunși, toți monștri-oriunde, din creștet la
călcîi,
În amintirea-acelui trist, luminos dezastru
Au, astăzi, rana fără de leac a unui astru.

Hercul, ce-ar sparge Ossa[1], ușor cu pumnul lui,
Lăsînd captivul liber, l-împinse jos, tehui,
Pe grohotișu-albastru de pe celestul drum:
— „Te du!" i-a spus. Apare și faunul acum,
Zbîrlit, hidos și negru, dar tot senin, sprințarul,
La fel c-un țap pe care la Smirna, marinarul,
Îl zugrăvește-n cinstea livezilor pe vele;
Nebunul rîs în hohot ajunse pîn-la stele,
Atît de șui, că-n munte-un gigant în lanț ținut,
Nălțîndu-și fruntea zise: „Ce crimă-au mai făcut?"
Intîiul rîse Joe; Neptun cel furtunatic
Schimbînd destin și mare, se-nveseli, zănatic;
Se-opri și ora-n treacăt cu ceasul de nisip[2],
Lăsînd pămînt și oameni să-și uite bietul chip;
Stîrnit de cîrnu-acesta, tot hazul de pe buze
Atît a fost de tare, c-a mers pînă la Muze;
Întoarse Venus fruntea, zori albi se-ncețoșară,
Și spuse: — „Oare cine să fie-această fiară?"

[1] Munte în Tesalia. Mitologia spune că giganții, răsculîndu-se împotriva lui Iupiter, au pus muntele Pelion peste Ossa ca să ajungă la înălțimea Olimpului, reședința zeilor.
[2] Aluzie la clepsidră.

Cătă Diana-n tolbă, în grabă o săgeată;
Iar urna lui Potamos[1], uimit, stătu secată;
Columba-nchise ochii, păunul dolofan
Cu-obraznica-i rotire jigni pe egipan;
Zeițele, ca niște muieri, rîdeau în parte;
Iar faunu-ntre aceste femei ilustre foarte,
Cornut, șchiop, strîmb, spre Venus se îndreptă agale,
El, omul-țap, privindu-i, lung, gleznele ei goale,
Ce rîs! Sărută Marte pe vrednica Minervă,
Mercur luă pe Bellona de talie cu vervă,
Lătră haita Dianei pe vîrful Oetei[2], sus,
Iar tunetul, din firea lui scos, trosni nespus;
Șopteau nemuritorii, distrînd nemuritoare;
Vulcan dansa, iar Pluton spunea povești ușoare,
Că zăpăcit sta Momus[3] de snoavele buimace;
Și pentru ca Iunona să hohotească-n pace,
O ascunsese Hebe[4] la spatele ei gol;
Se sprijinea și Iarna cu coatele de Pol.

Așa rîdeau toți zeii de bietul țărănoi.

El îi spunea Venerei: „Să fim numai noi doi".

---

[1] În grecește: fluviu. Aici personificarea apelor curgătoare.

[2] Munte la hotarul Tesaliei cu Focida.

[3] Zeul satirei. Uimirea lui Momus e îndreptățită, deoarece snoavele sînt spuse de mohorîtul stăpîn al Infernului, Pluton, care nu rîdea niciodată.

[4] Zeița tinereții, care avea misiunea să toarne nectar zeilor.

Nici glasul n-o să poată, nici limba să descrie
Vijeliosul hohot, divina veselie.
Hercul rosti: — „Ia uite ce caraghios hapsîn!“
— „O, faun, zise Joe, prea marele stăpîn,
Ai merita în piatră acum să te prefac,
În val, sau să te lepăd în scorburi de copac;
Am rîs, te iert eu, totuşi. Poţi să te-ntorci, uşure,
La lacul tău, la grotă, la murmur de pădure;
Dar, spre-a urma cu hazul, ce-i salvatorul tău,
Un cîntec de jivină mai zi, biet nătărău.
Olimpul te ascultă. Hai, cîntă!“

Omul-ţap
Grăi: — „Un singur fluier nu-mi fuse dat să scap;
Hercul, atunci cînd intră, nu ţine seama încă,
El a călcat pe ele, în grota mea adîncă.
Să cînt lipsit de fluier, nu izbutesc nicicînd.“

Mercur îi dete scumpul său flaut, surîzînd.
Cu umbra egipanul umil deprins de-o viaţă,
Se aşeză, pe gînduri, după un nor în ceaţă,
Nestînd de regi alături, trăgea mai mult folos,
Şi începu să-ngîne un cînt misterios.
N-a rîs vultúrul numai, dar capu nalţă-ncet.

Cîntă calm, cu tristeţe.

Atuncea pe Taiget,[1]
Pe Misis, la piciorul Olimpului divin,
Din văgăuni, din codru, s-a fost văzut cum vin,
Cu fruntea printre ramuri, jivinele-n imbolduri;
O ciută, cu adîncii ei ochi, săltă din şolduri,

[1] Munte în Laconia (Grecia).

Ca tigrii să asculte, făcură lupii semn;
Iar, după ritmul straniu au prins, ca-ntr-un îndemn,
Să-şi mişte vîrful pinii, toţi ulmii, cedrii mari,
Se-nfiorau din creştet chiar falnicii stejari.

Iar faunul, de graţii dispreţuit mereu,
Nu mai părea să ştie că-i în lăcaş de zeu.

II

NEGRUL

Cînta satiru-acuma ţărîna monstruoasă.

Pe mări, perfidă, apa, pe cîmpuri unduioasă,
Păru că rătăceşte-n preludiu-i, ca şi cum
Şi-ar face prin nisipuri, prin ierbi şi trestii drum;
Cîntă apoi oceanul, taifunul plin de bale,
Apoi pămîntul jalnic cu pivniţele sale,
Tot dedesuptul groaznic, cu pîlnii şi cu găuri,
Cînd umbra val se face, iar fluvii curg în hăuri,
Pe unde orb, sub lacuri, vulcanul-uriaşul
Regretă piscul, casca, şi focul său, panaşul,
Pe unde se arată,-n prăpăstii necuprinse,
Cu zei pierduţi de-a pururi, străvechi infernuri
stinse.
Cîntă pe urmă seva, belşugul, plinătatea
Tăcerii şi a nopţii, cîntă singurătatea,
Sprînceana-ngîndurată a stîncilor golaşe;
Acele mări, doar pasări avîndu-le luntraşe,
Drept algă tufa, muşchiu-n loc de bureţi mărunţi,
Ascunse vegetaţii visînd cu mii de frunţi;
Copacii plini de freamăt au ţinere de minte;
În văi, pe ţărm de lacuri, pe-nalte locuri sfinte,
Păstrează vechea faţă-a pămîntului străbun;

Stejarul, printre toate, profund, sever şi bun,
Păzeşte colţul tainic al codrului amic,
Pe unde creşte ghinda, crăpată doar un pic,
Şi unde umbra cheamă, spre a visa, păstorul.
Spre-a smulge pe-ndărătnic de-acolo, cu toporul,
Pe pădurar, ce trudă şi ce cumplit canon!
Silvanul de Dodona[1] vorbi, de Citéron[2],
De Hemus[5], Erimante[4], de orice văgăună,
Şi de Himet[4], cu creste bătute de furtună;
Cîntă pe-april şi Tellus[6], surprinşi în desfătare,
Şi fluviile care primesc mereu izvoare,
Său rodia-arătîndu-şi cărnosul miez sub coajă,
Şi, cinic, cedru-n rutu-i pios ca într-o vrajă,
Ori în desimea crudă a crengilor mlădii,
Sălbatica zvîcnire a primăverii vii.
Abisu-ntreg sub arbori, enorm, stă ca o urnă.
Sub plante-şi cască ţărna fîntîna ei nocturnă
De frunze şi flori plină, de vraful mişcător,
Al crengilor ce-n urmă le duce vîntu-n zbor,
Spunînd: „Trăiţi! Se cade. Să prindeţi viaţă, ierbi,
Creşti, bradule!" Pădurea ţîşneşte; pomi superbi
Ne scormonesc tot globul, o h:dră-avînd sub glezne;
Grozava rădăcină cu gîturi lungi în bezne,
Holbîndu-şi mii de pliscuri în adîncimea oarbă,
Coboară, intră-n umbră şi-ncearcă să o soarbă
Şi, bînd-o după voia văzduhului senin,
Dă cerului tămîie sau scuipă jos venin,
Precum şi rădăcina-aromată sau bolnavă,
Parfum ia din iubire, din ură ia otravă.

[1] Vechi oraş în Epir, renumit pentru oracolul său.
[2] Munte în Beoţia.
[3] Numele antic al munţilor Balcani.
[4] Munte în Arcadia.
[5] Munte din Atica, vestit pentru mierea produsă la poalele sale.
[6] În mitologia romană zeiţa pămîntului, mai ales a ogoarelor cultivate. Sărbătorirea ei avea loc la 15 aprilie.

De-aici ia pentru grații, divinități, eroi,
Garoafe, lauri roșii sau crini cu soare-n foi,
Iar pentru cel c-un cuget și ochi, cucută-ntr-una.

— „Dar lutului ce-i pasă! Alături cu genuna,
Își face datoria ca pururea să nască.
Universala foame e hrana lui firească.
Lungi rădăcini coboară spre pîntecu-i de glod.
Copacii sînt fălci dure ce ronțăie și rod.
Atîtea elemente din suplul aer viu;
Ei, lacomi, înghit ploaie, înghit și vînt zglobiu;
Tot li-e prielnic, noaptea și moartea; putrezirea
Ivește trandafirul, hrănindu-i strălucirea;
Flămînda iarbă paște prin funduri de păduri;
Se-aud, în orice clipă, confuze trosnituri
Sub dinții buruienii; în depărtări, zărești
Cum pasc, de pretutindeni, întinsuri cîmpenești;
Transformă totul pomu-n puternicu-i avînt;
Îi trebuie nisipuri și gresii și pămînt;
Le cere și fisticul și stejărișul cere,
Măceșul le poftește, iar huma cu plăcere
Privește cum pădurea năprasnică mănîncă."

Părea căzut satirul într-o gîndire-adîncă;
El zugrăvi copacul privit în rădăcină,
Subpămînteana luptă din planta asasină,
Caverne ce văd focul, dar nu le știe-o rază,
Tenebrele ascunse-ale forței ce creează,
Izvorul cum filtrează, craterul cum afumă;
Părea că urmărește un spirit pe sub humă,
Credeai că descifrează un magic alfabet
Și ai fi spus că lanțu-i ocult cădea încet;
El strălucea; pe buze îi flutura molatic
Un vis cu zvon de aripi, cînd vag și cînd sălbatic:

— „Pădurile-s lugubre; acolo neagra frică
Rezistă chiar cînd zorii de aur se ridică;
Stă umbra-nlănţuită de arbori şi de vrejuri;
În dosu-ntunecatei perdele de vîrtejuri,
E palidă-aurora, ca şerpii se-ncovoaie,
Crengi hîde căţărate spre-a zorilor văpaie;
Tot tremură aicea; sus, peste spinii crunţi,
Se-nalţă să privească, dîrji martori, asprii munţi:
Înalte piscuri, noaptea în ceaţă-nvăluite,
Şi peşteri negre, gura căscînd, încremenite,
Profiluri dure, lespezi, stînci, colţi cumpliţi şi drepţi,
Pe care bezna-i vede vorbind cu înţelepţi,
Pîndesc secretul mare, cu gîtu-ntins şi muţi;
Deschid ochi stranii munţii, contemplă ca pierduţi;
Zăreşti cum prin adîncul sălbatic dau năvală
Iscoadele acestor giganţi cu fruntea chealā;
Scrutează-adevăratul cer, neştiut de-Olimp;
Vor să înhaţe golul de dincolo de timp;
Măsoară castul spaţiu, măreţ, ostil, sever,
Şi, surprinzînd adesea o parte din mister,
Văd Cauza cu pura-i lucire, înainte,
Şi-apoi Enigma sacră, în zări, fără vestminte,
Ivindu-şi alba formă-n adîncul insondabil.
O, straşnică natură! O, lanţul formidabil
Al codrului ce creşte cu idealu-o dată!
Tu, baia zeităţii-n genunea înstelată!
Cumplita goliciune-a Dianei pururi sumbre,
Ce-n depărtări privită, văzută printre umbre,
Pe culmi de stînci înalţă copacii ei diformi!
O, codrule!“

Silvanul închise ochi enormi;
Iar flautul pe care,-n lăuntrica lui spuză,

Îl tot lua, lăsîndu-l, îi tremura pe buză;
Fu aruncat de faun, ca sacrul pisc să-l sfarme;
Cu pleoapele căzute părea că dus el doarme,
Dar genele lui roșii filtrau lumina vie.

Urmă:

—„Salut, o, Haos! Pămînt, o, slavă ție!
Un zeu e hăul; gestul său elementu-n lume;
El singur «Începutul» și l-a ales ca nume.
E cel care, nainte să se ivească ora,
Surprinse-n fundul grotei, culcată, aurora,
Naintea primei zile și-a primei clipe, el
E-acela ce, năprasnic, depuse cătinel
Pe buzele-aurorii a nopții rece gură;
Iar din sărutu-acesta-nflorise steaua pură.
E hăul desfrînatul soț pentru infinit,
El a urlat nainte de verb și a mugit;
Jivinele străbune sînt toate încercări,
Ieșind din rodnicia-i, dar și din desfrînări.
Chiar zei de-ați fi, pe gînduri priviți la animal!
Căci nu e nici lumină, dar nu-i nici rău fatal.
Puterea-ntreagă-a gliei, obscură și primară
E-n brută, în augusta ei larvă solitară;
Sibila, frunte sură, o știe, și profeții
O știu, scormonitorii-n coclaurile ceții;
De-aci și obiceiul ce-l au tesalienii
De-a smulge păr cu mîna din coapsele hienii,
Și ca Orfeu s-asculte cu pizmă și buimac,
Sinistrul cor pe care, cînd urlă, lupii-l fac".

Şopti Vulcan: — „Pizmaşul de Marsyas[1] e-acolo!"
Atent, îi puse-un deget pe gură-ncet Apolo.
Deschise-un ochi silvanul şi auzi ca-n vis;
Calm, între mîini îşi prinse genunchiul şi a zis:

„Acum cuvîntul suflet! zei, l-ascultaţi cu drag.
Sub pomul ce foşneşte, lîngă jivini ce rag,
Ceva grăieşte.-Un suflet. El a ieşit din haos.
Iar fără el, miasmă-i, nu vînt; nici val, repaos
În mlaştini; el din haos ieşind, îl risipeşte;
Căci hău-i schema, miezul doar sufletu-l iveşte.
Întîi, făptura,-n parte pădure, e şi brută;
Devine duh văzduhul, fiinţa-i apărută.
Dar omul? ce sfinx este? Începe cu prudenţă,
De înţelept, o taină, şi termină-n demenţă.
Cer părăsit, dă-i vîrsta de aur iar la loc!"

Iar faunul, oprindu-şi avîntul său de foc,
Deschise-un deget, două şi-al treilea apòi,
Ca unul ce socoate zvîrlind seminţe noi,
Şi spre Olimpul slavei strigă cu vocea plină:

— „O, zei! copacu-i sacru, şi sacră-i o jivină,
E sacru omul; pururi cinstit pămîntul fie!
Pămîntul unde omul zideşte, drege, ştie,
Gigant posibil, încă robit seminţei sale,
Pămîntul unde fiara dă razelor tîrcoale,
Pămîntu-n care pomul vibrînd e un oracol,
În infinitul tainic, plin tot de-adînc miracol,

---

[1] Silen din Frigia, inventatorul fluierului. S-a luat la întrecere cu Apolo, şi, învins, a fost pedepsit de acesta.

O, zei! el e minunea ce lîngă voi străluce;
E sfera neştiută ce rînd pe rînd vă duce,
Pe voi, strălucitorii, voi, ceată de semeţi,
Ce din pocal de aur lumină veşnic beţi,
Pe voi, cu zorii-n faţă urmaţi de flacări lesne,
Pe voi, o, zei, de-a lungul îngrozitoarei besne!"

Pe-a faunului frunte se prelingea sudoare
Ca picurii din plasa pe care-o tragi din mare.
I se zbîrlise părul ca-n libianul vînt.

Îi spuse Febus: „Lira o vrei?"

„O vreau să cînt."
Grăì satirul; prinse, calm, àpoi, marea liră.

Se înălţă atuncea-n delirul ce inspiră
Fiori şi visuri, ceruri şi aurori în jerbe,
În ochi cu două-adîncuri splendide şi superbe.

— „Frumos e!" zise Venus temîndu-se mereu.

Şi, aplecat spre Hercul, Vulcan şopti: „Anteu".[1]
Hercul împinse şchiopul, cu cotul dîndu-i brînci.

[1] Gigant ce trăia pe coasta Libiei, fiu al lui Neptun şi al Gheei. În lupta sa cu Hercule, el prindea puteri ori de cîte ori atingea pămîntul (adică pe maică-sa, Gheea), însă Hercule, ridicîndu-l în aer, l-a strîns în braţe pînă l-a sugrumat.

III

ÎNTUNECATUL

Nu-i mai vedea şi, totuşi, nainte-i stau pe brînci.
Cîntă pe om. Le spuse de tragica ispravă:
El, omul, cifră-aleasă, un număr plin de slavă,
Prin vina-i dat în lături şi-ntr-un cumplit prăpăd
Căzut din nou în noapte, în cîte nu se văd;
Vorbi de-ntîii secoli, de rai, de-o Atlantidă;
Cum deveni parfumul duhoare grea, fetidă,
Cum imnul fu să moară sub firmamentul clar,
Cum libertatea-ajunse jug-aspru şi cum chiar
Tăcerea se întinse peste-mblînzita lume;
Pe Prometeu el, totuşi, nu-l pomeni anume,
Ci-n ochi păstra lucirea furatelor scîntei;
Vorbi de omenirea stînd sub pecètea ei;
Vorbi de multe crime, mizerii şi ponoase,
De la regi răi la zeii cu vorbe mincinoase.
Trişti oameni! cum se-nchide sus cerul au văzut.
În van, pioşi, îşi fură toţi dragi la început;
În van zdrobiră fraţii jivina negrei uri,
Cu aripa zimţată şi şapte-aprinse guri;
Vai! precum Cadmus[1], soarta au înfruntat sub bolţi;
Ei semănară colţii dihăniei; din colţi
Ies spectre răsucite, aşa ca frunza moartă,
Ce luptă-n mîini cu spada şi-nfuriaţi îi poartă
Oriunde-n risipire un vînt misterios.
Aceste spectre-s regii; sînt zeii de prisos.
Renasc fără-ncetare, fără sfîrşit să-nvie;
Egalitatea veche sub ei fu josnicie;

---

[1] Poetul relatează legenda întemeierii oraşului Teba de către Cadmus, care a fost nevoit să răpună mai întîi un balaur.

Întinde Dracon[1] mîna sa lui Busiris[2]; Moartea
Devine cod și-i ține puternicului partea,
Și geamătul din urmă, sfînt, liber, îl culege
Sub strîmbătatea-i hîdă o colosală lege;
Strivit, biet omul tace, sub maldăr de morminte;
Răzbunător devine pervers; el fură, minte;
Ființa-i neștiută e viciilor sclavă;
Cînd i se pune-un munte pe ea, aruncă lavă;
Ea arde și distruge, în loc să fecundeze.
Și-n cîntecul de faun porniră să necheze,
Tot roiul de năpaste, avide să răstoarne.
Vorbi despre războaie; de săbii și de goarne;
De-al luptei foc, de omul ucis fără căință,
De glorie, de-a morții oribilă dorință,
Sub cuta voluptoasă-a zbătutului stindard;
Soldații se deșteaptă sub corturi; zorii ard;
Ci bezna, chiar și ziua,-i urmează de aproape;
Armata șerpuiește pe drumuri cu hîrtoape;
Balista se prăvale, se-nfundă în noroi;
Cai fumegă iar oameni împing la roți greoi;
Și țipă comandanții; butucii de la care
Lungi dîre lasă-n urmă prin strîmtele ponoare.
Ciocniri hidoase! două armate se înfruntă,
Aprinse de aceeași înspăimîntare cruntă,
Căci furia-i o rîpă de groază fără lege.
Vast iad! fiece bandă își are propriul rege.
Străpunge, spadă! taie, secure! ghioagă,-omoară!
Cal, sfarmă sub copite om după om, om iară,
Ucideți, trageți care, mînați întărituri;
Și putreziți acuma pentru flămînzi vultùri!
Nasc lungile războaie ereditare spade;

---

[1] *Dracon* (sec. VII î.e.n.); magistrat atenian, autorul unui cod de legi de o severitate proverbială. Pedeapsa cu moartea era prevăzută chiar și pentru delicte minore.

[2] Rege al Egiptului, care aducea jertfă lui Iupiter pe toți străinii veniți în țara lui.

În grote fuge omu,-n păduri, sub glie șade;
Și, dînd deoparte blocul ce îl ascunde-n stîncă,
Ascultă dacă regii deasupra lui trec încă;
Zbîrlit se-mbină-n umbră cu bestia rebelă;
Decade; nu mai are femeie, ci femelă;
Nici prunci; iubirea care-l seduce fără șoapte
E fiul sărăciei și-al vîntului de noapte;
Instinctele-i curate-n noroi se-mpotmolesc;
Strivindu-i gura, regii pe urmă îl tîmpesc,
Așa încît călușul acum e o zăbală.
Și, fără oameni, totuși, e zarea moartă, goală;
Ce e creațiunea, de n-ar fi omul, viața?
Doar lui, din toată lumea îi strălucește fața;
Doar el vorbește; altfel, decapitată-i firea.
În ochii lui de faun văzură toți sclipirea,
A două lacrimi grele ca de văpaie sfîntă.
El arătă genunea cu sufletul în trîntă;
Tenebrele-ntinzîndu-și funestele lor ramuri,
Și codrul soartei, haita de rele peste neamuri;
Stau oamenii-ascunși, zeii urmîndu-și a lor cale.
Și-n timp ce strofe triste tot îngăima cu jale,
Al lumii mare suflu, preschimbător dintîi,
Punea cerești înalturi sub bietul lor călcîi;
Tăceau în cerc, în juru-i, boreele[1] geroase;
De fire nevăzute și lungi păreau că-s trase,
Dihănii, lupi, pantere, vulpi, urși, năprasnici lei,
Se-apropiau într-una de el, cu pașii grei;
Veneau, de zei aproape, tot mai amenințători,
Că le vedeai chiar botul adulmecînd prin nori.

Nu mai rîdeau, sus, zeii; semeți, victorioși,
Toți regii-aceștia parcă priveau mai serioși
Spre nagoda cu duhul ce se ivea din bestii.

---

[1] De la Boreas, zeul vîntului de miazănoapte.

Urmă el:

— „Deci stau zeii și regii-n vîrful crestii,
Jos omul; pentru slugă tiranii au gîrbace.
Pe jumătate omul de haos se desface,
Și pîn-la brîu se-afundă în bruta nentreruptă;
El e trădat de toate; renunță-ades la luptă.
Dar unde e speranța? Ea a fugit prea lașă.
Surzeniile toate-mpotriva lui se-ngroașă;
L-apasă lut și aer, îl izolează apa;
În jur, sinistra mare urlînd își cască groapa;
Prin hîda uneltire-a capcanelor imunde,
Și fulgere și flacări îi sînt năpîrci oriunde,
Așa cum vîntul aspru îl bate pe erou;
Ajută ciuma spadei și, ca suprem tablou,
De-nvingător alături stau noaptea și despòtul;
Nimicul mușcă omul și năpădește totul,
Ia sufletul, o forță, spre-a fi complice-ascuns
Torturii lui nocturne în veci de nepătruns;
Și, vai! Fatalitate materia devine.
Dar la dezmoștenitul de azi ia seama bine!
În umbră îl pîndește o oră tremurîndă,
Ce groaznică-o să fie și, totodată, blîndă;
Veni-va să te scape, biet om, ce-aștepți în taină
Să-și schimbe chipul vremea și nemiloasa-i haină!
Cum poți ghici destinul? Pe «poate» cine-l știe?
Da, marea oră vine ca totul să renvie,
Să-nvingă tot, să schimbe granitul în magnet,
S-aplece asprul umăr al rîpilor, încet,
Și omului să-i facă orice urcuș posibil.
Din tot ce-l asuprește și-ngreună teribil,
Sămînța omenească și-o drege o proptea;
Cînd văd în față ghinda numită Azi, în ea
Zăresc stejarul; focul e viu sub spuza stinsă.
Biet om, menit revoltei spre sfinte culmi împinsă,

Te vei tîrî de-a pururi fiindcă te-ai tîrît?
Odată, cine știe de nu vei fi atît
De mîndru, ca,-nhămîndu-ți puterile genunii,
Smulgînd sublimei taine chiar fulgerul furtunii,
Să prinzi un car de-un altul și caii tăi să-i legi?
Poate-o ajunge omul să hotărască legi,
Zdrobind elementarul și-această anarhie
Sucind-o și-ncleștînd-o, ca ordine să fie,
Iubirea, pacea sfîntă, frăția-adevărată,
Și, îmblînzind tot răul ce-l chinuia odată,
El singur să-și ridice o stranie clădire,
Cu tot ce-i frumusețe în viață și în fire,
Să pună-o șa pe crupa aprinsului infern,
Și gurii ferecate un frîu de foc etern!
Îl vom vedea cum cerne jeraticul prin sită,
Stăpîn și slugă pentru o bestie cumplită,
Strigînd la toate: «Germen, te naște, cum te-nvăț!»
Punîndu-ți peste bronzuri și-oțeluri cîte-un hăț,
Făcut din taine, scoase de studii la iveală,
Din mîini răpind vîntoasei obscura ei zăbală,
Tăind lumina vie ca dèmonii impuri,
Și străbătînd cu pasul munți, fluvii și păduri,
Frumos, cu-o torță aprinsă la astrele din drum,
Pe-o hidră de aramă, de trăsnete și fum!
L-om auzi prin umbră-alergînd, cu marea larmă
A zorilor ce nopții închisa poartă-i sfarmă!
Și cine știe dacă, crescînd din veac în veac,
N-o să-și arunce-n valuri balaurul buimac,
Și mări el nu va trece cu flacăra pe frunte!
Mai știi, ocara veche putînd cîndva s-o-nfrunte,
De nu va spune: «Suie, materie, în zbor!»
Și, graniți tunătoare trecîndu-le ușor,
De nu-și va smulge-odată, brusc, de pe trup, cu
mîna,
Povara gravității, imundul strai, țărîna,

Noroiul slut ce-ntină și negru-i cuget geamăn,
Și vom vedea deodată, minune fără seamăn,
Cum viermele-și deschide arìpi în ceruri clare!
O! scoală-te din humă, om răzvrătit, fii mare!
Om, e orbita astrei inel de lanț în aer,
Dar lanțu-acesta-i lanțul senin ce n-are vaer,
E-un lanț de-azur, e lanțul cereștilor arcade;
De el să fii alături, o, muritor, se cade,
Încît — căci și un spirit se mișcă, sferă-n hău —
Să-ți faci și tu, în jurul luminii, cercul tău!
În vastul cor să intri! mergi, sari această treaptă,
Infamul jug aruncă-l, ia sfîntul jug ce-așteaptă!
Fii tripla omenire, femeie, soț, copil!
Preschimbă-te! mergi suflet din ce în ce fertil!
Zeiască larvă, dèmon, rob și regesc grăunte
Ia zorii, raza; focul răpește-l de pe munte,
Cu-arìpi, divină frunte, sui la supremul scaun,
Și-n neagra noapte-aruncă-ți copitele de faun!"

IV

ÎNSTELATUL

Se-opri ca să respire satirul un moment,
Precum un om ce fruntea și-o saltă din torent;
Părea acum că altul sub chip i se-nfiripă;
Se-ntoarseră-atunci zeii către stăpîn, o clipă,
Neliniștiți, privindu-l pe Iupiter uimit.

El reîncepu:

— „Sub hîde poveri înnăbușit,
Realul va renaște[1]-mblînzind un rău imund.

---

[1] Realul este triumful naturii, al cărei imperiu a fost uzurpat de puterea înșelătoare a zeilor.

Zei, lumea pămînteană voi n-o știți pîn-la fund;
Zei, ați învins[1], firește, dar nu ați înțeles.
Planează alte duhuri sus, peste voi, ades[2],
Ce-n foc, în nori, în valuri și-n ceața burei vastă,
Pe gînduri uriașa ruină vi-o adastă[3].
Dar ce îmi pasă mie, ce-s o pupilă doar
Înfricoșată-n noaptea lipsită de hotar!
Zei, peste sfinxul Tebei există-alți sfincși păgîni,
S-o știți, tirani, pe oameni și pe Ereb[4] stăpîni,
Zei vărsători de sînge, de vezi adîncu-n zei,
Tîlhari sîntem cu toții pe muntele de stei[5]!
Unde pămînt și ceruri par echilibru viu,
Dar voi să stați pe tronuri și slobod eu să fiu.[6]
Cînd semănați uri, moarte, și-nșelăciuni, trufași,
Și cînd la orice crimă ajungeți din trei pași,
Eu cuget. Eu sînt ochiul cavernelor, etern,
Eu văd. Olimp albastru și-ntunecos Avern[7],
Cetăți, acvile, cripte, codri,-alcioni sau temple,
Știu ochii mei aceeași vedere s-o contemple;
Zei și urgii, aceleași de azi și de pe urmă,
Străbat a mea lumină și-n goană trec în turmă.
Sînt martor cum pier toate. E unu-n veșnicie[8].

---

[1] Aluzie la biruința zeilor în lupta cu titanii.

[2] Credința în forțele elementare, mai divine decît zeii înșiși, dar mai primitive, nu era străină celor vechi.

[3] Eshil a presimțit sfîrșitul Olimpului și sosirea altei ere în *Prometeu înlănțuit*.

[4] Fluviu în Infern.

[5] Acest munte este Olimpul, locuit de satir.

[6] Versul acesta dezleagă unul dintre sensurile poemului: sub semnificația filozofică, el ascunde o semnificație politică; zeii Olimpului reprezintă pe regii atît de des huliți în *Legenda secolelor;* poate mai precis, curtea lui Napoleon al III-lea; semizeul sălbatic și protestatar fiind Victor Hugo.

[7] Lacul Avern, în Italia, era socotit ca intrarea în Infern.

[8] Prin acest cuvînt vag, Victor Hugo numește adesea pe zeul necunoscut sau o putere supranaturală care emană de la el.

Dar niciodată omul pe-acela nu îl știe.
Mai dibuie-omenirea, gîndește,-ncearcă încă;
O marmură sculptează sau mai ciopleşte-o stîncă,
Și face o statuie și zice: «Va fi el».
Stă omu-n fața pietrei uimit și mut, la fel;
Tot moftul, fiecare, își are sacerdoți.
Voi fiți nemuritorii! zdrobiți pe ceilalți toți,
Sfîrșiți cu viermuiala aceasta care geme;
Domniți; și-atunci cînd, încă peste puțină vreme,
Veți fi mînjit cu sînge-azurata boltă pură
Cînd, biruind veți pune vîrf la orice măsură,
Tot va fi spus, ei bine, și-n locul vostru, uns,
Domni-va, negru, zeul final, numit: «De-ajuns!»
Căci Delhi[1], cum și Pisa[2] sînt care-n rostogol,
Iar lucruri socotite eterne cad în gol,
Nainte să ai timpul la douăzeci să numeri."

Așa vorbind, satirul crescu înalt în umeri,
Un uriaș mai mare, întîi ca Polifem[3],
Mai mare-apoi ca Tifon[4], ce urlă în blestèm,
Izbindu-și ca ciocane, un pumn de celălalt,
Decît Titan mai mare, ca Atos mai înalt;
Intră imensul spațiu în neguroasa formă;
Și, cum năierul vede peninsula enormă,
Zăreau crescînd și zeii silvanul turbulent;
Pălea pe fruntea-i aspră un straniu orient;
Era pădure păru-i; țîșneau spumoase unde
Și fluvii mari, și lacuri din coastele profunde;

[1] Sanctuarul lui Apolo.
[2] Pisa, în Elida, vecină cu Olimpia, sanctuarul lui Iupiter.
[3] Ciclopul cu care poetul, implicit, s-a comparat uneori și mai ales Sainte-Beuve l-a identificat cu răutate pe Victor Hugo.
[4] Gigant îngropat de Zeus sub Etna.

Păreau ale lui coarne Atlasul, Caucazul;
I-mpresura un trăsnet cu fulgere obrazul;
Îi palpitau pe șolduri și șesuri, și livezi,
Sluțenia-și schimbase în piscuri cu zăpezi;
Nenumărate fiare, de struna lui momite,
Si căpriori și tigri pe trup îi stau suite;
Îi înverzea pe brațe april, feciorul Florii,
Se-adăpostea decembre în cuibul subsuorii;
Popoarele nomade cătau pe el o cale,
Pierdute între cele cinci degete-ale sale;
Se învîrteau vulturii în gura-i larg căscată,
Şi lira, devenită gigantă, deodată
Cînta, plîngea, cu tunet urla, credeai că arde;
Furtunile stau prinse în cele șapte coarde;
Ca muștele-n lugubre păienjenișuri rele;
Tot pieptul său năprasnic îi gîlgîia de stele.

El spuse:

„Viitorul, iscat de-un cer fecund,
E-ntinderea lărgită în spațiul fără fund,
E spiritul ce lucru-l pătrunde-n amănunte!
Cînd cauza-i redusă, efectele cad ciunte;
Tot răul, lume, vine din plămădiri zeiești.
Din marea strălucire-ntuneric zămislești;
De ce să pui deasupra ființei spectre reci?
Eterul și lumina nu sînt regate-n veci.
Loc furnicării-eterne a negrei bolți și-albastre,
Loc serilor, amiezii și aurorii noastre!
Loc pentru-atomul sacru ce curge ca un foc[1]!
Strălucitoarei inimi universale, loc!

---

[1] Adică elementul din care e făcut atomul: foc sau apă. Fizica lui Lucrețiu pare să inspire aci *Satirul*.

Un rege e războiul, un zeu e bezna-n toate.
Pe dogma-apusă, viață, credință, libertate!
Oriunde o lumină, oriunde-un geniu fie!
Iubire! înțelegeri, tot fi-va armonie[1]!
Va îmblînzi și lupii azurul cald din cer[2].
Loc Totului! Pan[3] eu sînt; te pleacă, Iupiter!".

17 martie 1859

(Ciclul Secolul XVI. Renașterea — Păgînismul)

CIMITIRUL DIN EYLAU[4]

Pe frații[5] mei, mai vîrstnici școlari, cînd eram mic,
Îi ului ce spuse, grav, unchiul Ludovic
Și care către mine se-ntoarse drăgăstos:
— „Tu joacă-te, copile!" — crezînd că nu-s mintos
Dar eu sorbeam nainte a unchiului poveste:

---

[1] Această credință în armonia universală ce contrazice în aparență, însă în realitate desăvîrșește și încheie dualismul „manicheean" al poetului, inspiră în același timp ideile sale de politică internațională, ca și vederile-i cosmice.

[2] Această imagine măreață și vagă evocă o vîrstă de aur în care ura (reprezentată prin lupi) va dezarma, iar idealul (reprezentat prin azur) se va substitui poftelor brutale.

[3] Se pare că, jurînd pe numele lui Pan (în grecește: Tot) cîțiva interpreți ai mitologiei au făcut din acest zeu cîmpenesc simbolul marelui tot, zeul panteismului.

[4] Bătălia de la Eylau (7 februarie 1807) a fost una din cele mai sîngeroase ale Imperiului: 40 000 de oameni, dintre care 10 000 francezi, și-au găsit acolo moartea. Cimitirul orașului era în centrul pozițiilor franceze și deci unul din locurile unde lupta a fost cea mai înverșunată.

[5] *Abel* (1789—1855) — ofițer și literat; *Eugen* (1800 — 1837) — a înnebunit și a murit la Charenton.

— „Ehei, o bătălie! ştiţi oare voi ce este?
Doar fum. Te scoli cu zorii şi seara cum se-arată
Te culci, ca să pricepeţi vă spun eu una-ndată.
E lupta de la Eylau; eu cred că-n acel an
Aveam şi crucea[1] luată, eram şi căpitan;
Da, căpitan. Războiul e un imens tumult,
Iar omul e ca umbra, atît, nimic mai mult,
Şi nu de mine-i vorba. Ci numai de Eylau,
Ţinut prusac; pădure, cîmpii şi bălţi erau,
Şi chiciură, şi gheaţă pe-ntinderea străină.

Se-oprise regimentul alături de-o ruină;
Zăreai morminte-n preajma clopotniţei bătrîne.
Ne tot momea Benigssen[2] să credem că rămîne
Sau fuge; împăratul ghicea dibacea nadă;
Se-nveşmîntase cîmpul în giulgiu de zăpadă.
Napoleon trecuse în mînă cu ocheanul.
Spuneau soldaţii: — «Mîine dăm lupta cu duşmanul !»
Copii desculţi, moşi gîrbovi, femei însărcinate
Fugeau; eu stam pe gînduri; priveam spre gropi holbate.
Veni la focuri seara şi colonelul deci;
—«Hugo?» — «Prezent !» — «Cîţi oameni?» — «O sută douăzeci.»
— «Da, bine. Pune-acuma toţi trăgătorii-n şir
Şi să muriţi !» — «Dar unde?» — «Aici, în cimitir !»
Eu i-am răspuns: — «E locul acesta nimerit».
Băurăm împreună; un vînt tăios, cumplit,
Sufla. Îmi spuse — «Moartea-i pe aproape, căpitane,
Îmi place viaţa, viaţa e tot — nu vorbe vane;

---

[1] Adică Legiunea de onoare, instituită la 18 mai 1803 de Bonaparte pentru a răsplăti serviciile militare şi civile aduse statului.

[2] *Contele Benigssen* (1745—1826) — general rus care a luptat împotriva francezilor la Eylau, Friedland şi Leipzig.

Frumos știu doar chefliii să moară, surîzînd;
Eu inima o dărui dar pielea scump o vînd.
Frumoaselor mărire! Aveți un post de preț!»
Vezi, colonelul nostru era mereu glumeț.
El începu: — «Pe ziduri și-n gropi săriți buluc
Și-acolo să stați; locul acesta-i cu bucluc.
Va fi tot cimitirul un centru de bătaie,
Să-l apărați!» — «Prea bine!» — «S-aveți grămezi de paie!»
— «N-avem!» — «Dormiți pe țărnă.» — «Așa ne vom culca.»
— «Dar toboșarul vostru-i viteaz?» — «Ca și Barà[1]!»
— «Bun. Bată șarja-n umbră de-atac, fără-ncetare,
Nevoie-i de mult zgomot cînd trupa nu e mare.»
Eu întrebai ștrengarul[2]: — «Pricepi tu de ajuns?»
— «Da, căpitane!», zise copilu-aproape ascuns
Sub nea și promoroacă, rîzînd — «Să știți, măcelul
Va fi doar cu șrapnele, mai spuse colonelul;
Îmi place baioneta, resping orice abuz
Ce-l face lașitatea ferocelui obuz;
Vitează-i spada, bomba doar prin trădare-o-ntrece.
Veghează împăratul. Cu bine, timpul trece.
Aci stați pînă mîine și nu mișcați. Noroc.
La ora șase seara primiți pe alții-n loc.»
Se duse colonelul. Am spus: — «Drept înainte!»
Iar noi cu toți intrarăm în strîmtele incinte;
Biserica în mijloc, un zid, gazon mereu
Și-n umbră, peste gropniți, el, bunul Dumnezeu.
Un cimitir cam jalnic, cu albe lespezi grele
Ne amintea de mare. Făceam în zid crenele

---

[1] *Barà* (1779–1793) – micul toboșar al Republicii, personaj eroic și legendar în același timp, vestit prin bravura sa, omorît de vendeeni.

[2] Acești toboșari ai armatelor Republicii și ai Imperiului erau aproape copii.

Şi dam cuvînt de ordin ca, pentru siguranţă,
Sub crucifix s-aşeze o mică ambulanţă.
Le-am spus: «Mîncaţi, pe urmă dormiţi!» Omăt pe jos.
Mantalele în zdrenţe le-aveam; era frumos,
De vreţi, dar tare-i aspru cînd timpu-i mohorît.
Drept pernă luai o groapă; picioru-abia tîrît
Era-ngheţat: în talpă o gaură cît palma!
Iar căpitan şi trupă, îngrămădiţi de-a valma,
N-am mai mişcat, pe leşuri am adormit ca tunul.
Dormeau soldaţii; sigur, mustrări n-avea nici unul,
Nici teamă şi nici milă, şi griji în nici un chip,
Sub asprul ger al iernii, sub arşiţi de nisip,
Dormeau; o bătălie te-nviorează doar.
Strigai: —«Ei, bună seara!»-nchizîndu-mi ochii iar;
De strîmbături şi mutre nu-i vreme în război.
Era ursuză bolta, ningea-n somn peste noi.
Strînseserăm unelte şi cioturi vechi, şi jarul
Îl inteţisem zdravăn. Pe urmă toboşarul
Îl scormoni, alături şi el se-ntinse-un pic.
Era, copii, un mare ostaş acest om mic.
Sta ţeapăn crucifixul, ca o spînzurătoare.
Curînd se stinse focul; cădea din cer ninsoare.
Cît am dormit în felul acesta lung cît veacul?
Zău, nu pot să-mi dau seama de loc, lua-m-ar dracul!
Dormirăm duşi. E somnul ispită pentru moarte.
Dar în război e straşnic. Eu îngheţasem foarte;
Apoi visai; în gîndu-mi se perindau schelete
Şi spectre-avînd pe umeri măreţe epolete;
Treptat, nepărăsindu-mi culcuşul nici o clipă,
Mi se părù c-o geană de ziuă se-nfiripă,
Simţeam pe pleoape, -n umbră, lumina ca o dungă;
Prin somnul meu, deodată, o trosnitură lungă
Mă zgudui ca tunul cumplit cînd se descarcă;
Mă deşteptai; o pînză de brumă aveam parcă

Pe ochi; de loc simțită, domol, fără durere,
Ne-acoperise neaua cu-ncetul în tăcere,
C-un giulgiu, și-o spărtură făcui să ies din ea;
De nu știu unde-ncoace venită, o ghiulea
Mă deșteptă cu totul; zisei: — «La naiba, du-te!»
Strigai: — «Sus, toboșare! și bate șarja iute!»

Și capete o sută și douăzeci, de zor,
Din nea ieșiră;-apelu-l făcu sergentul lor
Și apăru, voioasă și roșie,-aurora;
O gură-nsîngerată surîse tuturora.
Mă prinse-un dor de mama; un vînt porni să bată,
Părea că îmi șoptește; în luptă cîteodată
Cu zorile și-arată și moartea chipul treaz.
Gîndeam. Ne bucurasem de-o clipă de răgaz;
Ghiulelele-amîndouă erau doar un semnal.
Ades acorduri zboară la început de bal
Și joacă-n aer una sau două note line.
Ne înghețase noaptea tot sîngele în vine,
Dar se-ncălzea la vestea că lupta este gata.
Pe noi, de bună seamă, se sprijinea armata.
Eram străjeri în mijloc, pumn de făpturi obscure,
Deasupra noastră bomba, la fel ca o secure,
Se îndîrjea; departe mai bine m-aș fi dus.
În trăgători, soldații la zid, în lung, i-am pus.
Nădăjduiau norocu-ndoielnic fiecare,
Ca printr-o rană bună să aibă-un grad mai mare;
Războiul are-o lege, cîștigi dînd morții bir.
Locotenentul, tînăr ieșit de la Saint-Cyr,
Strigă: — «E dimineața crăiasa mîndră coz;
Ce raze-ncîntătoare! zăpada bate-n roz!
Rîd toate, căpitane! ce limpede azur!
Ce alb e peisajul, ce liniștit și pur!»
— «Va fi grozavă lupta, am spus, ce-o vrea destinul!»

Aveam în minte Alpii, Adigele și Rinul[1],
Victorii vechi, sinistre acum cînd le evoci.
Porni îndată lupta. Cu șase sute voci[2]
Enorme, ce zbucniră din fioroase guri,
Se ocărau pe dealuri adînci bubuituri,
Un iad de fum cîmpia era-n acel moment,
Iar toborașul șarja bătea ca un dement.
Se îmbina cu glasuri de tunuri o fanfară,
Pe cimitirul nostru ghiulelele plouară;
Cătau morminte, parcă, voiau să le distrugă[3];
Vedeai cum din clopotniți și corbii-o iau la fugă;
Îmi amintesc de-obuzul ce s-adînci-n pămînt,
Că ului și mortu-n coșciugu-i din mormînt
De parcă larma vieții deodată îl trezea.
Apoi ascuns fu astrul de pîclă. O ghiulea
Și-o bombă făceau astfel un zgomot formidabil.
Dar Berthier[4],-n imperiu prinț, viceconetabil,
Șarja pe-aripa dreaptă un corp de hanovrezi
Cu treizeci escadroane, nu mai puteai să vezi
Decît o ceață deasă,-nstelată de obuze;
Pînă-ntr-atît bătaie și vălmășeli și spuze
În tragicele neguri pieriseră năprasnic.
Căzut deasupra gliei, un nor lățit și groaznic
Se îngroșea din fumul bătăii nentrerupt,
Copii, și două-armate stau colo, dedesupt;
Zăpada,-n noaptea-aceea, plutea-n văzduh, ca puful,
Se omorau, al naibii să fiu, cu tot năduful.

---

[1] Aluzie la războaiele Republicii; Adigele, la campania din Italia.

[2] Thiers (în *Istoria Consulatului și a Imperiului)* evaluează la șase sau șapte sute gurile de foc în duelul de artilerie prin care a început bătălia de la Eylau.

[3] Aluzie la Gavroche (din *Mizerabilii)* care striga, în momentul cînd ghiulelele plouau peste cadavrele baricadei: „Uite, nu-i mai omoară acum pe morții mei!"

[4] *Louis Berthier* (1753—1815) — mareșal al Franței, maior general al armatelor.

Făceam ce e mai bine. Gîndind, printre ruini,
Vedeam soldații, umbre, cum mișună haini,
Lungi spectre proiectate pe zidurile frînte;
Iar cîmpul bătăliei prindea să mă-nspăimînte.
Cadavre jos, deasupra nălucile nebune.
Ardeau în zări bordeie; se-nvîlvorau cătune
Și dinspre Harz, prin ceață, se auzea un corn[1],
Tot îngroșîndu-și glasul și, vrînd să mă întorn,
Văzui în preajmă numai tăcutul țintirim;
La prînz, hotar doar zidul a fost să-l folosim;
În noapte, neagră, parcă, o mînă ca de fiară,
Pe toți ne apucase cu-a ei funestă gheară;
Biserica o stîncă părea cuprinsă-n spumă
Șrapnelele mai bine ca noi vedeau prin brumă,
Ne însoțeau, iar turla o dărîmau grămadă,
Biserica și crucea de piatră, ca dovadă
Că în cîmpia sumbră chiar singuri n-am fi fost.
Răbdam de foame, ciorbă de loc; să facem rost
Acolo de mîncare, cam greu. Apòi rafale
În grindină de flăcări au prins să se prăvale.
Șrapnelele mă-ncurcă; sînt ca o ploaie deasă;
Numai că tot ce cade și peste noi se lasă,
Sînt stropi de vîlvătaie, nu picături de apă.
Bieți oameni cu o cîrpă pe ochi, să nu priceapă,
Eram noi. Sub obuze se prăbușea tot, schit,
Biserică și turlă vedeam cum scad, uimit,
Nălucile ce-n juru-mi stătuseră-n picioare;
Din cînd în cînd iar una cădea. — «Prea mult se moare!»
Îmi zise trist sergentul, ca lupul în capcană;
Și gropile-arătîndu-mi sub neaua diafană:
— «De ce ne-au dat cîmpia ce morții săi își poartă?»
Luptam. Și grîu și oameni au tot aceeași soartă,
Fără să vadă coasa, de-a fi cosiți. O mînă

[1] Cornul din Harz, corn legendar al vînătorului blestemat din tradițiile germane.

De spectre da tîrcoale în umbra-atotstăpînă;
Ştrengarul meu în tobă lovea fără hodină;
Trăgeam dîrji de pe zidul aproape o ruină.
Copii, voi o grădină[1] aveţi; pîrjol şi fier
Cădea pe noi, străjerii acestui zid stingher,
Ca stropitoarea voastră pe florile sfioase.
«Veţi fi schimbaţi diseară abia la ora şase.»
Gîndeam, consemnu-n mine-auzindu-l cum răsună.
Doar fulgere şi pene de lebădă-mpreună
Se-nvălmăşeau în beznă cu fulgi şi cu scîntei,
Atît vedeam în faţă. — «Să-i atacăm! Pe ei!»
Sergentu-a spus. — «Pe cine? nu văd nimic!»
făcui.
— «Dar se aud. Sînt glasuri; şi goarna sună şui.
Hai să plecăm, căci moartea ne scuipă cu văpăi;
Stăm sub obuz şi bombă.» — «Să rezistăm, flăcăi!
Adăugai: Atacul s-a-ntors spre noi, băieţi!
Pivotul acţiunii noi sîntem.» — «Case, vedeţi!»
Sergentul zise. — «Cerul şi cîmpul negri-s încă;
Mai e pînă spre seară, deşi e beznă-adîncă —
Şi-mi repetam în şoapte: La ora şase-abia!»
— «La naiba!, mai frumoase prilejuri n-om avea
Să-naintăm», îmi spuse locotenentul. Cînd
O bombă-i smulse capul. Nu-mi mai trecea prin gînd
Victoria; o tîrfă[2], izbînda e glumeaţă.
O vînătă lumină împrăştiată-n ceaţă
Scălda vag cimitirul. Pe cîmpul mohorît,
Nu desluşeam cu ochii nimica, numai cît
Îi trebuia ghiulelei să lunece pe ţeste.
Ne puse împăratul străji printre gropi funeste,
Dar ciuruiţi de-obuze izbeam şi noi la fel
Şi nu ghiceam ce face cu viaţa noastră el.
Eram o bună ţintă în luptă şi-n tumult.
Să rezistăm cu toţii pe cît puteam mai mult

---

[1] Aluzie la *Feuillantines*, unde a fost compusă poema.
[2] Expresie ostăşească.

Şi să murim nu-i voie decît la ora şase,
Dar pînă-atunci: ucideţi! poruncă ni se dase.
Trăgeam aiurea, negri de pulberi şi cenuşe;
Avînd răgazul numai să-nfulecăm cartuşe,
Luptau soldaţii aprig, cădeau lipsiţi de glas.
— «Sergent, spun eu, duşmanul îl vezi că s-a retras?»
— «Nu.» — «Dar ce vezi?» — «Nimica.» — «Nici
eu.» — «Este potopul
De foc.» — «Cîţi sînt de-ai noştri?» — «Nu ştiu.
Dar după snopul
De gloanţe trase-acuma spre oştile duşmane,
Sînt patruzeci cu toţii.» Un deşcă[1] cu galoane,
Ce, dîrz, trăgea pe-aproape, mi-a spus: — «Treizeci
mai sînt!»[2]
Omăt şi noapte, totul; pătrunzătorul vînt,
Suflînd, ne îngheţase, priveam curgînd, feeric,
Vîrtej de puncte albe-n abis de întuneric.
Iar lupta îndîrjită creştea neîncetat.
Aşa e cînd imperiul înghite un regat![3]
Ghiceai de după ceaţă o cruntă bătălie;
Ai fi jurat că leii ei înşişi se sfîşie.
Parcă vedeai ciocnirea giganţilor de cremeni;
Te asurzea vacarmul de tunete asemeni
Surpărilor enorme; foburguri, rînd pe rînd,
Luară foc în Eylau; iar toboşari bătînd
Îţi înteţeau concertul sub norii uriaşi,
Vreo şase sute tunuri urlau cu voci de başi;
Ne masacrau; nimica nu se-arăta mai clar;
Aici zvîrlise Franţa maimarele ei zar;

---

[1] Poreclă dată soldaţilor bătrîni din armata lui Napoleon, devotaţi pînă la moarte împăratului lor.

[2] După notele care-au pregătit redactarea acestui poem, Hugo avea la început proiectul unei serii de evaluări patetice care ar fi arătat compania din ce în ce mai ciuntită: „Din oră-n oră, spuneam: Cîţi sîntem? 45, apoi 30, apoi 20, apoi 10".

[3] Prusia era înghiţită de imperiul francez. La Eylau, Napoleon a bătut pe ruşi şi prusaci, deci un regat.

Cerescul tată oare era într-un impas?
Ce umbră! și tot timpul eu mă uitam la ceas.
Arar tăia prin ceață un țipăt șesul mut
Și se vedea cum mișcă abia un trup căzut.
Cădeam pe rînd, acolo,-n a gloanțelor năvală;
Umplea o horcăire grea umbra sepulcrală.
Cu oști se joacă regii, ca voi cu jucării.
Eu, ridicîndu-mi spada, nebun o învîrtii
Deasupra, peste creștet, apòi urlai: — «Curaj!»
Eram surd, beat de-atîta turbare și carnaj.
Urma un trăsnet după alt trăsnet în prăpăd;
Și brațul drept, deodată, cum îmi atîrnă, văd,
Iar la picioare spada ce mi-a căzut din mînă;
Aveam rupt brațu-acesta; ci spada din țărînă
În cellalt apucînd-o stîngaci, am spus: — «Amici!
Să-ți frîngi și mîna stîngă, e-ngăduit aici!»
Strigai și-am rîs în hohot, un lucru de folos,
Căci schilodit ostașul, firește, nu-i voios,
De vede comandantul puțin rănit, i-e drag,
Dar cît să fie ora? Aveam un braț beteag
Și-mi trebuia, ca spada s-o iau de jos, imbold;
Cealaltă mînă-n sînge mi se bătea de șold
Și nu puteam nici ceasul să-l scot. Dar în sfîrșit
Tăcu și toba. — «Țîcă, ți-e frică?»— «Sînt lihnit!»
Răspunse toboșarul. Într-un moment cîmpia
Se zgudui și plină fu-n toată grozăvia
De-un țipăt ce, sinistru, se înălța la cer.
Simțeam slăbindu-mi vlaga; așa ostașii pier
De răni; izvor de sînge țîșnea din mîna ruptă;
O vorbă-i ca un reazim cînd șovăiești în luptă;
Sporovăia sergentul; cercam «da» să răspund,
Căci în leșin de-a dreptul nu vreau să mă scufund.
Tăcu brusc tunul, noaptea părea că e mai blîndă.
Și se striga: «Izbîndă!» și eu strigai «Izbîndă!»
Zării cum vin aproape luminile-n mănunchi.
Însîngerat pe-o mînă și pe cei doi genunchi

Tîrîş, am spus: «Luaţi seama pe unde m-au dus
paşii!»
Pe urmă: — «Sus, cu toţii!» şi-mi numărai ostaşii
— «Prezent!» spuse sergentul — «Prezent!» şi
băieţelul.
Cu sabia în mînă veni şi colonelul.
— «De cine, oare, lupta, întreb, fu cîştigată?»
— «De voi!» a zis el. Neaua era însîngerată.
Şi-a spus: — «Hugo, chiar tu eşti? E glasul tău, sau
ce-i?»
— «Da.» — «Cîţi sînteţi în viaţă, aci cu toţii?»
— «Trei!»"

Paris, 28 februarie 1874

(Din ciclul *Timpurile de-acum*, VI)

BROASCA RÎIOASĂ

Ce ştim? cine pătrunde afund în lucruri vii?
Se-nvîlvora apusul în nori trandafirii;
Furtuna se sfîrşise şi-apusul roşiatic
Schimbase ploaia-n flăcări, pe-un maldăr de jăratic;
Pe-un şleau de drum ce ploaia îl prefăcuse-n baltă,
O broască uluită privea spre bolta-naltă;
Solemn visa; un monstru ce contempla splendoarea.
(O, pentru ce durerea, şi pentru ce oroarea?
Vai! Decăzut, imperiul e plin de-mpărăţei,
Cezari mişei şi broaşte buboase cîte vrei,
Cum este-n flori livada, cum ceru-i plin de sori!)
Se-mpurpura frunzişul în arbori sclipitori;
Oglinzi de apă-n iarbă şi-n şleau păreau că ard;
Se desfăcea amurgul la fel ca un stindard;

Un ciripit de păsări scădea prin înserare,
Pe ape,-n cer, tăcere; și, plină de uitare,
Sta broasca fără teamă, rușine sau mînie,
Privind nespus de blîndă coroana purpurie;
Pesemne, blestemata credea că e sfințită,
Simțea și ea reflexe din lumea infinită;
Că nu-i privire hîdă pe lume sau mîrșavă,
Să n-o atingă-o rază cînd crudă, cînd suavă;
Nu-i monstru slab, sălbatic, pocit de urîțime,
Să n-aibă-n ochi înaltul din stelele sublime!
Un om zări hidoasa jivină, mai întîi,
Și, tremurînd, îi puse pe creștet un călcîi;
Era un preot care citea o carte ncet;
Pe urmă, o femeie cu floare la corset,
Îi sparse-un ochi cu vîrful umbrelei, furioasă;
Preòtul era gîrbov, iar tînăra frumoasă.
Cîțiva școlari sosiră, ca cerul în april.
— Eram prea mic atuncea și crud, eram copil —
Tot omul care-n lume a rătăcit și el,
Povestea vieții sale își poate-ncepe astfel.
Au jocul, nebunia și zorii-n ochii clari,
Au și o mamă scumpă și sînt voioși școlari,
Pui veseli, aer proaspăt sorbind pe cînd se joacă,
Dragi, liberi, plini de zburde și rîset; ce să facă
Decît să chinuiască umilul dobitoc?
Prin șanț sărmana broască sărea din loc în loc.
Venise ora, cîmpul se-nvăluia-n azur;
Sălbatică, ea bezna căta; copiii-n jur,
Strigară: —„Pocitura s-o omorîm în drum,
Și, pentru că e slută, s-o chinuim acum!"
Rîdeau — copilul rîde atuncea cînd omoară —
Și-au început s-o-nțepe cu o nuia-ntr-o doară,
Lărgind spărtura-n ochiul plesnit și, îndrăzneți,
Tot sfredelindu-i rana, stîrniți de noi drumeți;
Căci hohoteau cu toții; și umbra sepulcrală
Învăluia martira ce n-are-o horcăială

Iar sînge, groaznic sînge curgea din trupul mut
Ce-avea drept vină crima de-a fi atît de slut;
Fugea; deşi cruzimea-i smulsese şi o labă;
Cu o lopată ştirbă-o lovea un pici în grabă;
Şi orice lovitură-o umplea de spume hîde,
Pe ea, ce şi cînd ziua în largul cer surîde,
Îşi tîrîie prin beciuri oroarea umbrei sale;
Ziceau copiii: —„Uite-o! E rea! Şi face bale!"
Cu fruntea-nsîngerată, cu ochiul scurs, năucă,
Prin mărăcini, schiloadă, căta un drum de ducă;
Părea că iese dintr-o ciudată gheară cruntă;
Cumplită faptă! ură ce omenia-nfruntă!
Sluţeniei s-adaugi oribile torturi!
Şontîc, din piatră-n piatră, doar sînge şi rupturi,
Abia sufla; nici unde-adăpost sau ascunziş.
Greu se tîra; iar moartea o respingea făţiş,
Scîrbindu-i hidoşia cu silă şi cu saţ;
Voiau acum copiii s-o prindă într-un laţ,
Dar ea scăpă sub gardul din mărăcinii deşi;
Făgaşu-era prielnic să-şi tragă bietul leş
Şi-acolo să-şi afunde şi răni, şi ţeastă spartă,
Simţind răcoare-n smîrcul verzui cu apă moartă.
Cruzimea omenească spălînd-o jos, în clisă;
Bălai, cu primăvara pe-obrajii limpezi scrisă,
Copiii, plini de farmec, păreau că se desfată;
Cei mari chemînd şi ţîncii şi toţi vorbind deodată,
Strigau: — „Adolf, priveşte! ce spui acuma, Petre,
Hai s-o sfîrşim cu una din maldărul de pietre!"
Şi toţi priveau pocita făptură fără milă,
Ea, deznădăjduită, zdrobită şi umilă,
Vedea frunţi aspre-n juru-i, plecate-a luare-aminte.
— S-avem, vai! idealuri şi nu săgeţi în ţinte;
Iar cînd ochim o rază în zările umane,
Să ne-nchinăm vieţii; nu crudei morţi duşmane.
O urmăreau în clisă cum îşi tîra necazul;
Creştea cu îndîrjirea o dată şi extazul;

Veni c-o piatră mare în brațe-un băietan,
Era, pentru-așa treabă, ușor un bolovan
Și spuse: —„Ce-o să facă, o să vedem de-aproape".
Dar chiar în clipa-aceea, pe drumul cu hîrtoape,
Trecea, din întîmplare,-o cotigă tare grea
Ce-un slab măgar bicisnic și surd o tot ducea;
Iar dobitocul jalnic, beteag și stors de vlagă,
Mergea întins, spre iesle, trudit o zi întreagă;
Trăgînd căruța plină și-n spate c-un samar;
Credeai că-i pasul ultim al bietului măgar;
Sleit, bătut, nevolnic, se poticnea, hîd, șchiop,
Sub bicele căzute asupra lui potop;
Avea, precum o pînză de aburi în privire,
Acea stupiditate ce poate fi uimire;
Se adîncea nămolul în mlaștina din gropi
Și cînd, întoarsă, roata zvîrlea noroiu-n stropi,
Scrîșnea cotiga jalnic, căci o-neca făgașul;
Scotea măgarul geamăt, sudalme căruțașul;
În coborîș drumeagu-mpingea măgaru-aici;
Iar el visa-n tăcere sub plesnete de bici,
În tainice adîncuri de oameni negîndite.

Dar țîncii-auzind zgomot de roți și de copite,
Veniră spre căruță, cu larmă și alai:
— „Să nu arunci pietroiul în broască. Ia, mai stai!"
Strigară: —„Vezi cotiga, ce-abia la vale vine,
Va trece pe deasupra, o să petrecem bine!"

Priveau toți.
Cînd, deodată, mergînd spre-adîncitură
În care monstru-așteaptă și ultima tortură
Văzu măgarul broasca și trist — vai! slabul gît
Spre ea mai trist și-l pleacă — greoi și mohorît,
Păru că o miroase, lăsîndu-și botu-n jos;
Cruțînd-o, osînditul se arătă milos;
Își adună puterea sleită, țeapăn stînd

Sub hăţuri şi căpăstru, cu trupul sîngerînd,
Şi-şi înfruntă stăpînul ce „Înainte!“ strigă,
Dispreţuind şi soarta poverii şi cotigă,
Primind acum şi lupta-n istòvul ce nu-l cruţă,
Şi sarcină urnindu-şi cu trudă, şi căruţă,
Cîrmi, zănatic, roata din calea ei grozavă,
Lăsînd făptura-n viaţă, în groapa ei jilavă.
Apoi de drum îşi vede, sub biciul ce o mînă.
Atunci, zvîrlind pietroiul ce îl avea în mînă,
Un băieţaş din ceată — acel ce povesteşte —
Sub bolta ce din neguri încet se albăstreşte,
A auzit o voce din cer spunînd: „Fiţi buni!“

O, proastă bunătate!-Adamantul din cărbuni!
Mister divin! lumină augustă-acolo-n bezne!
Tot ce-i ceresc sinistrul nu-l depăşeşte lezne
Cînd gloata oarbă,-n marea osîndă care-o paşte,
Nu ştie bucuria, dar mila o cunoaşte!
Spectacol sacru!-o umbră salvînd o altă umbră,
Şi-un suflet oarecare, o inimă tot sumbră,
Înduioşat, nătîngul spre cel hidos se-apleacă;
Cel osîndit pe-alesul hain spre vis îl pleacă.
Se-nalţă animalul, cînd omul se abate!
Şi în amurgul palid, plin de singurătate,
Ades gîndeşte bruta şi simte că e soră
Cu tainica, profunda şi dulcea auroră;
Ajunge-o scăpărare de milă ce se-aşterne
Şi bestia egală-i cu stelele eterne;
Pe înserat, spre casă, mergînd spetit, asinul,
Simţind că-i sîngerează copitele de chinul
Poverei, se abate şi face un ocol,
Aşa, să nu strivească o broască în nămol,
Acest măgar nemernic, spurcat, ucis sub băţ.
Mai sfînt e ca Socrate, ca Platon, în învăţ!
Tu, filozof, tot cauţi? O, gînditor, socoţi?

Din ceața lumii noastre vrei adevăr să scoți?
Crezi, plîngi și te scufundă în dragostea adîncă!
Cel bun, tot clar și-n neagra răscruce vede încă;
Cel bun sălășluiește în cer. O, înțelepte,
Doar bunătatea-aprinde a lumii fețe drepte,
Doar bunătatea-i ochiul curatei dimineți,
Cu raza-i încălzește necunoscute vieți,
Instinct ce-n suferință, și-n noapte e iubire,
Supremă și neștearsă trăsură de unire
Împreunînd în umbră, adesea-ntristător,
Măgarul prost cu Domnul Atoateștiutor.

26—29 mai 1858

(Ciclul *Broasca rîioasă*)

TRÎMBIȚA JUDECĂȚII

O trîmbiță enormă în nori fu să zăresc.

Și trîmbița aceasta părea în prag ceresc
C-așteaptă pe Arhanghel s-o facă să răsune.

Tot ce nu se transformă cîndva și nu apune,
O-nconjura. Și parcă simțeai, cuprins de groază,
Că buciumul ursitei ce tace și visează
Pe unde se creează și seamănă în vreme,
Turnat a fost de duhul unei puteri supreme,
Din spiritul dreptății strîns tainic în aramă.
Era lugubră, calmă și răspîndea doar teamă.
Stătea nedeslușită, tremurătoare ceață,
Pe dinafara lumii, departe de-orice față
A tot ce ființează.

Trăia din veacu-ntîi.

Părea o veghe trează păzind un căpătîi.

Ce noapte!-Acolo nu e nici vîrstă, nici contur;
Şi norul este spectru, iar spectru-i norul sur.

Şi-aceasta era goarna genunii.

-Un glas din nori
Va izbucni odată, pe rînd, de şapte ori.
Tot aşteptînd ascultă, gîndeşte, înghețată;
Dar pregătind pedeapsa, cloceşte o răsplată;
Şi soră-i toată spaima întinsă, sus, în slavă
Cu-această vestitoare ursuză şi grozavă.
Eu o priveam cu frică-n funebra ceață-adîncă
Cum s-ar vedea că tace cocoşu-n bezne încă.
Nu, nici o şoaptă-alături de trîmbița stăpînă.
Simțea tot globul frigul aramei în țărînă,
Deşi, acolo, lumea n-avea vreo mărginire.

Şi-ncremenirea oarbă din negre cimitire,
Şi somnul din morminte, şi pacea de nenvins
A morților din cripte păreau că forme-au prins
Din liniştea deplină ce o aveau pe buze;
Tăcerea grea da morții cumplite şi ursuze
Adînca neputință de-a nu mişca o cută
Din giulgiul cu uitarea pe fruntea ei țesută
Ținea tăcerea-n aer teribila-anatemă.
Simțeai c-atîta vreme cît trîmbița supremă
Stă mută, groapa rece, căscată,-ntunecoasă,
Va fi ca-nfățişarea neantului hidoasă,

Că va păstra mumia înfășurată-n bete,
Că oamenii vor trece din leșuri în schelete
Şi-acest banchet de fală voios, acest festin
Numit de nesătuii ce viețuiesc destin,
Şi-ntreaga veselie-n vîrtejuri de serbări,
Cu patimile cărnii sătule de-ncîntări,
Triumful și trufia, eroii beți, tiranii,
Vor mai avea-nainte ca scop și petrecanii
Putreziciunea, praznic cu viermii în orgie;
Dar că atunci în spațiul ce granițe nu știe,
Cînd va suna trompeta sus, fără să se-ndure,
Se vor vedea ca stoluri de pasări în pădure,
Ereți, hulubi, acvile, cum sufletele toate
Vor izbucni în freamăt din gropi cutremurate,
Şi spectrele, în vuiet de ape tumultos,
S-or înălța, în grabă, să-și strîngă os cu os,
Pe cînd în fund, în fundul genunii,-n fund de vis,
Albind tot absolutul, ca ziua în abis,
Misterioasa frunte de jude-ar apărea!

Părea c-această goarnă ascunde taina-n ea.

Simțeai că bronzul groaznic cu horcăieli enorme
Dă zvîcnet și vibrare și pune-a vieții forme
În plumb, în umbră,-n marmuri, că la fatalul sunet,
Tot ce e surd s-ar sparge în izbucniri de tunet;
Că și uitarea sumbră, în stinsele-i memorii,
La glasul negrei goarne s-ar deștepta cu zorii;
Că totodată-n straniul ei vuiet, ca un geamăt,
S-ar auzi cum cerul tot tremură în freamăt,
S-ar auzi cum strigă oricare conștiință;
Că-n fundul nepăsării, cel fără de credință,

Că scepticii, ateii, cei de plăceri sătui
Şi ţanţoşul ce cade din înălţimea lui,
Ar fi simţit un zgomot năprasnic prin vertebre;
Că sfîşierea-aceasta cerească de tenebre,
Ar înălţa pe-oricine-i supus sub aspră lege;
Că cel ce nu-nţelese căinţa, va-nţelege;
Că ar trezi atuncea ca o ciocnire-n poartă,
Urechea cea mai surdă şi viaţa cea mai moartă,
Chiar şi pe-acei ce-n rîset în vană bătălie
Şi-n josnică plăcere, aici n-au vrut să ştie
De prevestirea umbrei şi de misterul sfînt,
Chiar pe aceia care nu-i scoală pe pămînt
Nici tunetele nopţii sau dangătul de clopot!

Oh! mintea unde-aleargă şi tremură-orice tropot
Şi unde gîngăveşte biet graiu-o vorbă vană,
Şi unde aurora apare ca o rană,
Da, mintea-nfricoşată cînd vrea să prevestească,
Oh! cum să înţeleagă, cum să-şi închipuiască
Cutremurul acesta-n morminte-adînci pătruns,
Acest cuvînt teribil în catacombe-ajuns,
În cer crăpînd o poartă de-abis înflămînzit,
Dumnezeiescul tunet ce spune: „În sfîrşit!"
Da,-i el — măcar pe unde îşi taie ochiul drum —
E viitorul — baremi ce-n vis se vede-acum;
Cînd lumea va ajunge la capăt, cînd secunde
Şi zile, luni, ani, toate în timp or să se-afunde,
Cînd va cădea din ceruri, imens, nocturnul ceas,
Această picătură vărsînd întregul vas,
Atunci o rază albă-n tăcerea sepulcrală
Va luneca grozavă, tremurătoare, pală,
Pe haltele de noapte numite ţintirime;
Vor tremura sub pietre-a clădirilor mulţime,
Pe-ntinderile negre ce dorm; şi, ieşind dreaptă
Deodată,-n pîclă unde un univers aşteaptă,

Sus, peste lucruri, goarna, sau peste vietăţi,
Şi peste-apoteoze ori crunte nedreptăţi,
Sus, peste umbre, oase şi trupuri, peste duhuri,
Înfricoşînd toţi morţii va răsuna-n văzduhuri.

O, deşteptarea bruscă de larve împreună!
Oh! Noaptea care Moartea trezeşte sora-i bună!

Priveam, pe gînduri, spectrul aramei neblînzite.

Voinţe fără lege şi patimi nestrunite
Şi fel de fel de fapte-ale fiinţelor, mînii,
Iubiri, virtuţi, uri, imnuri, chin, ţipăt, bucurii,
Lăsaseră în umbra de nimeni clătinată,
În juru-aramei mute-o pecete, ca o pată;
Un Babel de-ntuneric se răsucea-n spirală.

Părelnica mărime, nespusă şi spectrală,
Ieşind din veşnicie, intra în absolut.
Spre-a măsura imensul lui turn, s-ar fi căzut
Din fund de vis un stînjen să scoţi şi-un cot să iei
Din tulburea şi sumbra genune de idei;
C-un capăt sta în bine, cu celălalt în rău;
Şi de la om la fiară, mergea de-a lungul său,
Deşi nici om, nici fiară acolo nu vedeai;
Pus pe pămînt, Sodomă ar fi unit şi Rai.

Era abis gîtlejul unde priveam extatic.
Cerc larg al Neştiinţei, întunecat, sălbatic,

Plin de această groază din stranii tăinuiri,
Îmi apărea asemeni giganticei poftiri
Să intru-n umbra-n care chiar Domnul se destramă.
Acest gîtlej doar grijă împrăştiind şi teamă
Larg se holba şi-amarnic spre om şi spre natură;
Şi-această fioroasă şi mută-n cer spărtură,
Părea căscatul negru al veşniciei chiar.

Acolo unde-i veacul şi unde nu-i hotar,
Din cînd în cînd în vidul acelui Invizibil,
Ceva mişca-n cutremur nedesluşit, teribil,
Şi scînteia în fugă un fulger de nespus.
Adîncurile lumii păreau că s-ar fi pus
Să mediteze-n umbra ce-n umbră se repetă,
La ora cînd ţîşni-va din crîncena trompetă,
Ca infinitu-asemeni de lungă, o chemare.
Părea încremenirea ea însăşi că tresare.

Porţi mari de-abisuri, peşteri hidoase şi caverne
Tartar numite, puţuri, gheene şi inferne,
Largi guri de întuneric ce nu rostesc nimic,
Vid, unde nu pluteşte un suflu-oricît de mic,
Tăceri ce-abia cutează o respirare-adîncă,
Aceasta pentru suflet se lămurea: „Nu încă".

În locul trist ca seara pustie şi nomadă,
Cum se aude zvonul cuiva sosind să vadă,
Se auzea, şchiop, pasul dreptăţii care vine;
Apoi pierea. Desfrîuri şi crime şi vermine,
Se-apropiau cu toate în negrul lor vîrtej,
Şi iar fugeau. Trompeta-şi căsca un crunt gîtlej.
Un grup de uragane dormea-n acest crater;

Cum gura de abisuri e mută sub mister
Şi cînd vom da deoparte, în ziua monstruoasă,
Capacul raclei noastre ce frunţile ne-apasă,
N-o atingea vreo mînă în globul nevăzut;
Orice popor din ţărnă-şi făcuse-un aşternut,
În sfera sepulcrală ce se lărgea mereu;
Pe colbu-acesta ochiul abia citea cu greu
Cuvîntul: RÎZI, c-un deget înscris de Epicur;
Şi se vedea-n adîncul rotundului obscur,
Chiar pînza de păianjen a lui Satan, nainte.

Şopteau, în treacăt, aştrii: „Tu să-ţi aduci aminte!
Şi roagă-te!" iar noaptea ducea cuvîntu-n haos.

Nu mai simţeam nici timpul, nici număru-n repaos.

Ieşea, sinistră,-o mînă dintr-o genune-adîncă.

Spre goarnă, spaimă-a crimei nepedepsite încă,
Ce-nalţă capul morţii în ziua sorocită,
Ea atîrna, enormă, deschisă, pregătită
S-apuce-această goarnă ce-n noapte încă doarme,
S-o umple somnul straşnic al genuinei larme.
În norul negru, mîna şi peste Invizibil
Se întindea. A cărei fiinţe? Imposibil
De spus, sub firmamentul ceţos şi mohorît,
Dar ochiu-n întuneric zărea numai atît —
Cinci degete deschise-ale mîinii ce-amenință;
Cine-ar fi fost în umbra de sus, orice fiinţă,
— Fireşte, vreun Arhanghel sau poate-un serafim,

Stînd, nemişcat, s-aştepte finalul semn sublim —
Se scufunda-n adîncuri, sub negrele perdele,
Cu tălpile-n infernuri şi creştetul în stele!

15 mai 1859

(Ciclul *În afara timpului*)

CÎNTECELE STRĂZII ŞI ALE PĂDURII

(1865)

ÎN FLORÉAL[1]

Orfeu, în codru, pe Caystru[2]
Sub luciul lunii auzea
Cum rîd, nedeslușit, sinistru,
Necunoscuți în noaptea rea.

Sibila Phtas din Teba, iată,
Vedea spre Phygaleu, în jos,
Dansînd pe zarea înstelată
Întruchipări de abanos.

Eshil, pribeag sub seara brună,
Pe al Siciliei pămînt,
Cu limpezi flaute de lună
Se îmbăta în codrul sfînt.

---

[1] Numele lunii mai în timpul Revoluției franceze (1789—1794).

[2] Fluviu din Lydia (azi Kara-Su), celebru pentru lebedele sale.

Uitînd de toate, Pliniu[1], tare
Atras de nimfe din Milet,
Pîndea trandafirii picioare
Cînd fustele săltau cochet.

Iar Plaut da-n Viterb[2] tîrcoale
Şi prin livezi cu pomii grei
Strîngea, ades, din iarba moale,
Vreun fruct căzut, muşcat de zei.

Versailles e-o pajişte sublimă
Şi are-un faun acolò,
Ce-i dă lui Molière o rimă
Şi-l uluieşte pe Boileau.

Bătrînul Dante ce privise
În inimi sumbre oglindiri
Vedea femei, plutind ca-n vise,
Pe înserat, prin crengi subţiri.

André Chénier, pe sub răchite,
Părea uimit ca un copil,
De rumeni umeri cu ispite,
Pe care-i îndrăgi Vergil.

---

[1] *Pliniu cel Bătrîn* (23—79) — savant naturalist al antichităţii romane.

[2] Localitate situată la 85 km depărtare de Roma, interesantă pentru monumentele sale vechi.

Shakespeare, la pîndă prin desişuri,
De după-un somnoros stejar,
Tot auzea, în luminişuri,
Un zvon de tropăit fugar[1].

Frunziş, mă chemi cu vraja firii;
Un zeu în tine e stăpîn
Şi parcă-n dans mai văd satirii
În fundul codrului bătrîn.

22 iulie 1859

(Cartea întîi, II)

VEŞNICUL ROMAN MIC

(Fragment din *Fuga din Sologne*, II)

Fugii; te chem. În umbră
Să ne-ncălzim ni-e scris.
Trăiesc în ţara sumbră,
Dar doldora de vis.

Spunea bunica dragă
Poveşti, bătîndu-şi cruci,
Şi-umplea pădurea-ntreagă
C-un farmec de năluci.

---

[1] Aluzie la *Femeile vesele din Windsor*, scena Falstaff în pădure, sau la *Visul unei nopţi de vară*.

Aici, sub orice poartă,
Se-aşază basme vechi,
Piticul casei poartă
Peruca pe urechi.

Prin grote, elfu[1]-aruncă
Sfîrleze-n răsuciri;
Ca păsările-n luncă
Vin zînele subţiri.

Povestea — spusă-n tinde —
Pe drumuri în urcuş,
Cu ambele mîini prinde
Un cuib de spiriduşi.

Vin licurici, ca dracii
De-azur şi umbră şui,
Aprind prin toţi copacii
Plăpînde flăcărui.

Cu mîini de scoarţă groasă,
Un faun — ciot de trunchi —
Amanţilor, sub masă,
Le-mbină-ai lor genunchi.

---

[1] În mitologia scandinavă, geniul vîntului, al focului, al pămîntului.

Alt spiriduş munceşte
În pod şi bate-n grinzi;
Sologne în bălţi luceşte,
Ca-n palide oglinzi.

De nuferii grădinii
În noapte sînt privit;
Fecioare par toţi crinii;
E totu-nsufleţit.

19 august 1859

(Cartea întîi, VI)

TIMPUL ÎNSĂMÎNŢĂRILOR, SEARA

E clipa cînd se înserează.
Sub poarta-naltă stînd, privesc
Sfîrşita zi ce luminează
Pe cei ce încă mai trudesc.

Cu ziua noaptea cînd se-ngînă,
Văd cum, în zdrenţe, pe ogor,
Aruncă un bătrîn din mînă
În brazde, rodul viitor.

Cu silueta-ntunecată
Domină ca un demiurg.
El crede cu făptura-i toată,
Că zilele util se scurg.

Pe cîmp în sus şi-n jos el iară
Apucă boabe, rînd pe rînd,
Deschide mîna şi presară.
Eu, martor mut, stau meditînd,

Pe cînd, lăţindu-şi văluri grele,
Amurgul, într-un zvon agrest,
Înalţă parcă pîn-la stele
Al săditorului larg gest!

Între La Roche şi Rochefort, 23 septembrie
(Cartea a doua, I, III)

LIBERTATE, EGALITATE, FRATERNITATE

(Fragment, I)

De mii de ani războiul place
Popoarelor în ceartă rea,
Şi Domnul, timp pierzîndu-şi, face
Ba cîte-o floare, ba o stea.

Un sfat din bolta colosală,
Din crin, din cuibul aurit,
Nu smulge-n veci nici o sminteală
Din bietul suflet îngrozit.

Vărsări de sînge şi victorii,
Supreme rîvne ni-s, ori legi;

Iar gloata oarbă, luptătorii.
Merg după tobă, turme-ntregi.

A gloriei deşertăciune,
Sub roţi de car triumfător,
Pe mame el în cîrd le pune,
O dată cu copiii lor.

Sălbatică ni-i fericirea;
Hai să murim! e-al ei îndemn.
S-avem pe buze năclăirea
Salivei goarnelor, drept semn.

Fum, tabere, lucesc oţele;
Pali, ne-aruncăm într-un atac;
Cînd scapără din tun ghiulele,
Se-aprinde sufletul posac.

Şi-aceasta pentru mari alteţe
Ce,-n clipa cînd veţi fi mormînt,
Vor face schimb de politeţe
Iar voi veţi putrezi-n pămînt,

Şi peste-un şes pîrlit de-arşiţă,
Şacali şi cerbi, în stol hidos,
Vor căuta o rămăşiţă
De carne-uitată pe vreun os!

Că nici un neam aici nu-ndură
Cu altu-alăturea a fi,
Ni se insuflă-ntr-una ură
În ale noastre nerozii.

E rus! Să-l sfarme, să-l sugrume.
E sîrb! Se cade foc să-i dai.
E drept. De ce sfidează-anume
Şi poartă, alb, ca noi, un strai?

Pe-acesta mîna mea-l suprimă.
Şi plec cu sufletul senin;
El săvîrşi o mare crimă:
Îşi are spiţa peste Rin.

La Rosbach[1]! Waterloo! Răzbună!
Beat, omul, c-un trist zvon în el,
Nu are-o faptă-n gînd mai bună
Decît în noapte un măcel.

Să sorbi cleştar dintr-o fîntînă,
Sau să-ngenunchi adeseori,
Iubind sub arbori ce te-ngînă,
Mai blînd e-un frate să omori.

Împungi şi sfîrteci şi înjunghii,
Alergi prin munţi, pe cîmpul larg;

[1] Sat din Saxa unde Frederic al II-lea al Prusiei i-a învins pe francezi şi pe austrieci în 1757.

Stă spaima cu-nclești unghii
În coama fiecărui șarg.

Și zorii curg peste coline!
În adevăr, te-admir nespus,
Că porți atîta ură-n tine
Cînd ciocîrlia cîntă sus.

2 iulie

(Cartea a doua, III)

ANUL CUMPLIT

(1872)

PE ZIDUL DE CETATE AL PARISULUI CÎND CADE NOAPTEA

Stă răsăritul negru, lumină spre apus,
De parcă brațe-ntinse, ieșind din osuare,
Urcau pe stîlpii serii un catafalc în sus
Și două giulgiuri albe desfășurau pe zare.

Se închidea și noaptea — o temniță sub chei.
Unea fioru-i planta cu pasărea ce plînge.
Mergeam. Cînd orizontu-l scrutai sub ochii mei,
Nu mai era apusul decît tăiș de sînge.

Gîndeai că vezi atuncea cum groaznic se ciocnesc
Un Dumnezeu și-un monstru, aceiași ca tărie;
Și ai fi spus c-acela e paloșul ceresc
Roșit și peste lume căzut din bătălie.

(Noiembrie, I)

Aşa, la noi venirăţi şi iată-vă culcaţi;
Duşi, dezmierdaţi şi-n line săruturi aşezaţi
Pe perina de apă, molatică şi-afundă;
Şi iată-vă-n cearşafuri reci şi muiate-n undă;
Voi, fiii miazănopţii pe valuri goi, visînd!
Închideţi ochii-albaştri în legănatul blînd.
V-aţi spus: „Poftim la tîrfă, la ea de bună seamă.
La Babilonul care sărutul lumii cheamă
Acolo; ghiftuită-i de rîset şi cîntări;
Ne-om întîlni acolo, saxoni, cu desfătări.
Germani, spre sud cu ochii piezişi priviţi de zor!
În Franţa, hai! Parisul, oraşul tuturor,
Ce se fardează pentru străini, el, minunatul,
Ne va deschide braţe adînci..." Şi Sena patul.

(Noiembrie, V)

MESAJUL LUI GRANT[1]

Deci, o, popor, cu paşii spre-un minunat destin,
Deci, leagănul lui Fulton[2], lui Penn[3] şi-al lui Franklin[4],

[1] *Ulyse Grant* (1822—1885) — general american, şeful nordiştilor în timpul războiului de seccesiune.

[2] *Robert Fulton* (1765—1815) — inventator american care a conceput primul ideea submarinului şi a preconizat mişcarea vaporului cu aburi.

[3] *William Penn* (1644—1718) — quaker englez, legislatorul sectei religioase de quakeri în Pennsylvania.

[4] *Beniamin Franklin* (1706—1790) — om politic, fizician şi publicist american, unul din întemeietorii independenţei americane, inventatorul paratrăsnetului.

Tu, aurora lumii, republică măreață,
În numele-ți se face un pas pieziș în ceață!
Trădare! cu Berlinul să nimicești Parisul!
În numele luminii să-ncurajezi abisul!
Dar cum! din libertate să faci o renegată!
Şi oare de aceea, venind pe-a sa fregată,
Lui Rochambeau[1] i-ntinse, ferm, mîna, Lafayette[2]?
Cînd bezna oarbă crește, să stingi făclia-ncet!

Cum dar! spui: — Numai forța e adevăr. În spadă
Suprema strălucire se cade să se vadă.
De douăzeci de veacuri e truda-n van. Te-nclină!
Progresul, ca un șarpe, se zvîrcolește-n tină;
Iar nația supremă e-aceea egoistă.
Desăvîrșire nu e, deplinul nu există;
Stăpînu-i tot; e jude și adevăr sever.
Şi lege, datorie și libertate pier,
Dreptatea ce ne mînă, aprinsul viitor,
Divină nțelepciune și om cugetător,
Şi dogmele, și cartea, Voltaire ca și Isus,
Cînd neamțul cizma groasă deasupra lor și-a pus!

Tu, care-arunci o umbră cu-a ta spînzurătoare
Pe lumea ce se naște, pe lumea care moare,
John Brown[3], ce-ai dat o pildă atîtor alte nații
Cu altfel de Golgotă, în alte triste spații,

---

[1] *J. B. Donatien, conte de Rochambeau* (1725—1807)— mareșal francez, comandantul trupelor trimise în ajutorul americanilor.

[2] *Marie-Joseph, marchiz de Lafayette* (1757—1834) — general și om de stat francez. A luat parte activă la războiul de independență a Statelor Unite ale Americii.

[3] *John Brown* (1800—1859) — luptător pentru eliberarea negrilor din Statele Unite ale Americii.

Strigoi, deznoadă-ţi ştreangul, o, dreptule,
te-avîntă
Şi biciuie pe-acela cu funia ta sfîntă!
Din vina lui, cernita istorie va zice:
— Americii, în sprijin, vru Franţa să-şi ridice
O spadă, libertatea redîndu-i şi speranţa
Şi-America, popoare, a-nfipt pumnalu-n Franţa!

Că fiara ce-i făcută doar să se furişeze,
Că bruta care poartă cuţite să scalpeze,
Pe sîngerosul rege al Prusiei l-admiră,
Că pe borus l-adoră piei-roşii, nu mă miră,
E simplu;-l văd, sălbatic, la pîndă pus să fure,
Cumplit, dar şi pe codru-l pricepe o pădure;
Dar că acel ce-n faţa Europei stă de pază,
Acel pe care-n raze Columbia-l ornează,
Acel în care-o lume vitează are viaţa,
Să stea în patru labe, tîrîndu-se în faţa
Teribilului sceptru de fier din vremi funebre,
Că el, Paris, să-ţi deie o palmă din tenebre;
Că la-mpărat augusta lui patrie s-o vîndă
La gîzi, tirani şi groazei s-o zvîrle-n grea osîndă,
Că, sumbru, s-o înece-n acest triumf grozav,
Să culce pe fecioară într-un culcuş scîrnav,
Că el s-arate lumii, pe-un mizerabil car,
America ce pupă călcîiul lui Cezar,
Oh! Zguduie acestea măreţele morminte!
În fund de catacombe deşteaptă oseminte
De-nvingători puternici şi dîrji învinşi, pe rînd
Kosciusko[1] pe Spartacus trezeşte, fremătînd;

[1] *Tadeusz Kosciusko* (1746—1817) — faimos general polonez şi dictator care a luptat eroic împotriva trupelor ţariste cotropitoare.

Şi Madison[1] se-nalţă şi Jefferson[2] se scoală;
Alungă Jackson[3] visul hidos ce dă năvală,
Adams[4]: „Necinste!“ strigă; iar Lincoln stă mirat
Şi sîngeră; el astăzi a fost asasinat.

Neam mare, te revoltă! O, naţiune-ntreagă,
Tu ştii cu ce tandreţe şi dor de fiu mi-eşti dragă!
Americă, plîng. Cîte insulte dureroase.
Abia aureola pe fruntea-i s-aşezase.
Istoria uimise cu steagu-i sideral.
Iar Washington în goană pe gloriosu-i cal
Stropise cu lumina scînteilor, pe cute,
Stindardul, mărturia izbînzilor trecute,
Şi, vrînd ca orice umbră să şteargă de pe ele,
Superb îl semănase cu pulbere de stele,
Dar flamura ilustră e-ntunecată, vai!
Plîng... Blestemat fii veşnic, tu, ticălos, ce dai
În mîndrul steag, pe care îl clatină în vînt,
În stropii de lumină, cu bulgări de pămînt!

(Decembrie, III)

---

[1] *James Madison* (1751—1836) — unul din creatorii partidului republican, preşedinte al Uniunii (1809—1817).

[2] *Thomas Jefferson* (1743—1826) — al treilea preşedinte al Statelor Unite ale Americii, unul dintre creatorii partidului democrat.

[3] *Andrew Jackson* (1767—1845) — om de stat şi preşedinte al Statelor Unite în 1829 şi 1837.

[4] *Samuel Adams* (1722—1803) — unul din fruntaşii revoluţiei Statelor Unite, poreclit Caton americanul.

CĂTRE TUNUL V.H.

Ascultă-mă, și fi-vei la rîndu-ți ascultat.
O, tunule, o, tunet, războinic nenfricat,
Balaur plin de furii și fum, a cărui gură
Cu mugete împroașcă și flacără și zgură,
Colos greoi ce are al fulgerului duh
Și-mparte moartea oarbă cînd trece prin văzduh,
Eu te slăvesc. Orașul acesta îl păzești.
O, tunule,-n războiul civil să amuțești,
Dar să veghezi în fața străinului. Ieri încă,
Spăimîntător și mîndru ieșeai din forja-adîncă;
Femeile în urmă spuneau: „E-ncîntător!"
Căci cimbrii[1] sînt la poartă. Izbînda lașă-a lor
Ne spală de rușine: Parisul stă s-arate
Azi, prinților, că martori sînt neamurile toate.
Ne-așteaptă lupta; vino, fiu straniu, amîndoi
Să ne-ndoim puterea și-un schimb să facem noi,
Răzbunător, dîrz pune-mi în suflet, fără teamă,
Tot bronzul tău, iar duhu-mi în greaua ta aramă.

O, tunule, îndată vei fi pe metereze.
Chesonul cu ghiulele din plin să te-nzestreze;
Pe caldarîm, în salturi, tîrît de opt mari cai,
Mulțimea cu urale purtîndu-te-n alai,
Peste ruini de case vei trece pe roți grele,
Înaltul loc să-ți capeți la eruntele crenele,
La care stă Parisul ce-n mînă spada strînge.
Acolo toropeala nicicînd nu te înfrînge.

---

[1] Popoare barbare care au cotropit Galia și nordul Italiei (sec. II î.e.n.), împreună cu teutonii, fiind exterminați de Marius (101 î.e.n.).

Şi dacă eu sînt omul ce încercare fac,
Prin dreaptă-ngăduinţă s-aduc în lume leac,
De sînt, în gălăgia ce-o iscă muritorul,
În for sau din înaltu-mi surghiun, semănătorul
De pace-ntru măcelul întărîtat mereu,
De-ndrept spre ţinta unde ne mînă Dumnezeu,
Surîzător sau jalnic, un deget, nentrerupt,
De ţin, eu, visătorul ce cu dureri mă lupt,
Cu drag la evanghelii şi *Bibliei* sînt paznic,
Tu, numele purtîndu-mi, o, monstrule, fii groaznic!
Căci dragostea e ură, sub veninosul val;
Căci omul-duh nu rabdă pe omul-animal,
Şi Franţa nu mai rabdă atîta barbarie;
Căci patria e ţelul sublim în veşnicie;
Iar datoria-i cere acum, mai furtunatic,
Zăgaz să fie-n calea puhoiului sălbatic,
Punînd Parisul nostru, Europa ce-o transformă,
Popoarele din lume, sub pavăză enormă;
Căci teutonul rege pedeapsă de nu are,
Tot ce numim speranţă, progres şi îndurare,
Frăţie, de pe lume în noapte o să cadă;
Un Cezar este tigrul şi-ntreg poporul pradă,
Şi tot ce-atacă Franţa spre viitor cutează,
Că trebuie să urce, atuncea cînd nechează
Sirepul lui Atila în bezna lui ascuns,
În jurul omenirii un zid de nepătruns,
Şi Roma, pentru-a smulge-universul din neant,
Se cade-a fi zeiţă, Parisul un gigant!

De-aceea tunuri care s-au zămislit din liră
Şi care dintr-o strofă-azurată odrăsliră,
Cu guri căscate-i bine să stea pe şanţuri, sus;
De-aceea gînditorul înfiorat e pus
Să dăruie lumină şi lucrului sinistru;
Cu regii şi cu răul, cu fiece ministru,

În fața lumii care scăparea vrea să-i vie,
El trebuie să lupte ieșind din reverie,
Să știe a-nvinge,-a frînge,-a zdrobi cotropitorii
Și-n trăsnet să prefacă și raza aurorii.
(*Decembrie*, IV)

SCRISOARE UNEI FEMEI

Trimisă cu balonul la 10 ianuarie

Vioi, Parisul luptă dîrz. Bună ziua doamnă.
E un popor, o lume, un suflet el înseamnă.
Se dăruie tot omul, la sine nu gîndește.
Nici soare nu-i, nici sprijin, nimic nu ne-ngrozește.
Vor merge toate bine cît somnul nu-i în noi.
Schmitz[1] dă comunicate banale de război;
Eshil de domnul pastor Brumoy tradus e bine.
Vreo cinspe franci pe ouă am dat, nu pentru mine,
Ci pentru mica Jeana, și George-al meu ștrengar.
Mîncăm urs, cal și șoareci și carne de măgar.
Atît de-nchis Parisu-i și-mpins în grea nevoe,
Că burta noastră parcă-i corabia lui Noe;
În ea orice ființe, urîte, mari sau mici,
Pătrund: dulăi și mîțe, mamuți, pigmei, pitici,
Toți intră, elefantu-ntîlnește-un șoricel.
Nu mai sînt pomi! Îi taie, îi crapă, cu ce zel!
Parisul își aruncă Champs-Elysée pe foc.
Ți-s degetele bocnă și gheață-n orice loc.
Căldură nu-i, nici rufa din albii n-o usuc,

[1] Generalul Schmitz, colaboratorul generalului Trochu, apărătorul Parisului.

Nici nu-mi mai schimb cămașa[1]. Iar seara, ca năuc,
La colț de străzi e-un murmur sinistru de talaz
Mulțimea; sînt ursuzii ce-njură de necaz.
Sau cîntece și-adesea îndemnuri pentru lupte.
Pe Sena-arhipelaguri de sloiuri, nentrerupte,
Plutesc, greoi, la vale, cînd o canonieră
În treacăt lasă-n urmă o spumă efemeră.
Trăim din mici nimicuri, de fleacuri să se rîdă.
Pe masa goală, unde ne-așteaptă foamea hîdă,
Un biet cartof, cu țărna în care-a fost înfipt,
E împărat, iar ceapa-i[2] zeiță din Egipt.
N-avem cărbuni, dar pîinea e neagră,-ngrozitoare.
Nici gaz; Parisul doarme sub stinse felinare;
La șase seara-i beznă. E frig și e furtună,
Deasupra frunții noastre ghiulelele detună[3].
Din schije-o călimară frumoasă îmi făcui.
Asasinat Parisul nu-și strigă spaima lui.
Pe ziduri, cetățenii jur împrejur fac pază;
Părinți, soți, frați, pe care îi tot mitraliază,
Strînși în mantale rupte, chipiul îndesat,
Pîndesc, avînd doar scînduri de goale bănci ca pat.
Dea-n noi cu tunul Moltke, Bismarck cu foamea deie!
E un erou Parisul, Parisul e femeie,
El e semeț și gingaș; privirea îi aleargă
Zîmbind și încărcată de griji spre bolta largă,
De vine porumbelul sau e-un balon amic[4].

---

[1] Spălătoreasa poetului l-a hotărît să adreseze o cerere primarului ca să obțină puțin combustibil. Primarul care a aprobat cererea se numea Georges Clémenceau.

[2] Ceapa, foarte abundentă în Egipt, trecea drept posesoare de virtuți medicinale; poporul îi atribuise un caracter sfînt.

[3] Bombardarea orașului, începută la sfîrșitul lui decembrie, luase în primele zile din ianuarie o intensitate extremă. „*Șase mii de bombe pe zi*", notează Victor Hugo.

[4] V. Hugo povestește de plecarea lui Gambetta în balon. Și scrie, la 8 ianuarie: „*Știrile de ieri au fost aduse de doi porumbei*".

Frumos: ce-i formidabil se iscă din nimic.
Eu sînt acolo, vesel că nimeni nu se pleacă.
La toţi spun să iubească, să lupte şi să tacă,
Duşman să fie numai duşmanul, hotărît;
Strig: „Nu mai ştiu de nume, sînt Patria[1] şi-atît!"
Cît de femei fii mîndru, că-n clipe de cruzime,
Cînd totul se înclină, sînt simplu de sublime.
Tot ce-a făcut mîndria străvechilor latine,
Au fost modesta vatră, virtuţile senine,
Şi mîinile, asprite de torsul lînii-arid,
Şi somnul scurt, şi calmul, şi Hanibal sub zid,
Şi soţii lor de veghe, acolo pe Colină.
Revin acele timpuri. Gigantica felină,
Ce-i Prusia, ordonă-n Paris, tigroaică, rumpe
Din inima zvîcnită-a agonicei lumi scumpe.
Ei bine, în Parisul sub strîngerea duşmană,
Francez e doar bărbatul, femeia e romană.
Cu totul se împacă femeia din Paris,
Cu foc stins, cu picioare ce degerate i-s,
La măcelari, în uşă cu aşteptări nocturne,
Cu viforul golindu-şi întregul ger din urne,
Cu foamea, groaza, lupta, nimica să mai ştie;
Doar patria pe lume şi marea datorie;
Chiar Iuvenal din umbră e mulţumit de ele.[2]
Bombardamentul face să urle citadele.
Din zori grăieşte toba spre trîmbiţele ceţii;
Diana iar trezeşte, în vîntul dimineţii,
Cetatea pală, mîndră ca-n umbră să apară,
Din stradă-n stradă trece răzleaţă vreo fanfară.

---

[1] După întoarcerea sa din exil, V. Hugo lansează trei apeluri germanilor (9 sept.), cerîndu-le să suspende ostilităţile şi să nu mai vină la Paris. La 17 şi în special la 2 oct. 1871, în apelul adresat parizienilor, scrie: „*Motivele de plîngere, resentimentele, ranchiunele, urile să fie lăsate la o parte... Nu mai ştiu cum mă cheamă, mă numesc Patrie*".

[2] Aluzie la *Satira a şasea*, în care Iuvenal înfiera desfrîul femeilor din Roma imperială.

Fraternizăm, victorii visăm; cu ochii crunți
Dăm inimii speranța, iar trăsnetelor frunți.
Cetatea pentru glorii și nenoroc aleasă,
Răbdînd grozave zile, salută și-i voioasă.
Da, va veni și gerul! și foamea va sosi!
Ce-i asta? Noaptea-i, iată! Și cum se va sfîrși?
Vin zorii! Stă credința în chinul nostru crud,
E Prusia-nchisoare, Parisul e Latude[1].
Curaj! curînd de timpuri străvechi vom fi aproape.
De prusieni Parisu-ntr-o lună o să scape.
Cei doi feciori cu mine visăm să fim apoi
Cu dumneata la țară, ne vei urma pe noi
Și-n martie vom merge, acolo, doamnă, iar,
De nu vom fi cu toții uciși în făurar.

(Ianuarie, II)

O BOMBĂ LA FEUILLANTINES

Au cine ești? cum, oare, vii tu de sus, zăludă!
Tu, moarte, plumb, vîlvoare, nenduplecare crudă,
Reptilă-a războirii cu-ntortocheată dîră,
Tu, monstruos și cinic omor, pe care-l vîră
Din fundul nopții, prinții în inimi omenești,
Tu, crimă, tu, ruină și chin, ce te numești
Capcană, ură, spaimă, măcel, dezgust, mînie,
Te-abați asupra noastră din bolta azurie!
Cădere-ngrozitoare de fier, infam boboc
De floare ce se sparge-n petale mari de foc,
O, mizerabil trăsnet uman, grozav temei

[1] Aluzie la Latude (1725—1805), aventurier multă vreme ținut în captivitate la Bastilia, ale cărui evadări închipuite rămăseseră celebre și întrețineau melodrama.

Prin care-s mari banditii și sînt tiranii zei,
Prostituată slugă a crimelor regale,
Cum s-a-ntîmplat minunea să-ți tai prin nouri cale?
Sinistră uzurpare a fulgerului, cum
Poți tu să vii din ceruri, cînd ieși din iad acum!

Cel care adineauri simți o mușcătură,
Împovărat de gînduri, stătea pe-o surpătură.
Privea o amintire în umbră, licurici;
Visa; el se jucase, copil, cîndva, pe-aici;
În fața lui, trecutul, de zburde albe plin,
I s-arăta; pe-acolo fusese Feuillantines;
Cu idiotu-ți tunet trăsnești un paradis.
Oh! Cum rîdea odată! Cît farmec nedescris!
Îmbătrînind, lumina o vezi cum stă să scadă.
Zîmbeau grădini pe unde acum e-această stradă.
Desăvîrși obuzul un drum tăiat cu-ncetul.
Fura pe-aicea, iarna, grăunțe, păsăretul
Și vrăbiile-n iureș își căutau gîlceava;
Dar mai presus de fire lucea senin dumbrava.
Cîți arbori! și ce aer prin rămurișu-ntins!
Fusese-un cap de aur și-acuma păru-i nins;
Fusese o speranță și-i spectrul unui om.
Ce tînăr sta la umbra acelui străvechi dom[1]!
Îmbătrînea acuma ca el. Vezi, trecătorul
Visa. De-aici își luase tot sufletul său zborul
Cîntînd, și-aici simțise cum ochii i se-ncarcă
De flori ce le crezuse, cîndva, eterne parcă.
Aici lumină viața era; aici, copil,
Mergea pe sub frunzișuri sporite de april,
Cu mama sa, pe care el o ținea de fuste.
O, amintiri! pier toate în zări tot mai înguste!
Zori dulci ca o corolă luciră-n ochiu-i clar

[1] Aluzie la Val-de-Grâce.

Pe ceru-n care arde, în clipa asta chiar,
Deasupra-i, înflorirea grozavelor ghiulele.
O auroră-n care zburară rîndunele!
Iar omul trist, de astăzi, zîmbea cu ochi senini.
Îi fermecau privirea o mie de lumini.
O, primăveri! grădina gemea de merișori,
De trandafiri și candizi bănuți strălucitori
Ce hohoteau de-a valma-ncălzindu-se la soare,
Și, mic copil, atuncea, el însuși era floare.

Paris, ianuarie 1871

(*Ianuarie*, VI)

PRECURSORII

Privind ființa, creatura,
Tot omul, dintru început,
A întrebat mereu natura:
Abis! de ce sînt eu născut?
Cînd credincioși, cînd ca ateii
Împerechem cu Prometeii
Și Kepleri și-Euclizi pe rînd;
Ca norii, îndoieli funebre
În ceruri urcă din tenebre
Și se coboară fulgerînd.

O, frunți cu flăcări înțelepte!
Spre guri de rîpi, spre culmi de cer,
Cîte figuri vin să se-ndrepte!
Cîte priviri cu-adînc mister!
Ce ochi cu stelele ideii
Au Miltonii și Galileii!

Danți mohoriți cu-obraz cernit,
Călcîiul vostru-i demn de aștri!
Și duhul vostru, zoroaștri,
E-un zmeu zburînd în infinit.

Să urci, să luneci fără teamă,
E tot. Să cauți, să privești!
Căci Iason[1] să-ntreprinzi se cheamă,
Și Gama[2]-nseamnă să voiești.
Cînd șovăie iscoditorii,
În ochi cu noaptea și cu zorii,
Fugind de-al tainelor zăvor,
De hieroglife avînd groază,
Cal aripat, voința trează
Răsare în amurgul lor!

Pe-acest sirep cu-aripi nenvinse,
Cînd geniu-uman a vrut așa,
El neatinsul îl atinse
Cu torța și lăuta sa.
Cînd pleacă,-avîntul luminîndu-l,
Iubirea: astru, soare: gîndul,
Ard în azurul din neant,
Cînd noaptea-ntinde pînza sure
Dă Domnul două stele pure
Drept pinteni dîrzului gigant.

---

[1] Căpetenia argonauților, legendarii navigatori elini care au adus din îndepărtata Colhidă lîna berbecului de aur.

[2] *Vasco de Gama* (1469—1524) — celebru navigator portughez, descoperitorul drumului spre India (1498).

Aceste inimi sfînt create,
Cînd toate-n preajmă pier pe veci,
Au strania divinitate
A nopții și-a genunii reci.
Tot ce descoperi hău apare.
De mori, nu-i rău! te-afunzi, te doare;
Prea lung e-al vieții van popas.
Dintr-un smintit ies lumi sublime;
Iar înapoi, în adîncime,
Columb de Empedocle-i tras.

Mări cercetate! Cer minune!
Cel ce pe Domnu-l cată-n jur
Pe-aripi un infinit își pune,
Fulton zări verzi, Herschel[1] azur;
Fourier[2] și Magellan azi pleacă;
Zeflemitoare, gloata seacă
Nu știe tot ce au visat,
Îi vede stinși în zarea mută,
Și spune: - O inimă-i pierdută!
Norod! O lume s-a aflat!

(Aprilie, I)

Grozave timpuri! gîndul, în spațiu-acesta rece
În care nesperatul, neprevăzutul trece,
Mi-e cîmp deschis oricăror triști pași rătăcitori.
Vin fapte-n șir, mărețe și-nvăluite-n nori.

---

[1] *Frédéric-Guillaume Herschel* (1738—1822), astronom englez care a descoperit planeta Uranus cu sateliții ei, precum și sateliții lui Saturn.

[2] *Charles Fourier* (1772—1837) — filozof și sociolog francez.

Eu scriu această carte ce-i zi cu zi dictată
Din clipa ce-mi apare şi fuge-nspăimîntată;
Şi orice săptămînă e-o hidră-n Anul Rău
Pe care-o naşte iadul şi se scufundă-n hău;
Se duce întîmplarea rotindu-şi ochi ca para,
Punîndu-şi mai nainte pe sufleul meu gheara,
Dînd versului meu aspru, strivit, jignit, durut,
Pecetea urmei unde un monstru a trecut.
Cei ce-n această umbră fiinţa vor să-mi scurme
O vor afla pătrunsă de nesfîrşite urme,
De zilele de groază, de chin şi ură grea,
De parcă lei năprasnici ar fi călcat pe ea.
(Aprilie, III)

A CUI E VINA?

— „Tu i-ai dat foc, acuma bibliotecii?“
— „Da.
Eu i-am dat foc!“
— „Dar este cumplită crima ta!
De tine-nfăptuită-mpotrivă-ţi, asasine!
Ţi-ai omorît chiar raza ce luminează-n tine!
E propria-ţi făclie ce vrei s-o stingi pe loc!
În ura ta nebună şi-i pui acuma foc,
E bunul tău, comoara, e zestrea ta şi partea!
Duşmancă stăpînirii, folosul tău e carea.
Căci ea întotdeauna te-a scos din umilinţă.
Biblioteca este simbolul de credinţă
Al unor generaţii ce nu-s trezite încă
Şi slavă aurorii aduc din noaptea-adîncă.
Cum! în această lume de adevăr, divină,
În operele pline de trăsnet şi lumină,

În cripta-aceasta-a vremii cu vaste repertorii,
În secoli, în vechi oameni, în şirul de istorii,
Într-un trecut din care învaţă viitorul,
În tot ce fu să-nceapă şi nu-şi secă izvorul,
Şi în poeţi! În hăul de *Biblii* prea subtile,
În vraful sfînt de genii grozave ca Eshile,
Homeri şi Iovi pe ceruri rămaşi ca o minune,
În Moliére, Voltaire şi în Kant, în raţiune
Arunci tu, mizerabil, o torţă a pieirii,
Prefaci în fum întreaga gîndire-a omenirii!
Să fi uitat că solul eliberării prime
E cartea? cartea este acolo, pe-nălţime;
Sclipeşte; şi fiindcă străluce sus, pe coame,
Sfărîmă ghilotină, dar şi război şi foame;
Vorbeşte: nici sclavie, şi nici un rob de acum!
Beccaria[1], Platon, Milton, deschide un volum.
Profeţi citeşte, Shakespeare sau Dante şi Corneille;
În tine se trezeşte imensul duh din ei;
Orbit, te simţi aceeaşi făptură ca ei toţi;
Devii mai bun citindu-i, mai grav să fii tu poţi;
Simţi cum îţi creşte-n minte divina lor idee,
Şi-ţi dă lumini, cum zorii pe cîte-un schit scînteie;
Cu cît ţi se scufundă în suflet înainte,
Te-alintă şi te-nvie cu raza lor fierbinte;
Cînd sufletul întreabă, e gata să răspundă;
Eşti bun, mai bun pe urmă; se sting şi se scufundă,
Ca neaua sub jăratic, mîndrii, mînii, nesaţii,
Prejudecata, răul şi regii, şi-mpăraţii!
Căci îţi trimite-n oameni, întîi, ştiinţa, vestea.
Apoi şi libertatea. Iar razele acestea,
Pricepi, sînt ale tale şi tu vrei să le stingi!
Visate idealuri prin carte doar le-atingi.

---

[1] *Cezar Beccaria* (1738—1794) — filozof şi criminalist italian.

Îți intră cartea-n minte și-aici desface toate
Cătușele greșelii de adevăr legate,
Că-n fiecare cuget e nodul gordian.
Ți-e vraci, ți-e călăuză, ți-e paznic an de an.
Te vindecă de ură, te scapă de sminteală.
Vezi, dar, ce pierzi tu astfel prin propria greșeală
Avutul tău e cartea! Ea este bucuria
Și dreptul, adevărul, virtutea, datoria,
Progresul, rațiunea ce patimi risipesc.
Și tu distrugi aceasta!"
— „Eu nu știu să citesc!"

Vianden, 25 iunie 1871

(Iunie, VIII)

VIITORUL

Abel, Caïn, o, frații-Eteocle[1], Polinice[2]!
Legi aspre! certuri! capul pe eșafod să pice!
Lințolii, steaguri! lupte! O, flamuri lungi cernite!
Guri negre de morminte ce se deschid grăbite!
Slăvite Doamne, morții, cînd i-om opri șuvoiul?
O, sfîntă pace!

Tîrfă murdară e războiul;
Infamă concubină-a norocului zănatic.
Atila fără geniu și Tamerlan sălbatic,

[1, 2] Frații Antigonei, fiii lui Oedip și ai Iocastei care s-au ucis reciproc într-un război pentru succesiunea tronului teban.

Aceştia-i sînt amanţii; în graţiile sale;
Orice speranţă-a noastră o zvîrle-n zahanale,
Dorinţa ne-o striveşte, sugrumă primăvara,
Cum ură-i ea, o, ceruri, eu o urăsc, barbara!
În tine sper, drumeţe ce vii întru tenebre,
Tu, viitor!

Ce facem, sînt doar ciudate-algebre;
E prea trist labirintul bătut pe drumuri vane,
Cu delăsări, cu spaime iscate şi capcane;
Ci-n veci veninul tainic în mîna noastră este.
Deşi-n duel se-nfruntă Atreu[1] şi cu Tieste[2],
Deşi Leviatanul[4] cu Béhémoth se luptă,
Iubesc şi cred. Enigma va fi în fine ruptă.
Nu-i umbra-ntotdeauna de om nedeslipită.
Nu! nu! umanitatea de loc nu e sortită
Să stea în neclintire pe margini de mormînt,
Precum în Ombos, palid, trist, Ieronim cel sfînt,
Ori ca Electra-n Argos mereu îndurerată.

Eu, care nici o teamă de stafii n-am, odată
M-am dus să-l văd pe leul[5] din Waterloo. Venii
Pînă-n cîmpia sumbră, trecînd prin bălării;
Era cînd ziua-alungă crepusculul de fum;
Sosii; mersei de-a dreptul spre măgura din drum.

---

[1] [2] Atreu, fiul lui Pelops, renumit în legendele greceşti prin ura sa împotriva fratelui său Tieste.

[3] [4] *Leviatan* şi *Béhémoth* -- monştri uriaşi amintiţi în *Biblie*.

[5] Aluzie la leul de bronz ridicat de aliaţi pe vîrful unei movile, în amintirea victoriei asupra lui Napoleon. Lui Hugo nu-i plăcea monumentul, „*acest leu oarecare*“ (*Mizerabilii*), ce amintea o înfrîngere. Dar se foloseşte de el ca de un simbol.

Urcai cu indignare; căci gloria de sînge,
Prin spadă și prin moarte în freamăte mă frînge.
Se ridica greu, leul, drept, pe cîmpia mută;
Priveam de jos statura-i înaltă și temută;
Sfida nemărginirea cu nemișcarea sa;
Simțeam că fiara-aceasta, pe cer așa cum sta,
De-azur cuprinsă, mîndră-n singurătatea-i mare,
Păstra în tihnă rece-amintiri îngrozitoare;
Dura, sălbatic, martor al înjosirii crunte.
Urcam mereu și umbra lui îmi creștea pe frunte.
Și cum suiam spre soclul întunecat și dur,
Spuneam: Așteaptă lumea s-adoarmă împrejur;
Dar el nu iartă; noaptea, din cînd în cînd în hău,
Un muget scoate bronzul acesta, surd și rău;
Și cînd o iau la goană din cîmpul vrăjii, unii,
Nu știu de urlă monstrul sau tunetul furtunii.
Lin, pas cu pas, în umbră, în preajmă am sosit.

Eu așteptam un trăsnet și-un cînt am auzit.
Un glas sfios ieșise din gura lui enormă.
În peștera aceea cumplită și diformă,
Să-și întocmească cuibul, venise un prihor;
Iubitul primăverii, gingașul zburător,
De fălcile sălbatic căscate fără teamă,
Cuibarul își pusese-ntre dinții de aramă;
Și ciripea prihorul în gînditorul leu.
Ca stînca-n mare, tragic și drept sta piscul greu
Pe-ntinderea-nroșită de sînge-odinioară;
Și, ațintind urechea spre tot ce înfioară,
Simții cum poposește în mintea mea un gînd,
Și-nțelesei, popoare, că auzeam cîntînd
Speranța-n disperarea rămasă înapoi,
Și pacea-n botul groaznic al hîdului război.

Bruxelles, 5 mai 1871

(*Iulie*, III)

ARTA DE A FI BUNIC

(1877)

FERESTRE DESCHISE

Dimineața dormind

Voci se aud. Lumina îmi cade pe pleoape.
La Sfîntu Petru sună un clopot pe aproape
Înotătorii strigă. Mai colo! Mai încoace!
Nu! Ciripit de păsări. Ca ele Jeana face.
O cheamă George. Cîntă cocoșii. O mistrie
Pe-acoperiș. Trec caii pe ulița pustie.
În ierburile nalte cu scrîșnet taie-o coasă.
Un pocnet. Freamăt. Urcă tinichigii pe casă.
Vacarm în port. Motoare cu șuierat prelung.
Acorduri de fanfară în răbufniri ajung.
Pe cheiuri gălăgie. Voci de francezi, deodată.
Adio. Bună ziua. E cam tîrziu și, iată,
Că lîngă mine vine să cînte-un pițigoi.
Bătaia de ciocane la potcovari e-n toi.
Foșnește valu.-N geamăt un remorcher apare.
O muscă[1] vine. Briză pe infinita mare.

18 iulie

(Din ciclul *La Guernesey*, XI)

---

[1] Francezii numesc *muscă* un vaporaș de curse fluvial.

FAPT DE SEARĂ

Sub ceţuri reci, pîrloaga sură este;
Vin să se-adape boii în cirezi;
Şi luna, cînd prin negrii nori o vezi,
Îşi varsă limpezimea fără veste.

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

Drumeţul trece, landa este brună;
O umbră-n urmă, alta-n faţă, sus;
Lumină-n răsărit şi în apus;
Aici amurg şi colo clar de lună.

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

Chircită, vrăjitoarea buza-şi strînge;
Paingu-şi ţese firu-n pînza lui;
Sclipeşte spiriduşu-n flăcărui —
Pistil de aur în lalea de sînge.

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

Vezi luntrii pescăreşti plutind pe mare;
Naufragiatul cată un catarg;
Spun: — Mîine! vîntul — Astăzi! valul larg;
Voci se aud în neagră disperare.

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

De la Fougère spre-Avranche, poştalionul
Învîrte-un bici ca fulgerul ceresc;
E clipa-n care zvonuri vagi plutesc
Şi umbra în văzduh sporeşte zvonul.

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

În codrii-adînci ard flăcări care-nşală;
Pe-o creastă zace-un cimitir străbun;
De unde-atîta negru, Domnul bun
În inimi frînte-a pus şi-n nopţi de smoală?

Nu ştiu nici cînd, nu ştiu nici unde-apoi,
Yvon, bun meşter, suflă în cimpoi.

Bălţi de argint palpită pe nisipuri;
Pe buza rîpei şade un condur;
Păstorul vede-n vîntul dimprejur
Un zbor de demoni cu hidoase chipuri.

Nu știu nici cînd, nu știu nici unde-apoi,
Yvon, bun meșter, suflă în cimpoi.

Din hornuri ies fuioare mohorîte;
Se duce pădurarul cu poveri;
Auzi, prin zvonul apei în căderi,
Foșnirea seacă-a crengilor tîrîte.

Nu știu nici cînd, nu știu nici unde-apoi,
Yvon, bun meșter, suflă în cimpoi.

Visează lupii, pradă flămînzirii;
Aleargă rîu și nor spre alte căi;
Și, după geam, sub lampa cu văpăi,
Copiii mei au frunți ca trandafirii.

Nu știu nici cînd, nu știu nici unde-apoi,
Yvon, bun meșter, suflă în cimpoi.

Din ciclul *Luna*, II)

5 august 1859

VASUL SPART

O, cer! întreaga China e-n țăndări, la pămînt!
Acest vas pal, ca cerul într-un ocean răsfrînt,

Acoperit de păsări, flori, fructe şi minciuni,
De-aceste umbre-albastre ce ies din viziuni,
El, nefiresc şi straniu, unic cînd scînteiază,
Păstrînd lumini de lună chiar ziua în amiază,
Că-i viu părînd sub jocuri de flăcări din văzduh,
Şi mai să-l crezi un monstru şi mai să-l crezi un duh!
Dereticînd, Maria l-a-mpins cu cotul jos
Fără să vrea, şi iată-l tot cioburi de prisos!
Frumos vas! Rotunzimea-i ca visul diafan,
Păşteau doi boi de aur pe-un cîmp de porţelan.
Ţineam la el, din clipa cînd l-am găsit pe chei,
Şi-l arătam, adesea, la toţi copiii mei.
Priviţi, e-un iac; maimuţa cu patru mîini, e clar;
Acesta e un doctor sau, poate,-i un măgar;
El cîntă liturghia, de nu! I-a! anume;
E-un mandarin acesta, zis şi Kohan pe nume;
E un savant, desigur, vedeţi ce burtă plină.
Atenţie, acesta-i un tigru-n vizuină,
În scorbură o buhă şi-un rege în palat,
În iad vedeţi pe dracu; urîţi i-au mai pictat!
Copiilor şi monştrii le par fermecători.
Hidoase lighioane-i încîntă,-adeseori.
Cît preţuiam eu vasul. Azi sfărîmat e, vai!
Venind plin de mînie, îndurerat strigai:
— „Cin' l-a trîntit?" Şi vocea-mi tună, întunecată.
Iar Jeana pe Maria văzînd-o-nspăimîntată,
Pe mine, de asemeni, înfuriat mereu,
Mi-a spus, încîntătoare, c-un glas de înger:
— „Eu!"

4 aprilie

(Din ciclul *Amestec de vîrstă înaintată şi copilărie*, VIII)

ORA, AMA[1]

Pe maluri, potîrnichea aleargă-n lung, zglobie.

În hora lor cerească vrînd parcă s-o îmbie,
Luară norii luna-n mijloc de umbre moi.
Vrei tu, iubite George, să mergem amîndoi
Să ne jucăm acolo, sub salcia pletoasă?

Amurg; se scaldă unii; pe umăr cu-a lui coasă,
Cosașu,-n drum spre vatră, se zvîntă de sudori.
Apusul își aruncă subțirile palori
Pe trupuri ce rîd încă, aici, în apa rece.

Preòtul își închide ceaslovul greu și trece;
Tîrziu pentru lectură, și-acest sfîrșit de zi
Spre rugă te îndeamnă cînd nu mai poți iubi.
Iubești, te rogi, în suflet sînt zori și seară vagă.

Și-n tot e-același lucru: iubind femeia dragă,
Te rogi la cer; și pentru ea stai îngenuncheat.
Vei învăța aceasta cînd tu vei fi bărbat.
Tot așteptînd, cu ochii întrebi și-ți spun acestea.

---

[1] Roagă-te, iubește (lat.).

Scump George, cum lui Carol i-aş depăna povestea:
Cînd roza-aripă moare, şi-albastrul zbor s-a frînt.
Şi ruga, şi iubirea cutează-ntr-un avînt,
În dragoste şi-n rugă e-aceeaşi teamă-adîncă.

În luminişul verde e ziua mare încă.
Vecernia răsună în fundul surei zări.
O, cer sublim! Cupolă imensei depărtări!
Zidire fără nume, de bezne şi de soare!

Oh! cum să intri-n casa aceasta tunătoare?
Stă tînărul pe gînduri, bătrînu-n anii grei,
Privind necunoscutu-nstelat cu vagi scîntei,
Tot una-s zori în freamăt şi seri cu-nfiorare.

O uşă-i rugăciunea, iubirea cheia ei.

21 august

(Din ciclul *Copii, păsări şi flori*, V)

PAPA

(1878)

SINODUL DIN RĂSĂRIT

(Fragment)

PATRIARHUL RĂSĂRITULUI, cu tiară pe frunte, în veşminte pontificale; episcopii îl înconjoară; au mitre şi odăjdii de aur.

În bucurii,
Cîntaţi un imn de slavă, cetăţi şi seminţii,
Cîntaţi de pretutindeni, pe munţi şi în cîmpie,
Căci Sabaot e soţul, biserica-i soţie,
Popor, eu sînt apostol, şi laud bolţi divine!

Intră un om îmbrăcat în şiac negru, cu cruce de lemn în mînă.

OMUL

Să lauzi ceru-i bine, infernul şi mai bine.

PATRIARHUL

Infernul!

OMUL

Da, adică, părinte, suferinţa
Să o sfinţeşti. Sfinţeşte pe cei ce plîng, credinţa
Sfrijită,-n care răul cu binele se luptă;
Sfinţeşte lipsa, patul cel mizer, haina ruptă,

Şi ocna unde lanţul greu trece prins de glezne;
Sfinţeşte-un suflet trîndav şi spiritul în bezne;
Sfinţeşte pe cei care în rugi sînt de prisos;
Sfinţeşte osîndiţii, pe toţi acei de jos,
Şi-acest noian de chinuri ce pe pămînt e domul
Mulţimilor. Sfinţeşte Infernul.

PATRIARHUL

Cine-i omul?

OMUL

Răsăritean episcop, de cel din Occident
Eşti salutat, şi-s frate cu tine. Fii prudent
Şi cugetă, o, preot, căci Domnul, ştii, există.

PATRIARHUL

Tu eşti, Părinte! giulgiu ţi-e strai!

PAPA

Şi faţa tristă.

PATRIARHUL

Tu, primu-aici!

PAPA

Vai, mie!

PATRIARHUL

Ce te-ntristează-aşa?

PAPA

Durerea tuturora şi bucuria ta.

Face un pas şi priveşte ţintă pe patriarh.

Părinte, uite, sufăr! infam lux te-nconjoară!

Începe, lepădîndu-ți pe lut a ta tiară.
Mîhnește-aureola, coroana ce ți-ai pus.
De jos culege aur sau razele de sus.
O, preot vesel, află că-s nații în furtună;
Că palul cer se umple de orele ce sună,
Un clopot pentru leagăn, prohod la copilași.
Păzește inocența, în blèstem să n-o lași.
De rău ai frică, focul să nu i-l scormonești,
Cu îngîmfări deșarte, cu pofte pămîntești.
Frați, să nu fim ierarhii meschini, dezastruoși,
Să nu-ngînăm pe regii ce-și fură odioși
Strassbourguri și Hanovre, și Metzuri și Alsacii.
De unde bogăția-ți-ai strîns? Prădînd săracii.
Cînd ai în pungă aur, în suflet scade Cerul.
N-au unii pîine, află, și hrană le e gerul;
Fecioare dau tîrcoale prin seara fără raze,
Odăjdiile tale, gătite cu topaze
În care Orientul stă aurit, feeric,
Sînt numai spectre negre și vii prin întuneric,
Ce pe Isus, din iesle, îl iau și îl ucid.
Femeile se-nvață c-un public pat sordid,
Se dăruie, cedează, să-și stîmpere stomacul,
Bogatul are viciul, iar foametea, săracul.
De ce strîngi, în dulapuri, tot soiul de dantele,
Mătăsuri, adamascuri, moar și catifele,
Bonete noi de aur, ce lăzile-ți încarcă,
Lungi sfite-acoperite de-oglinzi lucioase, parcă?
Sărmani, aud cum gemeți, în osîndiri auguste,
Comorile sînt sacre la voi, la noi injuste.
Un diamant ce-aduce pe mitră fulgerări,
Acest smarald în care e valu-ntregii mări,

Această strălucire de pietre nestemate,
Al vostru sînge-s; lapte din țîțele uscate,
Și dîrdîitu-acelor copii, micuți și goi!
Ți-e hîda înglodare-n prăpăstii și noroi!
În fastu-acestui preot, săraci, găsiți de față
Tot ce n-aveți vreodată, curata voastră viață,
Chiria locuinței, tăciunii din cămin,
Mîndria ce rezistă și rabdă orice chin,
Și munca mai sporită, cînd alții-și cresc averea,
Te bucuri, jertfind cinstea femeii! Decăderea,
Părinte! Dă-ți comoara săracilor! Dă tot!
Ce-i pentru ei rubine, imund la noi socot!
Ce! cînd în slăvi Cel-Veșnic gîndește-n orice clipă,
Cînd, fără tihnă,-ntr-una árunca în risipă
Lumina, ținînd sorii în cumpene celeste
Ca totul să pulseze, s-arate că El este;
Cînd prin această umbră ce-o taie meteorii
El ne privește zilnic cu ochii aurorii;
Cînd toarnă-n lumea largă un astfel de ciment,
Să nu se strice-o boabă-n albastrul firmament,
În ziua-n care-n cerul, ce alt cer îl ouase,
Desferecate-urlară cumplitele vîntoase;
Cînd pune mai mulți aștri să miște-n orice loc,
Mai multe glasuri, zgomot și fulgere, și foc,
Pe țărm, minuni mai multe, obscure sau prea clare,
Pe munți și-n codri, cîte nici omul vise n-are;
Cînd El este Ființa ce n-o cuprinde-o minte,
Noi, preoții, bătrînii, în falduri de veșminte,
Mai plini de giuvaere ca fetele de stradă,
Plecăm piezișe pofte spre-a bunurilor nadă,
Cînd El, cel ce nu fură, nu vinde în azururi,
El, sumbru Domn pe trăsnet, trăiește viu, de-a pururi,
Noi, sub portal de mîndră biserică sau schit,
Noi arătăm și-ntindem norodului uimit,

Sub fald de baldachine și purpură de strai,
Un zeu micuț și galeș, cu ochii de emai!
Un Sfînt Etern de ceară, Crist de carton pe cruce!
Plimbat, slăvit în predici, pus numai să străluce,
Mergînd încet, de teamă ca nu cumva vreun salt,
Altarul zdruncinîndu-l, să spargă pe Cel Nalt!
Tot templu-și are sfîntul ce și-l divinizează.
În timp ce mii de oameni mereu agonizează,
Pe cînd în aspre inimi cresc urile fierbinți,
Iar foamea-ngrozitoare cu strașnicii ei dinți
Devoră ateliere, hambare și cocioabe,
Noi arătăm, sub jocul luminilor, podoabe,
Păpuși de lemn vopsite, cu plete de beteală,
Cu broderii de aur, cu aur pe găteală
Avem Iòni, sfinți țepeni, și sfinte-dulci Marii,
Înveșmîntați în smalțuri și lucii sticlării!
Noi cheltuim Golconde, ca să ornăm neantul.
În timp ce viciul este hidosul și gigantul,
Și se deschid bordeluri, fecioarelor sicrie,
Voi, vă repet, aprindeți făclie de făclie,
Doi cîte doi, în șiruri, dați templului ocol,
Nempiedicînd decorul să fie hîd și gol!

Cum, între timp, se cade-a mînca, din cînd în cînd.
Și luxul vostru pîinea-i luă, un înger blînd,
Un suflet, o candoare, în noapte va intra!
Pe-un idol ce lucește-n brocart spre-a-l îmbrăca,
Vor deveni acvìle cereștii porumbei!
Femei de os și carne, realele femei,
Flori pure-ale iubirii, ai castității crini,
Cu prețul goliciunii și-al propriei rușini,
Și cu virtuți ucise ce s-au făcut cenuși.
Plătesc prostia voastră de-a îmbrăca păpuși!
Aceasta s-o-nțelegeți! S-o știți cu toți aci!
Vorbesc prea tare, poate! Și Dumnezeu vorbi

La fel, demult acelor ce meditau pe munţi;
Şi noi, cînd la altare stăm, cu plecate frunţi,
Nu spre-a fi demoni, preoţi, s-avem o strălucire.
O, fraţii mei, iubire, iubire, iar iubire!

PRIVIND CUM TREC OI TUNSE

Bat vînturile sumbre-ale serii care cade.
Ah, oilor, ah, turme, voi tremuraţi, noroade.
Dar unde-i lîna voastră, drumeţelor sărmane?
Umblaţi tot mai departe de streşini, de saivane,
Prin chiciură şi ploaie, umblaţi, umblaţi, umblaţi!
Dar unde-i lîna voastră, cînd sub mîhnire staţi,
Voi, ce hrăniţi o lume, dar foamea vă pătrunde?
Popor, unde ţi-e dreptul? Om, sufletul tău, unde?
Plugarule, pe unde ţi-s snopii? O, dulgher,
Zidar, constructor, unde-i umilul tău ungher?
Şi mintea ce v-ascultă supusă, unde-i oare,
Savanţi? Femeie, unde-i ascunsa ta pudoare?
Vai! eu aud cum goarne triumfătoare cheamă;
Iubirea unde-i, fată? Copiii unde-s, mamă?
O, tremuraţi fiinţe, sărmane, despuiate!
Voi nu mai aveţi miţe, căci de stăpîn sînt luate,
Ele-s pentru-aceia la care-s cîinii sclavi,
A celor ce sînt regii, puternici, mari, trîndavi!
A celor ce destinul vi-l ţin ca slugi supuse!

Şi totuşi vouă Domnul, el însuşi, vă dăduse
Această lînă sacră, şi-n slăvile-i profunde
Blesteamă crunţii foarfeci ai celui ce vă tunde!

Bieţi robi au fericiţii! Stăpîni, ruşine-un pic!
Dar unde sînt păstorii ce preoţi li se zic?
Nu te păzeşte nimeni, popor, o, scumpă turmă,
Şi lîna ţi-o răpeşte, vrînd carnea ta pe urmă.

NOAPTEA VINE.

Aleargă, cîteodată; fatale lovituri
Curg droaie şi s-ar crede, cu bietele făpturi,
Că adevăr, dreptate şi bună cumpănire
Tot ce-i curat în suflet, e biciuit în fire!
Nebuna gloată oare-ncotro se îndrumează,
Prin groaznic întuneric, gemînd? Cine-o veghează?
Ce hărţuite-s, pline de spaimă şi buimace!
Merg unde paşii sumbri, muşcaţi de tari gîrbace?
Aleargă... parcă-ncepe un vis să se perinde.
Şuierătorul crivăţ e-un şarpe ce se-ntinde.
Să fie-ntreg misterul chiar împotriva lor?
De ce atîta viscol pe-atît amar popor?
De sînt şi îngeri negri zburînd în întuneric,
Îi rog! iertare, vînturi! O, negru cer himeric,
Ai milă! Cîtă jale! Ce chinuri de nespus!
Dar cine urgiseşte sărmanii? Daţi de sus
Alte porunci, furtunii, voi, spirite din bezne!
Prin chica despletită-a profetului, mai lezne
Să zburde poate vîntul, profetu-i tare încă;
Bătînd pe slabu-n lacrimi, greşeşte bolta-adîncă.
Da, eşti nedrept, cer care m-asculţi din norii tăi;
Prea multă umbră. Milă! Din două părţi pe căi
E ceaţă, îndoială; şi ceaţa-nşelătoare
I-gheaţă şi-i orbeşte; li-e frig şi frică mare.

SPOREŞTE-NTUNECIMEA.

De unde-aduce vîntul sălbatic o solie?
Plecaţi, pieriţi în zarea sinistră, fumurie.

Mergi, turmă vlăguită-n scăzuta pîcla sură.
Dar ce devin învinșii în ea cînd dispărură?
Au ce devin cu vremea cînd au pierit de tot?
Se prăbușesc în neagra prăpastie: toți pot!
Se duc, se duc, aleargă, goi, triști și n-au popas,
Pe coaste fără țeluri surpîndu-se sub pas.
O, slabă gloată-n goană! O, turme negre-n mers!
Din umbra-n care arca plutea cîndva, v-ați șters?
Nu-i chin ca soarta crudă pe care-o au acei
Ce pleacă, numai visul lăsîndu-l după ei.
Destinul, din enigme compus, așază-anume,
Vai! dincolo de toată mizeria din lume
Ce geme, sîngerează și piere fără șoapte,
Pustia scufundare-a pribegilor în noapte!

PRIVIND O MAMĂ

Eu te slăvesc, o, mamă! Tu, ce-alăptezi, sfînt
nume!
După eternitate, creează mama-n lume;
Cu Domnu-alături Eva-ntregește pe Iafet;
Și omul, duh și carne, s-a plămădit încet
Din lapte de femeie și raze de genune.
Tot empireu-i vastă urzire de minune,
De boare, frumusețe, iubire, splendid vis.
Natura ce e oare? Răspîntie, abis,
Ciocnire; e-nflorire de-a valma-a tuturora.
Ce-n prunc revarsă mama, e însăși aurora;
Din sîn ca dintr-un soare lumina curge vie;
Dintr-o mamelă sumbră în bolta ruginie
Pe rînd picură aștri în spațiul nebulos;
Pleiadele deasupra iar Macabeii jos,

Sînt două grupe-asemeni; azurul se răsfrînge,
Şi-n noi devine suflet, în noi devine sînge,
Un infinit din fiece leagăn izvorăşte;
Eternul la aceeaşi lucrare foloseşte,
În lumea unde pruncul, lipsit de stea, e-n noapte,
Şi stropul de lumină şi stropul alb de lapte.
Fii, omule, sub semnul blagoslovirii sfinte!

VISĂTOR

Dar, muritori, cînd, totuşi, Sodoma-mi vine-n
minte,
Cartagina şi Moloh, a faptelor micime,
Şi, izgonind din lege atîtea negre crime,
Mă înfior. Tiberiu ca Dracon nu-i mai rău.
Satan areopagu-l făcu bîrlogul său.
Voi aţi avut dreptate dacă-aţi orbit pe Temis[1]
Prin care-atîtea crime înscrise-n lungul vremii-s
Căci de-ar vedea cum răul şi-arată cutezanţa,
S-ar mînia şi hîdă i-ar deveni balanţa.
Se-ntîmplă, cîteodată, că legi ce-s-au adus,
Pe Barabas[2] iertîndu-l, lovindu-l pe Isus,
Legi aspre-al căror paloş izbeşte ca buimac,
Din ţipătul din leagăn chemarea morţii fac.
Da, spaima creşte-n mine pe cea mai naltă treaptă.
Îmi amintesc de ziua, cînd, minte nenţeleaptă,
Mă socoteam un rege, eu care-ţi sînt doar sclav,
Dreptate! sub zid rece de temniţă, grozav,
A fost să văd la Roma o mamă aşteptînd;
Fusese osîndită la moarte-n ştreang, şi cînd
Suiau spînzurătoarea, cu groapa lîngă ea,
Femeia către jude s-a-ntors zicînd: — „Sînt grea".
Iar judele-a spus: — „Fie. Să aşteptăm puţin!"
— De n-aş şti că iertarea e-a cerului senin,

[1] Zeiţa justiţiei.
[2] Unul din condamnaţii la moarte, cînd urma să fie răstignit Isus, şi graţiat la cererea arhiereilor şi bătrînilor.

Ar fi să plîng pe omul cu inima aceea! —
Ce aștepta el oare? un lucru doar: femeia
Să deie viață pentru ca el să-i deie moarte.
Așa pătrunde omu-n enigma unei soarte
Cu-o hotărîre, fără fior de conștiință.
Și moartea, ca și viața zăceau într-o ființă.
Lucirea lor celula o lumina umil;
Ce grozăvie! Una venea către copil,
Făcea, spre mamă, alta un pas încet, și-n umbră
Surîzătoare una, spre ea, iar alta sumbră
Vrea să-i aducă cheia-nchisorii, fiecare,
Două năluci sosite din adîncimi de zare.
Ce doliu! Pradă legii! — Durerea mă străpunge.
Așa, o, disperare! umanul ced ajunge
Să capete o față cumplită de bandit!
Copilul, dacă cerul voia, ar fi grăit:
„Prin a-mi ucide mama, tu, lege-ai început...
O, lege oarbă,-n spaima din cugetul zbătut,
În van și-a scurs, sărmana, cu rugi și lacrimi, chinul,
Tu îi condamni odrasla să-i fie asasinul;
Cu sîngele-i un leagăn gol încă tu pătezi,
Din mine inocentul, un paricid creezi.
Tu mă îndemni la crimă, deși eu nu exist,
Mă nasc, omor. — Vai! Legea își ia compasul trist
Îndeasă rău-n urnă, n-o află încă plină,
Măsoară crima, alta adaugă și-mbină
Un atentat cu altul, o crimă cu un doliu,
Dintr-un teribil leagăn ridică un lințoliu,
Așteaptă nou-născutul, zidește-un mohorît
Mormînt pe el și spune: Dreptate-a hotărît!
Ea vrea ca-n universul sfințit ce datu-ni-se,
Cînd ceru-n zori își lasă larg porțile deschise,
În ziua nesfîrșită de-azur fără perdele,
Și-n vasta furnicare de caste flori și stele,

O mamă să-și blesteme amarnicul moment
În care-și naște pruncul sub blîndul firmament!
Eu am văzut aceasta. Pe cînd nefericita
Sta-n loc, privind cum vine nendurător clipita,
Şi asculta în noapte un clopot sur: Dreptate!
Simțea cum eșafodul în pîntec i se zbate.

SUPREMA ÎNDURARE

(1879)

VII

Eu India-am văzut-o; îl plîng pe ciandala;
Nicicînd, un om, o vorbă frăţească nu-i grăia;
De bea, el spurcă fluviul; martir va să rămînă,
Nu e primit în case, nu i se-ntinde-o mînă;
El n-are drept la apă, la pîine, prag în cale;
Pămînt, şi foc, şi aer îl prigonesc cu jale,
Toţi îl urăsc, şi cîmpul, materia întreagă
Cu spaimă îi alungă fiinţa lui pribeagă;
El adăpost nu află şi nimeni nu-l primeşte.
Dar oricare-i e soarta ce i se hărăzeşte,
Ca noi, el vede ziua şi suflet tot mai are;
Pe cap de i se zvîrle, orice, fără cruţare,
Dezgustătoarea lepră, sau ciuma — un cărbune —
Nu-i blestemat, mai poate să facă fapte bune.

Priviţi-l pe acesta. Dreptatea scînteiază
Nu pentru el. Eroarea mereu l-abrutizează!
E rege. Şi progresul, prea luminos şi viu,
Răsare — pentru oameni un soare auriu;
Nu-l va vedea. Oricine, în drumu-i, poate-uşor
Din adevăr să soarbă strălimpede izvor;
El, sumbrul, însetatul, nu-i vrednic a-l ajunge.
Cuvîntul, fapta, pasul, lumina ce străpunge,

Sînt pentru eĭ pierdute; urechea-i e de piatră;
Vreo rază nu ţinteşte pleoapa-i, stinsa vatră.
Se pare că destinul nu are vreun alt ţel
Decît, ca într-un codru, să-l piardă-ntîi pe el.
A fost lăsat departe de vasta omenire
Ca să nu poată-ajunge cu noi într-o simţire;
Lipsit de călăuză şi neavînd de-ales
Decît în bezná crima, spre pofte doar purces
Un suflet ce dorinţei murdare i se-nchină,
Departe de ştiinţă, de orişice lumină,
Proscris de raţiune, de nobila dreptate,
În plină-ntunecime a minţii exaltate
Pe care-o face-n treacăt mai roabă-ncă erorii
E-un paria sinistru, hoinar, al aurorii...

Doi osîndiţi; pe care să-l plîngi îl vei alege?
Fără noroc e unul, iar altul fără lege.
D n ei, hai, spune, care-i mai singur şi mai silnic,
Acela ce nu-şi are un colţ de pîine, zilnic,
Sau omul ce-adevărul de-a pururi l-a jertfit?

Jeliţi pe rege, el e cel mai dezmoştenit!

XIII

O spun azi ca şi tine, bătrîn prieten Dante;
Dar trist, nu cu asprime, nu-n vorbe fulminante:
„— Voi lua-o de la capăt, de n-or vrea să priceapă;
Acest popor ca apa-i, o tai şi nu se crapă,

Şi-acelaşi fapt de sute de ori l-oi spune-n voie!"—
Ce dîrz e-apărătorul şi cauza-anevoie!
Se înfioară mila şi ţipă contra ei
Întreaga suferinţă a semenilor mei.

O, voi, necunoscuţii, smintită gloată largă,
Deasupra căror clipa inconştientă-aleargă,
Mărunţi în fericire, simţind cît ajutor
Uitarea dă acelui confuz şi trecător,
Nerămînînd în urmă un pas, în nici un chip,
O grijă-avînd să fie grăunţă de nisip,
Gîndiţi-vă că unul ce-i trecător pe lut
Se crede-Atotputernic, Prea-Nalt şi Absolut!
Vă-nchipuiţi, desigur, ce-nseamnă un despòt!
Mulţimii ce suspină îi rîde idiot;
Îl face mic mărirea venită din văzduh;
Enormul tron zdrobeşte în el orişice duh;
Sub el dispare legea, onoarea laolaltă.
E pacea duhnitoare şi ruşinoasă baltă;
Corupţie sînt toate, justiţie, amvon.
Spre-a cîştiga procese, vii, tu, Trimalhion[1]?
Bun. Plata! Eşti Phrineea[2]? La juzi arată-ţi pieptul,
Mergi ca spre-o mîntuire, către mormînt de-a dreptul;
Războiul e tumultul inform, dezlănţuiri,
De patimi, de instincte barbare şi poftiri,

---

[1] Personaj din *Satiricon*, roman satiric al scriitorului latin Caius Petronius Arbiter, rămas celebru prin ospeţele sale fastuoase şi moravurile sale îndoielnice.

[2] Renumită curtezană greacă (sec. IV î.e.n.) ce a servit de model sculptorilor greci Praxiteles şi Apelles. Fiind acuzată de impietate, heliaştii au achitat-o, uluiţi de frumuseţea ei.

Din luptă-n luptă-şi poartă inconştienţii paşi;
El ca pe-un stog de paie aprinde un oraş;
Iar cîmpu-n foc, ce-l arde acest călău sălbatic,
Roşeşte munţii unde visează, gînduratic,
La volbura de flacări ce-mpurpură tot locul,
Vultùrul, subsuoara cătîndu-şi-o cu ciocul.
Apòi, izbînda fuge-ntr-o zi şi-l face scrum,
Cînd a sporit doar umbră de chiparoşi în drum.

Ce! dacă rău-ar creşte din oarbă împilare,
Trufie fără margini, dezmăţ şi desfrînare,
Din lux, din fericire, nu-l veţi jelì, milos!
Ce! dacă el priveşte de sus şi noi de jos;
Ce! dacă pune-n stînga, în capul mesei, pline,
Un cancelar, şi-n dreapta un conetabil ţine,
Şi dacă, beat, s-ar crede chiar Dumnezeu, nimicul,
Şi dacă, formidabil, s-ar socoti buricul
Întregii lumi ciudate de-ospeţe, oşti, parfumuri,
Şi-nconjurat ca rugul de un vìrtej de fumuri,
Şi de-o să poarte, tristă, pe fruntea sa tiara,
Respectu-ntreg fiindu-i mai rău decît ocara,
Acest palat părîndu-i mai jalnic ca ungherul,
Şi aurul mai roşu decît e roşu fierul,
Cum se numeşte rege şi s-a născut gătit
Cu crini şi cu coroană, şi uns şi linguşit,
În leagăn cu albine de aur, la Versailles,
Bun, el e osînditul; nu, milă să nu ai!

Priviţi-i, sînt aceştia destul de îngroziţi!
Toţi Transtamarii[1], unii de alţii sînt pîndiţi,
Şi, tremurînd toţi, fără de bucurii în cale,
De cum zăresc un frate, pun mîna pe pumnale;

[1] Numele unei dinastii regale spaniole.

Alonzo-și schimbă noaptea culcușul său răscopt;
Iar Ludovic[1] slăbește, în friguri; Henric opt[2]
Își scotocește patul cu-mpunsături de spadă,
Rustem[3] e-o mare brută, doar crime vrea să vadă,
În ochii tuturora citește-un plan haìn,
Și-n orice om ce trece visînd un asasin.

Gîrbaciul lor se-ndoaie sub sarcina tirană.
Cu cît mai strîmtă-i fruntea, mai largă ești,
coroană!
Vai! ce devine oare această omenire
Pe care-o au în mînă și-o joacă în neștire?
Ah! regele,-al superbei tenebre stareț cast!
Vă miră mult palatul în care șade-n fast,
Fanfara ce-l urmează-n solemn și mîndru val,
Și-i împuiază capul c-un zgomot triumfal,
Cortegiul fără seamăn, deschis în calea lui;
Îl pizmuiți că este stafia Luvrului!
De jos priviți, văzîndu-l superb, imperial,
Puternic, fie-n Römer[4] sau în Escurial,
Printre curteni în aur și doamne în mătase,
În culmea strălucirii cu fețe radioase,
Popor, l-admiri, dar fără să știi că-n fast feeric,
Lucind pe dinafară, în el e întuneric.
Știți voi ce suferință din cînd în cînd l-apasă
Cînd vagi treziri să-și vadă prăpastia îl lasă?
Invidia vă umple, dar aparența minte.
Durerea stă sub luxul splendidelor veștminte;
Voi toți simțiți dogoarea, dar simte el arsura.

[1] E vorba de Ludovic al XI-lea, regele Franței de la 1461 la 1483.
[2] *Henric al VIII-lea* (1491—1547) — rege al Angliei.
[3] Erou fabulos din epopeea persană.
[4] Palat din Frankfurt pe Main, unde se încoronau împărații germani.

Iar timpu-i bate-n țeastă, lărgind mereu spărtura,
Puterea el o duce, cum un căpăstru-o vită.

Ați meditat la țarul din țara moscovită?
La împăratul Romei vă mai gîndiți acuma?
Obscură cifră! Zero îi este lumii suma!
Ați meditat la sila ce macină sultanul?
Îi argintează sclipăt de perle mari caftanul;
Un paradis el vede, cu lungi alei domoale,
Cu băi lascive, păsări, flori și cadîne goale,
Prin marele vitraliu-al geamlîcului, într-una;
Sus, pe turban, cu coarne de aur, poartă luna
Ce-aduce și eclipsa, și nebunia-mparte;
Puterea lui e cîmpul însămînțat de moarte;
E ca în largul mării sub zariștea profundă;
În gîndurile-i hîde tăcut el se cufundă
Ca stîncile murdare de scîrnăvii și clise;
Prinzînd în mînă sceptrul, pe frații săi ucise;
Și ca despòt să fie și-nvingător la fel,
Lugubrul om își smulse chiar inima din el;
O zahana e tronu-i, ruini întregu-i tîrg;
O sută monștri negri și albi păzesc cu sîrg
Ca aprigi sclavi palatul cumplitului stăpîn,
Îl sorb din ochi de flacări și-ncovoiați rămîn,
Și de femei cu scîrbă urîți, și de bărbați,
Ei, eunuci în trupuri și-n suflete castrați.

Spun, inimile calde sînt inimile mari.
E timpul să îi plîngem pe-acești tirani barbari.
Justiția prea dreaptă e soră-a răzbunării.
Noi să iertăm. Chiar dracii să stea supuși iertării;
Da, trebuie și mila grandori să dobîndească.
Să nu-nfierăm oricare sluțenie lumească.
De îndurarea noastră să nu scutim vreun om;

Cel drept în bunătate nu este econom;
Un monstru e un schilav cu drepturi ca noi toţi.
Neştiutorul, fie în codru, printre hoţi,
Poftind, desculţ, în zdrenţe, golan de joasă teapă,
Sau chiar purtînd coroană pe cap, ilustră ţeapă,
E un biet orb, trist, josnic, ispitei dînd ocol;
Da, unde nu-i lumină, tot omu-apare gol;
Sinistră unitate în rău! analogie:
Dintre smintitul foamei şi-acela din orgie!
Ei au o legătură, aceea că nu ştiu.
În două lumi de beznă, la fel merg în pustiu.
Ei sînt întunecarea de vătămări doar buni;
E neştiinţa, ură, distrugeri, stricăciuni;
Brutalitatea vine, urmată de cruzime;
Din omul nopţii iese, vai! omul pus pe crime;
Priviri drăceşti şi-aţîţă-n aceste umbre jarul;
Stau în aceeaşi ceaţă tiranul şi tîlharul,
Aceeaşi cobe neagră ce noapte-n zbor o taie,
Şi Gingishan[1] e lîngă Mandrin tot cucuvaie;
Acelaşi întuneric sălbatic de nespus,
Jos pe Cartouche îl pune, pe Ludovic[2] mai sus.

Da, întrebaţi oriunde, vi-o spun de zile-ntregi,
Filozofii, moravuri, prejudecăţi şi legi,
Însîngerate veacuri, vechi mărturii în coruri;
Scrutaţi, cătaţi trecutul îmbălsămat de-omoruri;
Deschideţi Panteonul cu dinastii-ngropate
În greaua lor miasmă de don Calmet[3] păstrate;
Scurmaţi în atentate, sondaţi şi tragedii
Ce-aruncă-n mari palate incendii stacojii,
Ce veţi găsi? Aceiaşi mari ticăloşi, atît,

---

[1] Cuceritor tătar, întemeietorul primului imperiu mongol (1154—1227).
[2] *Ludovic al XV-lea* (1710—1774) — rege al Franţei.
[3] *Augustin Calmet* (1672—1757) — benedictin francez.

Banditi strivind pămîntul, strîngîndu-se de gît,
Şi Constantin păgînul, ca şi Joas levitul[1],
Şi Darius persanul sau Dmitri moscovitul,
Şi Eduard englezul ori medul Barazàs,
Prin naşteri prinţi, regi astăzi şi mîine-ocnaşi abia.
Ce este Carol nouă[2]? E Ravaillac[3]. Alonz',
Şi Sancio[4] şi Ramiro sînt idioţi de bronz.
Dar Henric trei[5] ce-i oare? Un prostănac. Ivan?
Smintit. Murad, el, tigrul la pîndă pe divan?
Turbat. Vai! ignoranţa i-acoperă sub vremi.
De ce s-o plîngi în ocnă şi-n Luvru s-o blestemi?

XIV

(Fragment)

Ian Huss[6] era pe stiva de lemne, sus, legat;
Trosnea-mprejuru-i focul, mereu, întărîtat;
Ian Huss văzu cum vine îngrozitorul gîde,
Cu mutra lui hidoasă, brăzdată-n cute hîde,
Călăul jalnic, robul nemerniciei dure,
Stăpînul plin de sînge al morţilor obscure,

[1] Rege al Iudeei.

[2] Rege al Franţei care din îndemnul mamei sale (Caterina de Medicis) şi a ducelui de Guise a ordonat masacrarea protestanţilor în noaptea sfîntului Bartolomeu (23 august 1572).

[3] Ucigaşul lui Henric al IV-lea, regele Franţei.

[4] Fiul lui Ramiro II (+950), suveranul Asturiei, Galiciei, Leonului şi Castiliei.

[5] Henric al III-lea (1551—1589) — rege al Poloniei (1573) şi al Franţei (1574—1589).

[6] *Ian Huss* (1369—1415), reformator religios, adept al doctrinelor lui Wiclef, precursorul lui Martin Luther în Boemia. Fiind excomunicat de papa Alexandru V, a fost ars de viu pe rug.

Drumeţul către care toţi viermii se îndreaptă,
Dîrz ucigaş ce-o clipă nu cugetă, n-aşteaptă,
Cal orb ce trage-al legii biet scripete beteag;
Ieşise-ntreg oraşul pe-acoperiş, în prag,
Şi forfotea să-şi vadă serbarea lui deplină;
Ian Huss privi pe omul cu faţă de jivină,
Pe insul mizerabil ce spaima îl urmează,
Un soi de vietate a nopţilor de groază;
Turtit sub greutatea neîntreruptei sile,
Avînd vîlvori de ruguri aprinse în pupile.
Sosise, cu sudalme strîmbîndu-şi gura largă;
Vedeai pe fruntea-i umbre şi spectre cum aleargă.
Şi dogoresc noiane de cazne ce-nspăimîntă;
Era întreaga-i viaţă pe chipu-i slut răsfrîntă,
Singurătatea, doliul, blestemul, înzestrarea
De ucigaş, ce-i şade mai jos decît iertarea
Şi moartea ce-i dă sînge din ţîţa ei şi fierea,
Culcuşu-i, din bucată de ştreang făcut, muierea,
Copiii, sub blesteme ca puii de lupi suri,
Căminul, unde cată cu spaimă, prin spărturi,
Şcolarii puşi pe goană, cum s-a clintit din loc;
Iar pumnii, arşi de fierul ce s-a-nroşit în foc,
I se-ncleştau; soldaţii-l chemau, scuipînd în jos,
S-apropia, slut, groaznic, încovoiat, soios
Şi ruşinat, de stîlpul de rea cariatidă;
Pîndea pe unde vatra arzîndă s-o deschidă,
Ulei să mai arunce şi smoală din belşug,
Căra-n sudori şi geamăt, împovărat ca-n jug,
O sarcină de lemne-n cuptorul său sălbatic;
Sub ochii plini de ură, el scormonea-n jăratic,
Mîrşav, sub anateme, respins şi blestemînd;
Şi-atunci Ian Huss, de flăcări lugubre lins pe rînd,
Spre cer nălţă privirea şoptind: „Sărmanul om!“

RELIGII ȘI RELIGIE

(1880)

DISPUTE

II. PRIMA GÎNDIRE

Religie nu este neblestemînd oleacă.
Ca o momîie, una pe Dumnezeu l-îmbracă;
Din urlete de inimi își face paradis;
Din beciul ei spre boltă lungi flacări și-a trimis,
Scrîșnește, și plăcerea-i să aibă un infern
Spre-a scormoni-n adîncuri cu furca ei etern.
Un paloș îi dă alta și caraghios îl face
C-o uniformă-ascunsă sub patrafir, stîngace.
Sub tălpi obuz el are și sus e trăsnet tot;
Era cîndva Iehòva și iată-l Sabaot;
Tambur-major îl unge și general acum;
El la război se duce. Bogat și plin de fum,
La Cel de Sus ajunge Satan, și-acest escroc
Îi zmîngăle mustața-n cîrlig, bătîndu-și joc;
Preabunul Tată simte, vag, că e tras pe sfoară,
Se lasă;-și pune-un fulger în ranița ușoară,
Caterisit de papă, îngăduie, trufaș,
Războiul să-i agațe de mitră un panaș,
Spre om închide ochii, făptură fără leac,
Și nefiind bun Tată, încearcă-a fi bun drac.

Chiar de purtați turbane bogate, de batist,
Sau mitre unde perla stă lîngă ametist,
Voi, preoți în odăjdii și albe patrafire,
Știind ce drepturi are prostia-n omenire,
Uzați cu hărnicie de ea, fără pereche.
Fiindcă Prea-Înaltul, cam tare de ureche,
Se face că nu vede, și toate le ascultă,
Fiindcă Domnu-adesea primește și-o insultă,
Că-ndură Te-Deum-uri, nu rîde că-s miloage,
Și rabdă-n bunătatea-i pe-abatele ce rage,
V-ați folosit de chipu-i de prunc blajin și surd,
Punîndu-i în spinare triumfătoru-absurd
Și-acolo-n sanhedrinuri, și-acolo în concilii,
Făcînd să buchisească-n cărți groase imbecilii.
Cît de ușor, o, preoți voi scormoniți într-una,
Necruțător blestemul și, crîncenă, minciuna,
Păcatul și bîrfeala în tomuri, în tot locul,
Cum pasărea în pene se ciugule cu ciocul.

De unde scoți fantome, călugăre cucernic,
Miop pe-Atotînaltul, rigid pe Cel puternic?
Tu, popă, ce e oare acest Orgon[1] din cer,
Zeu podagros ce-l joacă un dèmon pișicher?
Ah, doctore! ți-e jocul nechibzuit și-amar,
De rîd toți că pe Domnul îl au în buzunar!

Ascultă-i:

[1] Burghezul bigot și naiv din comedia *Tartuffe* sau *Impostorul* a lui Molière.

— „Mag și pustnic, fachir, om și muftìu,
Spun că-s făcuți de Domnul chiar după chipu-i
viu".
E tare slut atuncea. Bun. Preot alb, apòi
Tu, preot negru, dacă el seamănă cu voi,
E treaba lui, firește. Eu fluier. Cîte poze
Îl compromit în șiru-i de lungi metempsihoze[1]!
Îmi cer, holbați, diacii cucernicia-ntreagă;
Rîd. Catedrala însăși în van vrea să m-atragă
Cu două uși deschise la poarta de intrare;
Îi las să bombănească în strane și-n altare.
Pentru creduli, deci, pace! Eu unu,-n schimb, mă țin
Departe de amvonul cu orator creștin;
Fugi de Nonotte, scriu, uite-n carnet, și-mi prind
acù
La căpătîi: ·Nu face să mergi la Bourdaloue[2].
Mi-e silă de bigoții cei moraliști și seci.
Am groază de pădurea cu stîlpi greoi și reci
De unde plouă friguri, pleurezii cumplite;
Nu mă expun să intru-n biserici mucezite;
Nu merg pentru-a mai prinde răceala și fiorii,
Doar ca s-ascult acolo lătrînd predicatorii,
Flecari cu bărbi sau clerici chilugi al căror gest
Cu-ntortochieri se-ncurcă-n discursul indigest.
O, Bellarmin[3], voi, preoți de plumb ca Frayssinous[4],
Laynez[5], ce plictiseală! cu cangea-n mînă-acú

[1] Credință religioasă a unor popoare vechi (în India, Grecia antică, Egipt) că sufletul după moarte trece prin diferite trupuri de oameni sau de animale pentru purificare.

[2] *Louis Bourdaloue* (1632—1704) — orator bisericesc francez, profesor de retorică, filozofie și teologie la colegiul iezuiților din Bourges.

[3] *Robert Bellarmin* (1542—1621) — iezuit și filozof scolastic.

[4] *Denis Frayssinous* (1765—1841) — predicator francez.

[5] *Jacques Laynez* (1512—1565) — al doilea general din Compania lui Isus, discipol înflăcărat al lui Ignațiu de Loyola.

De-ar trece peticarul ce suflete adună,
În coș din întîmplare, Satan ar fi să spună:
«Cîndva, în iadul unde numai de ei te-mpiedici,
Pe-aceşti flecari strivi-vom cu propriile predici!»
Zeu. Lume. Măgărarul și-asinul său cel prost.
O, preoți! Dacă-am crede scornirii fără rost,
Conduce Domnul toate. Mai rău. El, Universul,
Ieșit schilod din haos, de țărm își frînge mersul,
Catarge vezi pe cerul scris cu cerneală, sus.
Busolă nu mai are și ancora s-a dus,
Și pare pretutindeni că ape mari inundă.
Și tot ce crede omu,-n abisuri se scufundă.
Credința-noastră, lege și adevăr s-apleacă;
Vezi brațele speranței ce-n valuri se îneacă;
Iar Dumnezeu ce face cînd îl cuprinde sila?
Nimic. Ba nu. Îi naște pe Cham[1], Nemrod, Atilla,
Gingishan, Carol-Quintul[2], Tamerlan[3], Bonaparte;
Distruge Roma,-Atena, cetatea mîndrei Sparte;
NOMINOR LEO[4], spuse, prin grația-i, un rege;
Un sfînt dacă-i dă lumii, mai dă și-o fărdelege;
El pe Columbi conduce, dar și pe cruzi Pizzari[5];
El e fantast; e straniu în faptele lui mari,
Iar Bossuet[6] ia notă-napoia lui, acum.
Eclipsa-i vine-ndată ce zorii sînt pe drum.
E astrul orb. Într-una contradictor la pîndă.
Îi este lumea-aceasta înfrîngeri și izbîndă.

[1] Al doilea fiu al lui Noe.

[2] *Carol Quintul* zis *Carol al V-lea* (1500—1558) — rege al Spaniei.

[3] *Tamerlan*, numit și *Timur Lenk* (1336—1405) — fondatorul imperiului al doilea mongol, învingătorul lui Baiazid.

[4] Numele meu e Leul (lat.).

[5] Aluzie la aventurierul spaniol Francisco Pizzaro, cuceritorul Perului în secolul al XVI-lea.

[6] *Jacques-Bénigne Bossuet* (1627—1704) — celebru episcop și scriitor francez, predicator la curtea lui Ludovic al XIV-lea, om politic, ideolog al reacțiunii catolice împotriva protestantismului.

Se schimbă, se rotește. E hidră,-i Dumnezeu.
Al unei roți demente e osie, mereu.
Acum e Întîmplarea, acum e Providența.
Oroarea omenească își află-n ei esența,
Îl meșteriți să fie la fel cu cei de jos,
Răzbunător ca tată și ca stăpîn gelos.
Slănina ne-o oprește o zi pe săptămînă;
Dacă-o mîncăm, al morții arhanghel crud ne mînă
În hăul de jăratic și-n flăcări ne aruncă,
Atît de bine iadu-l ascunse într-o șuncă.
Tot ce-a creat, el sfarmă; de-a pus prea mult nisip,
Omăt și umbră, are o vină-n orice chip.
El ciuma ne trimite; cînd osia e frîntă,
S-a cam prostit Iehòva și-ntruchiparea sfîntă,
Murdară e cînd glodul pe talpa mea s-așază;
Dar cerșetorii — oare de ce sînt? — îl pătează;
Și zdrențele sărace, în orice loc de viață,
L-acuză și, scîrnave, de Dumnezeu s-agață.
El drege tot. Și, bașca, cu dreapta orice-ar face,
Teribil, formidabil, isprava-i tot stîngace.
Un sat cînd pedepsește, îneacă-un continent.
Eu i le spun pe față, sînt, deci, impertinent,
Îl văd chiorîș, rîd, umblu, năzbîtiei mă las,
Și zvîrl cu bobîrnace în maiestuosu-i nas;
Se supără, desigur; și spune, scos din minte:
— „Cu trăsnetul ce naiba făcui?" Dar înainte
S-apuce-acest Geronte[1] vreun tunet cu scîntei,
Eu, liniștit, la pasul ce-l am de obicei,
Am și ajuns departe. Alăturea trăsnește,
De-aici și verva voastră, și hazul meu pornește,
Predicatori.

---

[1] Personaj care reprezintă un bătrîn cu idei învechite, exagerat și în rezervă și în credulitate față de oameni și împrejurări; pus în scenă în vechea comedie franceză și în aceea a lui Molière.

Desigur, ce v-aş răspunde vouă?
Clocește-un ou credința, greșala cînd îl ouă;
Altaru-apasă pruncul cu umbrele străbune;
Pe ochii ignoranței o dogmă grea el pune;
Dă preotul biletul spre cer, de bună samă,
Creștinului și-i cere la graniță o vamă.
Biet mort. Te cată-n pungă, plătești să intri-n rai.
Rămîi cu păcătoșii, bănuțul de nu-l ai.
Zeu rău pe care-l lauzi și-amenință din spațiu,
Un zeu semnat de Maistre[1], Sanchez[2], Troublet[3],
Ignațiu[4],
Lucește-n umbră, printre soboruri de moșnegi;
Atît; și-ncepe noaptea pentru milenii-ntregi.
O, preoți! Dumnezeul ce stă pe tronul său,
E lumii idioate supremul nătărău;
El vă servește numai, momîie cumsecade,
Sculptat, bunic prea aspru, pe boltă de arcade;
Cam surd, ascultă dangăt de clopote vecine;
El, încîntînd drumeții, îi face să se-nchine,
Oi omenești, mînate de dascăli fără număr,
Și farmecă zugravii ce, cu un sac pe umăr
Și ghetre la picioare, tot zmîngălesc vopsele,
În iunie, la țară, cînd pomii pe șosele
Foșnesc și de departe-și fac semne șugubețe,
Voioși că pieptănară căruțe cu fînețe.

---

[1] *Joseph de Maistre* (1753—1821) — filozof religios francez.

[2] *Thomas Sanchez* (1550—1610) — cazuist spaniol.

[3] *Nicolas-Charles-Joseph Troublet* (1697—1770) — scriitor francez.

[4] *Ignațiu de Loyola* (1491—1556) — nobil spaniol, întemeietorul ordinului catolic al iezuiților.

V. NĂSCOCIRE

Ați născocit pe diavol. E-o bestie, casap.
Pe oameni de picioare-i tîrăște, și de cap,
Crezînd că o ispravă-a făcut, acolo sus,
Pe Tibidabo-n munte ducîndu-l pe Isus.
El spune: — „Îți dau glia. Tu fii supus la tot."
Nici n-a luat în seamă pîrdalnicul netot
Că-i Dumnezeu acela pe care-l ia de păr;
Și că Isus, ce-ascunde ciudatul adevăr,
I-ar zice, poate: „Slugă nătîngă și spurcată,
Tu îmi oferi pămîntul, cînd eu am lumea toată!"

Religii sînt puține, visîndu-l pe-Ananké
Ce pot crea titanul, dar dracul nu mai e.
El e, ca să vorbească aici doar scriitorul,
Sec și vulgar; turbîndu-l pe Ion Botezătorul,
A ispitit pe Sfîntul Anton c-un pic de minte.
E demonul; cum tremuri. Rîzi; dracu-ți stă-nainte!
Prea gras, el se tîrăște, sau slab e ca o ață.
Nu, Belphégor[1] n-ar ține un saltimbanc în viață;
Iar Belzebut[2], prin tîrguri plimbat în iarmaroace,
Decît un lup din codru mai mic succes ar face.
De-aș prezenta eu lumii minuni și fenomene,
Cu ochi holbați să rîdă mulțimea în arene,
Aș prefera acelui pitic țîfnos, Sadoh,
Paiaței vechi cu chipul de zmeu numit Moloh,
Lui Belial[3] ce suflă văpăi pe nara-i plină,
Un iepuraș cuminte bătînd în tamburină.
De scormonești abisul, doar umbre și orori,
Împrejmuind gigantul cu ochi cercetători,

[1] Idolul moabiților, amoniților și madianților.
[2] Divinitate la filisteni; căpetenia demonilor în *Evanghelie.*
[3] Căpetènia îngerilor rebeli izgoniți din rai.

Rămîi uimit de golul povestei fără șir,
Nimic mai bun nu afli-n afară de satir.
Prin el chiar păgînismul la voi vrea să se-ntoarne.
Mereu copita-n furcă, mereu pe frunte coarne.
Mereu cocoașa-aceeași în cîrca-acelui gnom.
Orb, șchiop, aceasta-i forma întregului binom.
Infirmul și reptila: Lucifer, Asmodeu[1],
Pe zeu nu-l vede unul; iar altul merge greu.
La Roma-n casa de-aur, pe cărămizi bătrîne,
Își țopăie dezmățul nălucile păgîne.
Pitic cu capul mare, picioare de berbeci;
Le-a copiat infernul creștin, naiv, pe veci.
Ați botezat pe faun; și este Necuratul.
Trăgînd smintit de cablu, de-a pururi nempăcatul,
În univers, otgonul ar vrea să-l facă praf,
Ca totul să reintre în haos, și seraf,
Stea, cer și om și însuși pe Domnul Sfînt să-l darme,
Toți, unul peste altul, de-a valma să se sfarme.
Vicleanul, stînd pe gînduri, cînd Iehova-i creare,
Urzește uriașa neantului trădare;
Făptură neagră, suflet ce n-are margini parcă,
La fel ca o maree vrea umbra s-o întoarcă;
El, parodistu-amarnic, pe om stă să-l apuce
Și tot ce mare Domnul făcu, la mic reduce,
El, monstrul rău, atîta de mîndru la statură,
Că tunetul l-așteaptă să-l prindă-n luptă dură
Și poartă, rană-n frunte, tot rău-universal,
Că n-ar avea oceanul atîta sare-n val
Pentru secretu-i hohot și gluma lui trufașă,
Acest colos în lanțuri sub Etna uriașă,
Vă stă pigmeu în mînă, cu-ntregul său necaz
Că e atît de josnic și slut e la obraz;
Ce astăzi e în ocnă, era-n gigant Ereb
Și-acum în loc de munte nu vezi decît un gheb.
În multă născocire nu prea aveți noroc.

[1] Diavolul sau duhul înșelăciunilor.

Voi faceți iarăși roata lui Ixion la loc.
Natura-are maimuța, biserica pe dracul;
Sus, maimuțoiul care-i mai vesel! În săracul
Basm, Capricornul[1], astru, stea, cade-atît de jos
Că nu e decît țapul sabbatelor, soios;
Infernul trist dublat e de un sălbatic rai;
Stau dracii, osîndiții-n hîrdău, pe jărăgai,
Ei ceru-l fac, prin chinul osîndei, mai sublim,
În smoală fierb să iasă un proaspăt heruvim;
Dar dracu-n van se coace, prea cenușiu e încă;
Și nimeni nu-nțelege cum în haznaua-adîncă
A flăcării eterne, cu-asemenea lungi gheare
Și mare ură, Iblis[2] prea sclipitor nu pare.
A lui Othrix femelă, cracatița-agățată
De Ararat[3], cu gheare, spre cremenea Carpată
Și, înotînd sub mare, o înălța — ia ghici —
Un năpîrstoc e-acuma, cu unghii verzi și mici;
Iar gloatele jignite de-a voastră slăbiciune,
Rîd de titana care azi în drăcoaică-apune;
Venind din ceruri, Linus[4], pe-al său Pegas, alături
Vă află vrăjitoarea pe coada unei mături;
Călugărului zidul i-arată drăcovenii
Și-i mișună-n chilie vermină de vedenii;
Dar monștrii-aceștia-s josnici, mai pali piticii par
Decît e sfinxul, noaptea, ieșind din nenufar,
De cum o broască-ascunsă prin mărăcinii suri;
Și-ai zice că toți care făcură spoituri
Și cei ce-asemeni, chipuri vopsiră grosolan,
Vrînd pe Mayeux[5] să-l facă, schițară pe Satan.

---

[1] Al zecelea semn al zodiacului.

[2] Numele diavolului la musulmani.

[3] Munte în Armenia sovietică unde, zice-se, s-a oprit arca lui Noe.

[4] Poet legendar elin, anterior lui Homer.

[5] Tip de burghez-patriot al epocii Revoluției de la 1830 din Franța care, mîndru de rolul lui de revoluționar, în orice discuție întrebuința cuvintele de lege, constituție, legalitate.

ASINUL

(1880)

— „Tu arzi mereu! Ia seama, o, suflete! În lume,
Pe noi, întunecații ingrați, vrînd să ne-ndrume,
Te mistuie văpaia și poți chiar măsura
Cît ține pe pămîntul acesta vremea ta.
În noaptea noastră viața nu-și poartă pururi chipul.
Cînd mîinile turnară de-atîtea ori nisipul
Și-am tot umplut clepsidra, și-n ochii noștri cînd
Amurg și auroră s-au stins în cer, pe rînd,
Și-aceasta de atîtea nenumărate ori,
Fatal sfîrșești. Ia seama, va trebui să mori.
Arzînd și zi și noapte, prea iute-ți seci dogoarea!
În noi tu picuri pacea, iubirea, îndurarea,
Dreptatea, legea, sacra-adevărului putere.
Dar cînd creează focul, materia ta piere.
Nu te pripi! Prieten, gîndește la mormînt!“
El spune calm: — „Fac slujba de flacără ce sînt!“

octombrie 1880

MÎNIA DOBITOCULUI

II. PRIVIRE GENERALĂ

(Fragment)

. . . .

Am fost să văd lăcașul cel pal, clădit de mult
De om și de himeră, cu umbră și tumult,
Cu țipete și vuiet, surzenie și ură.
De unde vin de-acolo? Vin din harababură;
Lucrai și eu, ca tine, o, Kant, într-o părere.
Văzui cum Zero largă desfășurarea cere.
Pe-naltul munte, unde burhaiu-i domn diurn,
Și-nvîrte patru àripi al graiurilor Turn[1]
Sub vifor: calcul, dogmă, trecut și rațiune;
Recolta-n snopi savantul acolo și-o depune;
Și pogorînd, să urce prin nesfîrșite clipe,
Respinse și atrase,-mpătritele arìpe
Se urmăresc într-una și nu s-ajung nicicînd;
Duc jos lumina care a stat pe culmi arzînd
Și sus aduc genunea, iar nebunești șuvoaie
De vînturi le frămîntă, le mînă și le-ndoaie.
Lăuntru-i plin de nu știu ce pîclă ca o tină;
Cu geamătul științei al artei plîns se-mbină;
Spăimîntătoare moară! și pietrele-n ea parcă
Sînt vii, pot de la sine să umble, să se-ntoarcă;
Și-auzi umanul spirit cum geme măcinat;
Clădirea toată pare un monstru fulgerat;

[1] Aluzie la Turnul Babel

Acolo vezi cum suie, coboară, plîng, s-agită
Cultivatorii care fac din cenușă pită,
Locke[1], Arie[2], Erasmus[3], Condillac[4], Augustin;
Își varsă unul zeul, iar altul un destin;
Se cheamă, se ajută, se strigă cu ocară;
Cu sacii-n spate urcă fremătătoarea scară;
Sub pașii șovăielnici vezi tremurînd punți slabe
În care popa-nfipse zadarnicile-i scoabe;
Păcatul umblă, cîntă credința, mare-i fala,
Și se grăbesc, popasul nu-l știu, nici oboseala;
Din grinzi se cerne-amurgul, tavanul înnegrind,
Prin pînza ce Ignațiu și Machiavel o-ntind;
Toți merg! pe burtă unii, alții-agățați spre-nalt;
Vorbesc toți; și nici unul n-ascultă pe cellalt;
Arìpa, către-arìpa ce-o urmărește-n goană,
Cuvîntă, și cuvîntul se pierde-n marea zvoană;
Iar pietrele, ce turnul le zdruncină-n mișcare,
Își tot vorbesc, rotite, o limbă oarecare;
Și ușile, în umbră, cu scrîșnet de țîțînă,
Par monstruoase graiuri că mormăie și-ngînă;
Ciudată trudă; dinții înhață, mușcători,
Fals, adevăr, rău, bine și trăsnete, și zori,
Zi, noapte, și Sionuri și Tiruri vechi și Tebe,
Realități și visuri, cît fură să se-njghebe;
Se-azvîrlă peste roate grozave, ca să geamă,
Teribili saci de vorbe ce *Biblii* se mai cheamă,
Scripturi și cărți, și texte, și maldăre de Vede[5];

[1] *John Locke* (1632—1704) — celebru filozof englez.
[2] *Arie* (280—336), preot din Alexandria, renumit conducător al sectei eretice înființate de el, a fost condamnat la 325 de conciliul de la Niceea pentru că a tăgăduit divinitatea lui Isus.
[3] *Didier Erasm* (1467—1536) — savant olandez, literat și filozof, cel mai mare dintre umaniștii Renașterii.
[4] *Etienne Bonnot de Condillac* (1715—1780) — filozof francez, șeful școalei sensualiste.
[5] Cărțile sfinte ale hindușilor, în număr de patru, atribuite lui Brahma.

Din podul morii, dracul prin ferestruică vede;
Şi-n timp ce, alb sau negru, prin găuri mari de ciur,
Praf orbitor, oiumul se cerne împrejur,
L-azvîrle-n vînturi moartea, morar ce-şi bate joc;
Auzi cum colbul spune un „da" sau un „de loc",
Aclamă sau se ceartă şi chiuie sălbatic,
Şi rîde, ca să zboare în norul roşiatic;
Iar gurile flămînde aşteaptă-n zări, căscate,
Fărîmele nebune de bezne semănate;
Şi-această hrană poartă duhoare grea de groapă;
Îşi pleacă turnul vîrful ce-atîrnă şi se crapă;
Şi-alţi muncitori se urcă cu sarcinile grele,
Ducînd în spate traiste cu visuri mari în ele;
Iar cele patru àripi în vînt fug cu nesaţiu,
Atît de largi, în zborul lor rotitor prin spaţiu,
Că-n iad li-i coborîşul, urcuşu-n pisc ceresc.
Din moara blestemată, din Babel, eu sosesc.

VIII. OMUL ÎN FAŢA SOCIETĂŢII

(Fragment)

. . . .

Stă adevăru-n faţă; ei golul îl deschid;
Ei taie-n nepătrunsul văzduhului livid,
Sfinţitul fir ce leagă şi leagăn, şi sicriu;
Zdrobesc în oseminte fiorul ce nu-l ştiu;
Ei nu pot să-nţeleagă deloc că, în mormînt,
Un ochi de rază pală mai stăruie-n pămînt,
Că mortul vede-aievea şi-n pacea funerară
El prin linţoliu face o cută în afară,
Să vadă încă oameni, s-audă, să priceapă,

Proptit de-ntunecata lui margine de groapă;
Ascultă din ciudata lui existență-adîncă;
La tot ce face viața el mai palpită încă;
Ei nu pricep că sfînta coloană de strămoși
Din cripte urmărește cu ochi mereu duioși,
Și, tulburată, vede, de dincolo de moarte,
Trecînd din mînă-n mînă făclia mai departe,
Și că-n odrasle tatăl durata și-o strămută.
Trist fapt! să-nchizi o pleoapă ce ți-e necunoscută,
Să stingi privirea-naltă și, fără ca să porți
Căințe, să-i înăbuși și să-i ucizi pe morți!

Cu spatele la colțul de cer strălucitor,
Avînd drept lampă-un craniu cu tremur de fosfor,
În fapte noi aflîndu-și surzenia-ntru toate,
Închiși în caste strîmte și în ereditate,
Ceilalți mai răi sînt încă, la capătul opus.
Stingîndu-te ca frate, să fii doar fiu supus;
În umbra lui bunicul pe tatăl îl destramă;
Există doar strămoșul și el Trecut se cheamă;
E șeful venerabil, puternic și stupid;
Stă-nțelepciunea-n barbă și frumusețea-n rid;
E mort; de-aceea numai despre străbun s-a zis
Că-i viu și mai de față cu cît rămîne-nchis;
A împietrit în aspre înfățișări posace,
Iar autoritate din gîrbovire-și face;
Oriunde-i ura-și află un sprijin hotărît;
În el se-ntoarce totul; e totul rang; urît,
Patriarhal fotoliu, legi vechi, sfială grea;
Familia tîrăște un lanț legat de ea;
Bătrînul Altădată conduce, iar Acum
În balta omenirii stă putrezind în drum;
Întunecoșii preoți ai negrelor sisteme
Spre pasărea trezită aruncă Anateme!
Blestem pe zorii zilei! și pe iubire ură!

Doar cuib de buhe Babel văzu pe turla-i sură;
Ies din talmud și poartă, în gheara lor ursuză,
Perdeaua, dogma, jugul și scrierea confuză;
Ei sînt doar fanatismul, ei sînt prejudecată;
Duri, țin copilăria-n străbuni încătușată;
Pe orice vîrf ridică doar noaptea grelei ceți;
Nici creatori vreodată, nici noi și nici profeți;
Cuceritori oriunde, de-a pururea urmași;
Pe-aceleași drumuri strîmte mereu aceiași pași;
În mîna lor scheletul oricum va prinde-o crustă;
La drum au doar un strigăt: „Napoi!", cărare-ngustă,
Rutina; drept privire, orbirea; și ca zeu,
În fundu-albastrei carceri un spectru-nalt mereu;
E prea puțin statuia, le trebuie mumie;
Vomata-antichitate o sorb cu lăcomie;
Reci gînditori, la evuri defuncte luînd aminte,
Le place doar mireasma duhorii din morminte;
Ce-a fost de mult i-mbată, ce văd îi indispune;
Iar idealul are ochi sterpi de mortăciune;
Sînt nopții dragi; ea, vineți la fețe, îi trimite;
Cînd viitorul raze aruncă,-s înghițite
De creșterile umbrei ce suie din bătrîni;
Fiii de slugi se pleacă la fiii de stăpîni;
Stă eșafodul veșnic pe veșnicul infern;
Lîngă Adam, sub semnul păcatului etern,
Străvechii secoli urlă sălbatic și buimac;
E perpetuitatea sclaviilor prin veac;
Cezar și Petru-unindu-și spăimîntătoarea spadă;
Sau rugul ce-ncălzește pe credincioși în stradă;
Cît mai puține-odrasle-n cocioabele de tină;
Văpaie-i Torquemada[1], iar Malthus[2] e lumină;
Un singur drept există spre-a fi: să mai fi fost;

[1] *Thomas de Torquemada* (1420—1498) — inchizitor general în Spania, de o cruzime proverbială.
[2] *Thomas-Robert Malthus* (1766—1834) — economist englez, autorul celebrului *Eseu asupra principiului populației.*

Strălucе cimitirul, unicul far cu rost;
Tradiția în lume e singura ei lege;
Tot ce-a făcut străbunul, copilul din nou drege;
Aici li-e visul; iarnă, plumb, marmură, orgoliu,
Exagerări sinistre de raclă și lințoliu.
În urma-acestor doctori cerniți, nimic nu este
Decît trecut ce-aruncă figurile-i funeste
Pe adevăr, pe muncă, pe zi, pe seceriș;
Mormînt imens ce zarea o umple-n afundiș.
Nimic puternic, teafăr; doar larve-n neputință;
Nimic viu; nici progrese, ci doar obișnuință;
Născut, pălește pruncul; un zapis drept cuvînt;
Și inimi moarte; aspru, nocturn căluș nenfrînt
Pe tinerele nații căzute-n asupriri;
Și fiii-spectre-oftează, supți de părinți vampiri.

Dar ambele sisteme la fel sînt de deșarte,
Și fiecare vede un adevăr în parte:
Sutană poartă unul, armură celălalt;
Reface-ntîiul templul, al doilea turnu-nalt;
Dușmani ciudați, în luptă de cînd s-au cunoscut,
Acuma împreună se-nghesuie-n trecut;
Ciocnirea e de formă, se înțeleg în centru,
Stau față vis și dogmă, cum Contra stau și Pentru.

. . . .

CELE PATRU INSPIRAŢII

(1881)

UNUI OM SFÎRŞIT

Că trebuia odată s-alegi, ştiai din plin,
Dar nu-ţi trecea prin minte, Seian[1], necum Rufin[2].
Credeai că eşti din inşii ce ura tuturor,
Pe-ascuns, i-atinge numai c-un trăsnet mai uşor;
Ţi-nchipuiai că numai te-or răsturna încet,
Rău nepricinuindu-ţi, cuminte, în secret,
Prudent şi fără zgomot, cîndva, pe înnoptate,
Rugînd pe vreun prieten să-ţi spună-acestea toate,
Aşa cum pui pe lespezi un vas prea preţios;
Din vreme îţi făcuseşi, sub cerul luminos,
În vila ta, mai mîndră ca un palat Farnese[3],
Un trîndav pat în care desfătul să-ţi viseze.
Nici gînd. Întreg poporu-a tunat în plină-amiază.
Era albastră zarea, un fulger o brăzdează.
În clară zi, un tunet din gloata-n uragan,
Căzutu-ţi-a pe frunte ca un crăpat tavan,
Şi cei ce te văzură-n ţărînă ca o rîmă
S-au îngrozit cum cerul năprasnic te sfărîmă.
Şi-au spus toţi înţelepţii, privindu-te în tină,

[1] Ministru şi favorit al împăratului roman Tiberiu, spînzurat din ordinul acestuia din cauză că rîvnea să-i ia tronul.
[2] Ministrul împăraţilor Teodosie I-iul cel Mare şi Arcadiu.
[3] Celebru palat din Roma, aparţinînd familiei Farnese, şi decorat cu fresce de Rafael.

Că vremurile-s aspre, că forța se înclină
Cînd un pungaș, o javră, o zdreanță, cum ți-au spus,
Menit tîrîrii, poate cădea de-atît de sus.
(Satirice, X)

CÎNTEC

Ce drag mi-e să-mi închipui cum cîntece îngînă
Fecioarele-n lungi voaluri și care ies, pe rînd,
Din templul lor, cu ramuri de palmier în mînă,
Cîntînd;

Un vis ce-mi place iarăși, în orele mîhnirii,
E-un cerc de ținci la umbră, dansînd cu pași
mărunți,
Pe buze cu surîsul voios și trandafirii
Pe frunți!

Un alt vis care încă mă tulbură și-ncîntă
E o copilă dulce, cu farmec nedescris,
Ce-n ochi, fără să știe, o lacrimă frămîntă
Și-un vis;

O altă nălucire mai plină de-ncîntare
Sînt Ioana, Margareta, luceferi, cum le vezi!
Ce seara, la picioare cu aripi, fug prin clare
Livezi!

Dar dintre-atîtea vise ce gîndurile-mi pradă,
Cel care, cu plăcere, îmi intră-n suflet drept,
E un tiran[1] ce geme c-un vîrf cumplit de spadă
În piept!

Bruxelles, 23 aprilie 1852

(*Lirice*, VII)

JERSEY

Jersey[2] adoarme-n valuri etern bubuitoare;
Inspiră în micimea-i de două ori splendoare;
Ca insulă-n ocean e; ca stîncă e un munte.
Vechi țărm normand în sud e și Anglia-n nord,
punte.
Ea pentru noi e Franța, și-n așternut de flori,
Păstrează și surîsul, și plînsul, uneori.

Văd pentru-a treia oară cum merele se coc.
Mușcat de valu-n freamăt, al pribegiei loc,
Slăvită, dragă apei fii, insula mea verde!
Pămînt, pe care-un suflet în infinit se pierde.
O, dacă mi-ar fi țara, mi-ar fi cu vrerea una.
Acolo, luptătorul ce l-a zvîrlit furtuna,
Privit de cer, pe stînca roșcată meditează
Și sufletu-și albește, cum soarele-n amiază
Ghilește pînza-ntinsă pe iarbă, lîngă rîu.

---

[1] Aluzie la împăratul Napoleon al III-lea.

[2] Jersey, odinioară Caesareea, cea mai mare dintre insulele anglo-normande, unde Victor Hugo și-a petrecut o parte din exil. Într-o scrisoare din 19 martie 1854, Victor Hugo compară insula Jersey cu insula Lemnos.

Par stîncile cuprinse de visuri fără frîu;
Ca prin spărturi de teascuri în peşteri cu cascade,
Bolboroseşte spuma lucind; cînd seara cade,
În vînt pădurea zvîrle acorduri sibiline[1],
Dolmenul ca un monstru[2] visează pe coline;
Şi noaptea-l schimbă-n spectru, dihania lui brună,
Ca un Moloh răsare sub palul clar de lună.

Pe-ntregul ţărm, de vîntul de-apus înspăimîntat,
Pe stînci şi pe oriunde se cuibăreşte-un sat,
Pe-acoperişul vostru, colibe pescăreşti,
Stă stuful prins în aspre frînghii marinăreşti
Cu pietre priponite pe ziduri mohorîte;
Femeia alăptează cu pleoape pogorîte,
Şi pruncului îi cîntă despre matrozi, duioasă.
De-abia sosită, luntrea din val în fugă-i trasă.
Au pajiştile farmec

Salut, sfinţit meleag!
Ca zorile de aur surîde orice prag.
Prieten far ce-nlături primejdia, salut!
Voi, turle-n care cuibul lăstunul şi-a făcut;
Altare vechi, cioplite de sculptorii de prore;
Drum de pădure, unde trec roţile sonore;
Grădini cu dafini rumeni şi cu ortensii-albastre;
Bălţi triste lîngă mare, înţelepciuni sihastre!
Salut!

---

[1] Sibiline, pentru că ele cuprindeau revelaţia lui Dumnezeu.
[2] Aluzie la Rozel-Tower, unul din locurile de inspiraţie ale lui V. Hugo din Jersey.

Spre zări, ușoară, alunecă fregata[1],
Îmbină fluxul pietre lucioase ca agata,
Cu ierburi, blana verde a turmelor de stînci;
Luceafăru-amețește roci ce gîndesc pe brînci.
Și-n umbra-n zori, cînd sturzul înalță imnuri vieții,
El vine-ncet, de mînă cu pruncul dimineții.

O, ierbi! Plémont[2] de care corabia se teme!
Palat vechi al Cibelei, în mări surpat sub vreme!
Tu, munte-ncins de-oceanul cu marmorele-i noi!
Dulci ațipiri sub arbori! lungi mugete de boi![3]

Ca un călugăr pare că insula se-nchină;
În juru-i, ingînîndu-și cîntarea lor divină,
Genunea și oceanul se bucură nespus;
În treacăt, norul plînge; și roca-n vîrfu-i, sus,
În timp ce marea-i sfarmă o luntre la picioare,
Păstrează păsăruicii un strop de cer și soare.

Creux de la Touraille (Omul fără cap) 8 octombrie 1854

(Lirice, XIV)

Deșertăciuni umane, voi, jalnice eresuri,
Visări! la-ntîia pală de vînturi peste șesuri,
Cum se destramă totul și piere-ntreg, himeric!
Putere, dor, durere ce arde-n întuneric,

---

[1] E vorba de pasărea mării cu același nume.
[2] Poetul se referă la *Oamenii mării* unde, în pivnițele din Plémont, Gilliat făcea incursiuni îndrăznețe.
[3] Aluzie la Vergiliu, *Georgice*, II, 49.

Orgoliu și plăcere, mînii inflăcărate,
Cum se-mpletesc în aer cu fumurile toate!
La ce slujește-atîta dogoare și avînt,
Ca să ajungi mai iute cu zborul la pămînt!
Ce-i zarva asta, oameni, de așteptați pe lume
Giganți? Cel ce v-aude, v-ar socoti anume,
Așa cum, arși de patimi, urlați ca pe jăratic,
În iureș de ambiții, bezmetic și sălbatic,
Cînd sufletul dezmiardă, dorește, se-nfioară
Că voi sînteți ca bronzul, și sînteți doar de ceară!

5 ianuarie 1859

(Lirice, XLIV)

SUB PĂMÎNT

— Dă-mi drumul. — Nu. — O, gheară sumbră,
Hidoasă gură! Plîns! Chin greu!
De ce te furișezi în umbră
Prin găuri în sicriul meu?

Iar seva mi se-mprospătează,
E vara, mortule, colea.
Întreaga fire ce visează
Vrea, spectre, frumusețea mea!

Un crin să nu mă-ntreacă-n floare;
Albine multe mierea-mi cer;
Îmi trebuie-o mireasmă care
Să-mbete lebedele-n cer.

Să-mpodobesc umbrita grotă;
S-aduc surîs ursuzei seri
Şi-n orişice să pun o notă
De graţie şi scînteieri.

Flori să presar pe-un văl subţire
Fecioarele cînd se trezesc,
Prin mine steaua să respire,
Şi de iubire să roşesc.

Iar zorii cînd mi-ntind potirul,
Prin rădăcini te pipăi, orb.
— Dar cine eşti? — Sînt trandafirul.
— Şi ce vrei? — Sîngele să-ţi sorb!

29 mai 1854

(Lirice, XXIII)

PLIMBĂRI PE STÎNCI

ÎNTÎIA PLIMBARE

O volbură de spumă în toi de golf ia viaţă,
Din pîlnii-adînci şi stranii crescînd neîntrerupt,
Se leagănă molatic pe unda ce-o răsfaţă,
Havuz de alabastru din negre valuri rupt.

Ce faci cu-această urnă de nea, Stăpîne, oare?
Ce scoţi de-acolo, noaptea, şi-n zori în ea ce pui?
În van i-aruncă marea un val s-o împresoare,
Un tunet uraganul şi norul ceaţa lui.

Cu bubuiri furtuna, talazul cu nămoluri
Trec şi se duc; vîrtejul, cinstit de-orice pescar,
Renaşte să-şi păstreze în schimbătoare goluri,
Acelaşi loc şi-aceeaşi lumină albă iar.

Pescarul spune: — „Colo, în apele sfinţite,
Copiii morţi în noaptea Crăciunului, pe ger,
Vin să-nălbească àripi de oameni înnegrite,
Nainte să-şi ia zborul şi-a fi heruvi în cer".

Eu spun: — „Această cupă o puse Domnul, pură
Şi albă-n ciuda-atîtor talazuri mari şi stînci,
Să-ntruchipeze-acolo, în splendida natură,
Icoana bunătăţii-ntre relele adînci".

6 august, Passage

A DOUA PLIMBARE

Nisip aduce ţărmul şi marea spumă-adună.
Se-mbină-argint şi aur în valurile verzi.
Ascult cum nepătrunsul eter în spaţiu sună,
Zvon depărtat, pe care sub mari tăceri îl pierzi.

Copilul cîntă-aproape de marea ce murmură,
Nimic nu-i mic, nici mare. Tu, Doamne sfînt, ai pus
Și peste firea-ntreagă și peste creatură,
Aceleași astre-n aur și-aceleași ceruri, sus.

Plăpîndă ne e soarta; superbe-a noastre vise.
Vezi, spiritul ia trupul și-l poartă ziua-n zbor.
E omul strop ce suie cu două-aripi deschise,
Din care unu-i cuget iar celălalt e dor.

Seninătate-i totul! grandoare! forță! grații!
În port se-ntoarce vela și-aripa-n cuibul drag.
Odihna se așterne deplin, și-aud în spații
Săruturi nesfîrșite cum, sus, palpită vag.

Îndoaie vîntul trestii pe mîndra stîncă oarbă
Și ia cu el și cîntul copilului din mers.
O, vînt, apleci din fugă și slabul fir de iarbă!
Și duci cu tine-o dată și fiecare viers.

Aici doar dezmierdare și legănări. Ce-ți pasă!
În inimi nici o umbră! Nici sumbre-ngrijorări!
Nespusă pace suie și nencetat se lasă,
Din ceru-adînc din suflet, în ceru-adîncii mări.

7 august

Şi soarele-asfinţise; în zarea ca o dungă
Amurgul brun; pe-o piatră din cîmp, pe gînduri dus
Un biet moşneag, în umbră, cu viaţa nu prea lungă,
Încremenise singur, cu ochii spre apus.

Era bătrîn păstorul, cioban din vîrf de munte,
Ce-n tinereţe liber, sărac dar fericit,
În clipele cînd seara punea pe creste-o punte,
Doinea voios din fluier, în codrul înfrunzit.

Acum bogat şi vîrstnic, în gînd cu lunga-i cale,
Cu fii şi neamuri multe, străbun trudit şi sfînt,
Cînd turmele-i la strungă se întorceau din vale,
Privea-ndelung spre ceruri, rupt parcă de pămînt.

Dar ziua ce se curmă-i ca ziua care-ncepe.
Sub cer visa păstorul cu împăcarea-n piept.
În faţa lui, oceanu-ntindea imense stepe,
Precum în pragul morţii speranţa celui drept.

Solemnă clipă! munţii, neîmblînzita mare
Şi vîntul se opriră iar glasul lor tăcea.
Privea bătrînul astrul ce scăpăta în zare;
Privea, la rîndu-i, astrul moşneagul ce murea.

Passage, 5 august, ora 7 seara

A PATRA PLIMBARE

Frumoşi sînt, Doamne, munţii pătaţi de umbră deasă!
Ce graţii are marea şi limpedele-azur!
De zilele-mi fugare, cîte-or mai fi, ce-mi pasă!
Văd veşnicia, pipăi tot infinitul pur!

Tăceţi în suflet, patimi! Furtuni! Tumult sălbatic!
Nicicînd atît de-aproape de Domnul n-am răzbit.
Apusul mă priveşte cu ochii de jăratic,
Iar marea îmi vorbeşte şi eu mă simt sfinţit.

Slăvit fie-mi duşmanul şi-acel ce mă iubeşte!
Să dăruim iubirii şi minţii orice ceas.
Nebun cel ce vrea glorii sau taine scormoneşte!
Nu vreau decît iubire, cît timp mi-a mai rămas!

Răsare-o stea din valuri cînd soarele se-neacă;
Şi cuibul cîntă; valuri, jos, sună şi se sparg.
Începe astrul zilei splendoarea să-şi desfacă.
Ce mic e omul, Doamne, şi sufletul ce larg!

Şi foc şi mare-n zbucium, şi cîte sînt create,
Rostesc sublimul nume al Celui Nalt, cu greu.
Ei zvonuri vagi aruncă, eu le adun pe toate;
Toţi îşi rostesc silaba, cuvîntul numai eu.

Spre cer îmi urcă vocea, cu glasu-ți, adîncime!
Visez cu tine, mare! munți, rugi cu voi eu cînt!
Natura e tămîia cu veșnicii sublime;
Iar blînda și-nțeleapta cădelniță eu sînt.

Passage, 7 august 1848

(Lirice, XLVIII*)*

SFÎRŞITUL LUI SATAN

(1886)

CÎNTECUL DIN BETHPHAGÉ[1]

CORUL FEMEILOR

Pădurea din Aser[2] e de umbră aromită.
Pe drum răsare, cine, pe sub frunzişul viu?
Aşteaptă-ndrăgostitul pe scumpa lui iubită?
E tînăr şi e gingaş. El urcă din pustiu,
Cum fumul din căţuie se-nalţă-ntr-o clipită.
Aşteaptă-ndrăgostitul pe scumpa lui iubită?

TÎNĂRA

Iubesc. Du, vînt, al iernii ger!
Adie dinspre şes balsamuri.
Şi pare-n codrul din Aser
Un suflet pasărea prin ramuri.

Iubita fuge la cel drag.
Mă cîntă el şi-l cînt în joacă.
Cum dormi pe dulcele meleag,
Sub crengi ce spre pămînt s-apleacă!

---

[1] Localitate în apropierea Ierusalimului, unde se spune că Isus şi-a petrecut ultimele zile.
[2] Numele biblic al Siriei.

Cînd mă trezesc, pe el îl cînt.
Şi treaz, mă cîntă el pe mine;
Cred zorile c-aud pe vînt
Un zumzet îndoit de-albine.

Unul spre altul batem căi.
El spune: —„Zînă între zîne,
Cresc trandafiri sub paşii tăi
Şi-n aripi soarele-ţi rămîne!"

Zic:—„Regi sînt mulţi pe globu-ntreg,
Şi tineri pe pămînt o droaie;
Pădure, eu pe el l-aleg!
Eu umbră sînt şi el văpaie!"

El spune: —„Vin' cu mine, vin:
Şi să ne pierdem prin vîlcele,
Într-un fior de vrajă plin
Sub nopţile bătute-n stele!"

—„Mi-aş da vieaţa, spun din nou,
Pentr-un sărut din dulcea-i gură;
O ştiţi, păduri, şi tu, ecou,
Sălbatic freamăt din natură!"

Şi apa curge, ceru-i clar.
Şi-n aer cîntecele caste
Se-ncrucişează-n vînt sprinţar,
Săgeţi din oaste spre-altă oaste.

CORUL FEMEILOR

Şi pare-n codrul din Aser
Un suflet pasărea prin ramuri.

TÎNĂRUL

Dormea adînc şi capul şi-l sprijinea pe braţ;
Cît timp nu vrea, să nu mi-o treziţi din luminişuri,
Pe flori, pe cerbul care tresare sub frunzişuri,
N-o deşteptaţi, pe astre, din somnu-i cu nesaţ!

N-ai crede că-i femeie, zici: „Cum! mănînci tu oare
Şi bei, dar bei, fireşte, vreun sacru vin ales!"
Miresmele de-a valma din pieptu-i parcă ies;
Ca îngerii îşi poartă suavele-i picioare.

O amforă îşi face din trupul ei, îţi spui,
Pentru parfum pe care nu-l strică vreo miasmă;
De pămîntene lucruri ea uneori se raz'mă,
Căci în afară-ntoarce şi crinul foaia lui.

Păduri cu filomele-o admiră şi cu mierle;
Şi numai pentru ele sînt paşii ei uşori.
Vrăjita-i frumuseţe ar face visători
În India şi regii cu sipete de perle.

În cîntece cînd trece şi-n dansu-i diafan,
Un moş ursuz surîde; posacii puşi pe sfadă
O-ngăduie-ntre garduri înalte în livadă;
Şi cîmp se-ndrăgosteşte de umbra ei, şi lan.

Adesea plîng, atîta-i de gingașă și dragă!
Mai ieri o păsăruică pe strașină și-a pus
Făptura-i cît un deget: —„O, pasăre, i-am spus,
Fii binecuvîntată și pentru ea te roagă!“

De-aș lua-o de soție, n-aș mai pleca de fel,
N-aș mai pleca din preajmă, femeie adorată,
Din preajmă nu m-aș duce, de-ar fi să mă trimeată
Chiar Solomon la Hiram, ce-i rege-n Tir, la el.

Prin somn, al dragei suflet mă adora; izbîndă!
Venit din cer, un înger, văzîndu-i doru-aici,
Din dragoste-și luă partea pe àripile-i mici
Căci unde bea fecioara, bea porumbița blîndă.

Dormea așa ca Annah visîndu-l pe Esdras[1].
Frumoaso,-n ziua-n care tu mi-ai surîs tăcută,
Fui beat, precum pe munții aromelor o ciută.
Sălta, sfielnic, sînul veșmîntu-i de atlas.

CORUL FEMEILOR

Cît timp nu vrea, să nu mi-o treziți din luminișuri;
Pe flori, pe cerbul care tresare sub frunzișuri,
N-o deșteptați, pe astre, din somnu-i cu nesaț!

TÎNĂRA

Prin ușa mea întredeschisă
Și-ntinse mîna cel iubit,

[1] *Esdras* (sec. V î.e.n.) — mare preot evreu, autorul a două cărți din *Biblie*.

Şi-aşa m-am deşteptat, decisă,
În zori cu el să mă mărit.
Şi-ntinse mîna cel iubit,
Prin uşa mea întredeschisă.

De sus, de pe-al tămîiei munte
Jos, la al smirnei deal, mereu,
Pe el îl vor şi ochi, şi frunte,
Minune-a sufletului meu,
Din smirna măgurii mereu
Şi pînă pe-al tămîiei munte.

Nu ştiu ce să-i grăiesc să vină,
Mi-am lepădat orice veşmînt;
Tu, zare, spune-i! El suspină,
Iar eu ard, cerule preasfînt!
Mi-am lepădat orice veşmînt;
Nu ştiu ce să-i grăiesc să vină.

CORUL FEMEILOR

Minune-a sufletului meu,
Pe el îl vor şi ochi, şi frunte
Din smirna măgurii mereu
Şi pînă pe-al tămîiei munte.

TÎNĂRUL

De-o-mbrăţişez, m-aprinde-n raze,
Chemînd-o, merg, şi pieptu-mi se umflă de extaze
O, nori, ea pentru mine-i iubire-ntre iubiri.
Ce mîndră-i cu surîsu-i de fragedă mireasă,
C-un cer de taină în priviri,
Desculţă-n roua neculeasă!

Cu nard voi unge albu-i trup.
O, vis! ea îmi va pune-n culcușul ce ne-așteaptă,
Pe frunte mîna stîngă, pe inimă cea dreaptă.
În noapte ochii-mi veseli ar spăimînta un lup.
Mă simt ca unul care descoperă smaralde.
Trufia mi-o topesc, mi-o rup
Ca neaua sub izvoare calde.

La gît nu poartă colier;
Îmbină-n grai iubirea cu nevinovăția,
Cum soțul turturicii își caută soția;
Serafii își fac semne prietenești din cer;
Fecioara mea, o, David, o, rege din poveste,
Ca turnul tău de fildeș este,
Lucind de scuturi și mister.

Femei, gîndiți că pleacă-adese?
Ea în cămin rămîne și toarce lin fuior
Și eu o chem... Dar dacă iubit sînt, ce să-mi pese!
Salt cum în Nabuzesso pe munți un căprior,
Cum aș pluti-n văzduhul ce mă așteaptă-ntr-una,
De mi-ar fi inima tot una
Ca pana păsării ușor.

Priviți un om cum altul nu e!
Priviți iubitul mîndru, un palmier ce suie
Frumos ca-n luna caldă-aloeșii înfloriți
Priviți îndrăgostitul ce-ar birui și munții!
Pe Saul, regele, priviți
Purtînd pe cap cununa nunții!

CORUL FEMEILOR

Pe Saul, regele, priviți
Purtînd pe cap cununa nunții!

TÎNĂRA

Noroc iubirea poartă. Cîntați! Sub cerul blînd
Eu l-am văzut prin iarba pîn-la genunchi crescînd,
Rîdeam și ne iubeam cu sete;
Lăsați să-și dreagă cuibul și berzele, lăsați
Iubirea care vine din norii azurați,
Să intre-n inimi, pe-ndelete.

Ce sînt iubiții, oare? Sînt nou-născuți, sînt prunci.
Să vii din munți, iubite, din codri și din lunci!
Cît timp la uși nu-i pus lăcatul.
De el cum să mă apăr, în dorul meu cel orb,
O, cum surîsu-i tînăr și fraged să nu-i sorb?
Să vii, de roze plin mi-e patul!

Căsuța mea-i ascunsă, așa ca un ostròv.
Făcui tavan din cedru, din chiparos alcov,
Oh! ziua-ntîielor cuvinte,
El era alb, și cuiburi cîntau; părea un fiu
Al lebedei ce-n lapte scăldată parc-o știu,
Și-n cer văzut-am flăcări sfinte.

În întuneric, mare, divin, în largi amiezi,
Domnești; și fruntea-n lumea deșartă-ți scînteiezi,
Cu albăstrelele-n secară;
De-aproape, de departe, absent, prezent, mă ai,
Vin' tu din umbra-n care sînt leii, vin' din rai,
De unde vulturii coboară!

L-am căutat în casă, dar nu-i aflai tărîm!
O noapte-ntreagă, uliţi bătui pe caldarîm,
Şi luna pală era rece.
Dormea pustiu oraşul, sub asprul vînt nocturn
Şi-am întrebat soldatul sinistru de pe turn:
Văzuşi pe dragul meu că trece?

Cînd vei vedea că perla refluxurile-ţi iau,
O, mare; cînd Prierul va spune: „Nu mai vreau
Nici chilimbar, nici aromate!"
Cînd va zvîrli cu silă Florarul lilial
Crin, iris, iasomie şi roză şi migdal,
Atunci din suflet mi-l voi scoate!

De-ar şti ce drag îmi este, el ar păli sfios.
Vin'! Crinul va deschide un sîpet preţios,
Pe pajişti au ieşit mioare.
În treacăt vîntu-mi spune: — „Ţi-e suflul aromat!
Iubitul meu iubite, de-a pururi adorat,
Întregul lanţ de munţi e-n floare!"

Cînd va veni iubirea, el, o, trufia mea?
El mi-este veselie, tristeţi, cernire grea
Şi raza; sufletu-mi l-adoră.
Frumos e! Vezi, pe frunte, că-i pîlpîie, de foc
Al zorilor luceafăr şi-al serii, la un loc,
Căci noapte-i el şi auroră!

De ce să-ţi laşi tînjirii iubita, pe nedrept?
Vin' ! Cum să pierzi o clipă? Din suflet, vai!
te-aştept;

Port o tristețe de morminte;
Răgaz cer, oare, spune, doi nouri în abis
Cu fulgere să taie înaltul cer deschis,
Și doi hulubi să se alinte?

CORUL FEMEILOR

Vin' ! Cum să pierzi o clipă? Din suflet, vai ! te-aștept.
De ce să-ți lași tînjirii iubita, pe nedrept?
(Cartea a doua, *Isus Cristos*, II)

DUMNEZEU

(1891)

PAGÎNISMUL

Multiplex[1]

(Fragment)

. . . .

Vru Prometeu din bezna acestei nopți să iasă,
Să facă el ce zeii pe jumătate lasă,
Să are, să învețe, să facă să prospere
O lume-n chipul viei și zîmbitoarei sfere;
Din mărăcini, stînci sterpe, să vadă cum răsare
A ordinei și păcii lumină orbitoare,
Al sufletului codru sălbatic să-l plivească,
Și să dea viață celor ce soarta vrea să-i nască.
A vrut sfințit pămîntul și ochii să-i deștepte,
Să pună omul talpa pe-a cerurilor trepte,
Natura s-o subjuge, iar omul s-o îndrume,
Pe zei să-i micșoreze, cînd crește-umana lume,
Pe inimi să aștearnă azurul înstelat,
Din vierme să zvîcnească un duh înaripat,
Să lege-n lanț de aur copacul de oraș,
În iad pe veci s-afunde pe mîrșavul pizmaș,
Cu haosul durerea grozavă s-o-mpreune
Și-n urmă să înalțe în sufletele bune,
Ca mintea să-l sfîrșească, clădindu-l pas cu pas,
Un templu, cu Dreptatea în locul lui Atlas[2].

---

[1] Numeros (lat.).

[2] Titan din mitologia greacă; răzvrătindu-se împotriva lui Zeus, a fost osîndit să poarte pe umeri bolta cerului.

Îl pedepsiră zeii. Învins și sîngerînd
Căzu, plîns, de-ale mării fecioare[1] într-un gînd.
Eu i-am băut din sînge făpturii-nlănțuite.
E totul mort acuma și-n umbrele-mpietrite,
Sub scutul ce răsfrînge cereasca strălucire,
Se străduiesc, zadarnic, giganți și omenire.
Dar pasărea tot zboară cît are aer sus.
Orfeu, cînd mă lăsase, acest cuvînt mi-a spus:
— „Om aripat, arìpa se-nalță. Înțelege
Că vrerea este forța și ținta este lege.
Zăgazu-i ici; așteaptă să-i spargă stăvilarul.
Ce Prometeu făcuse-i făcut; răpit e jarul.
El pe pămînt oriunde-i; și omul va putea
Să-l afle, să rămînă; viu, mare, dacă vrea!
De-o ști cum să gîndească, să urce și să-nvingă,
De n-o lăsa divina văpaie să se stingă,
De-o cugeta că poate, căci a lucit ideea,
Chiar mai presus de sine s-aprindă-n el scînteia,
Că trebuie să lupte, că zorii-s libertate,
Și că, purtînd făclia, speranță are-n toate;
Căci două raze-ncheagă lumina-n bolta-naltă,
Și una e puterea, frumsețea e cealaltă."

. . . .

(IV, *Vulturul*)

CREȘTINISMUL

(Fragmente)

Triplex[2]

Și deslușii deasupră-mi un punct întunecat.
Părea o muscă punctul acesta negru-n umbră.[1]
Zburai spre el.

---

[1] Nereidele, sau nimfele mării, fiicele lui Ochèanos și ale zeiței Tetis.
[2] Întreit (lat.)

Dar noaptea, murind cu-a sa penumbră,
Masca o zi născută în cerul somnoros.
Părea această muscă un zgripțor monstruos
Ce-nfiora și umbra cu-aripa sa cerească.

Strigă năluca:
— Poate vultùrul s-ațipească!
Veghez. Mă duce Domnul mai sus în cer senin.

Tu din Sinai vii, însă eu din Golgota vin.
Vultùr, un trăsnet poate viteazul ochi să-ți sece;
Văzui spînzurătoarea ce tunetul întrece.
Cînd ridicară crucea călăii, eu stam sus;
Zvîcneam pe stîlpu-n care fu țintuit Isus.
Priveam la nesfîrșita, solemnă agonie;
Luă o pană Marcu din aripa-mi să scrie;
Văzui pe Crist c-adoarme și sîngeră din plin;
Știu tot; se umple pieptu-mi de ultimu-i suspin.
Îi răspîndesc cuvîntul cînd vîjîie tempesta.
Vultùr, Crist e mai mare ca Moise, căci acesta
Nu are decît raze, dar Crist îndură cuie.
Nu, Dumnezeu nu-i dùșman și nici gelos el nu e!
Nu, Dumnezeu nu doarme, ducînd povară multă!
Nu, omul nu se pierde întreg!
Vultùr, ascultă:

Creată lumea, Domnul recunoscu că ea
Nimic nu e, căci nimeni: „Acesta-s!“ nu rostea;
Nu se gîndea, fiindcă nu se vorbea; părînd
Că-i moartă zămislirea, născută de curînd;
Să iște nemurirea vru necreatul, dar;
El sufletul făcîndu-l, îl puse-n om, altar.

În univers cu suflet doar omul a fost uns.
I-a dat lui Adam Domnul ăst pisc de neajuns.
Sub om, duh, minte, suflet se prăbuși greoi
Materia în piatră, și înflori apòi
În plante,-urlă-n vită, făr-a trăi de fel.
Adam fu beat că are un suflet numai el;
Prădă pe urmă fructul, voind a ști mai lesne.
De-aceea, Domnul lumea a aruncat-o-n besne.

....

Chemîndu-l omul culpeș, Cel Sfînt, cu fața-ntoarsă,
Văzînd că lumea-i moartă, însîngerată, stoarsă,
Gîndind pentru el însuși și aspru cu el doar,
Că mîntuirii lumii i-ajunge un calvar,
„Mergi, fiule!" îi spuse. Și fiul lui s-a dus.

Minune! Mîntuire! O, tu, ceresc Isus!
Crucificat de sete, de-amărăciune stins!
Lințoliu ce din falduri vieața și-a desprins!
O, stîlp sfințit de Iuda ca și de Barabà!
Ce verși în valuri seva și-mbărbătarea ta,
La orice cuget cruce, copac la orice plante!
Sublimă-mbrățișare de sînge — mîini gigante!
Eternitatea-n ochiul lui Crist, murind, răsare!
Azur cu milă pentru-ntuneric! o, iertare!
Cerească pace care din îndurări te lași!
O, munte-al tainei dintre măslinii uriași!
Pe creator urmîndu-l, sosi Mîntuitorul.
Veghe pentru toți ochii, fu pentru toți izvorul
De lacrimi, sînge pentru oricare nouă rană.
Vai! sigură nu-i nici o cărare pămînteană,
Dar Crist, cînd la fatala răscruce-a fost să vină,
Un braț spre noapte-ndreaptă, iar altul spre lumină!

Apostolii veniră în urma-i; frunţi şi ei
Înflăcărate; sfinţii; martiri zvîrliţi la lei,
Fecioare lăudîndu-l pe Crist în giulgiul său,
Femei însărcinate cîntînd, cînd un călău
Smulgea din al lor pîntec, c-un rînjet, cîte-un ţînc,
Părinţi din codri, doctori din miez de grote-adînc,
Voci care, din pustie, strigară, sau din schit,
Spre omul în tenebra lui rece: Răsărit!

Oh! nezărindu-l, totuşi l-aţi căutat, sibile,
Pe zeul tainic peste azururi imobile!
Tu, fiică de vedenii pe sub un pod arcat,
Manto; pîndind la oul ce buha l-a ouat,
Albunea, şi-aprinzîndu-ţi o faclă ca o rază,
Din Frigia tu care pui în Ancyre[1] groază,
Vorbind, chemi pală astrul ivit la orizont;
Şi tu, Imbrasiano, tu, cea din Hellespont,
Ce zbori ca o zeiţă şi cazi ca hienă sură,
Tu, Tiburtină; apoi tu, Libiană dură,
Cu Treisprezece! legea imparului probai;
Tu, ce cu ochiul ţintă pe Vesper tulburai,
Omidă a lui Endor[2]; cu dinţi albiţi de spume,
Cu sînii goi, nebună teribilă din Cume;
Tu, caldeeană, care torci firul nevăzut;
Sardonă, ochi de capră şi tragic chip tăcut,
Tu, Erytree slabă, sub soare goală toată,
De-azur şi de lumină, de groază-nfiorată;
Tu, Persia ce şade într-un surpat cavou,
O, chip chemat de-ai nopţii pribegi cu lung ecou
Şi disperaţii care cu umbrele se-ngînă;
Tu, mestecînd salată-n ursuza ta fîntînă,

[1] Oraş antic din Iliria.
[2] Oraş din Palestina, unde regele Saul a consultat o profetă înaintea luptei cu filistinii.

Din Delfi; inimi aspre, puteți voi mult și bine
Urla, mișca mormîntul, lovi cînd vîntul vine,
Rotind spre fundul beznei, sălbatici ochi iscoadă,
În gloria sa nimeni din voi n-a fost să vadă
Pe-acest zeu al iertării, pe lume înălțat.
Într-un suspin doar sfînta Tereza l-a aflat.

....

O, Doamne! rege! tată! speranță-ntru păcate!
Etern plugar și veșnic secerător la toate!
Stăpîn în prima clipă și-n cea din urmă jude!
El lumea a creat-o cu-ale luminii trude!
Senin e firmamentul de limpezimea sa.
În splendidul, temutul azur se întîmpla,
O, taină! să se facă o liniște de-o oră;
În cer nu cîntă nimeni, nimic jos nu imploră;
Trist, îngerul se pleacă pe goarna lui vibrîndă;
Gîndește Domnul; cerul visează; iadu-i pîndă.

Din nori ieși cuvîntul acesta: — „Dau iertarea".

Și zgripțorul se șterse, cum tună-n fulger zarea,
În ceața unde parcă nimic nu se clintea.

(VI, *Zgripțorul*)

ÎNTREAGA LIRĂ

(1888, 1893)

AVE, DEA; MORITURUS TE SALUTAT[1]

Frumsețea, ca și moartea la fel sînt de profunde,
Cuprind atîta ură și-azur, de s-ar părea
Că sînt surori, asemeni temute și fecunde,
Avînd tot o enigmă și-o taină lîngă ea.

Femei, priviri, voci calde, păr negru, blond în unde,
Luciți, eu mor! cu vraja păstrați și dragostea,
O, perle care marea-n talazuri vă ascunde,
O, păsări luminoase din codru-n noaptea grea!

Judith[2]! la fel ni-i soarta, mai mult decît s-ar crede,
De-obrazul tău alături, obrazul meu se vede;
În ochii tăi apare divinu-adînc stăpîn,

---

[1] Slavă ție, zeiță; te salută cel ce trebuie să moară (lat.).
[2] *Judith Gautier* — fiica poetului Théophile Gautier.

Şi-n suflet eu simt hău-nstelat, cu tot misterul;
Deopotrivă, doamnă, sîntem vecini cu cerul,
Că tu eşti prea frumoasă, eu pentru că-s bătrîn.

12 iulie

(Din ciclul *Eul*, XXVI)

*

* *

Văd iar — decenii-s două — eu insula pe care
Decembre mă zvîrli-necat.
Aceasta-i, iat-o! Parcă-i o cameră mai mare
Şi-n ea nimic nu s-a schimbat[1].

Da, ea era întocmai, şi-acum aşa ivită,
Îmi rîde cu-ademenituri
Aceeaşi păsăruică, şi-aceleaşi flori palpită,
Aceleaşi zori şi pe păduri;

Ca-ntr-un miraj îmi pare că azi revăd cîmpie,
Rod copt, livezi ce se deschid,
Şi-n zările profunde aceeaşi vijelie
Şi-aceeaşi iarbă lîngă zid

Şi-acelaşi prag alb care m-aşteaptă cu iubire,
Şi, peste apele ce cresc,
Departe, în aceeaşi adîncă uluire,
Acelaşi rai nepămîntesc.

---

[1] V. Hugo se referă la reîntoarcerea lui Musset în pădurea Fontainebleau.

Da, recunosc limanul vrăjit din vremea ceea,
Precum atunci mi-a apărut,
Ţărm unde-l cați pe Acis și-o ceri pe Galateea[1]
Şi-i afli pe Booz și Ruth;

Căci nu-i ostrov ori plajă sau munte-n sînul firii,
Printre amaru-abis cu stînci,
Mai bune să-i ascundă idilei trandafirii,
Sub trista groază-a mării-adînci.

Cer! Ocean! Aceeași sălbatică natură,
Grav hău de zgomot și tăceri,
Avînd nu știu ce largă, de nepătruns spărtură,
Spre noapte și spre scînteieri.

O, da, era cătunul, da, țărmul singuratic;
Priveliști dragi de mai demult,
Același duhnet acru al pirului sălbatic,
Şi-aceleași vînturi în tumult;

Erau aceleași valuri smulgînd de prin ruine
Aceleași horbote-argintii;
Aceleași roci zvîrlindu-și aceleași umbre line
Pe-aceleași ape veșnic vii;

---

[1] Una din fiicele zeului marin, Nereu. Iubită de ciclopul Polifem, ea preferă însă pe păstorul Acis din Sicilia. Gelos, Polifem își strivește rivalul sub o stîncă.

Erau aceleaşi pietre ce apa le mănîncă,
Fiindcă negrului talaz
Nu-i pasă în visarea-i cumplită şi adîncă
De-al bolovanilor obraz;

Era aceeaşi fugă de nori pe bolta-naltă;
Pe munţii tunetului sfînt,
Aceleaşi frunţi de arbori ce-n clătinări tresaltă
Mereu se înfioară-n vînt;

Erau aceleaşi brize pe-ale secarei creste;
Cred că pe-acelaşi simplu lan
Revăd aceiaşi fluturi şi-aceiaşi vulturi peste
Nemărginitul ocean;

Era şi fluxu-acelaşi pe insula în spumă,
Precum un cal ce-n frîu îl porţi;
Erau aceleaşi ceruri, era aceeaşi brumă.
Şi cîţi trăiau din cei ce-s morţi!

8 august 1872, sosind la Jersey

(Din ciclul *Eul*, XXIX)

ALSACIA ŞI LORENA

Ce vis smintit mişeii nutresc, să te cutremuri!
Dar cine-s ei? Sînt regii. Dezgustătoare vremuri!
Le vor urma în cîrduri întunecate Furii!
Pămînt şi cer! Pe nume să-mi cadă doar injurii,

Blesteme! Mîna seacă să-mi fie și uscată
Cînd glasul ce v-acuză va amuți vreodată!
Hidoase timpuri! Iată cum ucigașii sprinteni
Și năclăiți de sînge, din cască pînă-n pinteni,
De fală beți, de zarvă, de trîmbițe, de steaguri,
Strivesc popoare, sclave robitelor meleaguri!
E-mpurpurat cezarul de-o flacără cumplită,
Noroadele-n ciozvîrte le taie. Vor să-nghită
Tot ce poftesc anume, braț, inimă sau țeste.
Sînt ca un stol de păsări de pradă și tempeste
Pe-augustul neam de oameni, rostogolit în zbor.
Ei sînt stăpînii nopții, ei țin în mîna lor
Și-n frîie caii morții și-asmuț, neostoit,
Cu răcnete, toți cîinii sălbatici din Cocit,
Pe Grant, Bismarck[1] și Gladstone[2] și Bancroft[3] lătrătorul;
Această tîrfă proastă, ea, spaima, și fiorul,
Ea, mama lașității i-ajută-n groaza ei;
Și, spre-a zdrobi Parisul, o, gînduri de atei!
Ca altă dată Xerxe cu Leonida-n luptă,
Împing soldații-valuri, maree nentreruptă,
Umflînd talazul negru de mercenari siniștri;
Sînt zeii ce din dèmoni și-au făurit miniștri;
Și cînd în crime totul și-n sînge-or îneca,
Vor mulțumi acestui tîmpit de Iehova!
Pe urmă rîd și cîntă, nu văd c-acest banchet
La care Domnu-i lipsă, urît e de profet,

---

[1] *Otto Bismarck* (1815—1898) — om de stat și ministru prusac; unul din întemeietorii unității germane; principe și cancelar al noului imperiu german.
[2] *William Gladstone* (1809—1898) — om politic englez.
[3] *George Bancroft* (1800—1891) — scriitor și om de stat american.

Că d'Aubigné[1] și Tacit, și Iuvenal, drept jude,
De-acolo cu minie îi vede și-i aude.
Îngroapă două scumpe provincii și arginții
Furați, și morții; gustă plăcerile ca prinții;
Fac vizite, și-oferă o oaste, mai senini,
Mai zîmbitori, de cum e grozama între spini;
Își duc regala lene la baluri cu plăceri,
Devin din tigru, tigrii setoși de mîngîieri.
Cît despre sînge, lasă-l să curgă în torent.
Dar au sofiști, să-mbrace în aur, elocvent,
Haine pacte, glorii și faptă ticăloasă.
O gingașă captivă e-o prietenă frumoasă,
Ci numai să-nțeleagă, să n-aibă ochii crunți,
Să-nchidem vîntu-n peșteri, cînd bate mări și munți;
Din drama sîngerîndă să iasă o idilă;
Da, Pace! Cînd iei totul, lași restu-atunci de milă.
Unire! Fericire! Nici ură! Și nici frică!
Și-i spun pe urmă Franței: — „Împacă-te, n-ai pică,
S-a isprăvit, o Franță!“ — Dar cum din minte eu
Să-mi șterg Strassbourgul, Metzul! oftează mama greu.
Ah, n-am să uit, de-mi smulgeți chiar sînii amîndoi!

Nu, nu vom da uitării! Regi, ceea ce vreți voi,
Recolta, apoi pacea în rariștea pustie,
Tot ce-așteptați, firește, al vostru n-o să fie;
Dar veți afla aceea ce nici n-ați așteptat:
Prăpastia. Prin umbră înaintați treptat,
Hai, mergeți. Înapoia trecutelor victorii,
În carte viitorul rezervă noi istorii,

---

[1] *Théodore-Agrippa d'Aubigné* (1552—1630), poet francez, bunicul doamnei de Maintenon, a fost cel mai înfocat partizan al protestantismului în luptele religioase din secolul al XVI-lea.

Foi negre sau foi albe, ce-ntoarceri li se zise.
Adîncile prăpăduri în faţă vi-s deschise,
Porniţi, făpturi din beznă. Ah! voi sînteţi superbe,
Domniţi! O, voi cosaşii, plecaţi-vă sub jerbe
De leşuri şi de lauri, de flori şi chiparoşi,
Cuceritori ce-i faceţi pe cămătari geloşi!
Ci-n van gîndiţi, voi, lotri ce azi Lorena-mi fură,
Că nu vă port în minte, că n-am un strop de ură,
Sînt unul, însă-n cele ce vă rostesc sînt Toţi,
Toţi, aprigile inimi, strigîndu-vă iar: hoţi!
Nu, n-om uita! În pace să fiţi de-acum nainte,
O, scumpi francezi, Lorena, Alsacia, ţări sfinte,
N-om zăbovi! Stă gata şi paloşul etern,
Ce l-a înfipt Iudita[1] în piept lui Holofern.
Război! Război! Revanşă! - Amintire fără capăt!

Ah! va trăi poporul, imperiul tău e-n scapăt,
Germanie. Revolte din fund de gropniţi curg!
Un dangăt lung de clopot e-n turnul din Strassbourg!
Se mişcă oseminte! Strigoii sînt în mers!
Ţari, împăraţi, prinţi lacomi, atomi în univers,
Cum zboară în tenebre neanturile-ntregi!
Cum piere veşnicia puternicilor regi!
Urlînd, bătrîni şi tineri, ţărănci prea mînioase,
Ţărani ce drept baltage învîrt în aer coase,
Ah, vine ziua luptei, se va topi îngheţul!
Se mişcă Châteaudun-ul, Strassbourg-ul, Lille-ul, Metz-ul;
În contra voastră tunul va-ntoarce guri de foc,
Iar bolovanii singuri se vor mişca din loc,
Şi s-or preface-n turnuri, spre voi, şi-n metereze,

[1] Eroină iudee (sec. VI î.e.n.) care l-a sedus pe Holofern (general al lui Nabucodonosor), tăindu-i capul în timpul somnului, ca să-şi salveze oraşul asediat, Bethulia.

Ca pe vultùri şi buhe şi corbi să vă vîneze!
Va mişuna pădurea de spade ce scînteie;
Va renvia, semeaţă, în vînt de epopeie,
Răscoala în picioare, cu sabia întinsă;
Iar voi, lividă ceată de viitor respinsă,
Regi, veţi vedea-nviate privirile Gorgonei,
Prin rămurişul crîncen de spaime al Argonnei;
Va strînge Franţa-n braţe Alsacia ei dragă,
Lorena, o, izbîndă! Şi-o fi Europa-ntreagă!
Atunci răzbunătorii,-n urale şi în cînturi,
Mai deşi ca umbra neagră a norilor pe vînturi,
Mai repezi ca potopul trimis din cer prăpăd,
Veni-vor şi bătrînul ce sînt eu am să-i văd!

Voi rîdeţi. Credeţi clipa prea plină de primejdii,
Regi, pentru frenezia-mi şi iureşul nădejdii,
Cînd ne-aţi golit toţi sacii de galbeni, cînd avem
Destinul care sclavii-l avură sub blèstem,
Cînd sîngele din vine deschise ni se pierde,
Cînd puştilor voioase le-aţi pus o creangă verde,
Cînd forţă şi orgoliu vi-i tot. Ei, veţi vedea.
Nu, visul nu vi-e încă despoleit. Aşa.
Ci, prinţilor, dreptatea, ce lucru curios,
Există; în castelul clădit, cît de frumos,
Chiar marmora devine argilă şi cimentul
Se surpă, cînd dreptatea nu-i pune fundamentul;
N-ajunge zidul, dacă-i păzit numai numeric,
Nici bronzul porţii, dacă-i făcut cu întuneric.
S-au şi căit ai voştri de-o astfel de vedere,
De-asemenea beţie, şi sceptru, şi putere;
Ei nu ştiu că un Luvru — deşi vi-au dat coroana —
Cum s-a deschis, ascunde hoţia şi prigoana;
La gîndul c-aţi luat totul, ei freamătă semeţ.
Din coasta lor, copacul imensului dispreţ,
Va răsări din ţărnă, ca un stejar ce creşte.

Stupizi atotputernici, gîndiţi că amuţeşte
Neîntreruptul huiet al gloatei oprimate!
Proptiţi ţîţîna nopţii, şi-nchideţi sub lăcate,
Portalul de intrare al marii aurori!
Să-năbuşiţi, vreţi, poate, solemnii zori sonori!
S-abateţi viitorul sinistru, staţi la pîndă!
El vine cu salvarea, iubire şi osîndă!
Vă temeţi! Pîngărirăţi un ţărm ce nu se vinde.
Cunoaşteţi marea taină a nopţii ce se-ntinde?
Pe noi doar ne mai ştie secreta dimineaţă;
Da, tot ce germinează, şi creşte, şi ia viaţă,
Ce cugetă, e-al nostru. Deci tremuraţi, tirani.
Krupp, tot ce faci acolo, tot ce cloceşti de ani,
Bismarck, întreg furnalul cu pîlnii, ce se-ncinge,
În care forja-şi suflă plămînii de funinge,
Scoţînd bombarde, tunuri şi mortiere-n serii,
Tot ce cu glorii false inspiră fals truverii,
Acest decor de teatru, v-o spun fără ocol,
O, regi, s-o stinge,-o trece, s-o nărui în gol!

Da, noi în lanţuri sîntem, iar Xantul[1] plin de zvon,
N-a mai văzut cum zace, ca noi, alt Ilion.
Da, la pămînt stăm astăzi, răpuşi, zdrobiţi, bătuţi;
Dar nouăzeci şi doiul[2], cu asprele-i virtuţi,
Se-nalţă-n fii şi cerul în aur ni se-mproră,
Cînd astrul vechi răsare în tînăra-auroră;
Voci fragede îşi cîntă sfidările pe drum,
Renasc strămoşii noştri în fiii noştri-acum;
Da, ne-aţi învins; nu scapă, în schimb, nici un fugar
De-un tainic ochi; oriunde goneşte vreun tîlhar,

---

[1] *Xantul* sau *Scamandrul* — fluviu din preajma Troiei, menţionat în Iliada.

[2] Aluzie la Revoluţia franceză din 1792.

Pedeapsa îl ajunge, chiar dacă şchiopătează;
Dar ţara mea nu-i moartă de-a binelea, veghează,
Şi din mormînt v-aude şi rîs şi cutezanţă,
Şi-aceasta te trezeşte, columba mea, o, Franţă,
O, patria mea, vultur cu ochi temuţi în veci!
Da, credeţi că tot piere, c-o mătură de treci,
Că-ntr-un ungher de lepezi ruinele sărace,
Pot pe morminte-n voie doar umbrele să joace.
Ei bine, nu! O umbră e-un suflet. Da, călăi,
Abia suflăm, goi-puşcă, frînţi, plini de vînătăi,
Nu mai avem prieteni, nici bani, nici oşti cît zarea,
Nici graniţe, dar uite-am rămas cu fumegarea
Cătunelor aprinse ce smuls-au masca voastră
Şi, stîndu-vă-mpotrivă,-nnegriră bolta-albastră!
Dar nava cînd s-afundă, durează steaua sus;
Şi vezi, cînd sîngerează-n pădure-un om răpus,
Cadavrul gol răsfrînge un luciu pal ca luna;
Dar soarta, înţeleaptă, şi-a amintit într-una
Pedeapsa ce se cade pe culpeşi să apese;
Dar neînvins, noianul de forţe nenţelese,
Ce adevăr se cheamă, progres, dreptate, lege,
Din zări cu vuiet vine spre noi să ne dezlege;
Dar ne ajută-oricare făptură omenească;
Dar lumea cere-o torţă să o călăuzească;
Şi voi sînteţi Tenebre; dar ziua, strălucirea,
Şi libertatea, munca, şi pacea, şi iubirea,
Acestea-ndrumă omul, sînt Franţa-ntr-un cuvînt!
Da, sîntem suferinţa, căderea, doliul sfînt,
N-a fost vreun neam să urce, atît de jos căzut;
Dar stă de partea noastră ceva necunoscut,
A cărui umbră trece, sublimă ca un vis,
Sus, peste zidul negru-al enormului abis!

9 noiembrie 1872, H.—H.

(Coarda de aramă, X)

ANII NENOROCIRII

(1898)

XX

Sînt dintre-aceia care-n progres voind să creadă,
Din umbră tîlcuri scot,
Şi, dîrzi năieri, se-ndeamnă-n prăpastie să vadă
Chiar adevărul tot.

Eu urmăresc, ca nava gonind pe ape calde,
Amarul ideal,
Bătut de unde, pradă la hidre de smaralde,
Pe sumbrul mării val.

Şi-aceste urîcioase, verzi hidre, pe cînd moare
Socrate înţelept,
Răcnesc, să pedepsească pe Caton[1] că e mare,
Pe Thraseas[2] că-i drept.

---

[1] *Marcius Porcius Caton*, numit Bătrînul sau Cenzorul (232—147 î.e.n.) — tribun roman, vestit pentru severitatea concepţiilor sale morale.

[2] Senator roman care, conspirînd împotriva lui Neron, a fost condamnat la moarte (anul 66).

XXXVIII

Cît m-aş simţi de bine, de-aş fi eu Bonaparte,
De-aş şti că-n Sparta nimeni nu s-a luptat de
moarte,
Că Aristide[1]-o vorbă-i, că Tell[2] e-o flecăreală,
Că rîs Spartacus iscă şi nasc o îndoială
Şi Brutus de la Roma, şi grecul Trasibul[3].
Cred că ar fi prea bine şi mie chiar destul
Să stau în Franţa moartă, viu, astăzi, numai eu,
Şi că ieşind cu domnul About[4] de la supeu,
De la Matilda[5], doamna,-ntr-o seară, domnul Taine
Mi-ar arăta c-un singur, triumfător antren
Că rău sau bine, omul să facă nu-i e felul,
Că sînt dintr-o plămadă eroul şi mişelul,
Că totul e mocirlă, materia ce-o ştim,
Că drepţii şi nedrepţii-n acelaşi ţintirim
Şi-amestecă fosfatul de calciu-n veşnicie,
Că, la Capri, Tiberiu şi Hus, la puşcărie,
Egali şi fără suflet şi unul, şi celant,
Sînt un neant despotic şi-apostolul neant;
Căci peste tot nimicul universal e mare.
Virtutea este zahăr, iar crima este sare.

---

[1] Bărbat de stat atenian (535—467 î.e.n.).

[2] Erou legendar al elveţienilor.

[3] A condus mişcarea populară împotriva celor Treizeci la Atena (404—403 î.e.n.).

[4] *Edmond About* (1828—1885) fantezistul, cu toate veleităţile sale de independenţă, cocheta cu puterea: de unde dispreţul lui V. Hugo.

[5] *Prinţesa Matilda Bonaparte* era fiica lui Jerôme Bonaparte, regele Westfaliei; ea a avut, în timpul celui de-al Doilea Imperiu, un salon foarte strălucit, independent şi foarte căutat de scriitorii „renumiţi". Théophile Gautier i-a fost bibliotecar. Salonul ei a fost frecventat şi de Sainte-Beuve, Flaubert, Merimée, Renan.

Doar pentru-anume tihnă și fără-o țintă dreaptă
O faptă ticăloasă ca și o bună faptă
La fel se zămislește, iar omul e o apă
Din care și un șarpe, și-o pasăre s-adapă.
Să-l dojenești, să-l lauzi? Slăvește unda lină,
De-o lebădă vrăjită, de viermi schimbată-n tină.

BAUDIN[1]

În zori, stătea lividă înalta baricadă,
Și, cînd sosii, ea încă mai fumega în stradă;
Rey, mîna mea strîngînd-o: —„Baudin e mort",
îmi zise.

Părea un prunc ce doarme, senin și blînd, în vise;
Cu ochii-nchiși, cu brațe ce-i atîrnau molatic
Pe gură cu un zîmbet eroic și sălbatic;
Cei ce-l înconjurară l-au dus. Și toți apòi,

Din acea zi surghiunu-nghițindu-ne pe noi,
Ne tot gîndim la mortul al cărui suflet crește
Și ca văpaia-n umbră peste Paris lucește,
Spunîndu-ne: Ce jale c-ai fost ales să cazi!

---

[1] *Jean-Baptiste Baudin* (1801—1851) — medic și om politic francez, reprezentant al elementelor republicane înaintate în Adunarea Legislativă din 1849, asasinat pe cînd încerca să organizeze rezistența împotriva loviturii de stat.

O, tu ce dormi acolo, noi, sîngerații, azi
Te pizmuim. Ferice de cel ce zace-n lut!
Cel ce stă drept în fața acelui ce-a căzut,
Gîndește că-mpreună rămîn, în ciuda sorții,
Tot sus, în viață unul și altu-n noaptea morții.
Ci-n lumea, unde trece și nencetat revine
Un val de josnicie murdară și rușine,
Și unde-atîția oameni, ca muștele de vară,
Vînzîndu-și viitorul prezentului ce zboară,
Mai mult abis vor pentru mai multe desfrînări,
Și cîntă, veseli foarte că-s ticăloși, o, zări,
Cer negru! Cum se poate să nu socoți favoare
Un glonte ce lovește o frunte visătoare!
Cum să nu te-nfioare mîrșavul lanț obscur
Al crimelor lui Neron, trăind ca Epicur,
Nepăsător la cîte-or stîrni-n nelegiuire
Plăcerile-i și pofta-i și-a noastră umilire,
Făcînd cu Domnul sumbru zănatic legămînt,
Și josnic, mic, năstrușnic, cu falsu-i jurămînt,
Cu fraude, cu scîrnav ciment și cu nămol,
Clădind cine mai știe ce prăbușire-n gol!
Cum oare să nu-ți placă subita mîngîiere
A morții, spectru falnic ce sufletul ți-l cere
Și-o umbră înstelată-ți deschide fără veste!
O, moartea-i dimineața, exilul noaptea este.

Cînd solii propășirii umane cad pe drum,
Cînd, într-o zi de furii, un braț de sus vezi cum
Le smulge de la gură, brusc, goarna să nu sune,
Cînd Byron își dă duhul, cînd Botzaris apune
Și-n la Rochelle cei patru sergenți luptînd se stîng,
S-aude-adînc suspinul popoarelor ce plîng;
Noroadele se pleacă sub doliu, se-ncovoaie
Ca grîul, triste, după furtunile cu ploaie;

Aceşti martiri sînt sacri, pe buza tuturor
Li-i numele ce-aprinde în inimi sfînt fior;
Ei pilda sînt, speranţa, ei sînt onoarea-adîncă;
Chiar cînd se stinge totul, îţi pare că-i vezi încă;
Privirea lor susţine pe cei ce nu cedează;
Fac pruncul să viseze, crescînd, îl obsedează
Cu splendida nevoie de-a fi precum strămoşii;
Şi-atunci cînd Libertatea ce-aprinde ceruri roşii
Revine şi reapare pe culmile cu flori,
Nălucile lor nalte se-mbracă-n aurori.

Murind, învingi. Căci mortul, călăuzind, străluce.

În negre vremi, cînd totul se surpă şi se duce,
Cînd ucigaşul face istoria gîngavă,
Cînd crima se sfîrşeşte în glorie şi slavă
Scoţîndu-şi masca fără nevoie s-o mai ţie,
Ruşinea socotind-o că-i bine să se ştie;
Cînd, laşă şi supusă dispreţului sfruntat,
La fel şi conştiinţa c-un hoţ ce-a evadat,
Se tîrîie şi-n friguri nu suflă; cînd figurii
Nu-i vezi aproape forma sub ploaia de injurii,
E bine ca în umbră să simţi mereu prezenţa
Pe care-o poartă-n taină, severă, inocenţa,
A celor morţi ce, singuri, o mai trăiesc în tină
Şi să priveşti în noapte a giulgiului lumină.
Tot ce numeşti o umbră e-un duh întors mereu
Aci-n azur şi care rămîne-n empireu,
Ca să-i şoptească lumii prea umilite-n mers.

Ah! morţii sînt de faţă! Absentul e cel şters.
Absentul e proscrisul.

— Dar patria ce face?
Se știe. Sub tîlharul ce-o ține strîns, ea zace,
Vîndută, sclavă, fără de sprijin de vreun fel,
Și fără glorii; iată că rîde-un ins, e el,
Și este ea.

Ei, bine. Proscris, gîndești și sîngeri,
Batjocura uitării răsplată ți-e-n înfrîngeri;
Bun totul. Se dorise alt lucru? Înainte!
Spre ce? spre întuneric, spre vînturi, spre morminte,
Spre stînci, furtuni. De ce nu? O, Roma! Iese-August
Din Octavian; minciuna e adevăr, cel just
Cu cel nedrept în zarea privirii se confundă;
Taci tu, proscris.

Se simte o ironie-afundă
În murmurul de valuri ca-n larma omenirii.
În pîcla asta-n care ne dăm învălmășirii,
Ți-mprăștii cugetarea, semănător zadarnic;
Ades răzbate-ocara în freamătul amarnic
Ce-n jurul tău îl iscă, universal, elanul;
Visezi; deși mai mare, se clatină oceanul;
Te ține-n mîini străinul ce, liber, grav, zelos,
Tiranu-ți lasă, legea oprindu-și bucuros;
Tu, trist, privești englezul slăvind pe Bonaparte,
Cartagina aceasta c-un strop al mîndrei Sparte,
Ce-i Londra, dîndu-și mîna cu cel care împilă.
Mergi singur, sui cu-ncetul cărarea ta umilă
Printr-un pustiu, prin gloată... Nostalgic vis
stingher!
Și treci, privit prin gene pieziș, ca și Homer.

15 iulie 1868

(XL)

TRECĂTORUL—TRECĂTOAREA

I

— „Cîți ani ai?" —„Șaisprezece." — „Și care-i țara
ta?"
— „Aubin." — „A fost acolo o luptă, nu-i așa?"
— „Măcel a fost în lege, nu luptă." — „Însă mina
Mergea din plin. Și plata? Doar foametea, haina."
— „Știu, sub pămînt trăiește minerul, roade nu-s,
Ca la galeră trage, avînd și bezna-n plus.
Dar ce făceai, fetico, munceai și tu din greu?"
— „Cu satul împreună, cu toți ai mei, și eu.
Da. Pentru fiecare coș plin primeam un ban.
Bunicul îmi murise, de gaze, năpristan.
Mezinul șchiop rămase, de-un bolovan lovit.
Și el, eu, tata, mama, mineri ne-am pomenit.
Era grozavă munca, la șef rar vorbe bune.
Cum n-aveam de loc pîine, noi mestecam cărbune.
Vezi, domnule, de-aceea sînt eu așa de slabă;
Îmi vine greu!" — „Minerul e-un negru-n astă
treabă.
Vai, da!" — Cobori în mină, mereu, tot mai în jos.
În puțuri se muncește pe brînci. E-alunecos.
Deși nu-i cer, te plouă. Sub bolta cu pereți
Ca de cavou, stai zilnic și mergi cît te-ncumeți;
Apoi te tîrîi; bîjbîi prin apa neagră;-ndată
Proptești plafonul, dac-o meteahnă se arată;
Cînd vine moartea, face un zgomot infernal;
Ca tunetul. Pe burtă te culci, biet animal.
Cei ce nu-s morți se scoală. Nu-i aer, o fărîmă
Fiece șanț e-o groapă și omu-n ea o rîmă.
De-i vîna-n lung, e bine; cînd e piezis, de fel,
Atunci e aspră munca, iar șanțu-i strîmt și el.

Asuzi, tușești și degeri; te coace și te-nghează.
Nu poți să știi că-n juru-ți tot ce privești e-n viață.
Ajungi să fii fantomă trăind pe sub pămînt!"
— „Țăranii din bordeie, săraci lipiți de sînt,
Au baremi aer. Mina te-năbușe, tăcut."
— „De ce nu faceți plîngeri și voi?" —„Dar am
făcut.
Noi am cerut, cu gîndul că nu-i vreo supărare,
Puțin mai mică munca, salariu-un pic mai mare."
— „Și ce v-a dat atuncea, anume?" —„Ne-a-
mpușcat."
— „Ei, da, mi-aduc aminte, stăpînul s-a-ncruntat."
— „De-un glonț ucis fu tata." —„Și mama?" —„Ce
să zic?
Nebună." —„N-ai pe nimeni?" —„Da. Fratele mai
mic,
Infirm, și de nevoie, trăind în sărăcie,
Eu am cerșit și-atuncea m-au dus la pușcărie.
Nu știu ce legi dă statul, dar simt asprimea lui."
— „Și tu ce faci acuma?" —„Sînt tîrfa orișicui!"

Pe altele privirea s-o punem.
Creatorul.
Vru liniștea din ceruri să-și afle-aci izvorul;
Palat și rai să fie. Belșug și veselii.
Pe sîni rubine, zorii pe cer, trandafirii,
Doar purpură, splendoare, luminile plăcerii.
Femei și roze, toate deschise-n toiul verii;
Prin inimi și corole poți să privești acum.
Cezarul țese visuri prin flacări și parfum.
În timpul serii;-orchestre plutesc pe ape line.
În marmură, Diana, cu nimbul lunii pline,
Priviri îmbină, caste, cu galeșul amurg;
În moale unduire sub vîsle ape curg;

Cu trilul filomela, cu flautul Tulou,
Se-ntrec şi andaluze refrene cîntă-acû,
Tac ceruri, umbre-ascultă, fanfara care cîntă,
Şi ciuta, bînd din lacul noptatic, se-nspăimîntă.

II

Da. Între doliul beznei şi veselul azur,
Deosebirea-i mare. Dar crezi fără-nconjur
Că nu-i, de stai să judeci, aceeaşi prăbuşire?
Că-n curtea ce trăieşte-n iluzii de mărire,
Dintre atîtea zîne, femei cu farmec rar,
Ce graţii împletindu-şi cu raza lui Cezar,
Văzute-n transparenţa bogatelor dantele,
Închid splendidul soare în cercul lor de stele,
Dintre regine-zee cu frunţile vrăjite,
Ce par din auroră şi fulger zămislite,
Şi-adună-n mîini norocul şi aurul într-una,
Şi-atotputernicia — crezi tu că este una,
Ce-n plină strălucire-n acest palat regal,
De-ar fi să stai de vorbă şi s-o întrebi egal,
Făţiş sub ochiu-ţi rece, cînd întrebarea-i pui,
La fel să nu-ţi răspundă: „Sînt tîrfa orişicui!“

H.—H., 10 decembrie

(XLVII)

ULTIMUL BUCHET

(1902)

XIII

În clopote de-aramă ce freamătă mereu,
În plîngătorul dangăt ce-n turnuri doarme greu,
Dar n-a bătut nici noaptea douăsprezece ceasuri,
Dar àripa-i le-atinge, de-aproape, în popasuri.

— Bum! — Prima lovitură. Sst! — Bum! — De
două ori.
Văzui trecînd prin aer un chip ce dă fiori.
Trei. — Patru. — Nici un astru pe ceruri. — Cinci.
— Pe masă,
Spre-a-nfrînge hîda oră cu spaime ce ne-apasă,
Mi-am scris în grai ebraic vrăji. — Şase. — Pe
furiş,
Văd o lumină vagă plutind pe-acoperiş.
Bat şapte. — Opt. — Bat nouă. — Şi zece.-Ascult
arcuşuri
Cum, vesele, se curmă cu scrîşnete-n urcuşuri.
Bat unsprezece.-O poartă se-nchide-n zări acum.
Douăsprezece. — Ultim fior. El sună-n fum
Şi, tremurînd, se stinge-n clopotniţa ce geme.
E miezul nopţii. Umbră de moarte cade-n vreme.
Şi parcă un zăbranic se lasă pe oraş.
(XIII)

XVII

Trecut prin valul vieții, trecut prin suferință,
Senin, convins de-a noastră haotică ființă,
Îți spui: nu știu nimica! — Și eu te felicit,
O, luptător ce cugeți, de-acest frumos sfîrșit.
Azi, fără vreo dorință, păreri de rău, plecat,
Cu-orbirea și cu noaptea cu totul împăcat,
Vibrînd ca lira-n vînturi, neîntrerupt gîndești.
Sorbi soare-azur și ziuă; și fără să citești
Ebraicul papirus, arab, grecesc, hindus,
Privești nemărginirea deschisă tainic sus.
Și inima-ți de-această imensitate-i plină,
C-ar umple-o-ntreagă lume atee cu lumină.
Grădinile te-mbată și-n plete le adie
Rochița rîndunelii, liane, iasomie.
Dă august fructe coapte; mai, liliac în floare
Și-n timp ce o grămadă de oameni în vîltoare
Răcnesc: Ucideți! spargeți! distrugeți! la pămînt!
Prin valuri de miresme și-al razelor veșmînt
Tu, iată că la urmă te odihnești pe drept,
Bătrîn, într-o chilie și-n roze înțelept.

CASCADA RINULUI

...În vuiet Rinul cade
În rîpa-n care spuma haoticei cascade
Și-nvîrte,-n neastîmpăr, îngrozitoarea roată;
În groapa neștiută de apă zbuciumată,
Tot spumegă și tună; așa mugeau titanii
Încolăciți în hăul de luptă și strădanii.
Ici clocot, colo urlet, iar dincolo blestèm.

Că-i Caliban[1], s-ar spune, de gît cu Polifem.
Presimți sub nesfîrșirea acestei zarve grele,
Sinistrele adîncuri din bezna nopții rele.
În zbucium fluviu-aleargă și-n spaime largi se
pierde.
Rotirea aspră-a apei, ca vie, oarbă, verde,
Se năruie, renaște, spre-a se surpa mereu.
Tremurător, strălucе și-apare-un curcubeu.
Pe curba grosolană el pune curba-i pură,
Ai crede că Diana, din umbra ei obscură,
Nălțînd semeața-i frunte, din vuietul vremelnic,
Infernu-l potolește cu arcu-i feciorelnic.

27 septembrie 1869

(XXII)

CIV

Ades, în zori din patu-mi, cînd sar cu ochi deschis,
Trezit de auroră, la un sfîrșit de vis,
De-un ciripit sub streașini, de vreun vînt hoinar,
O iau grăbit spre lucru, mai înainte chiar
Ca muncitorii bieții, vecini, să fi pornit.
Se duce noaptea. Printre mii stele-n asfințit
Alegere mai face visarea-mi pas cu pas.
Muncesc pe brînci; dar, totuși, ascult cum prinde glas
Ideea; aurora se naște-n zarea-albastră,
Atunci pun călimara pe margini de fereastră,
Pe care mi-o umbrește, ca pe-un bîrlog părelnic,
O viță agățată în cuie, feciorelnic,
Și scriu, sub bolți de ramuri, tăcut, în grădiniță,
Pe frunze verzi, adesea, ștergînd a mea peniță.

---

[1] Personaj fantastic din piesa lui Shakespeare, *Furtuna*, și eroul unei drame filozofice de Renan.

CVII

Eu sînt ca într-un schit, departe,
„De unde vine el?“ își spun.
Simt, ceas cu ceas, crescînd de moarte
Răceala-adîncului surghiun;
Nu-mi mai văd țara, niciodată;
E fericirea mea uscată;
Albit-am, biet bătrîn învins;
Mormîntu-mi cere stinsa viață;
Și, precum sufletu-mi îngheață,
La fel pe fruntea mea a nins.

CXXVII

Năpîrcă, te voi duce atît de sus, în nori,
Că turba-n care noaptea te va fi zămislit,
Cîmpie și mocirlă, vacarm și urlători,
Și voci, și pași, și zgomot, de tot vor fi pierit.

Îți voi zdrobi toți colții din botul veninos!
În van te vei întoarce, reptilă ucigașă,
În van te vei întoarce, cătînd pămîntul jos,
Nu vei zări decît o lumină uriașă;

Doar bolta fără margini, etern încremenită,
Pe care muritorii o simt deasupra lor,
Și care-n nemblînzita-i splendoare, liniștită,
Apasă orice monstru hidos, dezgustător,

Iar pasărea înaltă, în nouri rotitoare,
Deloc nu s-o mai teme văzînd un hoit impur,
Un trup pocit și groaznic, necunoscut de soare,
Ce, destinat mocirlei, apune în azur.

Și dacă-admiratorii — căci doar ești admirată —
În smîrcul ce te-ascunde te-or căuta cu zel,
Un glas o să răsune din umbră, deodată:
Trecu pe-aici un vultur și-a dus-o, sus, cu el.

23 mai 1850

LYRNESSI DOMUS ALTA, SOLO LAURENTE SEPULCRUM[1]

Bătut de vînturi care vin dinspre pol, buimace,
Mi-e insula în mare, iar Galia, dincoace,
Stejar e și granit;
Ea e semeața stîncă ce lupta și-o alege,
Și tunetu-aci vine, precum sub cort un rege,
Vultur spre cuib rotit.

Acolo, cu exilu-n prietenie gravă,
Privind cum strălucește, sus, fulgerul în slavă
Precum un iatagan,
Nutream un vis: să-mi fie mormîntul singuratic,
În mijlocul naturii năprasnic și sălbatic;
Să dorm în uragan.

---

[1] Casa înaltă a lui Lyrnessus, mormînt cu un singur laur (lat.).

Dar astăzi, cînd un vifor necunoscut mă poartă
Iar în Parisul care războiu-l vede-n poartă
Şi ştie drept să stea,
Da, în Parisul unde nu-i tremur, ci rumoare,
Cuprins de roşii flacări, precum e o căldare
Ce fierbe-aramă-n ea,

Aş vrea să mor pe-aceste faimoase parapete,
Încît să pot, prin bezne, solia a-mi trimete
Strigînd: „O, luptători!
Lăcaşu-nalt mi-e unde hulubi şi şoimi vin, seara,
Şi vulturi vin, în ţara cu fagi, iar groapa-n ţara
Cu lauri lucitori!"

Paris, decembrie 1870

(CXLIX)

OCEANUL

(1942)

VERSURI DIN TINEREȚE

(1815—1821)

CELE DOUĂ VÎRSTE

IDILĂ

BĂTRÎNUL

Hei, unde fugi, băiete?

TÎNĂRUL

Spre crîngul de la Cnid[1],
Iau tainic urma unor pași
De fată, ca un crin timid;
S-alerg ai milă să mă lași.

BĂTRÎNUL

Păzește-te de Venus; surîsu-i e perfid.
Prin glasul meu Minerva îți dă un scut solid,
Să scapi de nurii ei gingași.

TÎNĂRUL

Ce-mi pasă în beție acum, de-nțelepciune!
Căci brîul Cytereiei bun e,
Nu al Minervei scut trufaș.

---

[1] *Cnidos* — oraș în Asia Mică unde se afla un templu celebru al lui Venus.

BĂTRÎNUL

De-un soi ingrat ai frică: tu crede-mă degrabă,
Spre Pind mai bine zboară şi minţii fă-i podoabă!

TÎNĂRUL

Ştiu drumu-n Pind şi-oricare potecă ponorîtă.

BĂTRÎNUL

Apòlo gloria iubeşte.

TÎNĂRUL

De-Apòlo Venus nu-i urîtă.

BĂTRÎNUL

Rîvneşte-ţi ca eroii cunună triumfală;
Imită-n aspra-i cale, jivinilor fatală,
Pe fiul lui Amphitryon[1].

TÎNĂRUL

Dar toarce la Omphala-n poală
Cel ce-a-mblînzit pe Geryon.

BĂTRÎNUL

Crezi al Dianei ochi sever.

TÎNĂRUL

S-o urmăresc în plin mister,
Alături de Endymion[2]?

---

[1] Regele Tebei, tatăl lui Hercule (după alte legende fiul lui Iupiter).

[2] Păstor iubit de zeiţa Diana şi pedepsit de Joe să doarmă necontenit.

BĂTRÎNUL

Tu, cel gătit de fire cu dar înşelător,
Ascultă, raţiunea o chem să te înveţe;
Şi Hipolit fugea de-amor,
În anii lui de tinereţe.

TÎNĂRUL

Anacreon[1] la bătrîneţe,
Lăuta şi-o schimba în dor.

BĂTRÎNUL

Ai grijă, ca ingrata...

TÎNĂRUL

N-ai întîlnit vreodată
O inimă mai pură, fecioară mai frumoasă!

BĂTRÎNUL

N-ai cunoscut minunea de mine adorată.
Căci ea, jurînd, copile, să-mi fie credincioasă,
Ca tine,-odinioară, a fost să gust amorul,
Ci vălul său mi-ascunse àripa de mătasă.
De ce-şi luă în ceruri, fără întoarceri, zborul,
Acel scurt timp de-aprinderi eterne ce m-apasă?

TÎNĂRUL

Tu vezi, acum, bătrîne, te poartă-ntr-una dorul
Spre zeul ce-l iubesc şi eu;
Poţi fi îndrăgostit mereu,
Iubirii de-i regreţi izvorul.

---

[1] Poet liric din Teos; în Ionia (570—478 î.e.n.) a cîntat plăcerile vinului şi ale dragostei).

BĂTRÎNUL

Nu, înțelept sînt astăzi! Să-mi crezi amărăciunea.
Pe vraja ce-ți dură minunea
Curînd tu lacrimi vei vărsa.
Te-așteaptă suferinți, cîndva...

TÎNĂRUL

Cîndva, veni-va-nțelepciunea.

Februarie 1820

VERSURI DATATE

(1852—1870)

II

Simțindu-și cotul, fruntea, un rînd după alt rînd,
Turbați și surzi, pe unul în altul împingînd
Ca și toporu-n trunchiul stejarului ce-l taie,
Se-nfruntă regimente, dau crîncenă bătaie,
Urlînd, sătulă-i spada, satîr de măcelar;
Zvîrliți în apă-s morții de peste stăvilar;
Cînd se revarsă fluviul spumos, și-n cîmpul care
Se scaldă-n sînge, trece o aspră răsuflare,
În centrul luptei, seara, pe-nseninatul cer,
În vălmășag răsare un negru cavaler
Ce sună din trompetă pe-un pod ticsit de oameni.

Carnet, 1862

VIITOR

Imensa paşnică-nfrăţire
Adăpostind, vast prelungită,
Sub falnica ei adumbrire
Umanitatea mulţumită,
Unind cuprinsurile toate
Şi capetele luminate,
Cîmpia, muntele, izvorul,
Strîns leagă-n iedere imperii,
Pe Apenini Cordilierii
Şi polii cu ecuatorul.

VERSURI FĂCUTE ÎN SOMN[1]

CIOBANUL. NOAPTEA

Suflîndu-și negura vicleană,
Mișcînd talazuri iluzorii,
Pîndind din crîncena-i capcană
În vălmășeală, muritorii,

În juru-i moartea lung tresare,
Cum toate-aici sub cer s-aștern
În prag de mare-ncăierare,
Își face-un bivuac etern.

Noaptea de 15 aprilie 1855

---

[1] Primele versuri „făcute în somn" pe care le cunoaștem sînt reproduse de doamna Victor Hugo în al său *Victor Hugo descris de un martor al vieții lui*. Ele datează de prin 1855.

CUPRINSUL

FRUNZE DE TOAMNĂ (1831)

CÎNTECELE AMURGULUI (1835)

VOCI INTERIOARE (1837)

LUMINI ȘI UMBRE (1840)

OSÎNDE (1853)

CONTEMPLAȚII (1856)

LEGENDA SECOLELOR (1859—1877—1883)

CÎNTECELE STRĂZII ȘI ALE PĂDURII (1865)

ANUL CUMPLIT (1872)

ARTA DE A FI BUNIC (1877)

PAPA (1878)

SUPREMA ÎNDURARE (1879)

RELIGII ŞI RELIGIE (1880)

ASINUL (1880)

CELE PATRU INSPIRAȚII (1881)

SFÎRŞITUL LUI SATAN (1886)

DUMNEZEU (1891)

ÎNTREAGA LIRĂ (1888, 1893)

ANII NENOROCIRII (1898)

ULTIMUL BUCHET (1902)

OCEANUL (1942)

Redactor : ION ACSAN
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 20.11.1968. Bun de tipar 25.03.1969. Apărut 1969. Tiraj 56.175 ex. Broşate 53.275 ex. Legate 2900 ex. Hîrtie ziar, de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 16,62. Coli tipar 15,25. A. nr. 22 218/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84—1=59

Tiparul executat sub comanda nr. 80 977 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

hugo

editura pentru literatură

«*Legenda secolelor* păstrează din filozofia romantică a istoriei concepția despre contribuția succesivă a popoarelor în opera de construire a civilizației omenești...
Legenda secolelor este deci sociogonia poetică a secolului al XIX-lea, așa cum au putut-o forma, prin geniul unui mare poet vizionar, luptele de libertate ale popoarelor moderne, ale claselor lor fundamentale, ale celor care muncesc, suferă și consimt la sacrificiile cele mai grele...»

TUDOR VIANU, *Arghezi, poet al omului*